

ชีวิตและกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด

นางสาวนันดา การแข็ง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LIFE AND POETRY OF THUEAK BANTHAT

Miss Nanda Kankang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ชีวิตและกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด

โดย

นางสาวนันดา การแข็ง

สาขาวิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

ประพนธ์ นพวิวัฒน์
..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพนธ์ อัครวิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล
..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล)

ไกลรุ่ง อามระดิษ
..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ไกลรุ่ง อามระดิษ)

ชเนศ เวศร์ภาดา
..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชเนศ เวศร์ภาดา)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นันทา การแข็ง : ชีวิตและกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด (LIFE AND POETRY OF THUEAK BANTHAT)
อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล, 284 หน้า.

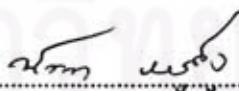
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์กับตัวตนของกวี โดยผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ของ เทือก บรรทัด ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 242 บท พร้อมทั้งศึกษาชีวประวัติของกวี ผลการวิจัยพบว่า กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดสะท้อนตัวตนของกวีในสามมิติ อันได้แก่ ความเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ นักต่อสู้เพื่อสังคม และผู้ศรัทธาในพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ

ในส่วนกวีนิพนธ์ที่สะท้อนตัวตนของเทือก บรรทัดในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ กวีมุ่งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติในสองแง่ คือ แง่งามและความเสื่อม ธรรมชาติในแง่งามส่งผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ กล่าวคือ ทำให้ตระหนักในคุณค่า ส่วนความเสื่อมของธรรมชาติจะกระตุ้นให้มนุษย์รักษาแง่งามของธรรมชาติให้คงอยู่ บทกวีของเทือก บรรทัดสะท้อนให้เห็นว่า กวีมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้วยเหตุว่ากวีมิได้เรียกร้องให้อนุรักษ์เพียงทรัพยากรธรรมชาติ หากยังได้เรียกร้องให้มนุษย์รักษาวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องและเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติด้วย

ในอีกมิติหนึ่ง บทกวีของเทือก บรรทัดสะท้อนให้เห็นตัวตนของกวีในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม การต่อสู้เพื่อสังคมผ่านบทกวีมิได้เป็นไปเพื่อการเอาชนะอำนาจอื่นใดในสังคม หากเป็นการต่อสู้กับความชั่วร้าย และเพื่อมุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความดีงาม เทือก บรรทัดใช้บทกวีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อสังคม ทั้งในลักษณะของการตีพิมพ์บทกวีเผยแพร่และการอ่านบทกวีเพื่อปลุกจิตสำนึกของผู้คนในกิจกรรมต่างๆ โดยบทกวีของเทือก บรรทัดที่เกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อสังคมแสดงออกในสองลักษณะ คือ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมพร้อมเสนอแนวทางแก้ไข และการปลุกฝังความดีงามแก่สังคมด้วยจิตสำนึกแห่งความเป็นครู

นอกจากนี้ บทกวีของเทือก บรรทัดยังสะท้อนให้เห็นตัวตนของกวีในฐานะผู้ศรัทธาในพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ ผลการศึกษา พบว่ากวีนอกจากจะมีความศรัทธาพุทธทาสภิกขุแล้ว แนวคิดด้านพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในบทกวี โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่อง จิตว่าง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ ที่มุ่งให้มนุษย์ค้นพบสัจธรรมด้วยการเพ่งพินิจสารจากธรรมชาติ โดยกวีนำเสนอแนวคิดเรื่องการเข้าถึงจิตว่างด้วยวิธีการต่างๆ อันได้แก่ การนำเสนอพุทธธรรมเรื่องอตฺตา, ตัวกู – ของกู, อุปาทาน, อิทัปปัจจยตา, เหตุ-ปัจจัย, และและการเข้าถึงจิตว่างด้วยการเจริญสติ

เทือก บรรทัดมีวิธีการเฉพาะตัวในการนำเสนอสาร แม้เนื้อหาของบทกวีหลายบทเกิดขึ้นจากบริบทเฉพาะถิ่น หากในที่สุดเนื้อหาเฉพาะถิ่นและภาษาถิ่นก็เป็นเพียงรูปแบบที่จะนำไปสู่แนวคิดที่กวีต้องการสื่อ บทกวีของเทือก บรรทัดในทุกมิติสะท้อนให้เห็นตัวตนของกวีในฐานะครู ที่ไม่เพียงเป็นครูในระบบการศึกษาเท่านั้น หากบทกวีของเทือก บรรทัดยังมีลักษณะของวรรณกรรมคำสอน ที่มุ่งปลุกฝังความดีงามแก่สังคม

ภาควิชา	ภาษาไทย	ลายมือชื่อนิสิต.....	
สาขาวิชา	ภาษาไทย	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....	น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล
ปีการศึกษา	2552		

4980154022 : MAJOR THAI

KEYWORD : THUEAK BANTHAT/LIFE AND POETRY/MODERN THAI POETRY/ RELATIONSHIP
BETWEEN POET AND POEM

NANDA KANKANG : LIFE AND POETRY OF THUEAK BANTHAT. THESIS ADVISOR :
NAMPHUENG PADAMALANGULA Ph.D., 284 pp.

This thesis is an attempt to study the relationship between Thueak Banthat's life and his poetry. The study, which includes the research on Thueak Banthat's biography and the analysis of his 242 poems, reveals three major aspects of the poet's character; namely, being an environmentalist, a social activist, and a faithful believer in Dhamma especially from Buddhadasa Bhikkhu's teachings.

As an environmentalist, the poet conveys two different conditions of Nature in his poems. One is the beautiful and beneficial sides of Nature. The other is the declining sides of Nature due to human. Both aspects of Nature are designed to raise people's awareness of Nature's value as well as of the urgent need to conserve it. As his poetry displays, Thueak Banthat is a true environmentalist for he not only urges people to conserve natural resources, but he also encourages them to preserve the local ways of life which are related to the existence of natural resources.

As a social activist, Thueak Banthat encourages people to fight against the wickedness and to fight for bringing love back to human's mind. The analysis of his poems shows that Thueak Banthat highlights the current social issues in order to make people aware of the seriousness of the problems. At the same time, by being a teacher-poet, Thueak Banthat suggests the ways to resolve these problems as well as the ways to instill a sense of goodness into human's mind.

As a believer in Dhamma especially from Buddhadasa Bhikkhu's teachings, Thueak Banthat artistically reveals his faith and his profound understanding of Dhamma in many of his poems. Although his focus is on the notion of "Empty Mind", other related Buddhist teachings are also included in his poetry.

Despite containing local contexts and sometimes southern dialects, Thueak Banthat's poetry provides profound and universal ideas that inspire readers from all walks of life. His poetry not only represents him as an environmentalist, a social activist, and a believer in Dhamma. But above all, it also reveals his true character of "a teacher" who has profound love and care for human and the world.

Department : Thai

Field of Study : Thai

Academic Year : 2009

Student's Signature.....

Advisor's Signature.....

Nanda Kankang

N. Padamalanguela

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ไปมิได้ หากผู้วิจัยไม่ได้รับความรักและความเมตตาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ อาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณยิ่งที่กรุณาสั่งสอนอบรมให้ความรู้ทั้งด้านวิชาการและด้านการดำเนินชีวิตแก่ผู้วิจัยโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย และเหนื่อสิ่งอื่นใด ไม่ว่าผู้วิจัยจะกระทำผิดพลาด ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ “ครู” ยังคงให้ “โอกาส” แก่ผู้วิจัยเสมอมา และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์อิงอร สุพันธ์วิช ที่ได้เมตตาสั่งสอนชี้แนะผู้วิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นศึกษานานาชาติ ครูคอยสอบถามถึงความก้าวหน้าในการทำวิทยานิพนธ์อยู่เสมอ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของครูเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ น้ำเสียงอันไพเราะและจิตที่เปี่ยมด้วยความเมตตาของครูยังประทับใจศิษย์ไม่รู้ลืม ทั้งนี้ครูกรุณาทำหน้าที่เป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย โดยได้กรุณาให้คำชี้แนะที่เปี่ยมคุณค่า เอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์และเป็นพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามกลับคืนสู่สังคม

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.โกศลรุ่ง อามระดิษ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ เวศร์ภาดา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่าน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ ทั้งนี้ในทางอ้อม ครูทั้งสองท่านเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ผู้วิจัยในความเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง เป็นแบบอย่างที่ดีงามในความเป็นครู

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์สุมลรัตน์ คงแก้ว ภรรยาของเทือก บรรทัด ผู้กรุณาเอื้อเพื่อข้อมูลอันเป็นประโยชน์ให้แก่ผู้วิจัยด้วยไมตรีจิตเสมอมา และขอขอบคุณคุณคุณโสพล อักษรเนียมในความกรุณาเอื้อเพื่อเอกสารอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ครูอุไรรัตน์ วังกุลกลางกูร ครูผู้เป็นแรงบันดาลใจสำคัญในวัยต้นของชีวิต ที่ส่งผลให้ผู้วิจัยรักภาษาและวรรณคดีไทยกระทั่งทุกวันนี้ และขอขอบคุณนักประพันธ์นาม เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำทางความคิดและผู้เป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาอย่างงดงาม บทประพันธ์ทุกเล่มล้วนเอื้อต่อการเติบโตทางปัญญา ปลอดภัยจิตใจ กระทั่งช่วยคลายทุกข์ได้ในบางห้วงยาม และขอขอบคุณ “เพื่อนรัก” ทุกคน ที่ล้วนเป็นเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงบนหนทางที่ยาวไกลของชีวิต

ผู้วิจัยขอมอบคุณูปการแห่งความสำเร็จทั้งปวงแด่ คุณชายสุข – คุณพิมพ์ใจ การแข็ง พ่อและแม่ผู้ให้ชีวิต และให้ความรักที่ไม่มีวันสิ้นสุด พ่อและแม่เป็นเสมือน “ลมใต้ปีก” ที่หนุนให้ผู้วิจัยมีความคิดและชีวิตที่ดีงามในวันนี้อย่างไปถึงสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ศึกษาในสิ่งที่รักและศรัทธา

บทกวีชื่อ “รู้สึกนึกคิด” ที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้อ่านในวัยต้นของชีวิต ทำให้รู้จักที่จะ “รู้สึก-นึก-คิด” กระทั่งในกาลต่อมา ได้เข้าใจ “คลื่น” ใน “กระแสกาล” และมองเห็น “ดวงจันทร์” ใน “ใจ” หากคุณประโยชน์อันใดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมีต่อผู้อ่าน โปรดทราบว่ามันคือ คุณูปการของ ครูกวี – “เทือก บรรทัด” และวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยตั้งใจเรียบเรียงขึ้นเพื่อเป็น “เครื่องบูชาครู” อย่างแท้จริง

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ

บทที่

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 สมมุติฐานของการวิจัย.....	7
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	7
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	11
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
1.8 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12

2. ชีวประวัติและการสร้างผลงานของเทือก บรรทัด.....21

3. กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ.....49

3.1 บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติ.....57

3.1.1 บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติ ในฐานะผู้สร้างสรรค์และคำจูนชีวิต.....58

3.1.2 บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติในฐานะสิ่งจรรโลงใจมนุษย์ และแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์.....62

3.1.3 บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติในฐานะแหล่งของปัญญา.....68

3.2 บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ ที่เกิดจากการทำลายของมนุษย์.....74

3.2.1 บทกวีที่แสดงให้เห็นความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ..... 74

สารบัญ (ต่อ)

3.2.2	บทกวีที่แสดงให้เห็นความล่มสลายของวิถีชีวิตที่สอดคล้อง และเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติ.....	84
3.3	บทกวีของเทือก บรรทัดที่มุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติแก่สังคม โดยการยกย่องวีรกรรมของนักอนุรักษ์ธรรมชาติ.....	95
4.	กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม.....	103
4.1	บทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนปัญหาสังคม.....	105
4.1.1	บทกวีที่สะท้อนสภาพความเสื่อมทรามของสังคม และความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์.....	106
4.1.2	บทกวีที่สะท้อนปัญหาความขัดแย้ง ที่นำไปสู่ความรุนแรงในสังคม.....	139
4.1.3	บทกวีที่สะท้อนปัญหาการศึกษา.....	158
4.2	บทกวีของเทือก บรรทัดที่มุ่งปลุกฝังสำนึกที่ดิ้นรนสู่สังคม.....	163
4.2.1	บทกวีที่สะท้อนบทบาทและความสำคัญของครู ในฐานะผู้สร้างสังคม.....	163
4.2.2	บทกวีที่เน้นพลังของเยาวชนในการสร้างสรรค์สังคม.....	166
4.2.3	บทกวีที่เชิดชูวีรกรรมของนักต่อสู้เพื่อสังคม.....	169
5.	กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะผู้ศรัทธาในพุทธธรรม ตามแนวพุทธทาสภิกขุ.....	178
5.1	บทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่องความยึดมั่นถือมั่น.....	184
5.1.1	บทกวีที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่อง “อัตตา, ตัวกู – ของกู”.....	184
5.1.2	บทกวีที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่อง “อุปาทาน”.....	188
5.2	บทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่อง “อิทัปปัจจยตา” และ “เหตุ – ปัจจัย”.....	193
5.3	บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงแนวคิดเรื่องการเข้าถึงจิตว่าง โดยการเจริญสติ.....	195
6.	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	207

สารบัญ (ต่อ)

รายการอ้างอิง.....	211
บรรณานุกรม.....	223
ภาคผนวก.....	224
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	284

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	“เทือก บรรทัด” กับการแสดงความคิดเห็นบนเวทีอภิปราย.....	27
ภาพที่ 2	“เทือก บรรทัด” กับกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติทางทะเล.....	29
ภาพที่ 3	กลุ่มผู้คัดค้านคำสั่งย้าย “เทือก บรรทัด” บริเวณศาลากลาง จังหวัดตรัง.....	32
ภาพที่ 4	“เทือก บรรทัด” ในรายการ “ต่างมองต่างมุม”.....	33
ภาพที่ 5	“เทือก บรรทัด” กับการแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ.....	34
ภาพที่ 6	หนังสือกวีนินท์ “กลางคลื่นกระแสนกาล”.....	35
ภาพที่ 7	หนังสือกวีนินท์ “เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น”.....	37
ภาพที่ 8	หนังสือกวีนินท์ “บึงพระจันทร์”.....	38
ภาพที่ 9	บทกวีของเทือก บรรทัดที่ได้รับการตีพิมพ์ในคอลัมน์ “กวีกระวาด” ในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์.....	39
ภาพที่ 10	บทกวีของเทือก บรรทัดที่แต่งขึ้นสมัยที่กวีเรียน ชั้นมัธยมปลาย, อุดมศึกษา และยุคเริ่มต้นประกอบอาชีพครู.....	39
ภาพที่ 11	บทกวีของเทือก บรรทัดในระยะเวลาช่วงท้ายของชีวิต.....	40
ภาพที่ 12	เทือก บรรทัดกับเพื่อนกวี “เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์”.....	43
ภาพที่ 13	บทกวีวรรคสุดท้ายของเทือก บรรทัด “เพราะฉันมีหัวใจไว้วางใจ”.....	44
ภาพที่ 14	“เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์” กับการอ่านบทกวีแสดงความอาลัย ต่อการจากไปของเทือก บรรทัด.....	45
ภาพที่ 15	หนังสือ “คนอาบน้ำให้ต้นไม้” โดย เปลื้อง คงแก้ว (เทือก บรรทัด).....	48
ภาพที่ 16	เทือก บรรทัด บนเวที “ร่วมกันกอบกู้ฟื้นฟูทะเลไทย”.....	54
ภาพที่ 17	เทือก บรรทัดกับกิจกรรมทางสังคม การคัดค้านการสร้างท่าอากาศยาน-มาเลเซีย.....	55
ภาพที่ 18	เทือก บรรทัด บนเวที “รวมพลคนดับบ้านดับเมือง เรียนรู้อยู่ดีที่ปากใต้ ครั้งที่ 2”.....	73
ภาพที่ 19	“เทือก บรรทัด” บนต้นยางสด.....	85
ภาพที่ 20	“มียะ หะหวา” แกนนำชาวประมงพื้นบ้านเจ้าไหม.....	99
ภาพที่ 21	เทือก บรรทัด กับกิจกรรมเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่ม “รักท้องถิ่นบ่อนอก”.....	104
ภาพที่ 22	แผ่นป้ายผ้า “โถมดี” และ “สนับสนุน” เทือก บรรทัด.....	129
ภาพที่ 23	เทือก บรรทัดกับบทบาทความเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคม.....	169

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

กวีนิพนธ์เป็นงานเขียนที่ถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิด และความรู้สึกของกวีผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์ เป็นสิ่งแสดงพลังทางปัญญาของมนุษย์ที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมบุคคลและสังคม ดังที่เจตนา นาควัชระ กล่าวถึงความหมายของกวีนิพนธ์ไว้ว่า กวีนิพนธ์เป็น “ที่หลอมรวมประสบการณ์อันกว้างขวางลึกซึ้ง และผู้สร้างกวีนิพนธ์นั้น ได้กลั่นประสบการณ์เหล่านี้ออกมาเป็นถ้อยความที่คม ที่สามารถสร้างความประทับใจ สามารถปลุกให้ผู้อื่นตื่นทางปัญญาได้”¹

กวีถ่ายทอดประสบการณ์อันกว้างขวางลึกซึ้งของตนผ่านบทกวีภายใต้ความสำนึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สิ่งที่ถูกถ่ายทอดผ่านบทกวีย่อมเป็นภาพสะท้อนยุคสมัยที่กวีมีชีวิตอยู่ ด้วยเหตุว่า “กวีมิใช่เป็นเพียงแต่กวี หากเป็นคนที่เกิดในยุคใด ยุคหนึ่ง ซึ่งมีสิ่งแวดล้อม สภาพการเมือง และเศรษฐกิจที่แตกต่างกับสมัยอื่น กวีเกิดในสมัยใดจะรอดพ้นจากอิทธิพลสิ่งแวดล้อมหาได้ไม่ ถึงแม้กวีจะพยายามหลบหลีกเพียงใด ความคิดความเห็นความรู้สึกของตนที่มีอยู่กับคนร่วมสมัยก็ไม่วายที่จะแพร่พรายออกมา”²

นอกจากนี้ ความสำนึกอีกด้านหนึ่งที่ผลักดันให้กวีสร้างสรรค์ผลงานขึ้นเพื่อจรรโลงสังคมคือ ความสำนึกใน “พันธกิจของกวี” ดังที่สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา กล่าวถึงความหมายของคำว่า “พันธกิจของกวี” ไว้ว่า

ภาระหน้าที่ของกวี ในฐานะที่เป็นผู้สร้างศิลปะด้านภาษา และเป็นปราชญ์ทางภาษาผู้จะมีส่วนสร้างสรรค์วัฒนธรรมของสังคม...เป็น “สถานภาพ” และทัศนคติของสังคมที่มองกวี รวมทั้งความคาดหวังจากกวี หรืออาจเป็นความมุ่งมาดของกวีที่มองดู

¹ เจตนา นาควัชระ, บทบาทนักเขียนและสื่อมวลชนไทยในยุคไอ เอ็ม เอฟ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา, 2542), หน้า 27.

² วิทย์ คีวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2531), หน้า 89.

ตนเองว่ามีภารกิจและหน้าที่ประการใดบ้างต่อผู้อ่านงานของตน
ต่อสังคม และต่อโลกโดยรวม³

อาจกล่าวได้ว่า ความสำนึกในพันธกิจของกวีเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมที่กวีแสดงออก
ผ่านบทกวี เนื่องจากกวีร่วมสมัยต่างก็ “ยังคงสำนึกว่าตนมีหน้าที่ที่จะบอก สอน เตือน เสนอ
ทางออกและข้อแก้ไข แก่ปัญหาของผู้อื่น และแก่สังคมโดยส่วนรวมในฐานะปราชญ์หรือผู้นำทาง
ความคิด”⁴

เนื่องจากกวีนิพนธ์เป็นสื่อที่ถ่ายทอดประสบการณ์ของกวี การศึกษาชีวประวัติของกวีควบคู่
ไปกับการอ่านบทกวี ย่อมจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจและซาบซึ้งในบทประพันธ์ของกวีได้มากขึ้น และ
เนื่องจากรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนบุคลิกภาพของนักประพันธ์ ดังคำกล่าวที่ว่า “a reflection of
personality”⁵ ชีวติของศิลปินจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงาน ด้วยเหตุว่า “วัตถุประสงค์ของศิลปะ
มาจากประสบการณ์ของศิลปิน”⁶ ดังนั้น การศึกษาชีวประวัติของกวี นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึง
โลกทัศน์ของกวีแล้ว ยังช่วยให้เข้าใจถึงกลวิธีการประกอบสร้างผลงานของกวี ดังคำกล่าวที่ว่า

การศึกษาประวัติของผู้เขียนนอกจากจะทำให้เข้าใจ
แนวคิดที่ผู้เขียนเสนอในผลงานแล้ว ยังทำให้เข้าใจถ้อยคำ ภาษา
ในงานเขียนดีขึ้น ทำให้เข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนอ้างอิงหรือพาดพิงถึง ทำ
ให้เห็นความเจริญก้าวหน้า ความรุ่งโรจน์และความเสื่อมถอยของ
ความคิดและศิลปะการประพันธ์ของผู้เขียน การรวบรวมข้อมูล
เกี่ยวกับตัวผู้เขียน...จะช่วยให้เราเข้าใจผลงานดีขึ้น นอกจากนี้
การศึกษาแนวนี้ยังทำให้เห็นสถานภาพของงานแต่ละชิ้นในกรอบ
ของผลงานทั้งหมดของผู้เขียนอีกด้วย⁷

³ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, *หวังสร้างศิลปินภูมิิตเพริศแพรว : การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ใน
กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 21.

⁴ สุมาลี วีระวงศ์และเจตนา นาควัชระ, “บทที่ 6 สรุป,” ใน *กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย บทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์,
อรรถภาคย์ เล้าจินตนาศรี, บรรณาธิการ* (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2544), หน้า 117.

⁵ Mary Rohrberger, Samuel H. Woods, Jr. and Bernard F. Dukore, *An Introduction to literature* (New
York: Random House, 1968), p. 7.

⁶ ภาวรรณ หมอกญา, “การเข้าถึงวรรณคดี,” ใน *วรรณคดีทัศนศึกษา, ชัดสุดณี สิ้นธุสิงห์, บรรณาธิการ* (กรุงเทพฯ:
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 8.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15.

คำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้แต่งและผลงาน ของ F.L. Lucas ซึ่งเห็นว่า ผู้แต่งและผลงาน แม้ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน แต่ทั้งสองสิ่งนี้ไม่อาจแยกจากกันอย่างเด็ดขาดได้ในการศึกษาวรรณกรรม ดังที่ F.L. Lucas ได้แสดงทัศนะต่อประเด็นนี้ไว้ว่า

I have found by spontaneous experience more and more that even the aesthetics pleasure of a poem depends for me on the fineness of the personality glimpsed between its lines; on the spirit of which the body of a book is inevitably the echo and the mould.⁸

Lucas อธิบายว่าสาระสำคัญของหนังสือเล่มหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพผู้แต่ง ซึ่งงานที่ผู้แต่งสร้างย่อมเป็นเสมือนเสียงสะท้อนและต้นแบบที่โยงมาถึงตัวผู้แต่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในกระแสดนการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ “เทือก บรรทัด” เป็นกวีผู้หนึ่งที่สร้างงานภายใต้ความสำนึกในพันธกิจของกวี เทือก บรรทัดเป็นนามปากกาของ “เปลื้อง คงแก้ว” ข้าราชการครู และกวีท้องถิ่นภาคใต้ที่สื่อแนวคิดในมิติที่หลากหลายผ่านบทกวีอย่างต่อเนื่อง บทกวีของเทือก บรรทัด ปรากฏอยู่ทั้งในนิตยสารต่างๆ รวมไปถึงหนังสือกวีนิพนธ์รวมเล่มของกวี ซึ่งมีทั้งสิ้น 3 เล่ม ลำดับแรก คือ หนังสือกวีนิพนธ์ **กลางคลื่นกระแสนกาล** ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2541 และในปีเดียวกันนั้น หนังสือเล่มดังกล่าวก็ได้รับการคัดเลือกเข้ารอบสุดท้ายในพิจารณารางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ลำดับที่สอง คือ หนังสือกวีนิพนธ์ **เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น** ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2544 และลำดับสุดท้าย คือหนังสือกวีนิพนธ์ **บึงพระจันทร์** ได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2547

แม้ว่าเทือก บรรทัดจะมีผลงานรวมเล่มไม่มากนัก หากแต่ปริมาณมิได้เป็นเครื่องชี้ว่าบทกวีเหล่านั้นด้อยคุณภาพแต่อย่างใด ตรงกันข้าม กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งประสบการณ์ ความคิด และความรู้สึกของกวีที่ถ่ายทอดผ่านผลงานออกมาในมิติที่หลากหลายนั้น มีความเข้มข้นและแสดงให้เห็นพัฒนาการทางความคิดของกวีได้อย่างชัดเจน โดยในช่วงแรกของการสร้างงาน บทกวีของเทือก บรรทัดมีเนื้อหาเชื่อมโยงกับสังคมภาคใต้ในด้านต่างๆ แนวคิดที่โดดเด่นแนวคิดหนึ่งที่ปรากฏในบทกวี คือ แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ดังที่มานิช ดินลานสกุล กล่าวถึงเทือก บรรทัดว่า เป็นกวีที่ “มีบทบาทโดดเด่นในการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่

⁸ Lucas F.L., *The decline and the fall of the romantic ideal* (New York: Cambridge University Press, 1936), p. 221.

สะท้อนเรื่องราวความดีงาม คุณค่าของธรรมชาติ โดยอาศัยรูปแบบกวีนิพนธ์ เช่น บางบทในกวีนิพนธ์ชุดกลางคลื่นกระแสกาล รวมทั้งกวีนิพนธ์ที่เขาแต่งขึ้นเพื่อใช้อ่านในกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ”⁹

ในอีกด้านหนึ่ง บทกวีของเทือก บรรทัดสะท้อนแนวคิดด้านสังคมอย่างชัดเจน โดยส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดความคิดทางการเมืองของกวี ประสบการณ์ในการต่อสู้เพื่อสังคม และทัศนะของกวีที่มีต่อปัญหาสังคมในปัจจุบัน สิ่งที่เทือก บรรทัดสะท้อนผ่านบทกวี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตจริงของกวี เนื่องจากเทือก บรรทัดนอกจากจะเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในภาคใต้ของประเทศไทย ในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติแล้ว ในอีกด้านหนึ่ง เทือก บรรทัดยังเป็นที่รู้จักในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า

อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว (เทือก บรรทัด – ขยายความโดยผู้วิจัย) เป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในสังคม ในรูปแบบต่างๆ ตามแนวทางอหิงสาเสมอมาอย่างยาวนาน และมีความเข้าใจทุกข์ของผู้คนในแผ่นดิน โดยเฉพาะภาคใต้เป็นอย่างดี¹⁰

จากเนื้อหาที่เชื่อมโยงอยู่กับความเป็นไปในสังคม ในระยะหลังของการสร้างงาน บทกวีของเทือก บรรทัดปรากฏแนวคิดที่คลี่คลายไปสู่มิติด้านจิตวิญญาณมากขึ้น หลังจากบทกวีเล่มแรกได้รับการตีพิมพ์ เทือก บรรทัดได้ลาออกจากการเป็นข้าราชการครูก่อนเกษียณอายุ และทำกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างเต็มตัว ส่วนในเวลาว่างก็ทำ “สวน” ที่เทือก บรรทัดถือว่าเป็นการ “ปฏิบัติธรรม” ดังคำกล่าวของเทือก บรรทัดตอนหนึ่งว่า “บางคนบอกว่า ผมอายุมากแล้ว อย่าป็นนะ ไปทำอะไรหนักหาตะกละไปไหน ให้คนข้างหลังทำเอามั้ง ผมบอก ผมไม่ได้ทำเพื่อคนข้างหลัง ผมทำเพื่อปฏิบัติธรรมของผม”¹¹

การได้อยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติมีอิทธิพลของต่อโลกทัศน์ของเทือก บรรทัด อีกทั้งมีอิทธิพลต่อการสร้างงานซึ่งเกิดขึ้นในระยะเดียวกันนั้น ด้วยเหตุดังกล่าว บทกวีที่เทือก บรรทัดสร้างสรรค์ขึ้นในระยะหลังจึงไม่เพียงมีแนวคิดที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การต่อสู้เพื่อสังคมเท่านั้น หากยัง

⁹ มาโนช ดินลานสกุล, *วรรณทัศน์* (สงขลา: ภารกิจเอกสารและตำรา กลุ่มงานบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547), หน้า 98.

¹⁰ กลุ่มภูบรรทัด, *แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า* (กรุงเทพฯ : กลุ่มภูบรรทัด, 2544), หน้า 16.

¹¹ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรัง,” *มติชนสุดสัปดาห์* 23 (มกราคม 2546): 59-60.

มีเนื้อหาด้านการดำเนินชีวิต และด้านพุทธธรรมในระดับที่ลึกซึ้งและกว้างขวางอันเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการศึกษาและปฏิบัติธรรม รวมไปถึงอิทธิพลของการอยู่ใกล้ชิดกับบรมชาติจนนำไปสู่การค้นพบสัจธรรม

ในชีวิตจริง เทือก บรรทัดเป็นทั้งครู ผู้มีบุคลิกภาพโดดเด่น กล่าวคือ “รูปร่างสูงใหญ่ ไร้หนวดเครา เคี้ยวหมากปากแดง ชอบสละพายยาม”¹² เป็นทั้งนักอนุรักษ์ธรรมชาติ และนักต่อสู้เพื่อสังคม ดังคำยืนยันของประมวล มณีโรจน์ นักเขียนชาวใต้คนหนึ่ง ที่ว่า

กวีนักต่อสู้คนนี้ ใครๆก็เคยรับรู้ด้วยความชื่นชมเสมอ, นอกจากเป็นครู เป็นนักเคลื่อนไหว เป็นนักอนุรักษ์ เป็นศิลปิน และเป็นกวีในระดับคุณภาพแล้ว “ครูเปลื้อง” “พีเปลื้อง” หรือ “ไอเปลื้อง” จะเป็นทุกภาวะที่กล่าวอย่างเข้มข้น ด้วยบุคลิกภาพที่ “ตรง” และ “จริง” และที่ต่างไปจากนักต่อสู้คนอื่นๆ ของประเทศนี้ เป็นอย่างยิ่ง ก็คือ เขาเป็นนักต่อสู้ที่ “เป็น” ชาวบ้าน ชื่นชมในวิถีของบรรพบุรุษ และภาคภูมิใจในวิถีของชาวนา”¹³

นอกจากนี้ตัวตนของเทือก บรรทัดในฐานะผู้ศรัทธาในพุทธธรรม ยังผลให้เกิดความชื่นชมต่อเทือก บรรทัดในฐานะ “ผู้ซึ่งยืนยันในการต่อสู้ร่วมกับผู้คนให้ประจักษ์ต่อความงาม ความดี และความเปี่ยมธรรมดาในการดำรงอยู่อย่างยิ่งใหญ่เสมอมา”¹⁴ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

เทือก บรรทัด ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2548 ก่อนสิ้นลมหายใจ เทือก บรรทัดได้ขอปากกาและกระดาษจากภรรยาแล้ว เขียนบทกวีชิ้นสุดท้ายฝากเอาไว้ว่า เพราะฉันมีหัวใจไว้หายใจ”¹⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นปณิธานอันแน่วแน่ในการดำรงชีวิตอยู่ด้วย “หัวใจ” หรือความรักที่มีต่อผู้อื่น มรณกรรมของเทือก บรรทัดส่งผลให้เกิดความสะเทือนใจอย่างกว้างขวาง ดังที่สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้กล่าวว่า “ในแวดวงกวีและนักเขียนฝั่งอันดามัน เราได้สูญเสียนักสู้เพื่อสังคมและสิ่งแวดลอมที่มี

¹² ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 703 (พฤศจิกายน 2548): 48.

¹³ ประมวล มณีโรจน์, “การจากไปของคนตรงเมืองตรัง,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 693 (กันยายน 2548): 67.

¹⁴ บุษกร พิชยาทิพย์, “วันที่ศรีตรังหม่นเศร้า,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 694 (กันยายน 2548): 55.

¹⁵ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 703 (พฤศจิกายน 2548): 49.

คุณภาพไปอีกคนหนึ่ง”¹⁶ หากแต่ความดีงามที่กวีได้ฝากไว้ ย่อมส่งผลต่อผู้อื่นแม้ในยามล่วงลับ ดังคำยืนยันของชนะ เสียงหลาย นักเขียนท้องถิ่นชาวตรัง ที่ว่า

เมล็ดพันธุ์แห่งความรัก ความดี ความงาม และความจริงที่
อาจารย์เปลื้องคิด พุด เขียน ลงมือปฏิบัติ และเพียรพยายามเพาะ
หวานมาตลอดชีวิต ได้แพร่กระจายลงบนหัวใจและจิตวิญญาณ
ของผู้คนที่โน่น...ที่นี่... ในแต่ละพื้นที่ยังคงขับเคลื่อนไปบนหนทาง
แห่งความถูกต้องดีงามอยู่เสมอ¹⁷

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดทุกบท ไม่ว่าจะถูกสร้างขึ้นเพื่อสื่อแนวคิดใด บทกวีเหล่านั้นได้ทำหน้าที่สะท้อนความเป็นตัวตนของกวีได้อย่างชัดเจน แม้เทือก บรรทัดจะเป็นกวีชาวใต้ที่มีได้มีชื่อเสียงโด่งดัง ในหมู่นักอ่าน หากแต่กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดก็มีลักษณะเฉพาะอันโดดเด่น และมีความ “เฉพาะถิ่น” ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่นภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นการสอดแทรกสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ หรือเนื้อหาของบทกวีที่เชื่อมโยงอยู่กับท้องถิ่นของภาคใต้ รวมทั้งยังมีความโดดเด่นในด้านของการถ่ายทอดแนวคิดต่างๆ ออกมาได้อย่างมีพลัง และเปี่ยมด้วยความงามทางวรรณศิลป์

เนื้อหาที่ปรากฏในบทกวีรวมไปถึง “เนื้อหา” ในชีวิตประวัติของเทือก บรรทัดจึงมีคุณค่าและน่าสนใจศึกษาถึง เท่าที่ผ่านมายังไม่มีผู้ใดศึกษากวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะรวบรวมข้อมูลด้านชีวประวัติของเทือก บรรทัด และศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดโดยละเอียด เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์กับตัวตนของกวี ทั้งนี้รวมไปถึงการพิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์ว่า กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดมีคุณค่าควรแก่การศึกษา ตลอดจนมีคุณค่าต่อสังคมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากวีอื่นใดในสายธารของการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติและกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์และตัวตนของกวี

¹⁶ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “จากเครือข่ายนักเขียนพื้นผิวนันตตามัน รุกถึง...เทือก บรรทัด,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 696 (ตุลาคม 2548): 48.

¹⁷ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 703 (พฤศจิกายน 2548): 49.

1.3 สมมุติฐานงานวิจัย

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติและนักต่อสู้เพื่อสังคม และผู้ศรัทธาในพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ กลุ่มข้อมูลด้านชีวประวัติของเทือก บรรทัด จากแหล่งที่มาต่างๆ ส่วนที่สอง คือ กลุ่มข้อมูลด้านผลงาน ได้แก่ บทกวีของเทือก บรรทัด จำนวนทั้งสิ้น 243 บท จากแหล่งข้อมูลต่างๆ

กลุ่มข้อมูลด้านชีวประวัติของเทือก บรรทัด

เอกสารที่เป็นข้อมูลด้านชีวประวัติของเทือก บรรทัด จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ กลุ่มข้อมูลที่เป็นหนังสือ บทความในนิตยสาร และบทกวีที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงความอาลัยต่อการจากไปต่อเทือก บรรทัดซึ่งเขียนโดยกวีอื่น ดังนี้

1. กลุ่มข้อมูลที่เป็นหนังสือ มีจำนวนทั้งสิ้น 4 เล่ม ดังต่อไปนี้

1. ประมวลเอกสารและเหตุการณ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับครูของประชาชน กรณี...อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว ถูกคำสั่งย้ายอภัยศ เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541 (พ.ศ. 2541) โดย กลุ่มพันธมิตร 12 องค์กรจังหวัดตรัง (ประกอบด้วยเครือข่ายตุลา ภาคใต้, กลุ่มวงเกษตรเทือกเขาบรรทัด, กลุ่มสมัชชาตรัง, ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง, กลุ่มสายธารตรังค์, กลุ่มป่าต้นน้ำจังหวัดตรัง, กลุ่มศิษย์เก่าวิเชียรมาตุ, กลุ่มครูเพื่อสังคมจังหวัดตรัง, กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สัมพันธ์ตรัง, กลุ่มฟื้นฟูเกษตรกรรมทางเลือก อ.ปะเหลียน, กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าตลาดเมืองตรัง และกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนวิเชียรมาตุ) และประชาชนผู้รักความเป็นธรรม

2. แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า (พ.ศ.2544) ที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยกลุ่มภูบรรทัด อันเป็นกลุ่มของนักกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน โดยภายในเล่มมีเรื่องเล่า, บทกวีและเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ “ถังแดง” ในภาคใต้ และมีคำกล่าวถึงเทือก บรรทัดโดยบรรณาธิการ รวมทั้งมีเรื่องสั้นที่แต่งโดยเทือก บรรทัด จำนวน 1 เรื่อง มีชื่อว่า “ออกนอกทาง ก็เห็นทาง”

3. **ตัวตนกลางคลี่นกระแสภาล** (พ.ศ.2547) โดย เทือก บรรทัดและญิบ พันจันทร์ เป็นหนังสือที่ประกอบไปด้วยเนื้อหา 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นบทกวีของเทือก บรรทัดจากหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์กลางคลี่นกระแสภาล (พ.ศ.2541) และบทกวีของเทือก บรรทัดที่ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือนี้เป็นครั้งแรก ส่วนที่สอง เป็นความเรียงว่าด้วยที่มาของบทกวีของเทือก บรรทัด, สภาพความเป็นจริงทางสังคม, ประเพณี, วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น เขียนโดย ญิบ พันจันทร์

4. **คนอาบน้ำให้ต้นไม้** (พ.ศ. 2551) เป็นหนังสือรวบรวมคำกล่าวอภิปรายในเวทีอภิปรายสาธารณะรวมไปถึงบทความแสดงทัศนะของเปลื้อง คงแก้ว (เทือก บรรทัด) ที่ปรากฏในแหล่งอื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น

2. กลุ่มข้อมูลที่เป็นบทความ รวมทั้งสิ้น 9 บทความ ได้แก่

1. “บองหลาเวียนแลน” โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
(มติชนสุดสัปดาห์ กันยายน 2545)
2. “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรัง” โดย กานต์กับแก้ว
(บทความพิเศษ มติชนสุดสัปดาห์ มกราคม 2546)
3. “วันที่ศรีตรังหม่นเศร้า” โดย บุษกร พิษญาทิตย์
(คอลัมน์ “เหมือนมองดอกไม้” เนชั่นสุดสัปดาห์ กันยายน 2548)
4. “การก่อเกิดและคำขอโทษ” โดย ชนะ เสียงหลาย
(คอลัมน์ “สิ่งีสนามหลวงสนทนา” เนชั่นสุดสัปดาห์ กันยายน 2548)
5. “คลี่นรักของแม่ไม่เคยหลับ” โดย ร้อยดาว
(คอลัมน์ “รายงานพิเศษ” เนชั่นสุดสัปดาห์ สิงหาคม 2548)
6. “จดหมายจากห้วยยอด” โดย ชนะ เสียงหลาย
(คอลัมน์ “สิ่งีสนามหลวงสนทนา” เนชั่นสุดสัปดาห์ พฤศจิกายน 2548)
7. “จากเครือข่ายนักเขียนพื้นฝั้งอันดามัน ภูเก็ตถึง.. เทือก บรรทัด”
โดย เสน่ห์ วงษ์กำแหง
(คอลัมน์ “สิ่งีสนามหลวงสนทนา” เนชั่นสุดสัปดาห์ ตุลาคม 2548)
8. “การจากไปของคนตรงเมืองตรัง” โดย ประมวล มณีโรจน์
(คอลัมน์ “เดินตามดวงจันทร์” เนชั่นสุดสัปดาห์ กันยายน 2548)

9. “กองทุนกลางฤดูฝน” โดย ประมวล มณีโรจน์
(คอลัมน์ “เดินตามดวงจันทร์” เนชั่นสุดสัปดาห์ มกราคม 2549)

3. กลุ่มข้อมูลบทกวีที่แต่งขึ้นแสดงความอาลัยต่อการจากไปของเทือก บรรทัด

บทกวีจากนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ช่วงปี พ.ศ. 2548-2549 จำนวน 10 บทกวี ได้แก่ “อาลัยเทือก บรรทัด” โดย รงค์ ประพันธ์พันธ์, “แต่คนจริงเมืองตรัง” โดย ปรีดา ขำบ่อ, “เทือก บรรทัด” โดย วิโรจน์ วุฒิพงศ์, “สุดดี ครูเปลื้อง คงแก้ว... เทือก บรรทัด” โดย แสงดาว ศรีธามัน, “ถึงเทือก บรรทัด” โดย วสันต์ สิทธิเขตต์, “คงแก้ว” โดย อังคาร จันทาทิพย์, “แต่เทือก บรรทัด” โดย เสน่ห์ วงษ์กำแหง, “เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” โดย มนต์รี ศรียงค์, “ไว้อาลัย เทือก บรรทัด” โดย กานติ ณ ศรีธา, “คิดถึงกวี” โดย กานติ ณ ศรีธา, สิริพล อักษรพันธ์, ปรีชญา ทศนา, วิสุทธิ์ ขาวเนียม และจเรวัฒน์ เจริญรูป

บทกวีจากนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ ปี พ.ศ. 2548 จำนวน 1 บท คือ “มีเธอในชีวิต” โดย โกสินทร์ ขาวงาม

บทกวีจากคอลัมน์ “ข้างคลองคันทายาว” ของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ (สิงหาคม 2548) จำนวน 1 บท คือ “คนตรงเมืองตรัง” โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

บทกวีจากคอลัมน์ “ประกายกวี” ในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (สิงหาคม 2548) จำนวน 1 บท คือ “อ.เปลื้อง คงแก้ว” โดย ญิบ พันจันทร์

บทกวีจากสมุดลงชื่อในงานศพของเทือก บรรทัด¹⁸ (พ.ศ.2548 - เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่) จำนวน 7 บทกวี อันได้แก่ “ชื่อเปลื้อง คงแก้ว – เพราะคงคำ” โดย พนม นันทพฤษ, “คง อยู่,” โดย สมศักดิ์ ศรีเยี่ยมกุล (นายกสมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย), บทกวีไม่ปรากฏชื่อ โดย สถาพร ศรีสัจจ (ลงท้ายว่า เมื่อพลันทราบข่าวการจากพรากของเพื่อนรัก – เปลื้อง คงแก้ว, นักสู้ กวีรากหญ้า, เย็นย่ำ 29 สิงหา 2548), “แต่ – เทือก บรรทัด” โดย รมณา โรชา, “แต่.. อ.เปลื้อง คง แก้ว ด้วยอาลัยยิ่ง” โดย เสน่ห์ วงษ์กำแหง, “แต่...เปลื้อง คงแก้ว” โดย วัฒน์ วรรณยางกูร

¹⁸ ดูรายละเอียดในภาคผนวก.

กลุ่มข้อมูลด้านผลงานของเทือก บรรทัด

กลุ่มข้อมูลด้านผลงานของเทือก บรรทัด ได้แก่ บทกวีซึ่งมีจำนวนรวม 242 บทกวี จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. บทกวีจากหนังสือบทกวีรวมเล่มของเทือก บรรทัด จำนวน 134 บท จากหนังสือกวีนิพนธ์ 3 เล่ม ได้แก่ กลางคลื่นกระแสนกาล (พ.ศ.2541), เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (พ.ศ.2544), บึงพระจันทร์ (พ.ศ.2547)

2. บทกวีของเทือก บรรทัดที่ได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ จำนวน 37 บท ได้แก่ “คำฆ่าทะเล” (พฤศจิกายน 2542), “แต่...ฉลาด วรรณิตร” (ตุลาคม 2543), “ประชาพิจารณ์ 1” (กันยายน 2543), “ประชาพิจารณ์ 2” (กันยายน 2543), “ประชาพิจารณ์ 3” (กันยายน 2543), “เบิกจอบหนึ่งตะลุง: สภาไฟกาม” (มีนาคม 2544), “เบิกม่านกั้นลิเก: หลังเสียงทวย” (กันยายน 2544), “เบิกม่านกั้นลิเก : คำนับหมวย่าง” (กันยายน 2544), “หว่านเมล็ดพันธุ์แค่น” (กันยายน 2544), “เพลงยาวถึงเทวดา” (มกราคม 2546), “ครูแก้ว” (ธันวาคม 2546), “หลังม่านลิเกฮูลู” (มกราคม 2547), “ปักชำใต้ของท่านกับของข้า” (เมษายน 2547), “ปักชำใต้ : ความคิดของท่านกับของข้า” (เมษายน 2547), “บุตรของปักชำใต้” (พฤษภาคม 2547), “ในวิหารความตาย” (พฤษภาคม 2547), “ปักชำใต้ : ความตายที่แตกต่าง” (มิถุนายน 2547), “หน้าฝน ต้นไม้และตุ้มตา” (กรกฎาคม 2547), “ยิ้มของความตายที่แตกต่าง: แต่เจริญ วัตอักษร” (สิงหาคม 2547), “ในรอยทาง” (สิงหาคม 2547), “เรือกวี” (กันยายน 2547), “คนเลี้ยงดอกไม้” (ตุลาคม 2547), “ต้นไม้ไข-ใบไม้ป่วย” (พฤศจิกายน 2547), “ตากใบ : สายน้ำความอ่อนโยน” (พฤศจิกายน 2547), “จากเจ้าพระยาถึงตากใบ” (พฤศจิกายน 2547), “ตากใบกับเจ้าพระยา” (ธันวาคม 2547), “แผ่นดินกวี: สวน” (มกราคม 2548), “สีนามิ” (มกราคม 2548), “เพลงต้นหยงอันดามัน” (กุมภาพันธ์ 2548), “คลื่นทะเลใจ” (เมษายน 2548), “เท้า-ทาง และย่างเดิน” (พฤษภาคม 2548), “วันปรีดี พนมยงค์” (พฤษภาคม 2548), “บาดแผลแผ่นดินใต้” (กรกฎาคม 2548), “เหนือความเป็นชาติ...ขึ้นไป” (กันยายน 2548), “เด็กน้อยในชายแก่” (กันยายน 2548), “นโยบาย” (กันยายน 2548), “แต่เธอผู้มีโลกในดวงตา” (พฤศจิกายน 2548)

3. บทกวีของเทือก บรรทัดที่ได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ จำนวน 1 บท กวี คือ “แต่เธอ...มิยะ หะหวา” (กันยายน 2548)

4. บทกวีของเทือก บรรทัดจากหนังสือตัวตนกลางคลื่นกระแสนกาล บทกวีของเทือก บรรทัด ที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในหนังสือเล่มนี้ มีจำนวน 4 บท ได้แก่ “หลอมดาบเป็น ดอกไม้ให้พุ่มนี้,” “ประดาบ...ก็อาบเลือด,” “สงครามเงา,” และ โลกภาวิวัตน์ยาตรา : ก้าวย่างที่เชื่อม ทราม”

5. บทกวีของเทือก บรรทัด (ฉบับปลายมือของกวี) จากสมุดบันทึกของกวี (เอกสารไม่ตีพิมพ์ เผยแพร่) จำนวน 66 บท ได้แก่ “แพ,” “ศรีตรัง,” “หว่างความเงียบ,” “วัยเรียน,” “สักวาหน้าหนาว,” “หาดสำราญ,” “แต่ผู้แพ,” “ผิดหรือ,” “หน้าที่,” “ดาวกึ่ง,” “กึ่งซ้ำ,” “แผลใจ,” “สู้,” “เสี้ยวสันติ,” “ฉัน,” “กลัว,” “จากบางแสนถึง...ตรัง,” “เธอ,” “ตา,” “น้อยวาสนา,” “คอย,” “บันทึก...จากคนป่า,” “พร...ปี ใหม่,” “ท่ามกลางทฤษฎีและบทช.ต.พ.,” “ลูกคนไกล,” “พรวันเกิด,” “คำของคน,” “วันนี้,” “ก่อนนัด พบ,” “เพราะใคร,” “คำร้องขอ...ครั้งสุดท้าย” “ถึงดาว,” “อาลัยพี่,” “รับขวัญน้อง,” “นิราศเขาใหญ่,” “โคลงกระทู้,” บทกวีไม่มีชื่อ, “มาเข้าวัดกันเถอะ,” “โคลงกระทู้ 2,” “ถิ่นเกิด,” “งาม,” “ปิยะมหาราช รำลึก,” “หนาว,” “แด่โกมล-รัตน,” “ถึง...เฟื่องฟ้า,” “สู้สังคม,” “เกลียด,” “กู...คนใหม่,” “กาฝาก- ปลิง,” “จุดจบ,” “มิตรของเธอ,” “ฐาน,” “งัดข้อ,” “ก.เอ๋ย ก.โกง,” “คนไหนครู,” “นักเรียนตัวอย่าง,” “คนดับบ้านดับเมือง,” “ลีลาหลอน,” “บุหงาตันหยงร้องไห้,” “เดือนดาวเจ้าเป็นใคร,” “แผ่นดินกวี : บองหลาเวียนแลน,” “เพราะรัก...ชีวิตนี้จึงมีอยู่,” “เราคือโลก,” “ชีวิตไร้ความจำ” และ “นกกระดาศ สันติภาพ”

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาชีวประวัติและกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด
2. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์ข้อมูลตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
4. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบวิทยานิพนธ์

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและผลงานของเทือก บรรทัด
2. เป็นแนวทางในการศึกษางานของกวีผู้อื่นต่อไป

1.8 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยใคร่แบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชีวิตและผลงานของนักเขียน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาธรรมชาติในกวีนิพนธ์ งานวิจัยที่ศึกษากวีนิพนธ์กับสังคม, และงานวิจัยที่ศึกษาพุทธธรรมในกวีนิพนธ์

1.8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชีวิตและผลงานของนักประพันธ์

บทความ “ตัวตนของเทนเนสซี วิลเลียมส์ : ภาพสะท้อนในบทละคร”¹⁹ ของ กองกาญจน์ ตะเวทีกุล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง อุตชีวประวัติในบทละครของเทนเนสซี วิลเลียมส์ ผู้วิจัยพบว่า ผลงานทุกชิ้นเป็นอัตชีวประวัติ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยบทละครของเทนเนสซี วิลเลียมส์ที่แต่งขึ้นในปี ค.ศ.1936-1972 พบร่องรอยอัตชีวประวัติของวิลเลียมส์อยู่มาก ซึ่งมีได้หมายความว่าเทนเนสซี วิลเลียมส์เล่าเรื่องชีวิตของตนในบทละคร หากแต่ใช้วัตถุดิบจากชีวิตจริงของเขามาสร้างเป็นบทละคร

วิทยานิพนธ์เรื่อง *ชีวิตและวรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ*²⁰ ของชำนาญ อิมสะอาด ที่มุ่งศึกษาชีวประวัติและผลงานด้านวรรณกรรมของพุทธทาส ผลการวิจัยพบว่า วัตรปฏิบัติของท่านพุทธทาสภิกขุ วัตรปฏิบัติของภิกษุสามเณรในสวนโมกข์ เป็นไปตามที่พุทธทาสภิกขุได้พร่ำอบรมสั่งสอนและเผยแผ่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้แต่งกับผลงาน

งานวิจัยเรื่อง *ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่*²¹ ของ ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต เป็นการศึกษาชีวประวัติ และผลงานของสุนทรภู่ ทั้งหมด 23 เรื่อง อันประกอบด้วย นิราศ 9 เรื่อง, นิทาน 5 เรื่อง, สุภาษิต 2 เรื่อง, บทละคร 1 เรื่อง, เสภา 2 เรื่อง และบทเห่กล่อมจำนวน 4 เรื่อง โดยการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นชีวประวัติและความสามารถของสุนทรภู่ ส่วนที่สองเป็นผลงานของสุนทรภู่ และส่วนที่สามเป็นแนวทางในการวิเคราะห์งานของสุนทรภู่ โดย

¹⁹ กองกาญจน์ ตะเวทีกุล, “ตัวตนของเทนเนสซี วิลเลียมส์ : ภาพสะท้อนในบทละคร,” ใน *อักษรศาสตร์สู่สังคม* (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 264-268.

²⁰ ชำนาญ อิมสะอาด, “ชีวิตและผลงานด้านวรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2519).

²¹ ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, *ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่* (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

ในส่วนที่สามนี้เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวกวีและผลงาน โดยมีบทความย่อยๆ ดังนี้ “นิราศอิเหนา – งานของสุนทรภู่?”, “รสทางเสียงในงานประพันธ์ของสุนทรภู่” “ตัวละครหญิงในงานสุนทรภู่” “สุตสาคร : เงามชีวิตของสุนทรภู่,” “สุนทรภู่กับดนตรี,” “รักร่วมเพศในงานของสุนทรภู่”

ผลการวิจัยโดยสรุปก็คือ สุนทรภู่ได้นำเอาเรื่องราวชีวิตส่วนตัวแทรกเข้าไปในบทประพันธ์อย่างแนบเนียน และผลงานของสุนทรภู่มีเนื้อหาที่น่าสนใจ มีเรื่องราวแปลกใหม่อันเกิดจากประสบการณ์ผสมกับจินตนาการอันล้ำเลิศของกวี

วิทยานิพนธ์เรื่อง **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของชิต บุรทัต**²² ของ สิริอาภา ขำเลิศ เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของชิต บุรทัต โดยศึกษาทั้งในประวัติชีวิตและผลงานวรรณกรรม ตลอดจนด้านวรรณศิลป์ ผลการวิจัยพบว่า ชิต บุรทัตเป็นกวีที่มีนิสัย ชอบการประพันธ์ มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษด้านการแต่งฉันทลักษณ์ทุกประเภท ศึกษาภาษาบาลีจนแตกฉานและได้นำความรู้นั้นมาช่วยให้การแต่งฉันทลักษณ์มีความไพเราะงดงามยิ่งขึ้น ชิต บุรทัต เป็นกวีที่เคร่งครัดในรูปแบบฉันทลักษณ์ จนเป็นแบบอย่างแห่งการแต่งฉันทลักษณ์ ผลงานมีทั้งโคลง ฉันทน์ กาพย์ กลอน ลิลิต ทั้งขนาดสั้นและขนาดยาว มีองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ที่ทำให้ผลงานมีคุณค่า ส่วนแนวคิดในวรรณกรรมส่วนหนึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมในพุทธศาสนา นโยบายทางการเมืองการปกครอง ชิต บุรทัตเป็นกวีที่มีความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างสูง องค์ประกอบทั้งด้านวรรณศิลป์และด้านแนวคิด ทำให้วรรณกรรมของชิต บุรทัต มีคุณค่ายิ่ง

1.8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาธรรมชาติในกวีนิพนธ์

วิทยานิพนธ์เรื่อง **จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และไพโรจน์ ขาวงาม**²³ ของ เบญจพร เนียรนาทสกุล เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการสร้างจินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพโรจน์ ขาวงาม รวมถึงการสื่อความหมายของจินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ที่ช่วยให้เข้าใจสาระสำคัญของงาน ผลการศึกษาพบว่า จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติที่ปรากฏในกวีนิพนธ์

²² สิริอาภา ขำเลิศ, “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของชิต บุรทัต,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533).

²³ เบญจพร เนียรนาทสกุล, “จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และไพโรจน์ ขาวงาม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

ของกวีทั้งสามที่เกิดจากการใช้พรรณนาโวหาร การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ เพื่อสื่อภาพที่ชัดเจน เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก เพื่อสื่อสารสำคัญ และเพื่อสร้างความหมายที่ลึกซึ้ง กวีเลือกใช้ คำนามและนามวลีเพื่อพรรณนาถึงธรรมชาติละเอียด เพื่อมุ่งสร้างจินตภาพที่สอดคล้องกับสารที่กวี ต้องการนำเสนอ อันได้แก่ การสร้างความหวังและกำลังใจ ปลอดภัยใฝ่ใจผู้ทุกข์ยาก การปลุกฝัง อุดมคติที่ติงามแก่ผู้คน การแสดงสภาพสังคม และปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การนำเสนอและ อธิบายหลักปรัชญาและธรรมะในศาสนาให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องลึกซึ้ง

แนวคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในร้อยกรองไทยร่วมสมัยระหว่างปี พ.ศ.2535 – 2540²⁴

ของพิกุล ทองภู ศึกษาแนวคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในบทร้อยกรองที่มาจากนิยายสารคดีพัฒนาธรรม มติชนสุดสัปดาห์ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และเนชั่นสุดสัปดาห์ ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ผลการศึกษา พบว่า ในบทร้อยกรองดังกล่าวมีการให้ความหมายธรรมชาติว่าเป็นสถานที่พักผ่อน สามารถพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ มนุษย์ควรมีน้ำใจต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้พึ่งพาอาศัยกันตลอดไป สาเหตุ ของการเกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ คือ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ และการพัฒนาทาง เทคโนโลยี การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว กวีปลุกจิตสำนึกให้ผู้อ่านหันมาอนุรักษ์ธรรมชาติ โดย ประณามผู้ทำลายธรรมชาติ การเสนอแนวคิดฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามโครงการพระราชดำริ สร้างจิตสำนึกโดยใช้เหตุการณ์ความสูญเสียนักอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นอุทาหรณ์ ให้ทุกคนร่วมกัน อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ภาพสะท้อนสังคม และกลวิธี นำเสนอในบทร้อยกรองชุดไพรหม่น²⁵ ของ กมลวรรณ สุวรรณ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประพันธ์ได้ สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสะท้อนภาพสังคมที่เสื่อมทราม ปัญหาการตัดไม้ ทำลายป่า ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของนักอนุรักษ์ธรรมชาติผู้ทำงานในอุทยานแห่งชาติอย่างเสียสละ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอวิกรรมของนักอนุรักษ์ธรรมชาติคนสำคัญของไทย เพื่อมุ่งให้ข้อคิดแก่ สังคม ผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่งดงามและให้ข้อคิดในการปฏิบัติตนต่อธรรมชาติและ การแก้ไข ปัญหาสังคม

²⁴ พิกุล ทองภู, “แนวคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในร้อยกรองไทยร่วมสมัยระหว่างปี พ.ศ.2535-2540,” (วิทยานิพนธ์ ปรียญมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545).

²⁵ กมลวรรณ สุวรรณ, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ภาพสะท้อนสังคม และกลวิธี การ นำเสนอในบทร้อยกรองชุดไพรหม่น,” (วิทยานิพนธ์ปรียญมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2538).

บทความ จากกวีนิพนธ์ “อีสาน” สู่อีสาน : การประกอบสร้าง
 ความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเกี่ยวกับภาคอีสาน²⁶ ของ
 ธัญญา สังขพันธานนท์ ผลการวิจัยพบว่า ธรรมชาติที่นำเสนอในกวีนิพนธ์ของนายผีสองเรื่องคือ
 “อีสาน” และ “อีสานลุ่ม” เป็นธรรมชาติที่อยู่ในสภาวะไม่สมดุล...กวีนำเสนอภาพดังกล่าวผ่านการใช้
 ภาษาสัญลักษณ์ (sign) อย่างมีนัย แสดงถึงการประกอบสร้างทางสังคมที่ความหมายของธรรมชาติ
 ขึ้นอยู่กับความคิดและการกำหนดของบุคคล กวีได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมแนวมาร์กซิสต์ และ
 อาจกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์ทั้งสองเรื่องได้สร้าง “วาทกรรมเกี่ยวกับภาคอีสาน” ขึ้นมาโดยปริยาย

บทความเรื่อง ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย (พ.ศ.2520-2547)²⁷ ของ
 กอบกาญจน์ ภิณฑุมารค, ดวงมน จิตรจางค์ และนฤมล กาญจนทัต ผลการวิจัยพบว่า กวีนิพนธ์
 ไทยร่วมสมัยมีจุดเด่นร่วมกันในด้านโลกทัศน์ต่อธรรมชาติ โดยพิจารณาผลงานของกวีจำนวน 8 คน
 คือ อังคาร กัลป์ยาณพงศ์, จ่าง แซ่ตั้ง, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, พงนา จันทรสันติ, ไพโรจน์ งาม,
 ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ, แรคำ ประโตยคำ และเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ถึง พ.ศ.2547
 ซึ่งเป็นระยะที่สังคมไทยมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงและเผชิญปัญหาารุนแรงทุกด้าน โดยเฉพาะการ
 ประสบภาวะวิกฤตธรรมชาติ กวีได้รับการฝึกเป็นผู้ปลุกความตื่นตัวทางปัญญา โดยแสดงทัศนะพ้อง
 กันว่า หากเข้าถึงคุณค่าของธรรมชาติที่ค้ำจุนชีวิตและธำรงคุณธรรม ตลอดจนตระหนักถึงความเป็น
 อันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์กับธรรมชาติ ย่อมไม่เกิดการบั่นทอนความดีงามในจิตวิญญาณไป
 จนถึงการทำลายล้างธรรมชาติ กวีเชื่อมั่นในศักยภาพของบุคคลว่า อาจรังสรรค์คุณค่าและ
 ความหมายแก่ชีวิตในเวลาจำกัดได้ด้วยตนเอง โดยเปิดดวงตาคือปัญญาเรียนรู้ความจริงจาก
 ธรรมชาติ ตั้งแต่ขั้นต้นไปจนถึงระดับอภิปรัชญาคือการไปสู่โลกุตระ กวีมุ่งแสดงโลกทัศน์อันลุ่มลึก
 เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกทางจริยธรรม โดยมีได้ละเลยการสื่อประสบการณ์ทางสุนทรีย์ด้วยวิธีการแห่ง
 ศิลปะ กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยจึงมีคุณค่าเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญทางปัญญาของยุคและมีบทบาท
 เห็นยวโน้มในผู้รับให้ก้าวไปในครรลองที่ดีงาม เพื่อผดุงค่าความเป็นมนุษย์และจรรโลงศานติสุขของ
 โลก

²⁶ ธัญญา สังขพันธานนท์, “จากกวีนิพนธ์ ‘อีสาน’ สู่อีสาน : การประกอบสร้าง ความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเกี่ยวกับภาคอีสาน,” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 29 (2550): 292.

²⁷ กอบกาญจน์ ภิณฑุมารค, ดวงมน จิตรจางค์ และนฤมล กาญจนทัต, “ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย (พ.ศ. 2520-2547),” วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 15 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2552): 491-512.

1.8.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิถีพนธ์กับสังคม

วิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์หัตถ์ร่องเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก และเยาวชนจากวารสารใน ช่วงปี พ.ศ.2528 - 2530²⁸ ของชูศักดิ์ ศุภรันทน์ เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์หัตถ์ร่องที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนจากวารสารในช่วงปี พ.ศ. 2528-2530 ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ที่สำคัญเรียงตามลำดับดังนี้ หนึ่ง การให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กและเยาวชน สอง การให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชน สาม การเสนอปัญหาความอดอยากจน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแก้ปัญหา สี่ การจัดการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชน ห้า การเสนอปัญหาการว่างงานเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแก้ไข หก ความต้องการให้มีผู้นำในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง และเจ็ด ความต้องการความร่วมมือร่วมใจจากบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุกๆด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านสติปัญญา ด้านอาชีพ ด้านสังคม จริยธรรม และวัฒนธรรม ในด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ไม่โดดเด่น ผู้ประพันธ์ส่วนใหญ่เป็นเป็นผู้เขียนสมัครเล่น มีความต้องการที่จะเสนอแนวคิดมากกว่าที่จะมุ่งเน้นความไพเราะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์หัตถ์ร่องของ จินตนา ปิ่นเฉลียว²⁹ ของ ไพฑูรย์สิงห์แช่ม เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์หัตถ์ร่อง ของ จินตนา ปิ่นเฉลียว ในด้านรูปแบบท่วงทำนองเขียน และทัศนะ เกี่ยวกับสังคม ชีวิตและสตรี ผลการศึกษาพบว่า จินตนา ปิ่นเฉลียว แต่งคำประพันธ์ ดำเนินตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของกวีโบราณ กวีเลือกสรรถ้อยคำ และโวหารที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ และเกิดความรู้สึกคล้อยตามได้อย่างดีเยี่ยม ส่วนทัศนะเกี่ยวกับสังคมพบว่า จินตนา ปิ่นเฉลียว สนใจและเอาใจใส่ต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ทัศนะ เกี่ยวกับชีวิต จินตนา ปิ่นเฉลียว ได้ชี้ให้เห็นว่าทุกคนควรขยันทำงานเพื่อความสำเร็จในชีวิต สำหรับทัศนะเกี่ยวกับสตรีนั้น จินตนา ปิ่นเฉลียว ต้องการให้สตรีปฏิบัติตนตามแบบค่านิยมของสังคมไทย

²⁸ ชูศักดิ์ ศุภรันทน์, "การวิเคราะห์หัตถ์ร่องเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก และเยาวชนจากวารสารใน ช่วงปี พ.ศ. 2528 – 2530," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2533).

²⁹ ไพฑูรย์ สิงห์แช่ม, "การวิเคราะห์หัตถ์ร่องของ จินตนา ปิ่นเฉลียว," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534).

วิทยานิพนธ์เรื่อง **ปัญหาสังคมชนบทภาคใต้ที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ซึ่งพิมพ์ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2533**³⁰ ของ สมเจตน์ อัมรพรต เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาปัญหาสังคมชนบทภาคใต้ ที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ซึ่งพิมพ์ในระหว่างปี พ.ศ. 2521-2533 โดยจะศึกษาถึงกลวิธีการนำเสนอปัญหาและศึกษาปัญหาของสังคมชนบทภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า กวีเสนอปัญหาสังคมชนบทภาคใต้ผ่านกลวิธีการเสนอภาพพจน์เป็นส่วนใหญ่ ปัญหาสังคมชนบทภาคใต้ที่สะท้อนผ่านบทกวี มี 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากความอดอยากยากจน ปัญหาด้านสังคม ส่วนใหญ่เป็นเรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาด้านการเมืองซึ่งเกิดจากการถูกฉ้อโกง สิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งความไม่ชอบธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน

วิทยานิพนธ์เรื่อง **แนวคิดและภาพสะท้อนทางสังคมจากร้อยกรองร่วมสมัย ในหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ช่วง พ.ศ.2531-2540**³¹ ของนิศาชล ศาสตรา เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหา แนวคิด และภาพสะท้อนทางสังคมจากร้อยกรองร่วมสมัย คอลัมน์ "กวี/กระวาด" ในหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ ช่วง พ.ศ.2531-2540 ผลการวิจัย พบว่า บทร้อยกรองได้แสดงสภาพสังคมในช่วง พ.ศ.2531-2540 ในขณะเดียวกันก็เสนอรายละเอียดอื่น ๆ คือ วัฒนธรรม ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมปรัชญา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการศึกษา ที่เด่นชัดมาก คือ แนวคิดที่เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แนวคิดที่นำเสนอเป็นแนวคิดแบบชี้ปัญหา โดยจะระบุเหตุของปัญหาเสมอ แต่ไม่ได้เสนอวิธีแก้ปัญหาไว้แต่ประการใด ด้านภาพสะท้อนทางสังคม พบว่า นำเสนอสภาพปัญหาที่เป็นภาพวิกฤตการณ์ทางสังคมในด้านต่าง ๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การปกครองโดยภาพที่นำเสนอ ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อ การปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จากการศึกษาวินิจฉัยทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ในแง่ สังคมเป็นปัจจัยก่อให้เกิดวรรณกรรมอย่างชัดเจน

³⁰ สมเจตน์ อัมรพรต, "ปัญหาสังคมชนบทภาคใต้ที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ซึ่งพิมพ์ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2533," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2535).

³¹ นิศาชล ศาสตรา, "แนวคิดและภาพสะท้อนทางสังคมจากร้อยกรองร่วมสมัย ในหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ช่วง พ.ศ.2531-2540," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542).

วิทยานิพนธ์เรื่อง **วจนลีลาในการเสนอภาพลักษณ์สังคมเมืองในกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ ขาวงาม**³² นฤมล อินทรลักษณ์ เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์วจนลีลาในการนำเสนอภาพลักษณ์สังคมเมืองในกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ ขาวงาม ทั้งในด้านลีลาการใช้ภาษา กลวิธีการนำเสนอ ฉันทลักษณ์ที่ใช้ และทัศนะของกวีที่มีต่อสังคมเมือง ผลการวิจัยสรุปว่า ไพโรจน์ ขาวงามเลือกสรรถ้อยคำใช้เสนอเนื้อหาอย่างเหมาะสม โดยใช้คำเรียบง่ายแต่เล่นคำ เล่นสัมผัส การใช้สัญลักษณ์ มีความโดดเด่นทั้งด้านเสียงและความหมาย โดยมุ่งใช้คำที่มีนัยทางความรู้สึกเชิงนามธรรมเป็นส่วนใหญ่ ใช้คำแสดงความรู้สึกขมขื่น เศร้าสร้อย และหดหู่ใจมาบรรยายภาพลักษณ์ของสังคมเมือง ด้านกลวิธีการนำเสนอเน้นกวีจะใช้กลวิธีเล่าเรื่องเป็นส่วนใหญ่ และกลวิธีที่สำคัญคือเสียดสีและประชดประชัน นอกจากนี้กวียังเลือกสรรฉันทลักษณ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ จากการศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ด้านล้วนสะท้อนให้เห็นทัศนะของไพโรจน์ ขาวงามว่ามีทัศนคติแง่ลบกับสังคมเมือง และต้องการชี้ให้เห็นว่าสังคมชนบทนั้นเป็นสังคมในอุดมคติ

วิทยานิพนธ์เรื่อง **กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519**³³ ของ วริศรา อนันตโท เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษากวีนิพนธ์ขนาดสั้นซึ่งแต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2545 จำนวน 227 บทและมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 โดยศึกษาทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีทางวรรณศิลป์และบทบาททางวรรณกรรม สังคม และการเมือง ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาที่พบมากที่สุดใบบทกวีกลุ่มนี้ คือเนื้อหาที่แสดงเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนด้วยความรุนแรง แนวคิดที่ว่าเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย และแนวคิดการเรียกร้องความเป็นธรรมในด้านต่างๆ ให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ พบว่า กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 มีลักษณะการสืบทอดขนบวรรณศิลป์ของบทกวีในยุค 2490 โดยกวีที่มีอิทธิพลสำคัญได้แก่ จิตร ภูมิศักดิ์, อิศนี พลจันทร, อุชเชณี, ทวีปวร และ เปลื้อง วรรณศรี ในขณะที่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีการสร้างสรรค์ใหม่ในด้านการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองเหตุการณ์ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 มีบทบาทหน้าที่ต่อวงวรรณกรรมคือเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต อีกทั้งยังแสดงให้เห็นคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในแง่ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้เพื่อความชอบธรรมของ

³² นฤมล อินทรลักษณ์, “วจนลีลาในการเสนอภาพลักษณ์สังคมเมืองในกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ ขาวงาม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

³³ วริศรา อนันตโท, “กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).

ประชาชนและการต่อต้านการใช้ความรุนแรงและความอยุติธรรมต่างๆ ทั้งยังมีบทบาทในการปลูกเร้าการต่อสู้เพื่อสังคมอีกด้วย

1.8.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพุทธธรรมในกวีนิพนธ์

งานวิจัย **พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่**³⁴ ของสุจิตรา จงสถิตยวัฒนา เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษากวีนิพนธ์ของกวีสมัยใหม่ที่สร้างงานอันมีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธธรรม ซึ่งได้แก่ ครูเทพ, พุทธทาสภิกขุ, อังคาร กัลยาณพงศ์, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ไพวรินทร์ ขาวงาม, ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ, ชมจันทร์, แร่คำ ประโดยคำ และโกศล กลมกล่อม ผลการวิจัยพบว่า พุทธธรรมยังคงอิทธิพลสูงยิ่งในการรังสรรค์กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่และ การดำรงอยู่ของพุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงไป จากขนบวรรณคดีโบราณ กวีมุ่งเน้นการอธิบายพุทธธรรมในแง่โลกุตรธรรมอันมีลักษณะเป็นสากล มากยิ่งขึ้น ทั้งยังเน้นเรื่องการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาจิตสร้างสรรค์คุณประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

บทความเรื่อง **ดอกบัวในป่าหิน : การสื่อพุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่**³⁵ ของสุจิตรา จงสถิตยวัฒนา มุ่งอธิบายการสื่อพุทธธรรมในกวีนิพนธ์สมัยใหม่ เพื่อให้เข้าใจว่ากวีเหล่านี้ใช้ลีลาการสื่อพุทธธรรมอย่างไร แตกต่างจากกวีโบราณประการใดบ้าง ผลงานที่คัดเลือกมาศึกษา คือ กวีนิพนธ์ไทยในสมัยใหม่ที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับพุทธธรรม ได้แก่ กวีนิพนธ์ของท่านพุทธทาสภิกขุ อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ ไพวรินทร์ ขาวงาม โกศล กลมกล่อม ชมจันทร์ และ แร่คำ ประโดยคำ

วิทยานิพนธ์เรื่อง **วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ (ประเทศไทย)**³⁶ โดย พระมหาพิรพงษ์ ปญญาโก (จำปาไค) เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาและวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธรศาสนาในกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ แนวคิดเพื่อ

³⁴ สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา, **พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่** (กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

³⁵ สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา, "ดอกบัวในป่าหิน : การสื่อพุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่," **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 18 (ธันวาคม 2544): 5-30.

³⁶ พระมหาพิรพงษ์ ปญญาโก (จำปาไค), "วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ (ประเทศไทย)," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาพระพุทธรศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2546).

คุณค่าและประโยชน์ส่วนรวม รวมไปถึงบทบาทหน้าที่ของกวีนิพนธ์ต่อการปลูกจิตสำนึกการพัฒนาสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์รางวัลซีไรท์ถูกบ่มเพาะขึ้นจากธรรมชาติ ชีวิตและปรากฏการณ์ทางสังคมของมนุษย์ มีแนวคิดเพื่อสร้างสรรค์พลังทางปัญญาอันจะนำไปสู่การก่อเกิดคุณค่าและความดีงามโดยมีแนวความคิดและจินตนาการตามแบบวัฒนธรรมหรือจริยธรรมตะวันออกซึ่งอาจผสมผสานกับแนวคิดแบบตะวันตกอยู่บ้าง เพื่อให้มีพลังพอที่จะกระตุ้นหรือโน้มน้าวจิตใจของมนุษย์ให้สำนึกและกลับคืนสู่ธรรมชาติของความเป็นจริง (จริยธรรม) ในทางกลับกันก็เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนศักยภาพแห่งความดีที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองให้เพิ่มมากขึ้นไปอีกอันจะส่งผลต่อการเพิ่มสันติสุขสู่สังคมโลก

บทความเรื่อง **ธรรมะจากธรรมชาติ : โลกทัศน์ในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย กรณีศึกษา ผลงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และพจนานันท์ จันทรสันติ**³⁷ ของ กอบกาญจน์ ภิญโญมารค ผลการวิจัยพบว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และพจนานันท์ จันทรสันติ เป็นกวีร่วมสมัยคนสำคัญที่แสดงแนวคิดในกรอบพุทธศาสนา นิกายเซ็นและลัทธิเต๋า โดยมีแนวคิดป้องกันว่า บุคคลจำเป็นต้องมีปัญญาญาณ เพื่อหยั่งเห็นและเรียนรู้ธรรมชาติหรือความจริงอันเป็นสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ ซึ่งดำรงอยู่แล้วในธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ กวีทั้งสองจึงได้ย้ำว่า คนในสังคมสมัยใหม่ไม่อาจปฏิเสธการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เพื่อยกระดับจิตวิญญาณ ตลอดจนแก้ไขวิกฤตของโลกธรรมชาติและคุณค่าของโลกวัฒนธรรมได้

วิทยานิพนธ์เรื่อง **การศึกษาเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ของพจนานันท์ จันทรสันติกับกวีนิพนธ์ไฮกุของญี่ปุ่น**³⁸ ของศศิธร ลีมือภิบาล เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาและเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ของพจนานันท์ จันทรสันติ กับกวีนิพนธ์ไฮกุของญี่ปุ่น เพื่ออธิบายอิทธิพลของวรรณกรรมชาติหนึ่งรวมถึงการศึกษาบทบาทสำคัญของปรัชญาความคิดทางศาสนาที่มีต่อการสร้างสรรค์บทกวีนิพนธ์ จากการศึกษาและเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ดังกล่าวข้างต้น พบว่าพจนานันท์ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาความคิดของลัทธิเต๋าและนิกายเซ็นในการสร้างสรรค์บทกวี และการถ่ายทอดประสบการณ์เชิงศาสนาของกวี โดยพจนานันท์มีความสนใจและชื่นชอบไฮกุซึ่งมีรูปแบบที่สั้นกะทัดรัดและเรียบง่าย และเนื้อหาที่แสดงความสัมพันธ์ของกวีกับธรรมชาติ ดังนั้นพจนานันท์จึงพัฒนาสาระสำคัญของไฮกุให้เป็นบทกวีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและลงตัวตามความคิดสร้างสรรค์ของกวี

³⁷ กอบกาญจน์ ภิญโญมารค, “ธรรมะจากธรรมชาติ : โลกทัศน์ในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย กรณีศึกษาผลงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และพจนานันท์ จันทรสันติ,” วารสารสงขลานครินทร์ 13 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 642-663.

³⁸ ศศิธร ลีมือภิบาล, “การศึกษาเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ของพจนานันท์ จันทรสันติกับกวีนิพนธ์ ไฮกุของญี่ปุ่น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540).

บทที่ 2

ชีวประวัติและการสร้างผลงานของเทือก บรรทัด

ผู้วิจัยเรียบเรียงชีวประวัติและการสร้างงานของเทือก บรรทัดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้อง เทปบันทึกภาพ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือกระทั่งป้ายประกาศในงานสวดพระอภิธรรมศพของกวี แหล่งข้อมูลบางส่วนอาจมิได้ปรากฏในเชิงอรรถ หากปรากฏอยู่ในบรรณานุกรมที่ผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมจะสามารถค้นหาแหล่งที่มาของข้อมูลดังกล่าวได้

ความมุ่งหมายของการเรียบเรียงชีวประวัติและการสร้างผลงานของเทือก บรรทัด คือ การทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนหล่อหลอม “ตัวตน” ของเทือก บรรทัด รวมไปถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้ผลงานของเทือก บรรทัดเกิดขึ้นตามลำดับเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจพัฒนาการทางความคิดของกวี

เทือก บรรทัด กวีผู้หนึ่งในสายธารของการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ มีชื่อและนามสกุลจริงว่า “เปลื้อง คงแก้ว” เทือก บรรทัดเกิดเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2492 โดยเป็นบุตรคนที่ 4 จากทั้งหมด 8 คนของนายกลับและนางดำ คงแก้ว บ้านของเทือก บรรทัดตั้งอยู่ในบริเวณบ้านหนองยวน ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ริมเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นรอยต่อระหว่าง จังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง เทือก บรรทัดกล่าวถึงชีวิตในวัยเด็กของตนไว้ตอนหนึ่งว่า

ในวัยเด็กผมเป็นคนทางภูเขา เรียกว่า “ไกลปืนเที่ยงมาก” มาก สมัยก่อนจบ ป.4 คนเขาไม่เรียนหนังสือกัน ผมออกมารุ่นแรก 4 คน เดินผ่านทุ่งนา 2 ทุ่ง ไปกลับไม่ต่ำกว่า 20 กิโลเมตร เข้าๆ ถ้าฤดูทำนาก็ต้องจูงวัวไปให้พ่อด้วย นากับโรงเรียนไปทางเดียวกัน ตอนเย็นพอกับแม่อยู่ในนาก็ได้กลับพร้อมกัน บางทีก็ได้ช่วยจูงวัวกลับบ้านด้วย¹

¹ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรัง กวีไม่ควรนั่งดูดอกไม้บ้านเพียงเดียว,” มติชนสุดสัปดาห์ 1168 (มกราคม 2546): 59.

วิถีชีวิตในวัยเยาว์ของเทือก บรรทัดมีความคล้ายคลึงกับเด็กในหมู่บ้านชนบทภาคใต้ทั่วไปที่ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ของบ้านเกิดและกับกลุ่มเพื่อนในละแวกหมู่บ้าน นอกจากนี้ ในวัยเยาว์ เทือก บรรทัดได้มีโอกาสติดตามปู่ ลุง และน้า เข้าไปช่วยทำงานในสวน ช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากจะเป็นพื้นฐานให้เทือก บรรทัดผูกพันอยู่กับวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติแล้ว วิธีการทำการเกษตรที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ยังปลูกฝังให้เทือก บรรทัดเลือกที่จะทำสวนเชิงพุทธเกษตร² ในช่วงเวลาต่อมา

ปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ตั้งของบ้านเกิดของกวีที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ อาชีพทำนาแบบดั้งเดิมของบุพการี และวิถีชีวิตในวัยเด็กที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีส่วนสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมความคิดของเทือก บรรทัด ก่อนที่กวีจะได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ความรักและผูกพันต่อบ้านเกิดเมืองนอน รวมไปถึงความรักธรรมชาติ จึงมีต้นกำเนิดจากช่วงชีวิตวัยเด็กของกวี ในด้านการศึกษาเล่าเรียน เทือก บรรทัด เป็นบุตรคนโตของครอบครัวที่ได้เรียนหนังสือจนจบปริญญาตรี โดยสามารถเรียงสถานที่เล่าเรียนตามลำดับเวลาได้ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนเพาะปัญญา อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง
2. ระดับมัธยมต้นที่โรงเรียนวัดควนวิเศษ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง (ปี พ.ศ.2509)
3. ระดับมัธยมปลายที่โรงเรียนสภาราชนิ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง (ปี พ.ศ. 2512)
4. ระดับปริญญาตรี (กศบ.) ที่มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน หรือปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี (ปี พ.ศ. 2516)

หลังจบการศึกษาระดับปริญญาตรี เทือก บรรทัด ได้สอบเข้ารับราชการครู ที่โรงเรียนสภาราชนิ จังหวัดตรัง และได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจสอนชีวิตและให้ความรู้แก่ศิษย์ กระทั่งเมื่อสิ้นปีการศึกษา 2542 เทือก บรรทัดเข้าร่วมโครงการเกษียณราชการก่อนอายุ รวมอายุราชการทั้งสิ้น 25 ปี โดยสามารถลำดับโรงเรียนที่เป็นที่ทำงานของเทือก บรรทัดได้ตามลำดับเวลา ดังนี้

ปี พ.ศ. 2517	เข้าสอนที่โรงเรียนสภาราชนิ จังหวัดตรัง ในตำแหน่งครูอัตราจ้าง
ปี พ.ศ. 2518	สอบเข้ารับราชการครู ที่โรงเรียนสภาราชนิ จ.ตรัง
ปี พ.ศ. 2519	ย้ายไปสอนที่โรงเรียนทุ่งสุขลา จ.ชลบุรี ด้วยเหตุผลทางการเมือง

² การทำสวนที่มีได้ทำขึ้นเพื่อหวังผลกำไร หากเป็นการทำสวนเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของตนพร้อมทั้งดูแลรักษาสมดุลของธรรมชาติไปพร้อมกัน โดยนัยนี้การทำสวนพุทธเกษตรคือการทำปฏิบัติธรรมด้วยการดำรงชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ (ขยายความโดยผู้วิจัย)

ปี พ.ศ. 2521 ย้ายกลับมาสอนที่โรงเรียนวิเชียรมาตุ จ.ตรัง

ปี พ.ศ. 2542 เข้าโครงการเกษียณราชการก่อนอายุ (Early Retire)

ออกมาเป็นข้าราชการบำนาญ

เทือก บรรทัด สมรส เมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2521 กับ สุมลรัตน์ คงแก้ว (นามสกุลเดิมคือ อภิรักษ์ศรานนท์) ชาว จังหวัดชลบุรี ผู้เป็นนิสิตร่วมรุ่นที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน มีบุตรร่วมกันจำนวน 2 คน คือ นางสาวณมน คงแก้ว และ นายณพล คงแก้ว

เทือก บรรทัด เริ่มฝึกเขียนกลอนมาตั้งแต่เรียนชั้นมัธยม โดยมีกลอนหนึ่งตะลึงสำคัญในฐานะพื้นฐานของความรักในความงามของเสียงสัมผัส ดังที่เทือก บรรทัดกล่าวว่าตนได้ “เรียนรู้อย่างจริงจังจากบทกวีหนึ่งตะลึง ฟังเสียงสวด(อ่านทำนองขับหนึ่งตะลึง) หนังสือวรรณคดีเก่าๆ หนังสือหนึ่งตะลึง รวมไปถึงการได้ยินได้ฟังเพลงกล่อมเด็กที่แม่กล่อมน้องให้หลับ”³ กลอนหนึ่งตะลึงเป็นสื่อพื้นบ้านที่เทือก บรรทัดมีความผูกพันและเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เขามีความสนใจในกาพย์กลอน หนึ่งตะลึงไม่เพียงเป็นสื่อพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นสื่อที่ให้ความรู้ สั่งสอน รวมไปถึงเผยแพร่ข่าวสารให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “แม้ข้าราชการไปอบรม 10 ครั้ง ยังไม่ได้ผลเท่าหนึ่งตะลึงแสดงให้ดูเพียงครั้งเดียว”⁴

นอกจากนี้ ช่วงเวลาสำคัญที่มีส่วนหล่อหลอมเทือก บรรทัดให้มีความรักในกวีนิพนธ์ คือ ช่วงที่กวีเรียนชั้นมัธยมต้น โดยเทือก บรรทัดได้รับอิทธิพลทางการเขียนบทกวีจาก “ครู” ผู้มีนามว่า บุญครอง คาระวางกูร ซึ่งเป็นผู้จัดรายการบทกวีประกอบเพลงทางวิทยุ รายการดังกล่าวเป็นรายการโปรดของเทือก บรรทัด ที่ส่งผลให้เขาซึมซับความงดงามของกาพย์กลอน เทือก บรรทัดเคยกล่าวถึงอิทธิพลของครูท่านนี้ที่มีต่อความรักในการเขียนไว้ว่า

“...มีครูคนหนึ่งเขาจัดรายการลำนำเพลง คือ ครูบุญครอง คาระวางกูร ก็หมายความว่า เอาเพลงแล้วก็มาแต่งเป็นกวีใหม่ อ่านเป็นบทกวีแล้วก็เปิดเพลง บังเอิญว่าผมมีวิทยุใหม่ๆที่บ้าน ผมก็ฟัง ฟังแล้วก็รู้สึกว่าคุณมีความละเอียดละไมกับมัน วันหนึ่งผมก็ไปสารภาพว่าผมชอบแบบนี้ อาจารย์ถามว่าเคยอ่านบทกวีมากี่เล่ม ผมบอกว่าไม่เคยอ่านสักเล่ม ได้ยินครูอ่านออกวิทยุแล้วผมชอบ ครูบอกว่าต้องอ่าน ผมบอกไม่มีหนังสือ ไม่มีเงินซื้อ ครูก็

³ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 5.

⁴ ประพนธ์ เรืองณรงค์, ตำนานการละเล่นภาษาชาวไทย (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2519), หน้า 5.

แนะนำให้ไปเปิดอ่านตามหน้ากวีต่างๆตามร้านหนังสือ ผมก็เปิดอ่าน จนกระทั่งมีความรู้สึกว้าว เออ...ไอนี้มันเพราะนะ ผมรู้สึกว่ามันเป็นภาษาที่เราอยากจะไปพูดกับใครสักคน เพราะที่เราพูดอยู่นั้นค่อนข้างหายาก ถ้าผมเจอสาวสักคนหนึ่ง ผมอยากใช้บทกวีพูดเป็นความรู้สึกอย่างนั้นนะ นี่แหละจุดต้นเหตุของมัน...”

ในช่วงเรียนมัธยมปลายเปลื้อง คงแก้ว ยังมีเพื่อนสนิทร่วมห้องที่ต่างก็สนใจเรื่องวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็น “สถาพร ศรีสัจจ” (กวีผู้มีนามปากกาว่า พนม นันทพฤกษ์) และ “สุประวัตติ ใจสมุทร” ในขณะที่เดียวกัน นักเรียนรุ่นน้องอีกผู้หนึ่งที่มีความสนใจด้านวรรณกรรม คือ จิระนันท์ พิตรปรีชา ประกอบกับมีครูท่านหนึ่งผู้มีนามว่า เจียมจิต บุญญานุรักษ์ เป็นผู้ทุ่มเทถ่ายทอดวิชาการประพันธ์ ทำให้บรรยากาศของการอ่านและเขียนบทกวีคึกคักเป็นพิเศษ มีการแลกเปลี่ยนผลงาน ที่เรียกว่า “ผลัดกันเขียนเวียนกันอ่าน” แข่งขันกันท่องวรรณคดีและจัดทำวารสารฝาผนังชื่อ “หมากขาม” เกิดขึ้นในโรงเรียนอย่างคึกคัก

ในเวลาต่อมา หลังจากจบมัธยมศึกษาตอนปลาย เทือก บรรทัดเดินทางไปเรียนต่อที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยบูรพา) ในคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาเอกภาษาไทย โดยในระหว่างนั้นเทือก บรรทัดได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานชมรมวรรณศิลป์ ควบคู่กับประธานชมรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ในระยะเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงที่เทือก บรรทัดทำกิจกรรมทางด้านงานเขียนการอ่านอย่างจริงจัง บทกวีที่เทือก บรรทัดแต่งขึ้นในระยะเวลาจึงเป็นบทกวีที่เริ่มต้นด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นปัจเจก เช่น เรื่องราวความรัก หรือเรื่องของความผิดหวัง ก่อนที่กวีจะพัฒนาความคิดไปสู่เรื่องราวของสังคม

นอกจากวรรณคดีที่เรียนในห้องเรียนแล้ว ยังมีวรรณกรรมก้าวหน้าของนักเขียนหลายคนที่จะเข้ามามีบทบาทต่อชีวิต ไม่ว่าจะเป็นงานของจิตร ภูมิศักดิ์และงานของวิทยากร เชียงกูล ที่ขณะนั้นกำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง สิ่งเหล่านี้มีส่วนหล่อหลอมความคิดของเทือก บรรทัด ทำให้เขาได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งมาจากบทกวีเพื่อชีวิตในยุคนี้

หลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน จังหวัดชลบุรี (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยบูรพา) ในปี พ.ศ. 2516 เทือก บรรทัดผู้มีความรักและห่วงใยบ้านเกิด ได้เดินทางกลับบ้านด้วยความหวังที่จะกลับมาช่วยพัฒนาสังคม และการศึกษาของเยาวชน ความใกล้ชิดและอิทธิพลที่ได้รับจากบรรยากาศทางสังคมในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้เทือก บรรทัดกลับมาสู่บ้านเกิดที่จังหวัดตรัง แล้วสมัครเป็นครู ในเบื้องต้นได้สมัครเป็น

ครูที่โรงเรียนสภาราชินี จังหวัดตรังที่เทือก บรรทัดเคยเรียนอยู่ โดยต่อมาเทือก บรรทัดได้เป็นครูสอนวิชาภาษาไทย ด้วยเหตุที่เทือก บรรทัดเป็นบุคคลร่วมสมัยกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีจึงได้รับอิทธิพลจากบทกวีเพื่อชีวิต กระทั่ง “นำบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ และวรรณกรรมก้าวหน้าอื่นๆ ไปสอนเด็ก อีกทั้งวิพากษ์วิจารณ์การเมือง”⁵ อีกด้วย

นอกจากนี้ ด้วยความเชื่อว่าการทำหน้าที่สอนหนังสือเยาวชนในโรงเรียนเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะนำพาสังคมไปสู่ความดีงามตามที่ตนมุ่งหวังได้ เทือก บรรทัดจึงทำกิจกรรมร่วมกับนักเคลื่อนไหวทางการเมือง และนักกิจกรรมในจังหวัดตรัง เรียกร้องสิทธิ เสรีภาพและประชาธิปไตย ในนาม “กลุ่มครูเสรีชน” อย่างทุ่มเทและต่อเนื่อง ด้วยนี้ เมื่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เกิดขึ้นและส่งผลให้ผู้เคลื่อนไหวทางการเมืองในนาม “กลุ่มครูเสรีชน” ของเทือก บรรทัด บางคนถูกจับกุม บ้างต้องหนีเข้าป่า

ในขณะที่เทือก บรรทัดเองก็ถูกขอล่าหา “ฝึกไฟในลัทธิคอมมิวนิสต์” ซึ่งมีผลทำให้บ้านพักครูของเขา เป็น “หนึ่งในบ้านสามหลังที่ถูกตำรวจขึ้นเรือค้น (หลังแรกเป็นของนายชวน หลีกภัย หลังที่สองเป็นของหนังสือพิมพ์-นายหนังตะลุงเพื่อชีวิต)”⁶ ทั้งนี้ เมื่อยามทุกข์ร้อนและอยู่ในบรรยากาศของขอล่าหา บุคคลที่เทือก บรรทัดเชื่อใจและเดินทางหนีภัยไปอยู่ชั่วคราวก็คือ สุมลรัตน์ อภิรักษ์ศรานนท์ นิสิตเพื่อนร่วมรุ่นที่บางแสน จังหวัดชลบุรี จนเมื่อกลับมาแก้ออกกล่าวหาได้แล้ว เทือก บรรทัด ได้ขอย้ายราชการจากโรงเรียนสภาราชินี จังหวัดตรัง ไปสอนที่ โรงเรียนทุ่งสุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี กระทั่งราวเดือนมกราคม พ.ศ. 2521 เทือก บรรทัดได้ตัดสินใจแต่งงานกับสุมลรัตน์ อภิรักษ์ศรานนท์ในที่สุด

ในปีเดียวกัน คือ พ.ศ.2521 เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มคลี่คลายสู่ความสงบ เทือก บรรทัดพาครอบครัวย้ายกลับมาสู่บ้านเกิดอีกครั้ง ด้วยความเป็นผู้รักความยุติธรรมและไม่ยอมศิโรราบให้กับเผด็จการและความไม่เป็นธรรมในสังคม เทือก บรรทัดจึงใช้เวลาในห้องเรียนเดินทางเข้าป่าเขาเขต 3 จังหวัด อันได้แก่ พัทลุง ตรัง และสตูล เพื่อแสวงหาแนวทางการต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีงามตามความเชื่อมั่นของตน โดยได้ทำงานร่วมกับ “หน่วยศึกษาลัทธิมาร์กซ์และนโยบายพรรค” โดยเทือก บรรทัดได้เป็นผู้ปฏิบัติงาน “เมืองประสานป่า” ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หรือ พ.ค.ท. ในนาม “สหายแจ้ เทือกบรรทัด”

⁵ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรัง,” *มติชนสุดสัปดาห์* 1168 (มกราคม 2546): 59.

⁶ ประมวล มณีโรจน์, “กองทุนกลางฤดูฝน,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 711 (มกราคม 2549): 44.

หลังเหตุการณ์ “ป่าแตก” นักเคลื่อนไหวหลายคนได้ออกจากป่ายังรู้สึกเจ็บปวดท้อแท้และได้ผลิตผลงานเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้สึกต่างๆ อาทิเช่น “ผมไม่ใช่คนสุดท้ายที่ออกจากป่า โดย บุญส่ง ชเลธร, ‘ผมเป็นสิ่งชั่วร้ายทางประวัติศาสตร์’ โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ‘ฉันเป็นกรวดเม็ดทราย’ โดย จิระนนท์ พิตรปรีชา, ‘อย่าให้เราต้องจับดาบขึ้นมาอีก’ โดย วิรติ ศักดิ์จิรภาพงศ์ ไปจนถึง ‘การดับของดาวแดงดวงสุดท้าย’ โดยวาระของธีรยุทธ บุญมี เป็นต้น”⁷ ส่วนเทือกบรรทัด ยังมุ่งมั่นในแนวทางที่จะช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก และผู้ยากไร้อย่างมั่นคง โดยเบื้องต้นได้ร่วมกับเพื่อนครูในโรงเรียนหันมาสร้างบรรยากาศแนวรบด้านวัฒนธรรมให้คึกคักยิ่งขึ้น เช่นการจัดอภิปรายวรรณกรรม การจัดตั้งกลุ่มวรรณกรรม การทำหนังสือพิมพ์ ฯลฯ

หลังจากที่ย้ายจากโรงเรียนทุ่งสุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี กลับมาสอนที่โรงเรียนวิเชียรมาตุ จังหวัดตรัง เทือก บรรทัดได้ร่วมกับเพื่อนครูในโรงเรียนคือ ญิบ พันจันทร์ และพันดา ธรรมดา จัดกิจกรรมทางการเขียนการอ่านขึ้นในโรงเรียนอย่างคึกคัก เช่น การเชิญนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนทุกปี กิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้ศิษย์หลายคนกลายเป็นนักเขียนในเวลาต่อมาหลายคน เช่น สุรวิชัย วีรจรรณ, ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร และขจรฤทธิ์ รักษา และวิสุทธิ์ ขาวเนียม เป็นต้น

เพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศทางวรรณกรรมที่คึกคักในระยเวลาดังกล่าว เทือก บรรทัดจึงได้ตั้งกลุ่มวรรณกรรม “บุตใหม่” ขึ้นในปี พ.ศ.2524 โดยร่วมมือกับ พันดา ธรรมดา สร้างผลงานเผยแพร่ทั้งส่วนท้องถิ่นและส่วนกลางจนเป็นที่ยอมรับของคนในแวดวงวรรณกรรม กระทั่งในปี พ.ศ. 2525 เทือก บรรทัดได้ร่วมกับเพื่อนทำหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นชื่อ “แนวทาง” ขึ้นในจังหวัดตรัง โดยใช้พื้นที่คอลัมน์ “ที่พักทางเดิน” ในการแสดงความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองอย่างกล้าหาญ ภายใต้นามปากกา “เทียนส่องไท” ซึ่งเป็นเหตุให้นักการเมืองบางคนออกมาฟ้องร้อง แต่สุดท้ายก็สามารถยอมความกันได้ กิจกรรมทางสังคมที่เทือก บรรทัดเข้าร่วม หลากหลายกิจกรรมได้แก่

- การดำรงตำแหน่งเป็นประธานองค์กรกลางจังหวัดตรัง 3 สมัยซ้อน (พ.ศ. 2535, 2538, 2539)
- การทำหน้าที่เป็นกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย จังหวัดตรัง(คพป.)
- การทำหน้าที่เป็นกรรมการคณะกรรมการณรงค์ประชาธิปไตย(ครป.)

⁷ เรื่องเดียวกัน.

- การเป็นแกนนำคนสำคัญของจังหวัดตรัง ในการเคลื่อนไหวต่อต้านเผด็จการ ช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535

- การเป็นนักพูด นักปราศรัยทางการเมืองภาคประชาชนที่ได้รับการยอมรับนับถือถึงความแหลมคมที่สุดในจังหวัดตรัง โดยประมวล มณีโรจน์กล่าวถึงเทือก บรรทัดว่า เทือก บรรทัดมักเป็น “ส่วนผสมที่เข้มข้นบนเวทีอภิปราย ไม่ว่าจะในงานวิชาการหรืองานเคลื่อนไหว... กวีนักต่อสู้คนนี้จะ มีบทกวีมาฝากทุกเวที...ผมชื่นชอบในลีลาการอ่านบทกวีที่ดูเด็ดเข้มข้นไม่เหมือนใครของเขาเสมอ”⁸ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

ภาพที่ 1
เทือก บรรทัดบนเวทีอภิปราย⁹

เวลาต่อมาเทือก บรรทัดได้เบนความสนใจของตนไปสู่เรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและเคลื่อนไหวต่อต้านการทำลายสิ่งแวดล้อม ดังที่ฉุบ พันจันทร์ เล่าว่า “ปลายปี พ.ศ.2534 เทือก บรรทัดนำนักเรียนตระเวนไปออกค่ายเพื่อหนุนช่วยชาวบ้าน เรียนรู้จากชาวบ้าน ที่ตื่นตัวลุกขึ้นมาดูแล เต่าทะเล ปาชายเลน หญ้าทะเล ปกป้องปลาพะยูนและปะการัง”¹⁰ เทือก บรรทัดเป็นครูผู้ริเริ่มนำนักเรียนออกค่ายอนุรักษ์ โดยนำนักเรียนไปสู่หมู่บ้านต่างๆ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมดังกล่าวได้สร้างนักกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อมขึ้นในจังหวัดตรังหลายคน

⁸ ประมวล มณีโรจน์, “การจากไปของคนตรงเมืองตรัง,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 693 (กันยายน 2548): 67.

⁹ แหล่งที่มาของภาพ;

เปลื้อง คงแก้ว, *คนอาบน้ำให้ต้นไม้* (ตรัง: เอ็นจีไอโต้, 2551), หน้า 35.

¹⁰ เทือก บรรทัดและฉุบ พันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสนกาล* (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 109.

กิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเทือก บรรทัด ได้แก่ การเป็นผู้ประสานงาน ผลักดันให้เกิดศูนย์สิ่งแวดล้อมขึ้นในจังหวัดตรัง หรือการเดินทางเข้าร่วมเรียกร้อง ต่อสู้กับกลุ่มอำนาจที่มุ่งทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนตน ทั้งในจังหวัดและนอกจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ รวมไปถึงการให้กำลังใจชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล จนเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน และผู้ทำงานเพื่อสังคมทั่วทั้งภาคใต้และทั่วประเทศ การเรียกร้องต่อสู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติของเทือก บรรทัด มีทั้งที่เป็นการขึ้นเวทีปราศรัย การเขียนบทความแสดงความคิดเห็นลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หรือแม้แต่การเขียนบทกวีขึ้นอ่านบนเวทีหรือตีพิมพ์เผยแพร่ เทือก บรรทัดจะแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ยิ่ง ดังตัวอย่างจากข้อเขียนของเทือก บรรทัด เรื่อง “ปลากะตักปั่นไฟ ยังลอยนวล” ตอนหนึ่งว่า

วากันถึงที่สุด ผู้ที่ดิ้อร้น ตะแบง บิดเบือน ก็คือรัฐบาลเจ้า
 หลักการ ชวน หลีกภัยนั่นเอง ไม่ว่าจะพลิกพลิ้ว บิดเบือน ตะแบง
 เพราะไม่รู้ ไม่ซึ้งถึงคุณค่าของระบบนิเวศทะเล หรือเพราะ
 ประารถนาจะหลาภยศให้แก่ตัวเองและเพื่อนพ้อง ร่วมพรรคต่าง
 พรรค คุณก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำลายทะเลไทย
 แม้วันนี้จะหลบหลีกกฎหมายได้ แต่ไม่อาจหลบหลีกน้ำซึ
 แห่งประชาสังคมที่ซึตรงไปที่พวกคุณแล้วพูดว่า ไ้อ้พวกทำลาย
 ทะเล¹¹

ไม่เพียงแต่ข้อเขียนเท่านั้นที่เทือก บรรทัดใช้เป็นกระบอกเสียงในการต่อรองเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม เทือก บรรทัดยังใช้บทกวีในการปลุกจิตสำนึก และสื่อสารกับสาธารณชนได้อย่างมีพลัง ดังที่ฉุบ พันจันทร์กล่าวถึงการใช้บทกวีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อสังคมของเทือก บรรทัดว่า “วันใดที่เขา (เทือก บรรทัด – ขยายความโดยผู้วิจัย) ก้าวขึ้นเวทีกิจกรรมในภาคใต้ เชื่อได้ว่าเขาต้องมีบทกวีให้ผู้ฟังได้ฟังเกือบทุกเวที”¹² ด้วยเหตุว่าบทกวีเพื่อสื่อสารอารมณ์สะเทือนใจเมื่อประกอบเข้ากับลีลาการอ่านบทกวีของเทือก บรรทัดบนเวทีต่างๆ ทำให้ผู้รับฟังมีอารมณ์ร่วมและก่อให้เกิดผลกระทบใจ และนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

¹¹ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบหน้าให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551), หน้า 86.

¹² เทือก บรรทัดและฉุบ พันจันทร์, ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 155.

ภาพที่ 2

เทือก บรรทัดกับกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติทางทะเล

จากการทุ่มเทเวลาทำกิจกรรมดังกล่าว ทำให้เทือก บรรทัดเขียนบทกวีเผยแพร่บ่อยลง แต่กระนั้น กวีก็มิได้ทิ้งการเขียนบทกวีไปเสียทีเดียว หากยังเขียนเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ เช่น เขียนให้นักเรียนอ่านในค่ายฯ หรือเขียนเพื่ออ่านในการปราศรัย เป็นต้น

ค้างคืนกันที่ชายหาดบ้านหัวหิน สีเกา นอนฟังเสียงคลื่น ลมทะเล ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดพรั่งพรูมากับคลื่นลม จึงเรียงร้อย “เสียงจากลมทะเล” ในคำคั้นนั้น และนำมาอ่านให้ชาวค่าย-ชาวบ้านฟังในกิจกรรมชาวค่ายคำคั้นต่อมา¹³

บุคลิกภาพของเทือก บรรทัดที่โดดเด่นไม่เหมือนผู้ใด คือ ความเป็นครุผู้มี “รูปร่างสูงใหญ่ ไร้หนวดเครา เคี้ยวหมาก ปากแดง และชอบสะพายย่าม” และลักษณะนิสัยที่โดดเด่น ตามลักษณะของบุรุษชาวใต้ คือ ความ “เป็นคนตรง พูดตรง ทำจริง ประการสำคัญคือปากตรงกับใจ คิดอย่างไร

¹³ เทือก บรรทัดและฉิม ปันจันทร์, ตัวตนกลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547), หน้า 95.

เชื้ออย่างไร ก็พูดอย่างนั้น”¹⁴ ดังเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นจากความเป็นคนตรงไปตรงมา และต่อต้านความไม่ถูกต้องในสังคมทุกรูปแบบ ทำให้เทือก บรรทัดเคยได้รับคำสั่งย้ายราชการกะทันหัน ในวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2541 ทั้งนี้ตัวกวีเองได้เขียน “คำแถลงเพื่อความเป็นธรรม” ขึ้นซึ่งมีใจความว่า

เรียน เพื่อนครู นักเรียน และผู้รักความเป็นธรรม
 การที่ศสจ. สั่งย้ายผมแบบไม่ระบุความผิดใดๆ ทำให้เกิดการ
 ชุบชิบพุดคุยกัน รู้จริงบ้าง เสี่ยงเขาวางบ้าง คิดเอาเองบ้าง...
 มั่วกันไปหมด
 ความเป็นจริงที่ทำให้ผมถูกย้าย น่าจะมาจากเหตุผลต่อไปนี้ครับ
 1. ผมคัดค้านการสร้างห้องสมุดที่ผิดสเปก ชัดขวางผอ.ศสจ.ที่ดู
 เหมือนส่งเสริมให้การก่อสร้างที่ผิดสเปกดำเนินต่อไป
 2. วิพากษ์วิจารณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ชอบทำงานประเภท
 ขูด-ถม, ปลุก-โค่น, รื้อ-สร้าง เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาของโรงเรียน เป็น
 การเผาผลาญงบประมาณ
 3. วิพากษ์วิจารณ์และคัดค้านวิธีการหาเงินเข้าโรงเรียนที่ไม่
 เหมาะสม เช่น จัดแข่งมอเตอร์ไซค์ผาดโผน จัดแข่งชกมวยไทย เชิญ
 ผู้ปกครองมาประชุมแล้วขอรับเงินบริจาค จัดงานบอลล์ เก็บเงินค่ากิจกรรม
 นักเรียน นำของฟุ่มเฟือยมาขายนักเรียน (สหกรณ์ขายไอศกรีม)
 4. วิพากษ์วิจารณ์วิธีการทำงานของผู้อำนวยการโรงเรียนที่ผิด
 ครรลองประชาธิปไตย เช่น ไม่เคารพมติที่ประชุม ไม่ปฏิบัติตามมติที่ประชุม
 ทั้งหมดนี้คือปฐมเหตุที่แท้จริง ที่นำมาสู่การสั่งย้ายผม ผมผิดด้วย
 หรือที่เรียกร้องความถูกต้อง ผมผิดด้วยหรือที่คัดค้านสิ่งไม่ถูกต้อง
 เพื่อนครู นักเรียน และผู้รักความเป็นธรรมครับ ผมผิดตรงไหน
 ย้ายผมเพราะอะไร ใครคือคนผิดกันแน่
 รักความเป็นธรรม
 ครูเปลื้อง คงแก้ว¹⁵

เหตุการณ์ที่เทือก บรรทัดถูกคำสั่งย้ายอย่างกะทันหันโดยมิได้ระบุความผิดใดๆ นี้ ได้ถูกบันทึกไว้ในหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน มีข้อความระบุเหตุการณ์หัวข้อย่าว่า “ครูกวีติดชิ่ง‘ซีไรต์’ไว้อย่างไม่เป็นธรรม”¹⁶ หรือ “แจ้งครูกวี เหตุแจ้ง‘ส่วย

¹⁴ ประมวล มณีโรจน์, “การจากไปของคณตรงเมืองตรัง,” *เข็้นสุดสัปดาห์* 693 (กันยายน 2548): 67.

¹⁵ เปลื้อง คงแก้ว, “คำแถลงเพื่อความเป็นธรรม,” ใน *ประมวลเอกสารและเหตุการณ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับครูของประชาชน กรณี อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว ถูกคำสั่งย้ายอัยศเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541* (ตรัง: กลุ่มพันธมิตร 12 องค์กรและประชาชนผู้รักความเป็นธรรม, 2541). (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁶ “ครูกวีติดชิ่ง‘ซีไรต์’ไว้อย่างไม่เป็นธรรม,” *มติชน* (9 สิงหาคม 2541): 15.

การศึกษา”¹⁷ เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มองค์กรต่างๆ คณะครู นักเรียนและประชาชนผู้รักความเป็นธรรม เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้เทือก บรรทัด โดยหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ตีพิมพ์คำกล่าวของนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏนครราชสีมา ที่สรุปเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวไว้ว่า

“สาเหตุสำคัญที่ทำให้นายเปลื้อง คงแก้ว อาจารย์ 2 ระดับ 7 หมวดยวิชาภาษาไทย ร.ร.วิเชียรมาตุ จ.ตรัง หรือ “เทือก บรรทัด” กวีรอบสุดท้ายซีไรต์เจ้าของผลงาน “กลางคลื่นกระแสนกาล” ถูก นายเจตน์ กุลบุญ ผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัดตรัง สั่งย้ายด่วนไปช่วยราชการเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม ที่ผ่านมานั้น เป็นเพราะ นายเปลื้องเป็นนักเขียนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นวิพากษ์วิจารณ์ ผู้บริหารมัธยมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมาตลอด ซึ่งเรื่องสำคัญที่นายเปลื้องวิพากษ์วิจารณ์คือ ความไม่ชอบมาพากลในการ ก่อสร้างห้องสมุดโรงเรียนผดิสเปก การจัดหาและใช้งบประมาณ ในทางที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะ ‘ส่วยการศึกษา’ ... ฝ่ายจังหวัด ได้ร่วมวางแผนในการย้ายครั้งนี้ด้วย เพราะเมื่อเร็วๆ นี้ สมาพันธ์ ชาวประมงพื้นบ้านซึ่งมีนายเปลื้องเป็นที่ปรึกษา ได้ปิดอ่าว ประท้วงเรืออวนรุนอวนลากที่กวาดหาปลาในเขตชายฝั่งโดย ละเมิดกฎหมาย...คำสั่งย้ายครั้งนี้เป็นไปโดยมิชอบ อาจขัด รัฐธรรมนูญมาตรา 42 นายเปลื้อง มีเสรีภาพในการเขียน วิพากษ์วิจารณ์ จึงแนะนำให้ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญฟ้องศาล ปกครอง โดยขณะนี้ยังไม่มีศาลปกครองก็ให้ฟ้องศาลแพ่งไว้ก่อน”

การต่อสู้ครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมต่อสู้เป็นจำนวนมาก ดังมีรายชื่อต่อไปนี้ ได้แก่” พันธมิตร 12 องค์กรจังหวัดตรังจำนวนกว่า 100 คน ประกอบด้วยเครือข่ายเดือนตุลาคมใต้ กลุ่มวงเกษตร เทือกเขาบรรทัด กลุ่มสมัชชาตรัง กลุ่มชมรมชาประมงพื้นบ้าน จ.ตรัง กลุ่มสายธารตรัง กลุ่มป่าต้น น้ำ กลุ่มศิษย์เก่าวิเชียรมาตุ กลุ่มครูเพื่อสังคม กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สัมพันธ์ กลุ่มฟื้นฟูเกษตรกร ทางเลือก อ.ปะเหลียน กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าตลาดเมืองตรัง และกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนวิเชียร มาตุ”¹⁸ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์กล่าวถึงแนวร่วมอีกคนหนึ่งว่า

¹⁷ “ตั้งครูกี เหตุแฉ‘ส่วยการศึกษา’,” ไทยโพสต์ (13 สิงหาคม 2541): 11.

¹⁸ “กลุ่มพันธมิตรอาจารย์เปลื้องรวมพลพบผู้ว่าฯ ระบุคำสั่ง,” พารารัฐกิจ 208 (สิงหาคม 2541): 1.

นายบำรุง คะโยธา ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน กล่าวว่า นายเปลื้องเป็นคนตรงไปตรงมา ต่อสู้กับพี่น้องคนจนภาคใต้มาตลอด หากไม่ได้รับความเป็นธรรม เขาจะเดินทางไปตรังเพื่อร่วมต่อสู้กับสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน โดยจะแจ้งตำรวจและ ป.ป.ป.ให้ตรวจสอบการจ่ายเงินและช่วยการศึกษาของโรงเรียน¹⁹

ภาพที่ 3

กลุ่มผู้คัดค้านคำสั่ง

ย้าย “เทือก บรรทัด”

บริเวณหน้า ศาลากลางจังหวัดตรัง

อย่างไรก็ตาม ผลของการต่อสู้ทำให้นายกระจาง รอดความทุกข์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเชียรมาตุในขณะนั้นต้องกลายเป็นผู้ถูกสั่งย้ายแทน เรื่องราวจึงจบลง แต่สิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้จากเหตุการณ์ดังกล่าวคือ ความเป็นที่รักของสังคมของเทือก บรรทัด ด้วยเหตุว่าเทือก บรรทัดยืนหยัดต่อสู้อยู่เคียงข้างผู้ด้อยโอกาสในสังคมมาโดยตลอด

การต่อสู้เพื่อสังคมของเทือก บรรทัด สะท้อนให้เห็นจิตใจอันดีงาม เต็มเต็ย และคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวอย่างแท้จริง การต่อสู้ของเขาดำเนินไปอย่างไม่มีวันหยุดยกระทั่งสิ้นชีวิต การจะเป็นผู้เคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนที่ยืนหยัดต่อสู้เพื่อความถูกต้องนั้น ต้องอาศัยจิตใจที่กล้าหาญ เต็มเต็ย เทือก บรรทัดได้พิสูจน์ความจริงข้อนี้ทั้งการกระทำคำพูด หรือกระทั่งในบทกวี เขาก็ได้สะท้อนความเป็นนักต่อสู้อย่างชัดเจน เป็นต้นว่า

ตายก็ตายสิหมายจะสู้จะตาย

จะยืนจะเคียงประชามิคลาย

อุดมการณ์

¹⁹ เต็งครุฑวี เหตุแฉช่วยการศึกษา,” ไทยโพสต์ (13 สิงหาคม 2541): 11.

ภาพที่ 5

เทือก บรรทัดกับการแสดงความคิดเห็น
ในเวทีสาธารณะ

แม้จะเข้าร่วมกิจกรรมมากมายทั้งด้านการต่อสู้เพื่อสังคม การอนุรักษ์ธรรมชาติ แต่สิ่งหนึ่งที่เทือก บรรทัด ไม่เคยทอดทิ้งคือ การเขียนบทกวี เทือก บรรทัดมีผลงานที่เป็นบทกวีเท่าที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ทั้งหมดมีทั้งสิ้น 243 บทกวี โดยปรากฏอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้รับการตีพิมพ์ ดังนี้

1. บทกวีของเทือก บรรทัดที่เขียนขึ้นในช่วงที่กวีเรียนชั้นมัธยมปลาย-ปริญญาตรี (ต้นฉบับเป็นลายมือของเทือก บรรทัด ปรากฏอยู่ในสมุดบันทึกของกวี ไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่) รวมทั้งสิ้น 56 บทกวี
2. บทกวีของเทือก บรรทัดที่เริ่มเขียนประมาณปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน (ต้นฉบับเป็นลายมือของเทือก บรรทัด ปรากฏอยู่ในสมุดบันทึกของกวี ไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่) จำนวน 10 บทกวี
3. บทกวีของเทือก บรรทัดที่ได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ และเนชั่นสุดสัปดาห์ จำนวน 38 บทกวี
4. บทกวีของเทือก บรรทัดจากหนังสือ “ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล” โดยเทือก บรรทัดและณิษ พันจันทร์ จำนวน 4 บทกวี
5. บทกวีจำนวน 134 บท จากหนังสือกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด 3 เล่ม ได้แก่ หนังสือกวีนิพนธ์ “กลางคลื่นกระแสกาล” ได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2541 หนังสือกวีนิพนธ์ “เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น” ได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2544 หนังสือกวีนิพนธ์ “บึงพระจันทร์” ได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2547

เทือก บรรทัด เขียนหนังสือเผยแพร่อย่างจริงจังและต่อเนื่องอีกครั้งเมื่อหนังสือบทกวีเล่มแรกที่มีชื่อว่า “กลางคลื่นกระแสกาล” เข้ารอบสุดท้ายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่ง

อาเซียน (ซีไรต์) เมื่อปี พ.ศ.2541 โดยมีหนังสือกวีนิพนธ์ที่เข้ารอบในปีเดียวกันนั้นทั้งสิ้น 5 เล่ม ได้แก่

1. “ในเวลา” โดย แร่คำ ประโดยคำ
2. “เจียบสะท้อน” โดย โกศล กลมกล่อม
3. “กลางคลื่นกระแสภาล” โดย เทือก บรรทัด
4. “ดอกเสี้ยวดอยสูง” โดย วิลักษณ์ ศรีป่าซาง
5. “เพลงพิน” โดย สุธีร์ พุ่มกุมาร

ภาพที่ 6

หนังสือกวีนิพนธ์กลางคลื่นกระแสภาล
โดย เทือก บรรทัด

หนังสือกวีนิพนธ์ “กลางคลื่นกระแสภาล” มีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เทือก บรรทัดได้ทำก่อนหน้าที่บทกวีจะได้รับการรวมเล่ม โดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และเนื้อหาอีกส่วนซึ่งมีน้อยกว่า คือ เนื้อหาเกี่ยวกับสังคมและการเมือง กวีไม่เคยละเลยมิติด้านสังคม สิ่งที่เป็นปัญหาของสังคม โดยเฉพาะปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ได้ถูกหยิบยกมากล่าวถึงในบทกวี

เทือก บรรทัดเคยให้คำจำกัดความของความเป็นกวีไว้ว่า “กวีเป็นการจับโลกภายในออกมาบอกผู้อื่น”²² ทั้งนี้ การเป็นกวีมิได้หมายถึงการใช้จินตนาการแต่เพียงอย่างเดียวในการสร้างสรรค์ผลงาน หากเทือก บรรทัดกล่าวว่า “ผมเป็นกวีได้เพียงบางเวลาเท่านั้น”²³ เนื่องจากเทือก บรรทัดมีความเห็นว่า “กวีไม่ควรนั่งดูดอกไม้บานหรือว่าผีเสื้อตอมดอกไม้เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องทำตัวให้เป็นหนึ่งเดียวกับสังคมที่เป็นอยู่ด้วย” โดยกวีได้ขยายความในประเด็นนี้ว่า

²² วิทยา อารมณ์และเกศสุตา สิทธิสันติกุล, บรรณาธิการ, ฟื้นฟูภูมิปัญญาวิถีชีวิตผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค, 2547), หน้า 151-152.

²³ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 703 (พฤศจิกายน 2548): 49.

ผมไม่อยากจะแยกตัวเองว่า ถ้าเป็นกวีแล้วไม่เกี่ยวกับการเมือง ถ้าเป็นกวีแล้วไม่เกี่ยวกับชาวสวนหรือราคาพืชผลตกต่ำ .. ต้องดูว่าสังคมเป็นยังไง มีความเป็นธรรม ไม่มีความเป็นธรรม ใครอยู่ยังไงเป็นยังไง ผมว่ากวีไม่น่าจะละเลย ไม่ใช่หนึ่งผู้ที่ถูกดขี่กับผู้ที่ถูกกดขี่แล้วเอามาเขียน แต่น่าจะแอ็คชั่นกับเขาด้วยบ้าง... เนื้อหาสาระและอารมณ์มันน่าจะชัดเจนกว่าหนึ่งดูเฉยๆ²⁴

ความเชื่อมั่นศรัทธาในวิถีแห่งการสร้างสรรคกวีนิพนธ์ที่ “จำเป็นต้อง” อิงอยู่กับเนื้อหาของสังคม และสัจจะของชีวิตถือได้ว่าเป็นความสำนึกในพันธกิจของกวีของเทือก บรรทัดอย่างแท้จริง จึงอาจมิใช่เรื่องแปลกหากเทือก บรรทัดจะมีทัศนะแตกต่างจากกระแสการสร้างงานแบบโพสต์โมเดิร์น (Postmodern) ที่เทือก บรรทัดเคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระแสการสร้างงานผลงานแบบโพสต์โมเดิร์นไว้ว่า

อาจเป็นกระแสหนึ่งที่สะท้อนว่าธรรมชาติของนักเขียนเรา ไม่ชอบย้ายอยู่กับที่ แต่สำหรับผมมีความรู้สึกว่าย้ายอยู่กับที่แล้วพูดเรื่องเดิม แต่เป็นเรื่องเดิมที่มีสัจจะ และแสดงออกด้วยศิลปะก็อาจไม่ซ้ำ และหากซ้ำก็ซ้ำเฉพาะสัจจะ เพราะสัจจะเป็นของมันอยู่อย่างนั้น ไม่ใช่หนีไปจากรูปแบบแล้วหนีสาระที่เป็นสัจจะไปด้วย ซึ่งไม่น่าถูกต้องนัก ปัจจุบันผมไม่รู้เหมือนกันนะว่าเขาหนีทั้งสาระหรือหนีเฉพาะรูปแบบ และถ้าหนีสาระจะหนีไปหาอะไร²⁵

ด้วยความศรัทธาในวิถีแห่งการสร้างงานที่อิงอยู่กับความเป็นไปในสังคม หนังสือรวมบทกวีของเทือก บรรทัด โดยเฉพาะในหนังสือกวีนิพนธ์กลางคลื่นกระแสกาล จึงมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การวิพากษ์วิจารณ์สังคม ซึ่งทั้งสองประเด็นล้วนแต่เป็นเรื่องราวที่กลั่นจากประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสังคมของตัวกวีเองทั้งสิ้น จึงนับว่าเป็นผลงานที่สอดคล้องกับความเป็นตัวตนของเทือก บรรทัดอย่างแท้จริง

ต่อมาในปี พ.ศ.2542 เทือก บรรทัดตัดสินใจเข้าโครงการเกษียณราชการก่อนอายุ (Early Retire) โดยหลังลาออกจากราชการ เทือก บรรทัดเลือกใช้ชีวิตด้วย “การทำสวน เขียนบทกวี และ

²⁴ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรง,” มติชนสุดสัปดาห์ 1168 (มกราคม 2546): 60.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

ร่วมกับชาวบ้านใน “กิจกรรมการเมืองภาคประชาชน” เป็นหลัก ในระยะเวลาดังกล่าวกวีจึงมีเวลาในการอ่าน-เขียนบทกวีมากขึ้น ในช่วงนี้นอกจากเทือก บรรทัดจะเขียนหนังสือเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอแล้วยังใช้เวลาเดินทางพบปะกับผู้คนในแวดวงวรรณกรรม พร้อมๆกับการรับหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านวรรณกรรมตามสถานที่ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น ซึ่งเกิดขึ้นใน ปี พ.ศ. 2544 จึงเป็นผลมาจากการวิถีชีวิตของกวีหลังจากเกษียณอายุราชการก่อนกำหนด เทือก บรรทัดกล่าวถึงความมุ่งหมายของการสร้างผลงานรวมเล่มลำดับที่สองเล่มนี้ไว้ว่า

รวมบทกวี เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น คือการคัดสรรท่วงทำนองความหมาย ที่ข้าพเจ้าได้เห็นได้ยินสายน้ำชีวิตภายในภายนอกซับซ้อน บอกเล่า และตั้งคำถาม แม้จะหลากหลายท่วงทำนอง ลีลา แต่สาระเป็นหนึ่งเดียวกัน คือ **ปลุกเร้าโลกแห่งชีวิตจิตวิญญาณที่หลับใหล ขาดความเชื่อมั่นในการดำรงอยู่ ให้ลุกตื่นชีวิตจิตใจไหลล่องท่องไปในจักรวาลชีวิต เพื่อจะได้พบกับตำแหน่งแหล่งที่เย็นใส**²⁶

ภาพที่ 7

หนังสือกวีนิพนธ์

“เพราะน้ำรินไหล จึงใสเย็น”

โดย เทือก บรรทัด

เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น จึงเป็นหนังสือกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาที่หลากหลายชั้น กวีขยายมิติของเนื้อหาที่เริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในหลายด้านรวมไปถึงการตั้งคำถาม และการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต โดยกวีแสดงให้เห็นแง่มุมอันอ่อนโยนและลึกซึ้งของความคิดที่เป็นผลมาจาก

²⁶ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหล จึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 13-14.

การได้อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทุกมิติของเนื้อหาไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมหรือด้านชีวิต ก็มีมุ่งหมายที่จะนำผู้อ่านไปสู่ความสุขสงบของชีวิต

ในเวลาต่อมา ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ราวปี พ.ศ.2542 เทือก บรรทัดได้ลาออกจากราชการก่อนกำหนด เพื่อ “ลงไปใช้ชีวิตในสวนสมรม”²⁷ ท่ามกลางธรรมชาติอันรื่นรมย์ สงบนิ่ง จึงกลั่นถ้อยคำและเนื้อหาออกมากระทบอารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่านอย่างลึกซึ้งถึงแก่นยิ่ง”²⁸ ผู้คนในแวดวงวรรณกรรมและนักอ่านหลายคนกล่าวกันว่าบทกวีของเทือก บรรทัด “ได้รับการยอมรับว่า คมเข้มและลงลึกถึงจิตวิญญาณ” ทั้งนี้ น่าจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนรูปแบบของการใช้ชีวิต จากการรับราชการครู มาเป็นชาวสวน มาเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติและนักต่อสู้เพื่อสังคม ที่ทั้งศึกษาและปฏิบัติธรรมไปพร้อมกัน เทือก บรรทัดมักมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์ “ด้านจิตใจ” ที่ตนได้รับจากธรรมชาติหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ประสบการณ์เกี่ยวกับการเข้าถึงธรรมะผ่านธรรมชาติ บทกวีที่มีความลึกซึ้งมากขึ้นและมีมิติด้านพุทธธรรมที่ลึกซึ้งปรากฏอยู่ในหนังสือกวีนิพนธ์ลำดับที่ 3 ของเทือก บรรทัด คือ **บึงพระจันทร์** ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2547

ภาพที่ 8

หนังสือกวีนิพนธ์ “บึงพระจันทร์”
โดย เทือก บรรทัด

แง่มุมเกี่ยวกับพุทธธรรมที่ปรากฏในบทกวีของเทือก บรรทัด ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพุทธทาสภิกขุ เช่นเดียวกับกวีภาคใต้คนอื่นๆ เนื่องจาก “ปัญญาชนในภาคใต้มีแหล่งเรียนรู้ให้เกิดปัญญาแห่งหนึ่งคือสวนโมกข์ ที่ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี”²⁹ ดังนั้น “เทือก บรรทัดเป็นกวีคนหนึ่งที่ได้อ่านหนังสืออาจารย์พุทธทาส แล้วหาโอกาสไปนอนค้างคืนที่สวนโมกข์ เพื่อแลกเปลี่ยนปุจฉา – วิสัชนาธรรม”³⁰

²⁷ สมรม เป็นภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ผสมผสาน ดังนั้น “สวนสมรม” จึงแปลว่า สวนผสมผสาน.

²⁸ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” **เนชั่นสุดสัปดาห์** 703 (พฤศจิกายน 2548): 49.

²⁹ เทือก บรรทัดและฉวี ปันจันทร์, **ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล** (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 128.

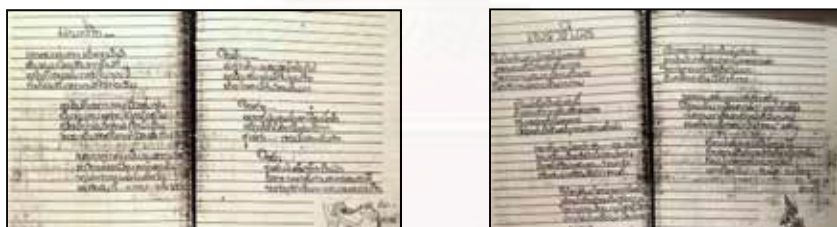
³⁰ เรื่องเดียวกัน.

ภาพที่ 9

บทกวีของเทือก บรรทัดที่ได้รับการตีพิมพ์
ในคอลัมน์ “กวีกระวาด”
ของนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์

นอกเหนือจากหนังสือรวมบทกวีของเทือก บรรทัด 3 เล่มดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้รวบรวมบทกวีที่ได้รับการตีพิมพ์จากนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ เนชั่นสุดสัปดาห์ และจากสมุดบันทึกของกวีเพื่อนำมาศึกษา โดยบทกวีที่ไม่ได้รับการตีพิมพ์แบ่งออกเป็นสองช่วงเวลา ช่วงแรกเป็นบทกวีที่เทือก บรรทัด เขียนขึ้นในสมัยมัธยมศึกษาตอนปลาย กระทั่งศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี โดยเนื้อหาของบทกวีนั้น มักเป็นไปตามขนบนิยมของนักเขียนโดยทั่วไปที่มักมีจุดเริ่มต้นของอารมณ์สะท้อนใจมาจากเรื่องราวของความรัก ความโดดเดี่ยว ความสิ้นหวัง ซึ่งมีลักษณะเป็นปัจเจกสูง ทั้งนี้ บทกวีชุดนี้ได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ โดยในตอนท้าย เริ่มปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับสังคม

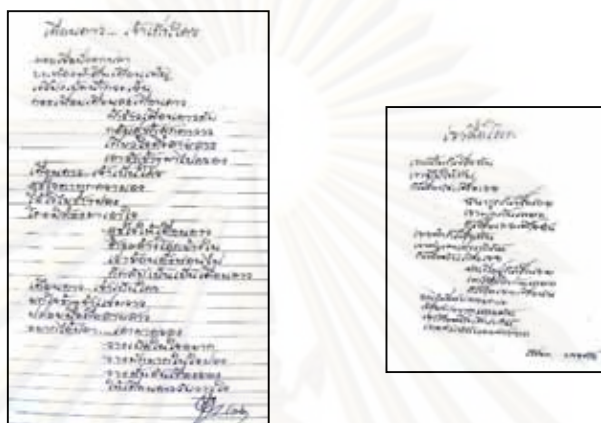

ภาพที่ 10

บทกวีของเทือก บรรทัดที่กวีแต่งขึ้น
ในสมัยเรียนมัธยมปลายและระดับอุดมศึกษา
(ซ้าย บทกวีชื่อ “แผลใจ” – ขวา บทกวี ชื่อ “เพราะใคร”)

นอกจากนี้ ยังมีบทกวีอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้รับการตีพิมพ์ของเทือก บรรทัด แต่ระยะเวลาของการสร้างบทกวีห่างจากกลุ่มบทกวีข้างต้น เนื่องจากเป็นบทกวีที่เทือก บรรทัดแต่งขึ้นหลังจาก พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา กระทั่งก่อนเสียชีวิต ในช่วงระยะเวลาของการสร้างงานชุดนี้ ความคิดของกวีได้รับ

การบ่มเพาะกระทั่งตกผลึก จนอาจกล่าวได้ว่า กวีค้นพบวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของตนที่ประกอบด้วยมิติพุทธธรรม เนื้อหาของงานในช่วงนี้จึงมีความลุ่มลึกมากกว่าบทกวีในวัยต้นของชีวิต

ภาพที่ 11

ภาพตัวอย่างบทกวีของเทือก บรรทัด
ในระยะเวลาช่วงท้ายของชีวิต

เราอาจสรุปได้ว่า การเริ่มต้นสร้างผลงานของเทือก บรรทัด มิได้แตกต่างจากกวีโดยส่วนใหญ่ที่มักได้รับแรงบันดาลใจจากเรื่องราวความรัก บทกวีในวัยต้นของเทือก บรรทัดมีเนื้อหาเกี่ยวกับทั้งความรักที่สมหวังและผิดหวัง ดังตัวอย่างบทกวีของเทือก บรรทัดที่ถูกแต่งขึ้นใน ราวปี พ.ศ.2513-2514 เป็นต้นว่า บทกวี “แผลใจ,” “น้อยวาสนา,” หรือ “คำขอร้อง...ครั้งสุดท้าย”³¹ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ดังตัวอย่างบทกวี “น้อยวาสนา” ที่เทือก บรรทัดแต่งขึ้นในช่วงต้นของการสร้างงาน ดังนี้

เราพบกันทำไมก็ไม่รู้	เมื่อเธอผู้ชูเซ็ดด้วยเลิศศักดิ์
เพียงสบตาสอดสายเพื่อทายทัก	เกรงเธอจักผลักไสสินไยดี
แอบสนใจในเธออย่างแผลงจิต	ชั่วชีวิตเคยรักเรื่องศักดิ์ศรี
เจียมตัวต่ำถ่อมถ้อยร้อยวาที	แต่วันนี้ไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว
เคยหยามเหยียดเกลียดรักเคยผลักไส	เคยเกลียดใจที่ใจมั่นไม่แน่ว

³¹ ดูบทกวีชุดดังกล่าวได้ในภาคผนวก

เคยเกลียดคำพราหมณ์เป็นแนว	และเกลียดแวตาคะอ้อนหญิงหลอนชาย
สำหรับเธอผู้นี้...	จะขอเอาศักดิ์ศรีอย่างที่เหมาะสม
คือเกลียดกลัวตัวพรวดเหมือนจากตาย	แต่ละอายใจเอ๋ยช่างไม่ตรง
จากกุหลาบอาบกลิ่นประทีปนรสี	จากพายุพจนันต์ที่ตีชีวิตหงส์
จากสายลม ธารไหลในป่าดง	มากล่อมใจทะนงเกิดหลงรัก
เรารักกันทำไมก็ไม่รู้	เมื่อเธอผู้ชูเชิดด้วยเลิศศักดิ์
ฉันเพียงกา – ค่าน้อยต่ำต้อยนัก	จึงต้องหักใจอยู่อย่างผู้แพ้

การสร้างงานของเทือก บรรทัดในยุคเริ่มต้น กวีสร้างงานจากจินตนาการและประสบการณ์ที่เป็นปัจเจก คือ อารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว ที่โดยมากเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของความรัก ลักษณะของการแต่งบทกวีมีความเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ โดยสังเกตจากจำนวนคำในแต่ละบาทของบทกวี ที่มีลักษณะตามขนบของการแต่งกลอน และเคร่งครัดในการวางตำแหน่งของคำสัมผัส

เวลาผ่านไป ความคิดของเทือก บรรทัดเริ่มคลี่คลายจากความเป็นปัจเจก ออกไปสู่การสังเกตการณ์และวิพากษ์วิจารณ์สังคม ดังในบทกวี “บันทึก...จากคนป่า,” “คำของคน” ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาหลังจากนั้น คือ พ.ศ. 2515-2516 ก่อนที่กวีจะสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2516 แล้วเดินทางกลับจังหวัดตรังมาเป็นครูที่บ้านเกิดนามปากกาที่เทือก บรรทัดใช้ในงานเขียนทั้งหมดเท่าที่สามารถรวบรวมได้ ได้แก่

1. **ข้อแก้ว และ เพลงฟ้า** เป็นนามปากกาที่เทือก บรรทัดใช้ในการเขียนบทกวีสมัยเรียนหนังสือ เนื้อหาของบทกวีในระยเวลาดังกล่าวมีลักษณะเดียวกันกับความนิยมในสมัยนั้น
2. **เทือกบรรทัด** เป็นนามปากกาที่ตั้งขึ้นตอนเหตุการณ์ป่าแตกตามนามสมมุติของเทือก บรรทัด ที่ว่า “สหายแจ้ง เทือกบรรทัด” โดยมีเจตนายืนยันถึงแนวคิดทางการเมืองที่ตนเชื่อมั่น
3. **เทือก เขาบรรทัด** เป็นนามปากกาที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ “ย้ายไปบโนไม่ว่าง” ของจรัล ปากเพียร
4. **เทียน ส่องไท** เป็นนามปากกาที่ใช้เขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่ชื่อว่า “แนวทาง” ในพื้นที่คอแลน “ที่พัททางเดิน”
5. **ตรง เมืองตรัง** เป็นนามปากกาที่ใช้เขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมือง พบในจุลสารสานสัมพันธ์

6. เปลื้อง คงแก้ว เป็นนามจริงที่ใช้เขียนบทความเชิง
ความคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมือง

7. เทือก บรรทัด เป็นนามปากกาที่เทือก บรรทัดใช้ในการ
การสร้างสรรค์บทกวีในระยะหลังสุด กระทั่งสิ้นชีวิต

อย่างไรก็ตาม นามปากกา “เทือก บรรทัด” นั้น แม้ประมวล มณีโรจน์อ้างถึงคำกล่าวของ
เทือก บรรทัดเกี่ยวกับความหมายของนามปากกาที่ว่า “เทือกเถาเหล่ากอของคนดีเชิงภูเขา
บรรทัด”³² หากผู้วิจัยเห็นว่า นาม “เทือก บรรทัด” อาจตีความหมายได้ลึกซึ้งกว้างขวาง ไม่เพียง
สะท้อนถึงเทือกเถาเหล่ากอของคนดีที่เชิงภูเขาบรรทัดเท่านั้น แต่อาจหมายถึงความเป็นหนึ่ง
เดียวกันกับกวีและธรรมชาติ คือเทือกเขาบรรทัด และอีกประการหนึ่งนามปากกาดังกล่าวยังสะท้อน
ให้เห็นความผูกพันของเทือก บรรทัดที่มีต่อถิ่นที่เกิดอีกด้วย

ก่อนถึงแก่กรรม เทือก บรรทัด ได้อ่านบทกวีครั้งสุดท้ายต่อหน้าสาธารณชน เมื่อวันที่ 23
สิงหาคม พ.ศ.2548 ในงานนิทรรศการภาพถ่าย “การเปล่งถ้อยคำของแสงและเงา” ของ วิโชติ ไกร
เทพ ที่ร้านบ้านข้าวหอม จ.ตรัง บทกวีนี้แสดงให้เห็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่อยู่กับปัจจุบันขณะของ
เทือก บรรทัดได้เป็นอย่างดี ดังนี้

ฉันคือชีวิต	ตั้งดวงอาทิตย์คือแสง
ไม่เคยเรงรำสาแดง	มิต้องปรุงแต่งชีวิต
ยามเช้าก้าวมาหาฉัน	ส่งเสียงไก่ขันมาสะกิด
กรุ่นกลิ่นบุหงามาจุมพิต	ฉันคือชีวิตยามเช้า
ยามสายบ่ายหน้ามาส่องแสง	อบแห้งพื้นไฟให้หุงข้าว
ลมใบไม้สยายใบเป่าไฟวาว	ก่อเรื่องราวชีวิตสายเรียบงายงาม
ยามเที่ยงหยุดเสียงสายลมนกกา	หยุดกายอ่อนล้าแบกหาม
หยุดใจไว้ในโมงยาม	เป็นไปเป็นตามในยามนั้น
ยามบ่ายคลายเงียบมนต์ขลัง	คลายภวังค์รังจิตคิดฝัน
เดินไปตามทางอย่างชิววัน	จนจบสิ้นสี่สนสนธยา
ยามค่ำยามาหาฉัน	ชวนจันทร์มาแจ่มแยมัจฉา
เพลงจิ้งหรีดกรีดกล่อมนิทรา	ฉันคือกาลเวลาแห่งราตรี

³² ประมวล มณีโรจน์, “กองทุนกลางฤดูฝน,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 711 (มกราคม 2549): 45.

ฉันคือชีวิต
มิเคยส่องแสงชีวิต

ตั้งดวงอาทิตย์อยู่กับที่
เพราะฉันคือแสงสีของชีวิต

ภายหลังจากอ่านบทกวีจบเทือก บรรทัดจึงกล่าวอำลาต่อผู้มาร่วมงานเนื่องจากมีอาการป่วยอย่างรุนแรง ดังที่ชนะ เสียงหลาย กวีชาวดังกล่าว “อาจารย์เปลื้อง(เทือก บรรทัด – ขยายความโดยผู้วิจัย) ถึงกับเดินขากะเผลกและขอตัวกลับเนื่องจากไม่สบาย หลังจากอ่านบทกวีจบโดยมิได้ดื่มสังสรรค์กับอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, วัฒน์ วรรณยางกูร ฯลฯ และเพื่อนพ้องที่เดินทางมาร่วมงานกันคับคั่ง”³³ โดยหลังจากอ่านบทกวีจบ เทือก บรรทัดกล่าวว่า

ภาพที่ 12

เทือก บรรทัดกับเพื่อนกวี
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

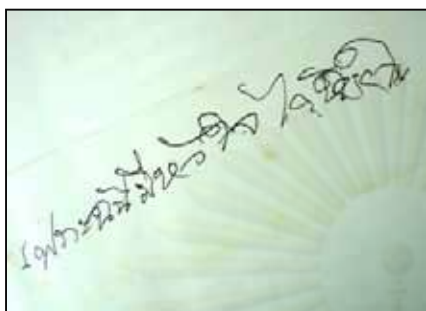
ก็ต้องขออนุญาตเพื่อนพ้องน้องพี่ คินนี้ไม่ได้รำสุราด้วยกัน บรรดามวลมิตรทั้งหลาย- ไม่สบายจริงๆ นี่ถ้าไม่ได้กองไฟบาร์บีคิวตรงนั้น ผมก็คงพับไปแล้ว ต้องขอภัยและกราบลากลับไปนอนพรุ่งนี้ถ้าหายผมจะไปส่งพี่ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์) ที่สนามบินนะขอบคุณมากครับ³⁴ (ขยายความโดยผู้วิจัย)

นับจากนั้นให้หลังเพียงหกวัน เปลื้อง คงแก้ว หรือเทือก บรรทัด เสียชีวิตลงเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2548 ณ โรงพยาบาลตรัง ด้วยสาเหตุติดเชื้อในกระแสโลหิต ส่งผลให้หัวใจล้มเหลว รวมอายุ 56 ปี ประมวล มณีโรจน์กล่าวถึงเหตุการณ์อันชวนสะเทือนใจก่อนที่เทือก บรรทัดจะสิ้นชีวิตไว้ว่า “ช่วงสุดท้ายของชีวิต ผมรู้สึกสะท้านใจเมื่อทราบว่าเขาขอกระดาษกับปากกามาเขียนบทกวี เขาเขียนได้เพียงวรรคเดียวว่า ‘เพราะฉันมีหัวใจไว้หายใจ’ ก็ทิ้งปากกาและถูกส่งตัวเข้าห้องไอซียู”³⁵

³³ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 703 (พฤศจิกายน 2548): 49.

³⁴ สิริพล อักษรพันธ์, *เดอะ ลาส โปเอทรี (The last poetry) ที่ระลึกในวาระมรณกรรมของเทือก บรรทัด – กวี 10-12 กันยายน 2548* (เทพบันทึกเสียง) 10-12 กันยายน 2548.

³⁵ ประมวล มณีโรจน์, “การจากไปของคนตรงเมืองตรัง,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 693 (กันยายน 2548): 67.

ภาพที่ 13

บทกวีวรรคสุดท้ายของเทือก บรรทัด
“เพราะฉันมีหัวใจ ไว้หายใจ”

มรดกกรรมของเทือก บรรทัดส่งผลให้เกิดความสะเทือนใจในแวดวงกวีภาคใต้ และแวดวงของการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสังคม ดังคำกล่าวสุชาติ สวัสดิ์ศรี ในวาระการจากไปของเทือก บรรทัดว่า “ขอใช้พื้นที่นี้แสดงความอาลัยไปยังเปลื้อง คงแก้ว และครอบครัว ในแวดวงกวีและนักเขียนฝั่งอันดามัน เราได้สูญเสียนักสู้เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไปอีกคนหนึ่ง”³⁶

ในสวดพระอภิธรรมศพของเทือก บรรทัด มีองค์กรที่ทำงานด้านสาธารณสุขประโยชน์มากมาย หลายองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือในการรับเป็นเจ้าภาพ รายชื่อขององค์กรเหล่านั้น ได้แก่ สมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้, คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคใต้, โครงการสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา, Save – Andaman – Network, ศิษย์เก่าวิเชียรมาตุ, ศิษย์เก่าสภาราชีนี, เครือข่ายนักเขียนพื้นฝั่งอันดามัน, โครงการเมืองน่าอยู่, เครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้, เครือข่ายคนเดือนตุลา, ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จ.ภูเก็ต, กองทุนสหทัยชัยและเพื่อนพ้อง, สมาคมหยาดฝน, โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้, อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม, สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, นางสาวลดาววัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์, ดร.โคทม อารียา, กลุ่มภูบรรทัด, โครงการวิจัยถังแดง, ร้านข้าวหอม, ข้าราชการเกษียณอายุ โรงเรียนวิเชียรมาตุ, มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย, สมัชชาคนจน, ร้านทางเลือก

องค์กรที่ทำงานด้านสังคมหลายองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสวดพระอภิธรรมศพของเทือก บรรทัดที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นเครื่องยืนยันได้ดีอีกทางหนึ่ง ถึงสิ่งที่เทือก บรรทัดเพียรทำมาตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้เพื่อสังคม หรือการอนุรักษ์ธรรมชาติ ดังนั้น การจากไปของเทือก บรรทัด จึงถือเป็นแรงสะเทือนอารมณ์อย่างหนึ่งในแวดวงที่กวีมีส่วนเกี่ยวข้อง

³⁶ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “สิงห์สนามหลวงสนทนา,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 696 (ตุลาคม 2548): 48.

ภาพที่ 14

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
กับการอ่านบทกวีแสดงความอาลัย
ในงานศพเพื่อนกวี “เทือก บรรทัด”

ในแวดวงวรรณกรรม แม้มิได้มีชื่อเสียงโด่งดัง หากเทือก บรรทัดเป็นกวีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่มกวีไทยสมัยใหม่ เทือก บรรทัดได้รับการยอมรับไม่เฉพาะเพียงในมิติของความเป็นกวี หากในทีที่เข้มข้นและเป็นทีที่ประทับใจผู้คน คือ ความเป็นคนตรงไปตรงมา และความ เป็นนักต่อสู้ที่ยืนหยัดอยู่เคียงข้างผู้คนทุกข์ยาก ดังบทกวีที่มีชื่อว่า “เพื่อนผมชื่อ เปลื้อง คงแก้ว” ที่สถาพร ศรีสัจจัง (กวี ผู้เป็นเจ้าของนามปากกา พนม นันทพฤษฯ) แต่งขึ้นและนำมาอ่านในงาน ฌาปนกิจศพเพื่อนกวี “เทือก บรรทัด” มีใจความว่า

เพื่อนผมเป็นคนธรรมดาสามัญ
ผ่านเส้นทางแห่งหวังทั้งถูกผิด
ไม่รู้จริงรู้ แคบสู่งกว้าง
ที่สำคัญคือเมื่อเห็นถูกแล้วเดินตาม
ผู้คนจึงเห็นงามแห่งความกล้า
ของครูน้อยคนหนึ่งซึ่งคิดไกล
จึงคล้ายเห็นเสรีแห่งชีวิต
แล้วจึงเห็นอบอุ่นแห่งสุนทรีย์
คล้ายยิ่งพบเสรีแห่งชีวิต
ยิ่งกู่หาความจริงยิ่งขานคำ
ต่อธรรมทายทักล้ำยั้งหยุด
ชื่อจึงจักยิ่งใหญ่อยู่ในกาล
เพื่อนผมชื่อ เปลื้อง คงแก้ว
พรากจากแต่ชื่อจะลือไกล

แต่มีความฝันแห่งชีวิต
แต่เพราะรู้ครุ่นคิดรู้ไขความ
ด้วยรู้ถากรู้ถาง รู้ตั้งถาม
ผู้คนจึงเห็นงามแห่งหัวใจ
ของคนธรรมดาแต่ยิ่งใหญ่
ในเรื่องความเป็นไท และเสรี
เห็นเสรีแห่งสิทธิ์และศักดิ์ศรี
จึงพบทางแห่งกวีและทางธรรม
ผลพวงแห่งความคิดยิ่งสุกกว่า
ยิ่งหาญกล้ายิ่งตอกย้ำยิ่งทำงาน
เป็นดังเทือก บรรทัดผู้กล้าหาญ
ก้องอยู่ในตำนานหัวใจไท
พรากจากไปแล้วแต่ยังยิ่งใหญ่
เป็นต้นแบบที่ยิ่งใหญ่ให้ผองกวี

สถาพร ศรีสังข์ จึงกล่าวถึงตัวตนของเทือก บรรทัด ผ่านมุมมองของความเป็นเพื่อน มิติความเป็นกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนในบทกวีนี้ คือ การเรียนรู้จากความ “ไม่รู้” ความคิดของเทือก บรรทัด จึงมีพัฒนาการจาก “แคบสู่อ่าง” ในมุมมองของสถาพร ศรีสังข์ สิ่งที่ผู้คนยกย่องในตัวเทือก บรรทัดมากที่สุด คือ “ความกล้า” ซึ่งมีได้จำกัดเพียงความกล้าหาญในการต่อสู้เพื่อสังคมเท่านั้น หากคือความกล้าหาญในเชิงจิตวิญญาณ ความกล้าหาญยืนยันทำในสิ่งที่ตนเชื่อ ซึ่งทำที่สุดของการค้นหา เทือก บรรทัดจึงได้พบกับ “ทางกวีและทางธรรม” ชีวิตของเทือก บรรทัดที่สถาพร ศรีสังข์กล่าวว่า “คนธรรมดาแต่ยิ่งใหญ่” จึงเป็นเสมือนตำนานที่น่าศึกษาจดจำของกวีสมัยใหม่อย่างยิ่ง นอกจากนี้ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้แต่งบทกวีขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในวาระการจากไปของเทือก บรรทัด บทกวีดังกล่าวมีใจความว่า

คางวาวคางแวว	คอง “เปลื้อง คองแก้ว”
ดอกศรีตรังร่วง	คองไว้คำกวี
คองไว้คำกวี	เป็นพวงมาลี
	ระดับแผ่นดิน
	คนตรงคนตรง
คนจริงคนจริง	เป็นพลังปกพัน
เคียงป่าเคียงไหล่	เคียงใจอาจิน
เป็นพลังปกพัน	ผลึกเคลื่อนไหว
	คือ “เทือก บรรทัด”
คือมาตรไม้วัด	ยงหยัดยงเหย่า
ดูแลแผ่นดิน	ที่กินถิ่นเก่า
ยงหยัดยงเหย่า	ปกปักรักษา
	ป่าเลนร้องไห้
ป่าอย่างหยาดไหล่	เป็นหยาดน้ำตา
ไม้สูงจุงเมฆ	มาเสกน้ำฟ้า
เป็นหยาดน้ำตา	ร้องรำคำกวี
	เปลื้องเหอเปลื้องปลด
เปลื้องใจหมดจด	คองพจน์พาที
คองแก้วคองกล้า	คองค่าความดี
คองพจน์พาที	คอง “เปลื้อง คองแก้ว”

จกร่วมรู้สึก	จงจดจारीก
จำ “เทือก บรรทัด”	สืบเนื่องสืบแนว
สืบเนื่องสืบแนว	จำ “เปลื้อง คงแก้ว”
	คนตรงเมืองตรง

“ใครกุมปากกาทาส	แลใครกุมปากกาไท
ใครอยู่แม้อยามไป	แลใครไปแม้อยามเป็น”
“เปลื้อง” ไปแต่ “เปลื้อง” อยู่	ให้รู้ให้ให้เห็น
เปลื้องภพสงบเย็น	เป็นความตายที่ไม่ตาย

มิติของความเป็นกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนผ่านมุมมองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ยังคงเป็นเรื่องคล้ายคลึงกับบทกวีของสถาพร ศรีสัจจัน หากแต่ในตอนท้าย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่ทั้งในการดำรงอยู่และการจากไปของเทือก บรรทัด คือ เทือก บรรทัดยังคง “อยู่แม้อยามไป” หมายถึง กวียังคงอยู่ในหัวใจของผู้คน ซึ่งเป็นผลมาจากสิ่งที่กวีเพียรสร้างทำมา ตลอดชีวิต และเทือก บรรทัด ยัง “ไปแม้อยามเป็น” อันหมายถึง เทือก บรรทัดค้นพบการดำรงอยู่โดย ไร้ความยึดมั่นถือมั่น ความยิ่งใหญ่ของเทือก บรรทัด ที่สะท้อนผ่านมุมมองของเพื่อนกวี จึงมี หลากหลายมิติ ทั้งในด้านการเป็นคนจริงจัง เป็นคนตรงไปตรงมา และความเป็นผู้ดำรงอยู่ด้วย ปัญญา

ในชีวิตอันสั้นของคนคนหนึ่ง หากจะมีความหมายหลังจากความตายอยู่บ้างก็อยู่ที่ตรงที่มี ใครสักคนคิดถึงและจดจำได้ ชีวิตของกวี-เทือก บรรทัดที่สูญไปยังผลให้เกิดความตั้งงามขึ้นในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า

เมล็ดพันธุ์แห่งความรัก ความดี ความงาม และความจริงที่
 อาจารย์เปลื้องคิด พุด เขียน ลงมือปฏิบัติ และเพียรพยายามเพาะ
 หว่านมาตลอดชีวิต ได้แพร่กระจายลงบนหัวใจและจิตวิญญาณ
 ของผู้คน ที่โน่น...ที่นี่...ในแต่ละพื้นที่ยังคงขับเคลื่อนไปบนหนทาง
 แห่งความถูกต้องตั้งงามอยู่เสมอ³⁷

³⁷ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 703 (พฤศจิกายน 2548): 49.

ภายหลังจากการเสียชีวิตของเทือก บรรทัด ได้มีการจัดตั้งกองทุนเทือก บรรทัดขึ้น เพื่อ “ส่งเสริม ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกด้านการอุทิศตัวเพื่อสังคม เพื่อสร้างบรรยากาศ เสริมกำลังใจ และแรงบันดาลใจแก่คนทำงาน ทั้งในมิติวรรณกรรม งานพัฒนาชุมชน และสิ่งแวดล้อม...และจัดพิมพ์ ผลงานของเทือก บรรทัดออกสู่การรับรู้ของสาธารณชนอย่างเป็นระบบ”³⁸ โดยล่าสุดได้ตีพิมพ์หนังสือ ที่มีชื่อว่า “คนอาบน้ำให้ต้นไม้” ซึ่งเป็นการรวบรวมผลงานของเทือก บรรทัดที่อยู่ในรูปแบบของคำกล่าวในการอภิปรายในเวทีต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนทัศนะบางส่วนว่าด้วยโลก ชีวิต การศึกษา งานพัฒนา และประชาชน

ภาพที่ 15

หนังสือ “คนอาบน้ำให้ต้นไม้”

โดย เปลื้อง คงแก้ว (เทือก บรรทัด)

อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยอุดมการณ์ มีจุดยืนมั่นคงทั้งชีวิต มีความปรารถนาที่จะเป็นผู้ชี้แนะทางปัญญา และมุ่งหวังเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความดีงาม ทำให้เทือก บรรทัดเป็นกวีที่มีความน่าสนใจ ชีวิตประวัติอันเข้มข้นของเทือก บรรทัดย่อมเป็นสิ่งเร้าใจให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาความตายของกวีมิใช่ความหมายของการจบสิ้นไปของอุดมการณ์ของกวี หากผู้คนที่มองเห็นคุณค่า ย่อมไม่อาจละเลยที่จะสืบสานเจตนารมณ์อันแน่วแน่ของเทือก บรรทัดต่อไป ซึ่งสิ่งนั้นนับว่าเป็นความยิ่งใหญ่ของกวีท้องถิ่นผู้นี้อย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁸ ประมวล มณีโรจน์, “กองทุนกลางฤดูฝน,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 711 (มกราคม 2549): 45.

บทที่ 3

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด ที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ

คำว่า ธรรมชาติ หรือ “nature” ที่ปรากฏในพจนานุกรม Oxford Advanced Learners’ s Dictionary มีความหมายว่า

“all the plants, animals, and things that exist in the universe that are not made by people”¹

จากคำจำกัดความนี้ ธรรมชาติ (nature) หมายถึง บรรดาพืช, สัตว์ และสิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในเอกภพ ซึ่งมนุษย์มิได้เป็นผู้สร้างขึ้น สอดคล้องกับการให้นิยามคำว่า “ทรัพยากรธรรมชาติ” (natural resources) ของราตรี ภารา ที่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติ คือ “สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ”²

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใช้คำใดในการเรียกขานหรือแม้แต่ให้ความหมาย สิ่งหนึ่งที่มีอาจปฏิเสธได้ คือ “ธรรมชาติ” มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ ทั้งในด้านกายภาพ กล่าวคือ การหล่อเลี้ยงและให้ชีวิต รวมไปถึงการเอื้อประโยชน์ในการเติบโตด้านความคิด จิตวิญญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้เป็นศิลปิน ดังคำกล่าวที่ว่า “ปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติของมนุษย์ ของสัตว์ ของพืช และของจักรวาล เป็นสิ่งที่ท้าทายและสะกดใจศิลปินในยุคต่างๆ อยู่เสมอ”³ กวีในฐานะส่วนหนึ่งแห่งยุคสมัย ย่อมได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ ในยุคของตน ธรรมชาติจึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ โดยเป็นได้ทั้งกลวิธีทางวรรณศิลป์, เนื้อหา หรือแม้แต่แนวคิด ซึ่งแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติแนวคิดหนึ่งที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย คือ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

¹ Sally Wchmeier, editor, **Oxford Advanced Learner's Dictionary** 6th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2000), p.849.

² ราตรี ภารา, **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** (กรุงเทพฯ: อักษรพิพัฒน์, 2543), หน้า 15.

³ วิภา กงกะนันท์, **วรรณคดีศึกษา** พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2533), หน้า 71.

ปัญหาสำคัญข้อหนึ่งของมนุษยชาติที่กำลังได้รับความสนใจ และร่วมกันหาทางแก้ไข คือ ปัญหาวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ในอดีต “ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอยู่ภายใต้ความสำนึกว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ”⁴ หากทุกวันนี้ ความสำนึกที่ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติค่อยๆ เลือนหายไป มนุษย์ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตวิญญาณ ธรรมชาติจึงถูกเปลี่ยนแปลงสถานะจากผู้สร้างสรรค์ และคำจูนชีวิตมนุษย์ กลายเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกอบโกยผลประโยชน์ได้ และด้วยกรอบความคิดเช่นนี้เอง ที่ส่งผลให้มนุษย์รุกรานทำลายธรรมชาติกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติดังในปัจจุบัน

ความตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติในสังคมไทยเกิดขึ้นภายหลังจากอัศวินบาตกรรมของ สืบ นาคะเสถียร อดีตหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และนักอนุรักษ์ธรรมชาติคนสำคัญของประเทศไทย ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2533 แม้มิได้มอบสูตรสำเร็จในการอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ หลังล่องลับ หากสืบ นาคะเสถียร เป็นแบบอย่างของผู้มีความสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และเป็นแบบอย่างของความตั้งใจจริงในการพิทักษ์รักษาธรรมชาติ อัศวินบาตกรรมของเขา ก่อให้เกิดกระแสแห่งการอนุรักษ์ธรรมชาติที่เข้มข้นและจริงจังขึ้นในประเทศไทย ดังข้อความที่ปรากฏในนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ตอนหนึ่งว่า

การจากไปของสืบ นาคะเสถียร ได้ส่งผลสะท้อนอย่างลึกลับต่อผู้คนที่รักธรรมชาติและแสวงหาความเป็นธรรมในสังคม ทั้งนี้ เพราะในยามที่ยังมีชีวิตอยู่ สืบ นาคะเสถียรเป็นผู้นำคนสำคัญของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทย เป็นผู้ที่เคยต่อสู้เพื่อปกป้องรักษาทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงภัยอันตรายใดๆ การจากไปของเขานับว่าเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ และเป็นความสูญเสียที่นักอนุรักษ์ธรรมชาติทุกคนไม่อาจปล่อยให้ผ่านพ้นไปโดยปราศจากความทรงจำ⁵

กระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างจริงจังและเข้มข้นไม่เพียงเกิดขึ้นในสังคม หากในแวดวงวรรณกรรม มีข้อเท็จจริงข้อหนึ่งว่า “หลังอัศวินบาตกรรมของสืบ นาคะเสถียร เป็นต้นมา ร้อยกรอง

⁴ กอบกาญจน์ ภิณฑุมารค, “ธรรมะจากธรรมชาติ : โลกทัศน์ในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย กรณีศึกษาผลงานของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และพจนานันท์ จันทรสันติ,” วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 13 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 642.

⁵ “ไปไม่ร่วง ห้วยขาแข้ง,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 (กันยายน 2533): 38.

ร่วมสมัยเริ่มมีบทบาทการนำเสนอแนวคิดอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น⁶ นอกจากนี้ในด้านแวดวงการศึกษาการวิจารณ์วรรณกรรม ได้เกิดทฤษฎี “วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ” (ecocriticism) ซึ่งเป็นทฤษฎีวิจารณ์วรรณกรรมแนวใหม่⁷ ที่ให้ความสนใจศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม โดยใช้ฐานความรู้ด้านนิเวศวิทยา (ecology) และแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม (environmentalism) มาเป็นพื้นฐานในการศึกษา⁷

คำว่า “ecocriticism” ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ “Literature and ecology: An Experiment in Ecocriticism” ของวิลเลียม เรอเคอร์ต (William Rueckert) ในปี ค.ศ.1975 โดยมีความหมายถึง การประยุกต์ใช้ความรู้ทางนิเวศวิทยาและนิเวศวิทยาเพื่อการศึกษาวรรณคดี รวมถึงบทบาทหน้าที่ของวรรณคดีในชีวมณฑล (biosphere) เรอเคอร์ตเปรียบเทียบว่า กวีนิพนธ์เป็นเสมือนที่เก็บพลังงาน (store energy) ซึ่งมีที่มาจากแหล่งกำเนิดพลังงานที่สำคัญคือ ภาษาและจินตนาการ ดังที่เขา กล่าวว่า “In literature, all energy comes from the creative imagination” การอ่าน การสอน และการวิจารณ์คือการถ่ายทอดพลังงานดังกล่าว โดยมีนักวิจารณ์และครูสอนวรรณคดีทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างวรรณคดีกับชีวมณฑล ในการปลดปล่อยพลังงานและข้อมูลข่าวสารที่เก็บไว้ในกวีนิพนธ์ ดังนั้น พลังงานจึงอาจไหลผ่านชุมชนมนุษย์และสามารถแปรความหมายไปสู่การกระทำทางสังคม (social action)⁸ ต่อจากนั้นมาคำว่า ecocriticism จึงได้รับความนิยมแพร่หลาย จากการปรากฏอยู่ในหนังสือของ Cheryll Glotfelty และ Harold Fromm ที่มีชื่อว่า “The Ecocriticism Reader : Landmark in Literary Ecology”

กลอตเฟลตีให้ความหมายว่า วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Ecocriticism is the study of the relationship between literature and the physical environment)⁹ ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทวรรณกรรมแบบต่างๆ นักวิจารณ์แนวอนุรักษ์ธรรมชาติจะตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ อาทิ ธรรมชาติได้รับการนำเสนอในบทประพันธ์อย่างไร บทบาทของฉากธรรมชาติที่แสดงในโครงเรื่องของนวนิยายเป็นอย่างไร ค่านิยมที่แสดงในวรรณกรรมนั้นสอดคล้องกับภูมิปัญญาของการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือไม่ เป็นต้น

⁶ พิกุล ทองภู, “แนวคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในร้อยกรองไทยร่วมสมัย ระหว่างปี พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2540,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545), หน้า 5.

⁷ ธัญญา สังขพันธ์านนท์, “จากกวีนิพนธ์ ‘อีสาน’ สู่วาทกรรมอีสาน : การประกอบสร้างความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเกี่ยวกับภาคอีสาน,” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 29 (2550): 290.

⁸ Rueckert, William, "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism," *Iowa Review* 9.1 (Winter 1978): 71-81.

⁹ Glotfelty, Cheryll and Harold Fromm, *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (Athens: University of Georgia, 1996).

แนวคิดวรรณกรรมเชิงนิเวศ เป็นแนวคิดที่มีความเป็นสหวิทยาการ เป็นการผสมผสานวิธีการทางวิทยาศาสตร์กับวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ นั่นคือ นำความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งศาสตร์ด้านนิเวศวิทยา มาเป็นฐานความรู้ในการอธิบาย และตีความตัวบทวรรณกรรม และยังนำเอาวิชาการด้านอื่นมาประยุกต์ใช้อย่างหลากหลาย มองในแง่ทฤษฎีการวิจารณ์ จึงเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่ไม่ได้เน้นเฉพาะการวิเคราะห์ด้วยบท(intrinsic study) แต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้นำเอาศาสตร์อื่นๆ มาตีความตัวบท ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของตัวบท กับบริบทภายนอก (extrinsic study) ที่เกี่ยวข้อง¹⁰

การศึกษาวรรณกรรมในแนวนี้ ถือว่า ภาษาในวรรณกรรมไม่อาจแยกออกจากโลกธรรมชาติได้ และยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับธรรมชาติว่ามีมานานแล้ว แม้แต่ในกวียุคโรแมนติก ดังคำกล่าวของ Jonathan Bate ที่แสดงความเห็นว่า “poetry is to be found not only in language but in nature; it is not only a means of verbal expression, it is also a means of emotional communication between man and natural world”¹¹ (กวีนิพนธ์ไม่เพียงถูกสร้างขึ้นมาในภาษา หากยังพบได้ในธรรมชาติอีกด้วย กวีนิพนธ์ไม่ได้มีความหมายเพียงการแสดงออกของถ้อยคำ แต่ยังเป็นการแสดงออกของการสื่อสารทางอารมณ์ระหว่างมนุษย์กับโลกธรรมชาติ – แปลโดยผู้วิจัย)

ในแวดวงวรรณกรรมไทย ยุทธธร บุญสนิท กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติที่มีผลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณคดีไทย ดังนี้

ย้อนกลับไปถึงวรรณคดีโบราณ ภาพสะท้อน ความเชื่อ การเคารพศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติเทพยดาอารักษ์พระภูมิเจ้าที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีนั้น เป็นเครื่องมือช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในทางอ้อมตามคติชาวบ้านวิธีหนึ่ง ต้นไม้ใหญ่กับเทพารักษ์เป็นเรื่องที่ได้ยินควบคู่กันบ่อยๆ วรรณคดีโบราณหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นการให้ความเคารพนับถือต้นไม้ใหญ่ การเซ่นสรวงบวงพืเพื่อขอความปลอดภัยและสิริมงคล ไม่

¹⁰ ธัญญา สังขพันธานนท์, “จากกวีนิพนธ์ ‘อีสาน’ สู่วาทกรรมอีสาน : การประกอบสร้างความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเกี่ยวกับภาคอีสาน,” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 29 (2550): 292-293.

¹¹ Bath, Jonathan, “From ‘red’ to ‘green’,” In Laurence Coupe eds., **The green study reader from romanticism to ecocriticism** (New York: Routledge, 2002), p.169.

มีความคิดอาชญาที่จะโค่นต้นไม้ใหญ่แม้เพียงต้นเดียว ไม่ต้อง
 พุดถึงการโค่นไม้ทำลายป่ากันเป็นลำเป็นสัน หมดไม่เป็นป่าๆไป¹²

จะเห็นได้ว่ากระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติในวรรณกรรมเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น ทั้งใน
 ระดับสากลจากความเคลื่อนไหวของนักวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศ และในระดับชาติ วรรณกรรม
 เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติเริ่มมีบทบาทมากขึ้นหลังอัตวินิบาตกรรมของสิบ นาคะเสถียร

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดส่วนหนึ่งมีการสะท้อนแนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในชีวิต
 จริง เทือก บรรทัดเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติคนสำคัญคนหนึ่งของภาคใต้ เขาเป็นที่ยอมรับอย่าง
 กว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงของการทำงานด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เทือก บรรทัดทำ
 กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนเป็นที่รู้จักและยอมรับนับถือ เป็นต้นว่า

- การเป็นครูผู้ริเริ่มนำนักเรียนนอกค่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ จนเกิดเป็น
 “กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สัมพันธ์ตรัง” ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของ
 นักเรียนหลายโรงเรียนในจังหวัดตรัง เทือก บรรทัดนำนักเรียนที่รวมตัวกัน
 หลายสิบโรงเรียนในจังหวัดตรัง ไปศึกษาและสัมผัสกับธรรมชาติและภูมิ
 ปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการอนุรักษ์ธรรมชาติให้
 เกิดขึ้นในหัวใจเยาวชน¹³
- การเป็นผู้ประสานงานและผลักดันให้เกิดศูนย์สิ่งแวดล้อมขึ้นใน
 จังหวัดตรัง
- การเป็นผู้ร่วมเรียกร้อง ต่อสู้กับกลุ่มอำนาจหรือกลุ่มผู้ได้รับ
 ผลประโยชน์จากการทำลายธรรมชาติ ทั้งในและนอกจังหวัดตรังอย่าง
 สม่าเสมอ
- การได้รับเชิญเป็นวิทยากรในการอภิปรายหรือรายการสัมมนาต่างๆ
 ในฐานะนักวิชาการท้องถิ่น รวมไปถึงการเป็นที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ
 และกรรมการขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สมาคมหยาดฝน,
 สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.), โครงการร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากร
 ธรรมชาติอันดามัน, โครงการดับบ้านดับเมือง ฯลฯ¹⁴

¹² ยุธฉัตร บุญสนิท, “วรรณกรรมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ,” *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* 37 (ตุลาคม 2533): 41.

¹³ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 703 (พฤศจิกายน 2548): 48.

¹⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก www.thaingo.org

- การเป็นที่ปรึกษาให้กับหลายองค์กรในจังหวัดตรังที่ทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน โดยที่เทือก บรรทัดและกลุ่มองค์กร เปิดเวทีเรียกร้องร่วมกับชาวบ้านที่โดนผลกระทบจากโครงการของรัฐบาลและการเอารัดเอาเปรียบของนายทุนในนาม “สมัชชาตรัง” ซึ่งดำเนินการเรียกร้องมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งข้อเรียกร้องหลายข้อได้รับการบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน¹⁵

ภาพที่ 16

เทือก บรรทัด บนเวที “ร่วมกันกอบกู้ พืชพื้นฟูทะเลไทย” วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เวลา 15.00 - 22.00 น. หน้าโรงภาพยนตร์ปัตตานีรามมา ภาพถ่ายโดย เครือข่ายคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง

(ที่มา – หนังสือ ช่ายใยแห่งแรงต้าน¹⁶)

กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อส่วนรวมที่เทือก บรรทัดได้กระทำมาตลอด ยังผลให้เกิดความชื่นชมยกย่องในความเสียสละอุทิศตนเพื่อสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า

อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว เป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณของความ เป็นครู และที่ผ่านมามีท่านนับเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะจากการที่ท่านร่วมกระบวนการในการเรียนรู้กับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านมาโดยตลอดเป็นระยะเวลากว่า 13 ปี ท่านสามารถกลั่นกรองความรู้ตามหลักวิชาการผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้านได้อย่างกลมกลืน แล้วถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวไปสู่หมู่บ้าน ตามแบบฉบับที่ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากร

¹⁵ ชนะ เสียงหลาย, “จดหมายจากห้วยยอด,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 703 (พฤศจิกายน 2548): 48.

¹⁶ ศุภรา จันทร์ขีดฟ้า, *ช่ายใยแห่งแรงต้าน* (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2545), หน้า 38.

ชายฝั่ง จากหมู่บ้านหนึ่งสู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง จนเกิดเป็นเครือข่าย และมีการรวมตัวกันเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง¹⁷

นามปากกา “เทือก บรรทัด” นั้นมีความหมายและสามารถตีความได้หลากหลายนัย ประมวล มณีโรจน์ นักเขียนภาคใต้ เล่าว่า ตนเกิดความสงสัย ว่าเหตุใดเทือก บรรทัดจึงเปลี่ยนนามปากกาจาก “เทือกบรรทัด” (เขียนติดกัน) มาเป็น “เทือก บรรทัด” จากการสอบถาม เทือก บรรทัดให้คำตอบว่า

ก่อนนี้ใช้ ‘เทือกบรรทัด’ (เขียนติดกัน) ในความหมายของความยิ่งใหญ่ หนักแน่น คงทน และเป็นตัวแทนของภาคใต้ แต่ตอนหลังอยากใช้ ‘เทือก บรรทัด’ (เขียนเว้นระยะ) ที่หมายถึงเทือกเขาหลักของคนที่เชิงภูเขาบรรทัด¹⁸

ภาพที่ 17

เทือก บรรทัดกับกิจกรรมทางสังคม :
การคัดค้านการสร้างท่อก๊าซไทย – มาเลเซีย
ในสมัยรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร
(ที่มา - หนังสือ สู้อย่ามาทำเหลี่ยม : ดีแม่ “ค่าโง่”
ด้านพลังงานไฟฟ้าและท่อก๊าซไทย – พม่า – มาเลเซีย¹⁹)

¹⁷ ไมตรี วิเศษศาสตร์, “จดหมายเรื่อง ขอให้มีการระงับคำสั่งย้ายด่วน และตั้งคณะกรรมการสอบสวน,” ใน ประมวล เอกสารและเหตุการณ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับครูของประชาชน กรณี...อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว ถูกคำสั่งย้ายอุปยศเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541 (ตรัง: กลุ่มพันธมิตร 12 องค์กรและประชาชนผู้รักความเป็นธรรม, 2541). (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁸ ประมวล มณีโรจน์, “กองทุนกลางฤดูฝน,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 711 (มกราคม 2549): 45.

¹⁹ ประสาท มีแต้ม, สู้อย่ามาทำเหลี่ยม : ดีแม่ ‘ค่าโง่’ ด้านพลังงานไฟฟ้าและท่อก๊าซไทย – พม่า – มาเลเซีย (สงขลา: โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้, 2545), หน้า 120.

แม้จะได้รับคำตอบว่า นามปากกา “เทือก บรรทัด” มีสองนัย ซึ่งได้แก่ “ความยิ่งใหญ่ คงทน ตั้งเทือกเขาบรรทัด” กับ “เทือกเถาเหล่ากอของคนตรง” หากผู้วิจัยมองไปในอีกมุมหนึ่งด้วยว่า นามปากกา “เทือก บรรทัด” ไม่เพียงสื่อความหมายได้สองนัยเท่านั้น หากยังสะท้อนให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกวีกับธรรมชาติ คือ “เทือกเขาบรรทัด” และความรักในบ้านเกิดเมืองนอนของตน

นอกจากเทือก บรรทัดจะทำงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยการเข้าร่วมและมีส่วนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ แล้ว หากในมิติของความเป็นกวี เทือก บรรทัดได้เรียกร้องและปลุกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติแก่สังคมผ่านบทกวีอีกด้วย ดังคำกล่าวของฉุบ พันจันทร์ที่ว่า เทือก บรรทัดเขียนบทกวีขึ้นเพื่อ

“อ่านประกอบการบรรยายที่ได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากร...
เขียนเพื่อปลุกจิตสำนึก ให้รักท้องถิ่น รักธรรมชาติ รักเพื่อน
มนุษย์ รักความชอบธรรม เพราะเขาเชื่อว่าบทกวีสามารถสร้างความ
ประทับใจ มีความกินใจว่าการพูดธรรมดา”²⁰

เทือก บรรทัด ไม่เพียงเป็นกวี หากยังมีหลากหลายมิติในชีวิต และหนึ่งในนั้น คือ นักอนุรักษ์ธรรมชาติ การมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติมาตั้งแต่วัยเยาว์ ผนวกกับการสัมผัสกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรง บทกวีของเทือก บรรทัด จึงน่าจะมีคามเข้มข้น และสื่อให้เห็นถึงความเป็นผู้ “รู้จริง” ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงประสงค์จะศึกษากวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” ไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นการมุ่งอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มนุษย์มิได้สร้างขึ้น เช่น ป่าไม้ สายน้ำ ภูเขา อากาศ เป็นต้นว่า

การนำทรัพยากรมาใช้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิด
ประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ใช้ได้นานที่สุด และเกิดการสูญเสีย
น้อยที่สุด²¹

²⁰ เทือก บรรทัดและฉุบ พันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 154.

²¹ สวัสดิ์ โนนสูง, *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิมพ์ครั้งที่ 2* (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2516), หน้า 163.

การระวังรักษา ป้องกันธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้
ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ด้วยวิธีอันชาญฉลาด เหมาะสม
และยาวนานที่สุด²²

หากในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใคร่ขยายขอบเขตความหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติให้กว้างขึ้น เนื่องจากเล็งเห็นว่า การอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ควรจะเป็นเพียงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ให้แก่มนุษย์เท่านั้น ด้วยเหตุที่เราไม่อาจอนุรักษ์ธรรมชาติได้ด้วยความคิดแบบแยกส่วนได้ ดังนั้น ความหมายของคำว่า “การอนุรักษ์ธรรมชาติ” ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยประสงค์ให้มีความหมายครอบคลุมไปถึงทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มนุษย์มิได้สร้างขึ้น เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ สัตว์ และการรักษาวิถีชีวิตอันสอดคล้องและเอื้อต่อการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติด้วย

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติของเทือก บรรทัดได้เป็นอย่างดี บทกวีกลุ่มแรก คือ บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติ ประเด็นที่สองคือ บทกวีของเทือก บรรทัดที่มุ่งแสดงปัญหาหรือวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการทำลายโดยมนุษย์ และประเด็นสุดท้าย คือ บทกวีของเทือก บรรทัดที่มุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติแก่สังคมผ่านการยกย่องวีรกรรมของนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ดังจะกล่าวเป็นลำดับดังนี้

3.1 บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติ

บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติ หรือแสดง “แง่มุม” ของธรรมชาติ มีผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เนื่องจากเมื่อมนุษย์ซาบซึ้งถึง “แง่มุม” ของธรรมชาติ ก็ย่อมปรารถนาจะรักษาแง่มุมนั้นให้คงอยู่ ผู้วิจัยใคร่แบ่งการอภิปรายเรื่องคุณค่าของธรรมชาติตามเนื้อหาที่ปรากฏเด่นชัดในบทกวี ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ หนึ่ง คุณค่าของธรรมชาติในฐานะผู้สร้างสรรค์และค้ำจุนชีวิต สอง คุณค่าของธรรมชาติในฐานะเครื่องจรรโลงใจมนุษย์และแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ และสาม คุณค่าของธรรมชาติในฐานะแหล่งของปัญญา

²² พิฑูล ทองภู, “แนวคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในร้อยกรองไทยร่วมสมัย ระหว่างปี พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2540,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545), หน้า 9.

3.1.1 บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติในฐานะผู้สร้างสรรค์และคำจูนชีวิต

คุณค่าที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดของธรรมชาติ คือ คุณค่าในฐานะผู้สร้างสรรค์และคำจูนชีวิต ในแง่หนึ่ง คุณค่าในด้านนี้ถือเป็นทัศนคติขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนมีต่อธรรมชาติ เป็นต้นว่า อากาศที่มนุษย์ใช้หายใจ ก็คือ คุณค่าของธรรมชาติที่คำจูนชีวิตมนุษย์ หากในความเป็น “สิ่งพื้นฐาน” นี้เอง ที่บางครั้งมนุษย์ละเลยที่จะใส่ใจธรรมชาติ การสร้างสรรค์บทกวีสะท้อนคุณค่าด้านดังกล่าวของธรรมชาติ ย่อมอยู่ภายในกรอบความคิดที่ว่า “หากเข้าถึงคุณค่าของธรรมชาติที่คำจูนชีวิต... ตลอดจนตระหนักในความเป็นหนึ่งเดียวของมนุษย์กับธรรมชาติ ย่อมไม่เกิดการบั่นทอนในจิตวิญญาณ ไปจนถึงการทำลายล้างธรรมชาติ”²³

ในทัศนะของนักอนุรักษ์ธรรมชาติ คุณค่าของธรรมชาติในฐานะผู้สร้างสรรค์และคำจูนชีวิต แม้เป็นเรื่องพื้นฐานที่สุด แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เมื่อคุณค่าของธรรมชาติในฐานะผู้สร้างสรรค์และคำจูนชีวิต ปรากฏในบทกวีของเทือก บรรทัด จึงสะท้อนให้เห็นความเข้าใจของกวีที่มีต่อธรรมชาติ ในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ดังเช่นในบทกวีที่มีชื่อสั้นๆ ว่า “ผึ้ง”²⁴

ผองผึ้ง

ทำรัง

สร้างโลก

ลมโบก

แดดบ่ม

ห่มสร้าง

ดอกไม้

สวยหอม

กลีบบาง

สร้างผึ้ง

เสพ – สร้าง

จักรวาล

²³ กอบกาญจน์ ภิญโญมารค, ดวงมน จิตรจำนงค์ และนฤมล กาญจนทัต, “ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย (พ.ศ. 2520-2547),” วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 15 (พฤษภาคม – มิถุนายน 2552): 493.

²⁴ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 105-106.

บทกวีนี้ แม้เป็นการนำเอาถ้อยคำมาเรียงร้อยกันอย่างเรียบง่าย สั้น และไม่ซับซ้อน หากในความเรียบง่ายนี้ นอกจากสื่อจินตภาพได้อย่างชัดเจนแล้ว ยังแสดงให้เห็นความเกี่ยวร้อยสัมพันธ์กันของทุกสิ่งในเอกภพ ในส่วนแรก กวีกล่าวถึง “ผึ้ง” ที่กำลังทำรัง ก่อนจะสรุปว่า การทำรังของผึ้งเป็นการสร้างโลก แต่ก็มีได้ให้เหตุผล ก่อนจะกล่าวต่อไปถึง “ลมโบก” และ “แดดบ่ม” ที่กำลังทำหน้าที่ “ห่มสร้าง” ซึ่งการ “ห่มสร้าง” ดังกล่าว คือการสร้าง “ดอกไม้” ที่มีกลิ่นหอมและกลีบบางงดงาม จากนั้นในบทสรุปกวีจึงกล่าวย้อนไปถึง “ผึ้ง” ว่า “ดอกไม้” นั้นเองคือสิ่งที่สร้าง “ผึ้ง”

กวีนำเอาวิถีแห่งการ “เสพ – สร้าง” ระหว่างผึ้งและดอกไม้ มาเป็นเครื่องมือในการอธิบายว่า ภายในจักรวาลอันกว้างใหญ่ สิ่งที่มีแต่เล็กน้อยกระทั่งมนุษย์อาจมองข้าม ล้วนมีความสัมพันธ์และเอื้อต่อการดำรงอยู่ของสิ่งอื่นๆ กระบวนการ “เสพ – สร้าง” ของสิ่งต่างๆ ในจักรวาล ล้วนเป็นส่วนสำคัญในการสร้างโลก ทศนะของเทือก บรรทัดที่สะท้อนผ่านบทกวี สอดคล้องกับที่เทือก บรรทัดเคยแสดงทศนะในการสัมมนาครั้งหนึ่งว่า

ผมเข้าไปอยู่บ้านในสวนยามเดือนห้า ดอกทุเรียนบาน
หอม... เห็นผึ้งไม่ไช่แค่สร้างรัง แต่มันสร้างจักรวรรดิ มันเป็นการ
ผสมโลก ไม่ใช่ผสมเกสรดอกไม้ เป็นการต่อเนื่องของสรรพชีวิต
ผมคิดว่า ถ้าเราค้นพบความจริงเราจะเห็นความงามแล้วจะเกิด
ความรัก²⁵

จากการพิจารณาข้อความข้างต้น เราอาจสรุปได้ว่า “ความจริง” ที่กวีกล่าวถึง ก็คือ ในโลกของธรรมชาติทุกอย่างย่อมพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงอยู่ และเมื่อได้พิจารณาจนเข้าใจกระบวนการแห่งการอิงอาศัยกันอย่างสลับซับซ้อนนั้น “ความงาม” ย่อมปรากฏขึ้น ความงามดังกล่าวมิได้เกิดจากการมองด้วยสายตาเพียงอย่างเดียว หากเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ซาบซึ้งถึง “ความจริง” ของการดำรงอยู่ของธรรมชาติที่ต่างพึ่งพิงอิงอาศัย ท้ายที่สุด “ความรัก” ย่อมเกิดขึ้น ด้วยเหตุว่า การดำรงอยู่ของมนุษย์เองก็มีใช้สิ่งอื่นใด นอกจากการเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ “เสพ – สร้าง” ในธรรมชาตินี้เอง เมื่อเข้าใจว่า เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จิตสำนึกในการ “รัก” ธรรมชาติจึงย่อมเกิดขึ้น

การพิจารณาความสัมพันธ์เกี่ยวร้อยขององค์ประกอบต่างๆ ในธรรมชาติ เป็นพื้นฐานความคิดเชิงนิเวศวิทยา (ecology) ซึ่งเป็น “พื้นฐานสำคัญที่ทำให้เข้าใจถึงความเป็นไปของสิ่งมีชีวิตที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติ”²⁶ และด้วยความเข้าใจที่มีต่อเรื่องนั่นเอง ที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจฐานะและ

²⁵ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบหน้าให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 161.

²⁶ นิวัติ เรื่องพานิช, นิเวศวิทยาทรัพยากรธรรมชาติ (กรุงเทพฯ: รั้วเขียว, 2541), หน้า 17.

บทบาทของตนที่พึงกระทำต่อธรรมชาติ รวมไปถึงเข้าใจว่า “การกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมมีผลเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ”²⁷ การอนุรักษ์ธรรมชาติจึงมีความซับซ้อนมากกว่าการเรียกร้องให้ “หยุด” ทำลาย และการเรียกร้องให้ “รักษา” ดังนั้น เทือก บรรทัด ในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติย่อมจะต้องมองธรรมชาติในแง่มุมที่ลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้จากการสะท้อนความคิดพื้นฐานเชิงนิเวศวิทยา ผ่านบทกวี “ร้อยรักถักทอ”²⁸ ที่กวีพยายามแสดงให้เห็นการ “ถักทอ” ของความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ ดังนี้

เทือกบรรทัดทอดทิวเขียวใบไม้	ฟิงฟ้าสาดใสแดดเดือนสาม
เมฆแผ่รายรายปูปกป่างาม	แต่งแต้มคำถาม...ความเป็นไป
แต่ลมสวยสดสีเขียวชีวิต	เนรมิตป่าสวยสายน้ำใส
สืบทอดสายธารวิญญานไพร	เสกน้ำลมไฟให้แผ่นดิน
ร้อยรักถักทอ “คนกับป่า”	ธรรมชาติธรรมดาไม่โดดเด่น
ฟิงพาอาศัยอยู่กิน	คงคนคู่ถิ่นแผ่นดินนี้
คงไทยเป็นไทยมิใช่ทาส	ทรงมองอาจแห่งวิถี
คงสิทธิอิสระเสรี	คงชีวิตชีวิที่มีชีวา

กวีเริ่มต้นด้วยการบรรยาย “เทือกบรรทัด” หรือ “เทือกเขาบรรทัด” ซึ่งเป็นเทือกเขาที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย บริเวณรอยต่อของจังหวัดพัทลุงและจังหวัดตรัง อันเป็นบ้านเกิดของกวี เทือก บรรทัดบรรยายให้เห็นภาพของเทือกเขาที่ถูกปกคลุมด้วยสี “เขียวใบไม้” กล่าวคือ ภาพของเทือกเขาที่ถูกปกคลุมด้วยผืนป่าแน่นหนืด ภาพสีฟ้าของท้องฟ้าตัดกับสีเขียวของเทือกเขา ที่ถูกปกคลุมด้วยปูเมฆ เป็นภาพแห่งความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับ “ความเป็นไป”

ก่อนที่กวีจะตั้งคำถามต่อเรื่องเกี่ยวกับ “ความเป็นไป” กวีได้อธิบายต่อว่า สีเขียวที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของเทือกเขานั้น เป็นสีของ “ชีวิต” และคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของเทือกเขา คือ การเป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร ที่จะไหลไปหล่อเลี้ยงต้นไม้ในป่า และป่าก็จะ “เสก” สิ่งอื่นๆ ต่อเนื่องกันต่อไป คำว่า “เสก” ในที่นี้มีความหมายลึกซึ้งกว่า “สร้าง” เพราะได้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการแห่งการพึ่งพาอาศัยของธรรมชาติเป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ใจ ความเชื่อมโยงเกี่ยวร้อยกันในธรรมชาติ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับป่า” กวีมองว่าเป็น “รัก” ในรูปแบบหนึ่งซึ่งได้ถูกถักทอขึ้นอย่างประณีตซับซ้อน อันน่าจะเป็นที่มาของชื่อบทกวีที่ว่า “ร้อยรักถักทอ” คนไทยได้เป็น “ไท”

²⁷ ราตรี ภารา, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ: อักษราพัฒนา, 2540), หน้า 39.

²⁸ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 43-44.

หรือเป็นอิสระ ก็เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติคอยหล่อเลี้ยงให้ “คงชีวิต” อยู่ได้ โดยมีต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก กวีตั้งคำถามถึง “ความเป็นไป” ที่ค้างไว้ตอนต้นว่า

เทือกบรรทัดทอดทิวตั้งคำถาม	ไยมิเห็นความงาม “คนกับป่า”
ไยมิแจ้งในสัตย์ไยอึดตา	กระซอกคนกับป่าออกจากกัน
ไยมิรักถักทอบรรทัดเทือก	เป็นทางเลือกแทนเชื่อมิสร้างสรรค์
หยุดสร้างเขื่อน-สร้างแค้นให้คืนวัน	มาร้อยฝั้นรักป่ารักษาเนา

เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่า “เทือกบรรทัด” ผู้ตั้งคำถามต่อมนุษย์นั้น อาจเป็นไปได้สองความหมาย คือ ทั้งตัวธรรมชาติ คือ เทือกเขาบรรทัด และตัวกวีเอง ที่ต้องการตั้งคำถามต่อผู้ต้องการ “สร้างเขื่อน” ว่า เหตุใดจึงไม่เห็นความงาม “คนกับป่า” หรือความสัมพันธ์อันเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยระหว่างป่าเขาแห่งเทือกเขาบรรทัดกับผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณเทือกเขา

การดำรงชีวิตของผู้คนแถบนั้นมิใช่การทำลายธรรมชาติ หากเป็นการ “รักษา” ที่เกิดจากความ “รัก” ป่าและน้ำ ทั้งตัวธรรมชาติ คือ “เทือก(เขา)บรรทัด” และ “เทือก บรรทัด” ซึ่งก็คือตัวกวีได้ตั้งคำถามต่อมนุษย์ ในลักษณะของการเสนอทางเลือก และเรียกร้องให้ผู้คนทบทวนเรื่องการสร้าง “เขื่อน” แม้บริบทแห่งการสร้างบทบาทนี้จะจำกัดอยู่ที่การเรียกร้องให้พิจารณาถึงผลเสียของการสร้างเขื่อน หาก “สาร” ที่กวีสื่อกลับมีความหมายลึกซึ้งและส่ง “สาร” ไปได้ไกลกว่าบริบท ด้วยเหตุว่า การรักษาป่า และการรักษาเนา เป็นวิถีทางที่ดีที่สุดในการรักษา กระทบพื้นฟูธรรมชาติ เพราะทั้งป่าและน้ำ ต่างเป็นแหล่งกำเนิด และหล่อเลี้ยงสรรพชีวิต

การสร้างเขื่อนซึ่งเป็นการ “อ้างถึง” การอนุรักษ์น้ำนั้น แท้จริงแล้วกลับนำมาซึ่งการสูญเสียผืนป่าอย่างมหาดศาล “เขื่อน” ที่กวีกล่าวถึงในบทกวี คือ “เขื่อนคลองนางน้อย” ซึ่งเป็นโครงการสร้างเขื่อนบริเวณเทือกเขาบรรทัด บ้านเกิดของกวี ในปี พ.ศ. 2529 เทือก บรรทัดกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “ผู้ใหญ่แล้ว บุญเศษ ผู้คัดค้านโครงการสร้างเขื่อนคลองนางน้อย นำข่าวมาบอกว่า ส.ส.คนหนึ่งได้มาประชุมชาวบ้าน เรื่องโครงการสร้างเขื่อนว่า มีความจำเป็นต้องอพยพชาวบ้าน เพราะชาวบ้านบุกรุกป่าสงวน”²⁹ เรื่องดังกล่าวสร้างความเดือดร้อนใจให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก เทือก บรรทัดรู้สึกสะเทือนใจยิ่ง เห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า

²⁹ เทือก บรรทัดและฉิม พันธ์จันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547), หน้า 112.

บรรพบุรุษของผมอยู่มา 200 ปีแล้ว แต่ป่าสงวนแห่งชาติ
เพิ่งประกาศเมื่อปี 2512...ผมมองดูต้นทุเรียนพื้นบ้านที่สูงใหญ่ ต้น
มังคุด ลางสาด กอไผ่ ดงผักกูด ต้นมะเขือพวง...ที่เลี้ยงผมมา ผม
จะนิ่งเฉยไม่ปกป้องแผ่นดินแม่ได้อย่างไร³⁰

หลังจากนั้นไม่นาน เทือก บรรทัดจึงกลายเป็น “ตัวการสำคัญในการคัดค้านการสร้างเขื่อน
อย่างยัดเยียด... ในที่สุดเขื่อนแห่งนี้ถูกยกเลิกเมื่อปี 2535 กลายเป็นบทเรียนให้กับชุมชนที่ต่อต้าน
การสร้างเขื่อนที่อื่นๆ อีกหลายแห่งเช่นเดียวกับชาวบ้านที่นี่ ที่ได้บทเรียนมาจากการคัดค้านเขื่อน
น้ำโจน จังหวัดกาญจนบุรี”³¹

ในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ เทือก บรรทัดได้แสดงคุณค่าของธรรมชาติด้วยการแสดงให้เห็น
เห็นความงามในความความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนของทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติผ่านบทกวีด้วยความ
ความปรารถนาที่จะปลูกฝังความเข้าใจและสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติสู่สังคม เนื่องเพราะการ
อนุรักษ์ธรรมชาติ มีความซับซ้อนกว่าการหยุดทำลายหรือการเรียกร้องให้รักษา หากคือการ
พยายามทำให้เกิดความ “เข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันการ
การทำลายธรรมชาติ”³² ซึ่งถือเป็นวิถีทางในการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ได้ผลยั่งยืน

3.1.2 บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติในฐานะสิ่งจรรโลงใจมนุษย์ และแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์

“ความงาม” ถือเป็นคุณค่าด้านหนึ่งของธรรมชาติในฐานะสิ่งจรรโลงใจให้เข้มแข็ง เบิกบาน
โดยเฉพาะสำหรับผู้เป็นศิลปิน ธรรมชาติถือเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างสรรค์
ผลงาน ดังคำกล่าวที่ว่า “...But to the Eyes of the Man of Imagination, Nature is Imagination
itself. As a man is, so he sees. As the eye is formed, such are its power.”³³ เช่นเดียวกัน กวี
ในฐานะศิลปินผู้สร้างสรรค์งานผ่านภาษา ย่อมมองเห็นจินตนาการอันมีอยู่ในธรรมชาติ ด้วยผัสสะ

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 114.

³² วนิดา จิตต์หมั่น, *ชีวิตกับสภาพแวดล้อม พิมพ์ครั้งที่ 3* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 14.

³³ William Blake, “Nature as Imagination,” in *An introduction to literature, criticism and theory* eds.

อันละเอียดอ่อนหรือด้วยดวงตาที่สามารถจะมองเห็นสิ่งต่างๆ และจินตนาการได้ไกลกว่าที่ดวงตาเห็น กวีจึงหยิบเอาจินตนาการดังกล่าวมาสร้างผลงาน

ด้วยเหตุว่า กวีไทยมักให้ความสนใจกับธรรมชาติ “ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นวรรณคดี คือ การสร้างความสะเทือนใจในระดับต่างๆ”³⁴ เทือก บรรทัดในฐานะกวีผู้เป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ย่อมมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ กระทั่งซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติ แล้วนำความงามในฐานะที่เป็นคุณค่าของธรรมชาติมาถ่ายทอดผ่านบทกวี ความงามของธรรมชาติมีผลต่อจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติ ดังคำกล่าวของธเนศ เวศร์ภาดา ทว่า

ธรรมชาติมีความงดงามน่าตรึงใจ กวีจึงเชื่อมั่นว่า ความ
งามอันน่าตรึงใจนี้จักสามารถก่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่า
ของธรรมชาติ และสืบสานไปถึงความรู้สึกรวมแห่งใคร่ถนอม
รักษาตามมาในที่สุด³⁵

อย่างไรก็ตาม ความงามของธรรมชาติที่ถูกถ่ายทอดผ่านบทกวีของเทือก บรรทัดอาจมิได้ประกอบสร้างด้วยถ้อยคำพรียงพรายสละสลวย หากสิ่งหนึ่งที่โดดเด่นและเป็นกลวิธีเฉพาะตัวของกวีในการถ่ายทอดความงามของธรรมชาติผ่านกวีนิพนธ์ คือ ความพยายามชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในธรรมชาติที่มีอยู่อย่างสลับซับซ้อน กระทั่งน่าอัศจรรย์ใจ ดังปรากฏตัวอย่างในบทกวี “แผ่นดินกวี : สวน”³⁶

ในสวนชีวิตจิตโบราณ เรียบง่ายไร้กาลเก่าใหม่
ทุกชีวิตอบอุ่นละมุนละไม เอื้ออิงอยู่ในกันและกัน

เทือก บรรทัดขึ้นต้นบทกวีนี้ด้วยการกล่าวถึง “สวน” ที่เป็นสวนแห่ง “ชีวิต” ซึ่งอาจแสดงนัยยะถึงความมีชีวิตชีวาของธรรมชาติ ส่วนคำว่า “จิตโบราณ” มิได้มีความหมายในเชิงลบ หากเป็นการกล่าวถึงด้วยน้ำเสียงแสดงความชื่นชม ด้วยเหตุว่า ชีวิตในสวนนั้นมี “ความเรียบง่าย” เป็นชีวิตที่ไร้ความรีบเร่ง ทุกชีวิตต่างดำรงอยู่อย่าง “อบอุ่นละมุนละไม” เนื่องจากว่าต่างมิได้ดำรงอยู่

³⁴ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, *หวังสร้างศิลป์นฤมิตเพริศแพรว : การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 49.

³⁵ ธเนศ เวศร์ภาดา, *ดินสอขอเขียน* (กรุงเทพฯ : ปาปรัส, ม.ป.ป.), หน้า 162.

³⁶ เทือก บรรทัด, “แผ่นดินกวี : สวน,” *มติชนสุดสัปดาห์* 25 (มกราคม 2548): 62.

อย่างโดดเดี่ยว หาก “เอื้องอิงอยู่ในกันและกัน” ดังเทือก บรรทัดได้ให้รายละเอียดถึงชีวิตแต่ละชีวิตใน “สวน” ว่า

ตะวันเช้าอยู่ในน้ำค้าง	วาดรูปเรือนร่างสวนสวรรค์
ไล่เดือนเรียงร้อยถ้อยจ้านรรจ์	ในรอยดุนดินบนแผ่นดิน
ภูผิ่งคลั่งเคล้าดอกไม้แย้ม	ดอกไม้เอียงแก้มให้หอมกลิ่น
เสพสม – เสพสร้างชีวิน	เป็นอยู่อาจินต์นรินทร์กาล
ลมในใบไม้สยายใบ	เริงระบำไหวโบก้าน
หมุ่มเมฆล่องไหลในสายธาร	ถักทอวิญญูณาการหมุ่นเวียน
ที่นี่มีจิตนิจนรินทร์	มีเธอ – มีฉันมีฝันเปลี่ยน
มีรู้มีรักให้รำเรียน	ให้เธอ – ฉันอ่านเขียนบทกวี

กวีเริ่มต้นด้วยการบรรยายภาพเมื่อดน้ำค้าง ที่แวววาวใสกระทั้งมองเห็นภาพสะท้อนของดวงตะวันยามเช้า ห้วงขณะแห่งความงามนั้นกระทบใจ กวีจึงกล่าวว่า ห้วงขณะที่ตะวันเช้าสะท้อนเงาอยู่ภายในเมื่อดน้ำค้างนั้น งามจนเหมือน “สวนสวรรค์” กระบวนการอธิบายความงามดังกล่าวก่อให้เกิดจินตภาพในใจผู้อ่าน ทั้งยังแสดงให้เห็นความละเอียดอ่อนงดงามของทั้งธรรมชาติและผัสสะของกวี

การดำรงอยู่ของ “ไล่เดือน” ที่แม้มิได้เป็นภาพคุ้นเคยในการบรรยายความงาม หากกวีก็มีความรู้สึกประหนึ่งว่า ไล่เดือนมิได้เพียงซ่อนไข่มุนดิน หาก “รอยดุนดิน” ของไล่เดือนเป็นการเรียงร้อยถ้อยคำลงบนผืนดิน ส่วน “ผิ่ง” และ “ดอกไม้” ก็ทำกิริยาอาการต่อกันประหนึ่งคนรัก ดังจะสังเกตได้จากคำที่กวีเลือกใช้ เป็นต้นว่า ดอกไม้ที่กำลัง “เอียงแก้ม” ให้ผึ้งหอมแก้ม ผึ้งและดอกไม้จึงงามทั้งด้วยคำกิริยาที่กวีบรรยายให้เห็นภาพ และงามด้วยการเอื้องอิงอาศัยซึ่งกันและกันให้ต่างดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้ กวียังบรรยายความงามของใบไม้ที่ “สยายใบ” หรือไหวโบกไปตามแรงลม ว่ามีชีวิตชีวาราวกับมวลใบไม้และก้านใบกำลัง “เริงระบำ” ตามมาด้วยภาพของ “หมุ่มเมฆ” ที่ “ล่องไหลในสายธาร” ซึ่งหมายถึง ธารน้ำที่รินไหลและใสจนสะท้อนเงาของเมฆบนท้องฟ้าได้ จนดูคล้ายว่าเมฆนั้นก็ได้ “ล่องไหล” ไปตามสายธารด้วย

ความเกี่ยวพันกันอย่างสลบซับซ้อนอันทำให้เกิดห้วงขณะแห่งความงามนั้น มีส่วนคล้ายคลึงกับสัมผัสแห่งบทกวี แม้เทือก บรรทัดจะมีได้พรรณนาความงามของธรรมชาติด้วยภาษาอันวิจิตร หากทุกภาพแห่งความงามใน “สวน” ที่กวีตั้งใจพรรณนา ไม่ว่าจะ เป็น ความงามภายใน “เมื่อดน้ำค้าง” ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสามองค์ประกอบ อันได้แก่ เมื่อดน้ำค้าง ดวงตะวัน และ

สายตาของกวี หรือความงามของ “ดอกไม้” ที่มี “ผึ้ง” เป็นองค์ประกอบ ภาพแห่งความงามที่กวี บรรจงสร้างขึ้นนั้น ในด้านหนึ่งได้ทำให้มองเห็นความละเอียดอ่อนของกวี ที่มองเห็นความงามอัน สลับซับซ้อนภายในสิ่งเรียบง่าย อีกด้านเป็นการแสดงให้เห็นชัดเจนว่า กวีมีสำนึกอยู่เสมอว่า เบื้องหลังของความงามที่กวีพบเห็นในสวนนั้น แท้จริงคือความเกี่ยวร้อยสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ซับซ้อนของสรรพสิ่งในธรรมชาติ

ในโลกของธรรมชาติ ความงามกับสาระ มีอาจแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุว่าการ มีความหมายในตัวเองของสิ่งหนึ่ง ย่อมทำให้สิ่งนั้นมีความงดงาม และความงดงามก็มีใช้อะไรอื่น หากคือลีลาอันแยบยลของธรรมชาติในการส่งสารมาสู่มนุษย์ ด้วยความสำนึกในความงามที่ ปรากฏต่อสายตา เทือก บรรทัดในฐานะกวีจึงไม่อาจใช้เพียงสายตาเพื่อมองความงาม หากยัง ต้องใช้หัวใจ พิสูจน์ให้เห็นความงาม และสิ่งนี้ คือพื้นฐานในการประกอบสร้างกวีนิพนธ์ ดังในบทกวี “เรียวไผ่वादดอกไม้”³⁷ กวีกล่าวถึงกอไผ่และเวียงฟ้าที่ต่างสะท้อนให้เห็นความงามและความยิ่งใหญ่ ของกันและกัน ดังนี้

เพลงลำไผ่ไผ่กอยอดอดอัน	สายระบาราพ้อนเรียวใบไผ่
อ่อนช้อยย้อยโยนหยอกฟ้าไกล	โยกโยนหัวใจไปตามนั้น
โยนหัวใจไปวาดกระดาดฟ้า	พลิกพลิ้วซ้าซ้าทาสีสัน
เป็นลำไผ่ไผ่กอยอดแยมตะวัน	นกน้อยนั่งผืน นั่งไกวเปล
ผืนว่าฟ้ากว้างไขว่ว่างเปล่า	ที่มีแต่เมฆเทาที่ยวرونเร่
ที่สีแสงแปลงเปลี่ยนรวนเร	ที่ฝนสาดสายเท...ที่เห็นจริง

กวีบรรยายถึง “เพลงลำไผ่” หรือ เสียงเสนาะอันเกิดจากการเสียดสีกันของต้นไผ่ยามลมพัด กิริยาไหวโอนของต้นไผ่อ่อนหวานดูจากรายรำ กวีจินตนาการถึงใบไผ่เรียวที่กำลัง “หยอก” ล้ออยู่กับท้องฟ้า ภาพที่น่ารักตรงหน้าทำให้กวี “โยกโยน” หัวใจตาม หรือกล่าวคือ ทำให้จิตกวีเบิกบาน เกิดจินตนาการไปไกลถึง “นกน้อย” ที่ “นั่งผืน นั่งไกวเปล” นก ในที่นี้อาจหมายถึงตัวกวีที่กำลัง จินตนาการถึงท้องฟ้า ที่ไม่ได้มีเพียง “เมฆเทาที่ยวرونเร่,” “สีแสงแปลงเปลี่ยนรวนเร” หรือมี “ฝน สาดสายเท” ตามที่เห็นอยู่ หากแต่ท้องฟ้ามีความงามมากกว่าความงามที่มองเห็นด้วยตา หากต้อง ใช้ใจจินตนาการ “นกน้อย” หรือกวีได้จินตนาการต่อไปดังนี้

³⁷ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 93-94.

แต่ฟ้ามีเร็วไผ่วาดไกวฟ้า	เป็นธรรมชาติธรรมดาไม่วุ่นวาย
ทุกชีวิตซิดแนบแอบอิง	เสพสุขสวยยิ่งทุกตาใจ
ดินเขียนไม้ไผ่วาดฟ้าปลาเขียนน้ำ	เลิศล้ำกว่านี้หาที่ไหน
จิตรกร จิตรกรรมอำไพ	ฤาเทียมเท่าเร็วไผ่ไกววาดฟ้า
ฆ่าดิน-น้ำ-ป่า มาทำกระดาษ	จารึกเขียนวาดดินน้ำป่า
สวยงามลึกซึ้งตรึงตรา	ก็มีอาจเทียบค่า ป่า น้ำ ดิน

ภาพเร็วไผ่ที่ไกวก้าน ตัดกับภาพท้องฟ้าเป็นภาพที่งดงาม ให้ความรู้สึกสงบเย็น ดังที่กวีใช้คำว่า “เป็นธรรมชาติธรรมดาไม่วุ่นวาย” เนื่องจากทุกชีวิตต่าง “ซิดแนบแอบอิง” เพราะในความงามนั้น นอกจากสื่อให้เห็นถึงความสงบแล้ว ยังหมายถึงความงามของการอิงอาศัยกันในธรรมชาติ ดังกวีกล่าวว่า “ดินเขียนไม้ไผ่วาดฟ้าปลาเขียนน้ำ” ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ห้วงขณะแห่งความงามเกิดจากความสอดคล้องประสานกันของแต่ละองค์ประกอบ ดังนั้น การเกี่ยวคู่ต่อเนื่องกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติจึงทำให้เกิดความงาม และจากความซาบซึ้งใจในความงามดังกล่าว กวีจึงเรียกร้องให้มนุษย์ไตร่ตรองถึงผลเสียของการทำลายธรรมชาติ โดยเปรียบเทียบว่า แม้มนุษย์จะสามารถ “ฆ่า” “ดินน้ำป่า” มาทำเป็น “กระดาษ” แล้วนำมาวาดเป็นสิ่งวิจิตรงดงามเพียงใด ก็มิอาจมีค่าเทียบเท่ากับห้วงขณะแห่งความงามที่เกิดขึ้นจากการสอดคล้องประสานของสิ่งต่างๆ ในการดำรงอยู่ของธรรมชาติเอง ดังนั้น การทำลายธรรมชาติจึงพ่วงมาด้วยการทำลายความงามที่สามารถจรโลงใจมนุษย์

ธรรมชาติ เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ “การได้สัมผัสกับธรรมชาติทำให้กวีได้ดื่มด่ำกับความงามของธรรมชาติ แล้วเกิดความสะเทือนอารมณ์จนต้องถ่ายทอดมาเป็นกวีนิพนธ์”³⁸ เช่นเดียวกับในบทกวี “จันทร์แจ่มกลางใจ”³⁹ ที่ว่า

จันทร์เอยโอ้แจ่มเจ้า	นำฉาย
ชวนจิตแจ่มกระจาย	เจิ่งฟ้า
ปลุกฝันล่องเรือพาย	ผจญคลื่น
หวังเก็บฝันฝากหล้า	ไปแล้งโลมฝัน
ฝากฝันรสกายย์แก้ว	คำหวาน
ขับกล่อมจิตใจพาล	ผ่องแผ้ว
ปลุกระดมอุตมการณ์	ขับเคลื่อน

³⁸ ธีรกาญจน์ นาคนวล, “นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพโรจน์ ชาวงาม,” (วิทยานิพนธ์ปริณัยมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 87.

³⁹ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 59-61.

อบร่ำสำนึกแก้ว

กอบกู้คำคน

เทือก บรรทัด กล่าวว่า ภาพแสงสว่าง “แจ่ม” งดงามของดวงจันทร์นั้น ปลุกเร้าให้กวีคิดฝัน กระทั่งใครจะเก็บเอาความงามที่ตนได้สัมผัส มาสร้างสรรค์เป็น “กาพย์แก้ว” หรือกวีนิพนธ์ ทั้งนี้เพื่อ กล่อมเกลาจิตใจมนุษย์ เทือก บรรทัด ใช้คำที่แสดงบทบาทของกวีนิพนธ์ที่จะมีต่อมนุษย์อย่าง ชัดเจน อันได้แก่ “ขับกล่อม” “ปลุกกระดม” และ “อบร่ำสำนึก” กริยาวลีทั้งสามแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาสามประการของเทือก บรรทัดในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ ด้านแรก เพื่อ “ขับกล่อม” หรือ จรรโลงจิตมนุษย์ ด้านที่สอง “ปลุกกระดม” คือ ปลุกเร้าจิตใจให้ต่อสู้กับความดั่งามไว้ให้คงอยู่คู่โลก กระทั่งด้านที่สามเป็นความมุ่งมาดปรารถนาที่จะ “อบร่ำสำนึกแก้ว” หรืออบรมบ่มใจมนุษย์ให้เกิด สำนึกแห่งความดีงาม

หยิบฝั้นรุ่งยี่นแยม	ยอแสง
เรื่องอร่ามตะวันแดง	เวียฟ้า
ปลุกโลกเหนือหนายแรง	เริงรำ
ยี่นหยัดยี่นขึ้นท้า	ต่อสู้สาไทย

ในบทนี้เทือก บรรทัดกล่าวถึง “ตะวันแดง” ในยาม “รุ่ง” อันหมายถึง พระอาทิตย์ที่เพิ่งโผล่พ้นโค้งฟ้ายามรุ่งสาง อันสื่อถึงความหวัง กวีปรารถนาให้กวีนิพนธ์ของตน ได้ทำหน้าที่ปลุกมนุษย์ผู้ เหนื่อยหน่าย ขาดความเชื่อมั่นในการดำรงอยู่ ให้กลับเริงรำ มีพลังต่อสู้กับความชั่วร้ายต่อไป ก่อน จะกล่าวถึงความปรารถนาอีกประการหนึ่งในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ในบทถัดมาว่า

เก็บเขี้ยวฟันป่าแก้ว	คิริศรี
คีนค่าพนาลี	แผ้วกว้าง
ซุขชีฟป่าพงพี	คีนป่า ไม้เนา
คีนสัตว์สวนสัตว์สร้าง	สู้หล้าป่าเขี้ยว

“ป่าแก้ว” ที่เทือก บรรทัดได้สัมผัส คือคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ กวีซาบซึ่งกระทั้ง ปรารถนาให้กวีนิพนธ์ของตน ได้มีส่วนสร้างสำนึกในการ “คีนค่าพนาลี,” “ซุขชีฟป่าพงพี,” และ “คีน สัตว์สู้หล้าป่าเขี้ยว” กล่าวคือ ความงามและคุณค่าของธรรมชาติเป็นสิ่งมีค่า หากในปัจจุบันได้ถูก มนุษย์รุกรานทำลาย เทือก บรรทัดจึงปรารถนาสร้างสรรค์กวีนิพนธ์เพื่อปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ธรรมชาติ ส่วนความมุ่งมาดประการสุดท้ายของกวี คือ

ไล่ฝนโลมแหล่งน้ำ	รินไหล
ไล่ตั้งกระจากไล่	ส่องหน้า
ชโลมโลกชโลมใจ	ชีพชื่น น้ำเอ๋ย
เชียวชะล้างแหล่งหล้า	ไล่น้ำเนาเหม็น

ความตรึงใจในความงามของธารน้ำที่ “รินไหล” และ “ไล่” ราวกระจาก เป็นแรงบันดาลใจให้ กวีมีความมุ่งมั่นที่จะรังสรรค์กวีนิพนธ์ของตน ให้เป็นเสมือนน้ำที่รินไหล อันหมายถึง การรินหลั่ง ความปรารถนาดีไปสู่มวลมนุษย์ เป็นหยาดน้ำที่เกิดจากน้ำใจกวี อีกทั้งกวีประสงค์ให้กวีนิพนธ์ของตนมี ความ “ใส” ดุจเดียวกับน้ำที่รินไหล ซึ่งแสดงให้เห็นเจตนาอันบริสุทธิ์ในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ โดยกวีประสงค์ให้ความใสสะอาดนั้น ได้ “ชะล้าง” และ “ไล่น้ำเนาเหม็น” หรือความชั่วร้าย ออกจากหัวใจมนุษย์ จะเห็นได้ว่า ธรรมชาติมีเพียงเป็นแนวคิดหนึ่งของกวีนิพนธ์ หากความงามอัน ลึกซึ้งตรึงใจนั้น เป็นแรงขับเคลื่อนให้กวีสร้างสรรค์ผลงานเพื่อจรโลงโลก เช่นเดียวกับธรรมชาติที่ ยังคงทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิต และจิตวิญญาณของมนุษย์อยู่เสมอ

3.1.3 บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติในฐานะแหล่งของปัญญา

แม้สังคมมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วสักเพียงใด หากในโลกของธรรมชาติ ทุกชีวิตยังคง ดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบเย็น และเมื่อพิจารณาธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง จะทำให้มนุษย์สามารถค้นพบ ข้อคิดในการดำเนินชีวิต และเกิดปัญญาจากการพิจารณาธรรมชาติได้ ดังในบทกวีของเทือก บรรทัดที่มีชื่อว่า “นั่งอยู่ในไหวถี้”⁴⁰ กวีถ่ายทอดประสบการณ์ของตน ที่รुक้าทำลายธรรมชาติด้วยความไม่รู้ กระทั่งเมื่อได้มองเห็นความยิ่งใหญ่ดงามของการดำรงอยู่ของ “นกกินป्ली” กวีจึงได้หยุด เพื่อไตร่ตรองถึงความผิดพลาดที่ตนก่อ กระทั่งเกิดปัญญาในที่สุด

เสียงคำสอนขั้บขานการเรี้นรู้	เต็มก้องสองหูผู้บอดใบ้
เต็มอยู่ในใจจิตหยาบคาย	ฝั่งจามีคลายไปจากใจ
จึงมิเห็นปลีกกล้วยแยมปลีย้ม	ว่าสุดสวยจิ้มลิ้มขนาดไหน
และไม่รู้ว่าหวาน-หอมปานใด	เพราะไม่เคยถามไถ่นกกินป्ली
รู้แต่ว่า...คำใครก็ไม่รู้	เต็มก้องสองหูจนล้นปรี

⁴⁰ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 31-32.

ถ้าอยากได้ผลกล้วยหวีสวยดี พอดอกผลสุดหวีตัดปลีทิ้ง

เทือก บรรทัดเริ่มต้นบทกวีด้วยการบรรยายถึงการตัดปลีกล้วย โดย “ผู้บอดใบ้” และ “มีจิตใจหยาบคาย” ผู้หนึ่ง ด้วยความเชื่อที่ว่า การปลุกกล้วยให้กล้วยออกผล “สวย” นั้น ยามที่กล้วย “ออกผลสุดหวี” ก็ให้ตัดปลีกล้วยทิ้งไป การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความหยาบกระด้างของจิตใจ ที่ไม่อาจมองเห็นความงามของปลีกล้วย หรือกล่าวให้กว้างขึ้น คือ การไม่เคยมองเห็นความงามของธรรมชาติ แต่จากการกระทำดังกล่าวทำให้มองเกิดปัญญาผ่านธรรมชาติขึ้นในภายหลัง ดังที่กวีอธิบายต่อไปว่า

เสียงจากจิตวิญญาณการหยั่งรู้	ตะโกนบอกนั้นดู...นกบินหนึ่ง
นิ่งอยู่ในไหวถึงจริงจริง	งดงามสวยยิ่ง...แยม้ใจบาน
งามแห่งนกกินปลีหนึ่งถี่ไหว	แว่วเสียงใสใสขึ้นขับขาน
ว่าใจเอ๋ยหยาบซ้าสามานย์	เห็นแก่เงินแก่งานมิเห็นงาม
หนึ่งแห่งนกกินปลีในถี่ไหว	แว่วเสียงสงสยตั้งคำถาม
ว่า...เย็นได้ไซ้ไหมท่ามไฟลาม	ว่า...ดิงามได้ไหมในชั่วช้า

ในฉากเดียวกันนี้ กวีบรรยายกิริยาของนกกินปลีที่ “บินหนึ่ง” แม้ว่ายามบิน นกจะต้อง “ไหวถี่” กล่าวคือ นกต้องกระพือปีกอย่างรวดเร็วจนแม้มนุษย์เองก็ไม่อาจมองได้ทัน หากแต่ในความรวดเร็วของการเคลื่อนไหว นกกินปลียังคงมีกิริยาสงบและนิ่ง แม้กระทั่งขณะบินอยู่กลางอากาศ

เนื่องจาก “ปลีกล้วย” เป็นอาหารของนกกินปลี การตัดปลีกล้วยทิ้ง จึงเป็นการทำลายแหล่งอาหารของนกกินปลี เทือก บรรทัดจึงต่อว่า “ผู้บอดใบ้” ผู้หนึ่ง ผ่านเสียงของนกกินปลีที่เอ่ยขึ้นมา ลอยๆ ว่า มนุษย์นั้น “เห็นแก่เงิน แก่งาน” กล่าวคือ หมกมุ่นโลภหลง จิตใจไม่สงบ จึงไม่อาจมองเห็นความงามของธรรมชาติ ในตอนท้ายเสียงนกกินปลี หรืออีกนัยหนึ่งคือเสียงของกวี ได้ตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิด ผ่านการมองความสงบนิ่งขณะยังเคลื่อนไหวอยู่กลางอากาศของนกกินปลีว่า “เย็นได้ไซ้ไหมท่ามไฟลาม” และ “ดิงามได้ไหมในชั่วช้า” คำถามนี้มีได้มุ่งหวังคำตอบ หากมุ่งให้ขบคิดในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสังคมที่เสื่อมทรามว่า มนุษย์ควรดำรงความดีงาม แม้อาศัยอยู่ในสังคมที่เสื่อมทราม ดังเช่นนกกินปลีที่ยังคงความงามด้วยความนิ่งสงบ แม้ยามถูกมนุษย์เบียดเบียน เทือก บรรทัดเคยกล่าวถึง ประสบการณ์ของตนที่มีต่อนกกินปลี ทำให้เชื่อมโยงความคิดได้ว่า “ผู้บอดใบ้” ในบทกวี แท้จริงคือ ตัวกวีเอง ธรรมชาติได้ให้ขบคิดแก่กวี ดังนี้

ผมได้เรียนรู้อะไรเยอะที่ในสวนเล็กๆ ของผม เรียนรู้ที่จะรู้จัก และรักนกกินปลีหลังจากผมได้ตัดปลีกล้วยทิ้งไป เพราะว่าเพื่อนผมที่เป็นเกษตรอำเภอบอกว่า การปลูกกล้วยถ้าอยากให้ลูกมันโต เมื่อมันออกสุดปลีก็ต้องตัดปลีทิ้ง...ผมก็ตัด...แต่ว่าเหลือกล้วยที่ยังไม่ได้ตัด นกกินปลีมาสัก 20 ตัวได้ แล้วมันแย่งชิงกันผมเหลือบไปเห็นก็รู้สึก อ้อ มันดำแม่กูแล้ว ขอโทษด้วยที่ไปทำลายความมั่นคงของแหล่งอาหารของมัน ผมรู้สึกอย่างนั้น แม่เมตตาบอกว่า กูโง่ไปแล้ว ขอภัยด้วยที่หลังจะไม่ตัด หลังจากนั้นผมมีความรู้สึกที่ว่า... ลีลาการตูดน้ำหวานของนกกินปลีสวยงามมาก มันเป็นความสุข⁴¹

จากข้อความข้างต้น ย่อมให้ข้อคิดแก่เราได้ว่า ปัญญาอาจเกิดขึ้นได้ ภายหลังจากการเรียนรู้ และพินิจพิจารณาธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง การมองสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติอย่างแยกส่วน ทำให้กวีกระทำผิดพลาดดังที่ได้ยกมาเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้อ่าน กวีมีทัศนะที่ว่า การตัดเพียงปลีกล้วย จะส่งผลกระทบไปยังชีวิตของนกกินปลี ความไม่รู้ย่อมนำไปสู่การทำลาย กวีได้นำเอาประสบการณ์ชีวิตของตนมาเตือนสติมนุษย์ ให้มีจิตสำนึกขึ้นพื้นฐานที่ว่า สิ่งต่างๆ ในธรรมชาติล้วนมีความสัมพันธ์กัน ทำลายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งอื่นๆ ตามมา

นอกจากความสำนึกเชิงนิเวศที่จะทำให้มนุษย์เกิดปัญญาได้แล้ว บางครั้งในการพินิจพิจารณาความงามของธรรมชาติด้วยหัวใจ ทำให้มนุษย์เกิดปัญญาได้ กวีได้กล่าวถึงความคิดนี้ไว้ในบทกวี “เดือนดาว... เจ้าเป็นใคร”⁴² บทกวีนี้เป็นเรื่องราวของคนคนหนึ่ง ที่พายเรือออกมาตกปลาในคืนเดือนหงาย “ความโลภ” ของเขาสิ้นสุดลง เมื่อได้เรียนรู้ผ่านการพิจารณา “เดือนดาว” ดังนี้

ลอยเรื่อนั่งตกปลา	บนท้องฟ้าคืนเดือนเพ็ญ
เขวี้ยงเบ็ดน้ำกระเซ็น	กระเพื่อมเดือนสะท้อนดาว
ฟ้าราวเดือนดาวดับ	กลับสู่ฟ้าสุกตาวาว
เกี่ยวใจดิ่งสายสาว	เอารักข้าฯ พาไปครอง
เดือนดาว...เจ้าเป็นใคร	สุขตาใจทุกครามอง
โอ้ใจโยข้าฯปอง	โดยมิต้องมาเอาใจ
สุขใจให้เดือนดาว	ชำระล้างโลกข้างใน

⁴¹ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบหน้าให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอโต้, 2551), หน้า 160-161.

⁴² บทกวีไม่ได้รับการตีพิมพ์ (ดูในภาคผนวก)

เราร้อนดังฟอนไฟ

ก็กลับเย็นเป็นเดือนดาว

กวีเริ่มต้นบรรยายถึงคนผู้หนึ่งที่กำลังลอยเรือตกปลาในคืนเดือนหงาย การ “เขวี้ยงเบ็ด” ลงสู่ผืนน้ำ ทำให้เงาของ “เดือน” และ “ดาว” ที่สะท้อนอยู่ในน้ำนั้น กระเพื่อมไหวไม่เป็นรูป เมื่อ “เงา” ของเดือนดาวสลายไปโดยแรงกระเพื่อม คนผู้นั้นจึงแหงนหน้ามองขึ้นไปบนท้องฟ้า แล้วก็ได้พบกับ “เดือนดาว” ภาพของ “เดือนดาว” ตรงหน้าทำให้เขาหยุดชะงัก และมองดูด้วยความตื่นตะลึงในความงาม เขาเกิดความฉงน ว่าเหตุใดจึงเกิดความรักต่อ “เดือนดาว” โดยที่เดือนดาวมิเคยทำอะไรให้เลย ความรักนั้นเกิดขึ้นด้วยความปิติ ที่ได้มองดู “เดือนดาว” เท่านั้น ความรักทำให้คนตกปลารู้สึกเสมือนว่า “เดือนดาว” กำลัง “ชะล้างโลกข้างใน” หรือชะล้างจิตใจที่เคยเราร้อน ให้กลับเย็นสงบดุจเดียวกับ “เดือนดาว” ที่ลอยอยู่บนท้องฟ้าอย่างสงบนิ่ง

เดือนดาว...เจ้าเป็นใคร

ยกใจข้าฯจำแจ่มวาว

ปล่อยมือถือสายสาว

อยากได้ปลา...เอามาครอง

วางเบ็ดในใจอยาก

วางมักมากในใจปอง

วางฝันอันเรืองรอง

ให้เดือนดาววิบวาวใจ

ความรักที่เกิดขึ้นทำให้ใจของคนผู้นั้นเยือกเย็น กระทั่งความ “อยากได้ปลา” หรือความโลภพลันสูญสลาย จนต้องวางเบ็ดที่ตนถือมา “พระจันทร์” และ “ดาว” ที่คนตกปลาได้อาศัยเป็นแสงนำทางให้ลอยเรือมาตกปลาได้นั้น เป็นคุณูปการของการดำรงอยู่อย่างเรียบง่ายแต่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่ไม่เคยเรียกร้องสิ่งใดต่อมนุษย์ ซ้ำยังเป็นผู้ให้ตลอดกาล คนตกปลาในบทกวีนี้ก็เปรียบได้กับคนในยุคปัจจุบันที่มองไม่เห็นความดีงาม ความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ จิตใจจึงเราร้อน หากเข้าถึง “ธรรมชาติ” ด้วยหัวใจจะพบความดีงาม จนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นจนเกิดปัญญาได้

นอกจากความงามความดีของธรรมชาติแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่สามารถให้ปัญญาแก่มนุษย์ได้ คือ ความล้มสลาย หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ ดังที่เทือก บรรทัดได้เขียนถึง “สึนามิ” ซึ่งเป็นภัยพิบัติครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างใหญ่หลวง รวมไปถึงภาคใต้ฝั่งตะวันตกของประเทศไทย กวีได้เขียนบทกวีเพื่อเตือนสติผู้คนโดยใช้ชื่อบทกวีว่า “คลื่นทะเลใจ”⁴³

โลกเปิดลานการแสดงกฎแห่งกรรม

ชุดลำนํ้าเกลียวคลื่นสั่นกิ้นกิ้นผึ่ง

เริงร่าสำแดงเดชพลัง

เหนือคลื่นคลั่งลีลาศนาฏกรรม

⁴³ เทือก บรรทัด, “คลื่นทะเลใจ,” มติชนสุดสัปดาห์ 1286 (เมษายน 2548): 97.

เหนือความตายร้ายรำเพลงความตาย	ให้ดวงใจบอดไปใต้ตมต่ำ
แลเห็นตัวตนการกระทำ	ที่เหยียบย่ำดินฟ้าอันตามัน
ใช้...ธรรมชาติมันเป็นเช่นนั้นเอง	แต่ใครเล่าเร้าเร่งบทเพลงนั้น
ใจใต่มือไต่ไปฟาดฟัน	ให้มวลธาตุชีวิตขวัญกระจาย
ใครกระทุบแผ่นดินให้แตกร้าง	ใครกระทุ้งดวงดาวให้หล่นหาย
ใครกระพือลมไฟแห่งความตาย	เดินมาดับชีพวายตายก่อนกาล

กวีเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึง “กฎแห่งกรรม” ที่โลกได้แสดงให้เห็นมนุษย์เห็น ซึ่งก็คือ “เกลียวคลื่นกลืนกินฝั่ง” เกลียวคลื่นมีอำนาจทำลาย ก่อให้เกิดความตายแก่มนุษยชาติ แต่ในความตายนั้น ทำให้จิตได้เกิดปัญญา มองเห็น “การกระทำ” หรือ กรรมที่เคยเหยียบย่ำทำลายทะเล ก่อนกวีจะตั้งคำถามเตือนสติมนุษย์ว่า ภัยพิบัติทางธรรมชาตินั้นย่อมเกิดขึ้นได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง หากแต่การเกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน รวมไปถึงความสูญเสียที่มีต่อชีวิตของผู้คนจำนวนมาก ทำให้กวีตั้งคำถามอันชวนคิดว่า ใครเป็นผู้ “เร่ง” ให้สิ่งเหล่านั้นเกิดเร็วขึ้น ใครมีจิตใจเหี้ยมโหดจน “กระทุบแผ่นดิน” และ “กระทุ้งดวงดาว” คำตอบย่อมชัดเจนก็คือ มนุษย์ ผู้รุกรานทำลายธรรมชาติ กระทั่งสูญเสียความสมดุล ในที่สุดเมื่อธรรมชาติแสดงพลังอำนาจ มนุษย์ก็มีอาจต้านทานได้ กวีสรุปด้วยการปลอบใจมนุษย์ว่า

ช่างเถอะ...ถ้าความตายผ่านมาเกิด	ให้พຽ່ງนี้พຽ່ງเพริศมิพຽ່ງพล่าน
ให้ชีวิตจิตใจจักรวาล	แย้มบานดินฟ้าอันตามัน
สีนามิผ่านมาแล้วผ่านไป	แต่คลื่นคลั่งภายในใจกระสัน
พร้อมจักเคลื่อนมากลืนทุกคืนวัน	หากไม่รู้เท่าทันทะเลใจ

อย่างไรก็ตาม กวีมองว่า ในอีกด้านหนึ่งความสูญเสียที่เกิดขึ้นก็ยังเป็นสิ่งดี เนื่องจากความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ทำให้มนุษย์ทบทวนความผิดพลาดในอดีตที่ได้เคยกระทำต่อธรรมชาติ “คลื่นทะเล” จึงทำให้เกิดปัญญา เข้าใจและรู้เท่าทัน “คลื่นทะเลใจ” หรือคลื่นแห่งความโลภ หลงในจิตใจมนุษย์ ธรรมชาติในฐานะเป็นแหล่งปัญญาของมนุษย์ ในที่นี้จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงในด้านความงาม หากในด้านที่ดูเสมือนคุกคามและสำแดงพลังอำนาจ เช่น เหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ ก็สามารถทำให้มนุษย์เกิดปัญญาได้เช่นกัน บทกวีบทนี้เทือก บรรทัดเคยอ่านต่อหน้าสาธารณชนบนเวที “รวมพลคนดับบ้านดับเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ ครั้งที่ 2” โดยกวีได้กล่าวถึงเหตุการณ์ “สึนามิ” ก่อนจะอ่านบทกวีนี้ว่า

ภาพที่ 18

“เทือก บรรทัด”

บนเวที “รวมพลคนดับบ้านดับเมือง
เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ ครั้งที่ 2
(ภาพจากเทปบันทึกภาพ)

(สินามิ)...ทำให้ผมคิดถึงความมั่นคง ความรู้มรรยาทของเรา
บางคน แค่โลกขยับเลื่อนนิดเดียว ความมั่นคงที่ว่าก็มลายหาย
เพราะฉะนั้นอยากชวนคนดับบ้านดับเมือง⁴⁴ทั้งหลาย มาทบทวน
กันว่า ความมั่นคงที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่รูปร่าง ไม่ใช่ทรัพย์สิน แต่น่าจะ
เป็นปัญญา น่าจะเป็นความคิดเสียมากกว่า⁴⁵

จะเห็นได้ว่า เทือก บรรทัดมีสำนึกของความเป็นกวีอยู่เสมอ ทุกครั้งที่มีเรื่องราวกระทบใจ
กวีจะนำข้อคิดที่ได้มาถ่ายทอดผ่านบทกวี หากแต่สิ่งที่เป็นคุณูปการมากกว่านั้น คือการใช้บทกวี
เป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกรักธรรมชาติให้ผู้อื่น เช่น การอ่านบทกวีต่อหน้าสาธารณชนในการ
ทำกิจกรรมต่างๆ

คุณค่าของธรรมชาติทั้งสามประการที่สะท้อนผ่านบทกวีของเทือก บรรทัด แม้ว่าจะต่างกัน
ในเนื้อหาที่นำเสนอ หากมีจุดร่วมเดียวกันคือ ต้องการให้มนุษย์ซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติอย่าง
แท้จริง นอกจากนี้ บทกวีที่แสดงคุณค่าของธรรมชาติในด้านต่างๆ ยังสะท้อนให้เห็นทัศนะของกวีที่
ยึดโยงอยู่กับแนวคิดขึ้นพื้นฐานเชิงนิเวศวิทยา ที่มองทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติด้วยความเข้าใจใน
ความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนอีกด้วย

⁴⁴ “ดับ” เป็นภาษาท้องถิ่นภาคใต้ แปลว่า จัด. ดังนั้น คนดับบ้านดับเมือง หมายถึง คนที่คอยดูแลรักษา จัดระบบ
ระเบียบให้บ้านเมือง.

⁴⁵ ณพล คงแก้วและคนอื่น, เทือก บรรทัด (เทปบันทึกภาพ), 2548.

3.2 บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ ที่เกิดจากการทำลายของมนุษย์

เนื่องจากกวีนิพนธ์เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นไปของยุคสมัย ทั้งด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจของกวี บทกวีที่แสดงให้เห็นวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการทำลายของมนุษย์ จึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่พบได้บ่อยครั้งในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย ไม่เว้นแม้แต่ในกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด เพราะในทัศนะของนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ย่อมมีความตระหนักถึงความสำคัญของการเน้นย้ำความสูญเสียเพื่อเป็นบทเรียนที่จะนำไปสู่การแก้ไข ดังที่สืบ นาคะเสถียรกล่าวว่า

ทรัพยากรที่สูญเสียไปแล้ว ย่อมไม่สามารถสร้างขึ้น
ใหม่ ทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยได้คือ อาศัยบทเรียนจากการสูญเสีย
นั้นมาเป็นแนวทางในการปกป้องรักษา และกำหนดมาตรการใน
การใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องต่อไปในวันข้างหน้า⁴⁶

ด้วยความคิดชุดเดียวกันนี้ เทือก บรรทัด กวีในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงสะท้อนความเสื่อมโทรมของธรรมชาติในปัจจุบันไว้ในบทกวีหลายบท ความเสื่อมโทรมมิได้เกิดเฉพาะกับสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติเท่านั้น หากความล่มสลายยังเกิดขึ้นกับวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ด้วย ผู้วิจัยใคร่จำแนกการอธิบายบทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติออกเป็นสองประเด็นหลัก คือ บทกวีที่แสดงให้เห็นความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ และบทกวีที่แสดงให้เห็นความล่มสลายของวิถีชีวิตที่สอดคล้องและเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติ

3.2.1 บทกวีที่แสดงให้เห็นความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ

การดำรงอยู่ของธรรมชาติย่อมเกี่ยวพันกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ เมื่อธรรมชาติเกิดภาวะวิกฤต ความตื่นตัวในการอนุรักษ์ธรรมชาติย่อมมีมากขึ้น เพราะมนุษย์บางส่วนเริ่มตระหนักถึงผลกระทบจากการทำลายธรรมชาติอันอาจเกิดขึ้นแก่ตนในวันข้างหน้า การอนุรักษ์ธรรมชาติโดยการกล่าวถึงสภาพปัจจุบันอันวิกฤต ย่อมเป็นบทเรียนแก่มนุษย์ในการดำรงรักษาธรรมชาติที่ยัง

⁴⁶ สืบ นาคะเสถียร, “หนึ่งชีวิตให้กับการแกะรอยกวางผา,” ใน ตะโกนก้องจากพงไพร รวมผลงานและความคิดของสืบ นาคะเสถียร, สุตารา สุจนายา, นพรัตน์ นาคสถิต และดวงดาว สุวรรณรังสี, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, 2549), หน้า 217.

เหลืออยู่ เทือก บรรทัดในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้แสดงสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำ ด้วยการแสดงภาพของแม่น้ำอันชวนหดหู่ผ่านบทกวีที่มีชื่อว่า “แม่น้ำร้องไห้”⁴⁷ กวีเริ่มต้นด้วยเสียงของแม่น้ำที่คร่ำครวญตัดพ้อต่อมนุษย์ว่า

ฉันคือแม่น้ำที่ร้องไห้	สิ้นแล้วหรือใจเคยให้ฉัน
จึงโยนยื่นเศษสิ่งสารพัน	ตอบแทนกำนัลในวันนี้
สิ้นแล้วหรือใจเคยให้ฉัน	สิ้นรักต่อกันแล้วหรือนี้
เคยดื่มด่ำน้ำชื่นชบชีวิต	ไม่ยอมให้มีไฉ่ไหมในวันวาน
สิ้นแล้วหรือใจที่ให้ฉัน	สิ้นความผูกพันคืนวันวาน
ฉันรักฉันให้ตลอดกาล	มากเกินขับขานเอื้อนเอ่ยคำ

หากพิจารณาถ้อยคำและน้ำเสียงที่แม่น้ำใช้ตัดพ้อมนุษย์ จะพบว่ามิใช่คำตัดพ้อต่อว่าธรรมดา หากตัวละครในบทกวีนี้มีใจแม่น้ำ บทกวีนี้ย่อมเป็นการรำพันตัดพ้อคนรักที่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจอย่างแท้จริง แม่น้ำ “ร้องไห้” แล้วตัดพ้อมนุษย์ โดยกวีเน้นคำว่า “สิ้น” เพื่อแสดงความสิ้นหวัง และเน้นวลี “สิ้นแล้วหรือ” เพื่อแสดงความสิ้นหวังที่ประกอบไปด้วยความอาลัยอาวรณ์และการย่ำถาม แม้จะรู้คำตอบดี

การตัดพ้อต่อว่าเป็นไปด้วยการย้อนกล่าวถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ว่าก่อนนั้นมนุษย์เคย “มีใจ” หรือเคยรักธรรมชาติ หากทุกวันนี้กลับโยน “เศษสิ่งสารพัน” หรือโยนขยะ การโยนสิ่งปฏิญ์ถือเป็นการทำลายแม่น้ำ แต่กวีกลับใช้คำว่า “ตอบแทนกำนัล” เพื่อสร้างความขัดแย้ง ประชดประชัน ซึ่งการประชดประชันนั้น เป็นการตัดพ้อที่แสดงให้เห็นว่ายังคงมี “เยื่อใยไม่ตรี”

แม่น้ำ ได้ตัดพ้อซ้ำเป็นครั้งที่สองว่า “สิ้นแล้วหรือใจเคยให้ฉัน สิ้นรักต่อกันแล้วหรือนี้” การตัดพ้อซ้ำๆ ย่อมทำให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ แสดงให้เห็นว่าแม้ด้านหนึ่งแม่น้ำจะผิดหวังในมนุษย์ หากในอีกด้านหนึ่ง ได้แสดงให้เห็นว่าแม่น้ำยังคงมีความหวังอยู่ว่า วันหนึ่งจะได้รับความรักจากมนุษย์ ไม่เพียงการตัดพ้อด้วยถ้อยคำซ้ำๆ เท่านั้น แม่น้ำยังตั้งคำถามต่อมนุษย์อีกว่า “ไม่ยอมให้มีไฉ่ไหมในวันวาน” การพร่ำตัดพ้อและการคร่ำครวญซ้ำๆ ถึงอดีตที่มีความสุข เป็นการสื่อให้เห็นถึงความยอมจำนน ความอ่อนแอและตกอยู่ใต้อาณัติ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ธรรมชาติไม่เคยรับเอาสิ่งใด หากเป็น “ผู้ให้” แก่สรรพสิ่ง รวมไปถึงมนุษย์มาโดยตลอด กวีได้กล่าวถึงความสำคัญ of แม่น้ำในฐานะผู้ให้ไว้ในตอนถัดมาว่า

⁴⁷ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 47-48.

ฉันทือสายธารแห่งการเกิด กำหนดกำเนิดให้ชีพจ๋า
 ฉันทือสายเลือดแห่งสายธรรม ฉันทือกฎกรรมนำวิญญา

คำว่า “กำหนด” เป็นคำที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลอย่างยิ่งของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ ซึ่งอาจขยายความได้ว่า การดำรงอยู่ของธรรมชาตินั้นมีส่วนกำหนดการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์เช่นกัน คำว่า “กำเนิด” และ “สายเลือด” คือการตอกย้ำความเป็นผู้ให้กำเนิด กวีถ่ายทอดความคิดผ่านน้ำเสียงของแม่น้ำว่า “ฉันทือกฎกรรม” ซึ่งย่อมมีนัยถึงสัจธรรมแห่งชีวิต หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าการดำรงอยู่ของสายน้ำ คือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็น “วัฏจักร” ที่สืบเนื่องกันไป จากน้ำระเหยกลายเป็นฝน หมุนวนกลับมาเป็นน้ำ เช่นเดียวกับวัฏสงสารซึ่งมีลักษณะเป็นวง หมุนวนเช่นเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่า กวีกำลังแสดงความคิดว่า แม่น้ำคือสัจธรรม เมื่อก้าวถึงคุณค่าของธรรมชาติแล้ว แม่น้ำได้คร่ำครวญตัดพ้อต่อไปอีกว่า

ฉันทือแม่น้ำที่ร่ำไห้	สิ้นแล้วไซ้ใหม่ไม่มีค่า
สิ้นเรือล่องเล่นสัควา	สิ้นหม่อมจฉานานาพันธุ์
ฉันทือแม่น้ำที่ร่ำร้อง	อกใหม่หม่อมหมองจนเสียขวัญ
เหม็นเน่าเคล้ากลิ่นสารพัน	ใครจะคืนชีพฉันท...เช่นวันวาน

แม่น้ำคร่ำครวญถึงสิ่งดั่งามที่เคยมีในอดีต ไม่เพียงแต่สัตว์น้ำอันอุดมสมบูรณ์เท่านั้น หากยังรวมไปถึงการ “สิ้นเรือล่องเล่นสัควา” หรือสูญสิ้นประเพณีอีกด้วย กวีสรุปตอนท้าย โดยใช้คำที่แสดงให้เห็นภาพของแม่น้ำที่ชวนเศร้าสลดยิ่ง โดยกวีใช้คำว่า “อกใหม่” “หม่อมหมอง” กระทั่งคำว่า “เสียขวัญ” ไม่เพียงสภาพย่ำแย่ทางจิตใจ หากทางกายภาพ แม่น้ำยัง “เหม็นเน่าเคล้ากลิ่นสารพัน” อีกด้วย กวีจึงสรุปในตอนท้ายด้วยคำถามของแม่น้ำที่อาจมิได้ตั้งใจถามมนุษย์ หากเป็นการรำพึงด้วยความสิ้นหวังว่าใครจะเป็นผู้ช่วยให้แม่น้ำคืนสภาพเดิมได้

ความสะเทือนใจอันกวีได้บรรจุสรรคำ และซ้ำคำ ทำให้ผู้อ่านเกิดความสลดหดหู่ใจไปกับสภาพของแม่น้ำ ผนวกกับการสรุปท้ายด้วยคำถาม ย่อมกระตุ้นให้ผู้อ่านที่กำลังสะเทือนใจไปกับถ้อยคำกวีที่บรรจุบรรยายแม่น้ำนั้น ได้คิด และสุดท้ายย่อมนำมาซึ่งจิตสำนึกในการที่จะหวงแหนรักษาสิ่งดั่งามที่เคยมีให้เสื่อมสูญไป ญิบ พันจันทร์ นักเขียนผู้เป็นเพื่อนสนิทคนหนึ่งของเทือกบรรทัดกล่าวถึง เบื้องหลังการแต่งบทกวีบทนี้ไว้ว่า

ก่อนนั้นสองปี เทือก บรรทัดเคยเห็นภาพแม่น้ำร้องไห้ หลังจากล่องเรือสำรวจคุณภาพแม่น้ำตรัง ร่วมกับสมาคมหยาดฝน⁴⁸ เขาเริ่มต้นสำรวจจากปากอ่าวกันตัง แล้วล่องเรือทวนน้ำตามคลองโค้งมาขึ้นเรือที่บ้านท่าจีน อำเภอเมือง

“สิ่งที่ผมเห็นคือ น้ำเสียจากโรงงาน จากครัวเรือน และเศษสิ่งปฏิกูลบริเวณปากอ่าวกันตัง มีมากจนผมได้ยินเสียงแม่น้ำร้องไห้” (คำกล่าวของเทือก บรรทัด – ขยายความโดยผู้วิจัย)

‘แม่น้ำร้องไห้’ เขียนแล้วเขา (เขา หมายถึง เทือก บรรทัด - ขยายความโดยผู้วิจัย) จึงอ่านในงานสัมมนา “เครือข่ายคนเฝ้าระวังแม่น้ำ” ภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็แม่น้ำตาปี แม่น้ำหลังสวน หรือแม่น้ำตรัง ที่วิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง⁴⁹

อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาน้ำเสียงของกวีผ่านคำพูดของแม่น้ำ และพิจารณามูลเหตุของการแต่งบทกวี ย่อมทำให้มองเห็นความอ่อนไหวทางอารมณ์ของเทือก บรรทัดได้เป็นอย่างดี แม้ในชีวิตจริง มีผู้กล่าวถึงบุคลิกภาพของกวีไว้อย่างหลากหลาย หากเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เทือก บรรทัด “เป็นคนที่ชอบพูดตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม แถมกล้าพูดในเรื่องที่คนอื่นไม่กล้า”⁵⁰ หรือ เทือก บรรทัด “มักเป็นส่วนผสมที่เข้มข้นบนเวทีอภิปราย”⁵¹ คำยืนยันในลักษณะนี้ย่อมทำให้เข้าใจไปได้ว่า เทือก บรรทัดมีบุคลิกภาพห้าว ตรงไปตรงมา อาจถึงขั้นก้าวร้าวในบางครั้ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งจากบทกวี ความอ่อนไหวในน้ำเสียงของแม่น้ำที่แท้จริงแล้วก็คือเสียงจากกวี ย่อมสะท้อนให้เห็น “ความอ่อนไหว สะเทือนใจง่าย” ของกวีได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับที่สุนทรัดน์ คงแก้ว ภรรยาของเทือก บรรทัดเล่าว่า “อาจารย์เปลื้องเป็นคนอ่อนไหวมาก...ดูภายนอกเหมือนแข็งกระด้างนะ พูดไม่เพราะ แต่จริงๆ แล้วเป็นคนอ่อนไหวมากทีเดียว”⁵²

⁴⁸ สมาคมหยาดฝน เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่สำคัญองค์กรหนึ่งของจังหวัดตรัง ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะทางทะเล และแม่น้ำ

⁴⁹ เทือก บรรทัดและณิธิ พันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547), หน้า 117.

⁵⁰ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรัง,” *มติชนสุดสัปดาห์* 1168 (มกราคม 2546): 60.

⁵¹ ประมวล มณีโรจน์, “การจากไปของคนตรงเมืองตรัง,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 693 (กันยายน 2548): 67.

⁵² สัมภาษณ์ สุนทรัดน์ คงแก้ว, ภรรยาของเทือก บรรทัด, 11 กุมภาพันธ์ 2553.

ไม่เพียง “แม่น้ำ” เท่านั้น ที่กวีแสดงความเป็นกังวลกับสภาพความเสื่อมโทรม หาก “ทะเล” ก็เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เทือก บรรทัดแสดงความห่วงใยต่อภาวะวิกฤตไม่แพ้กัน เหตุหนึ่งก็เป็น เพราะบ้านเกิดของกวี คือ จังหวัดตรังเป็นจังหวัดที่มีตั้งอยู่ติดชายทะเลและตัวกวีเองก็ทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเช่นกัน สภาพความเสื่อมโทรมของทะเลได้สะท้อนผ่านบทกวี ดังในบทกวี “ห้วงทะเล”⁵³ กวีแสดงความสูญเสียผืนป่าโกงกางและผลกระทบอันหลากหลายที่ตามมาจากการสูญเสียพื้นที่ป่าโกงกางนั้น ความว่า

โกงกางกรากระเกะระกะ	รับคลื่นสาดปะทะซัดสาดสาย
ยืนต้นต้านลมพายุพาย	ใบร่วงสลายเลี้ยวปลูปลา
วันนี้โกงกางเจ้าป่าแก้ว	ไม่เหลือแล้วมณีอันมีค่า
โล่งเลื่อนตอเตียนตายต่อตำตา	รอจะเป็นบึงนา “กุลาดำ”

เทือก บรรทัดกล่าวถึง ต้น “โกงกาง” ที่เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งที่สำคัญยิ่งในป่าชายเลน ด้วยเหตุว่า “ราก” อันเสมือน “ระเกะระกะ” ของโกงกางนั้น แท้จริงแล้วมีคุณสมบัติอย่างใหญ่หลวง เพราะนอกจากจะเป็นปราการที่คอยต้านคลื่นและลมพายุที่จะเข้ามา “สาด” และ “ปะทะ” แล้ว หากคำว่า “ต้าน” และ “หาญท้า” ที่กวีเลือกใช้บรรยายหน้าที่ในการต้านลมมรสุมของต้นโกงกาง ทำให้มองเห็นความแข็งแกร่งของต้นโกงกางได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากหน้าที่ในการต้านคลื่นและลมพายุที่จะเข้ามาปะทะชายฝั่ง ใบของต้นโกงกางที่ร่วงไปตามธรรมชาติ ยังกลายเป็นอาหารที่ “เลี้ยง” สัตว์น้ำได้อีกด้วย การดำรงอยู่ของพันธุ์ไม้ชนิดนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง กวีจึงใช้ถ้อยคำแสดงความยกย่องอย่างสูงแก่ต้นโกงกาง ด้วยคำว่า “ป่าแก้ว” และ “มณีอันมีค่า” สภาพความล่มสลายของป่าโกงกางในปัจจุบัน เป็นภาพอันชวนหดหู่ กวีบรรยายความสิ้นสลายด้วยคำที่ทำให้เกิดจินตภาพ คือ “โล่งเลื่อนตอเตียนตายต่อตำตา” ที่มีเพียงเล่นสัมผัสอักษร /ล/ และ /ต/ เท่านั้น หากยังทำให้เกิดภาพในใจได้ชัดเจนยิ่ง จากนั้น กวีบรรยายถึงความล่มสลายอันเกิดต่อเนื่องมาจากการแผ้วถางป่าโกงกางเพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับการทำนาถุ้ง

กึ่งหอยปลูลาดณานับ	หายไปกับโกงกางถูกคลื่นกล้ำ
สูญสลายสายไซ้เนิเวศนา	ตั้งงกเกวียนเวียนกรรมมาเนิ่นนาน
ปลาน้ำลึกหันหลังให้ฝั่งโล่ง	อวนตาโปร่งว่างเปล่าตลอดย่าน
คนทอดแหขึ้นแหจ้องแลลาน	ลับเลยล่วงผ่านไม่บานาง

⁵³ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 29-30.

ไม่เพียงใบของต้นโกกงางที่หลุดร่วง จะเป็นอาหารที่คอยหล่อเลี้ยง “กุ่มหอยปูปลาคนานับ” เท่านั้น หากกรากของต้นโกกงางอันมีลักษณะเป็นช่อง เป็นซอกหลืบ ก็ยังเป็นที่อาศัยและหลบอันตรายให้แก่สัตว์น้ำได้อีกด้วย การสูญเสีย “ป่าแก้ว” หรือป่าโกกงาง จึงไม่ใช่เพียงการสูญเสียป่าโกกงาง หากรวมไปถึงถึงกุ่มหอยปูปลาอีกด้วย ชาวบ้านที่จะทอด “แห” หรือวาง “อวน” ริมป่าโกกงางเพื่อจับสัตว์น้ำยังชีพ ก็กลับพบเพียงความว่างเปล่า กวีบรรยายสภาพอันชวนรันทดก่อนจะตัดมากล่าวถึงเทือกเขาว่า

ชาวเทือกเขาทบท้าวเป็นขี้เทือก	บ้านเรือนเคลื่อนเกลือกเป็นผุยผง
เรือสวนไร่นาหึ่งป่าดง	ไม่เหลือหลงให้แลแม่แต่เงา
อดหวังว่าทะเลอาจเทคลื่น	กระหายหีนกลืนฝิ่งตั้งขุนเขา
เมื่อโกกงางกำแพงภูมิลำเนา	นาทุ่งแผ้วเผาด้วยเล่ห์พาล

“ชาวเทือกเขาทบท้าวเป็นขี้เทือก” ที่กวีกล่าวถึง คือ “เทือกเขาบรรทัด” ซึ่งทอดเป็นแนวกั้นระหว่างจังหวัดตรังและจังหวัดพัทลุง ช่วงราวปี พ.ศ.2518 ในฤดูฝน เกิดฝนตกหนักมากที่สุดครั้งหนึ่งในรอบหลายสิบปี การตัดไม้ทำลายป่าบนภูเขาพร้อมกับปรากฏการณ์ฝนตกกระหน่ำ ทำให้น้ำโคลนป่าไหลจากเทือกเขาลงสู่ผืนดิน ก่อความเสียหายต่อบ้านเรือน, ป่าและพื้นที่ทำการเกษตรอย่างรุนแรง เป็นที่รู้จักกันในชื่อเหตุการณ์ “เขาพัง” เหตุการณ์นี้ได้ถูกเทือก บรรทัดนำมาเป็นอุทาหรณ์ว่า หาก “นาทุ่ง” ยังคงรุกร้าพื้นที่ป่าชายเลน วันหนึ่งข้างหน้า ชายฝั่งทะเล จะสูญเสียปราการอันแข็งแกร่งที่จะรับมือกับภัยพิบัติทางทะเลได้ และผู้ที่รับผลดังกล่าวก็คือมนุษย์เอง

จะเห็นได้ว่า บทกวี “ห้วงทะเล” แม้เป็นการกล่าวถึง ป่าโกกงางที่ถูกมนุษย์ทำลาย หากก็มิได้มีความหมายเพียงมิติเดียว กวีพยายามร้อยเรียงให้เห็นความเสียหายอันจะเกิดขึ้นตามมา เพราะต้นโกกงาง เป็นเสมือน “ผู้ผลิต” ในระบบนิเวศป่าชายเลน หากสิ้นผู้ผลิต ก็ย่อมสิ้น “ผู้บริโภค” เช่น สัตว์น้ำ เรื่อยมากระทั่งมนุษย์ นอกจากนี้ กวีได้หยิบยกภัยพิบัติอันเคยเกิดขึ้นกับป่าไม้บนภูเขาที่ส่งผลเสียหายต่อมนุษย์ มาเชื่อมโยงให้ตระหนักว่า หากยังไม่หยุดการแผ้วถางทำลายป่าชายเลน วันหนึ่งข้างหน้าชายฝั่งทะเล ย่อมเกิดความสูญเสียในลักษณะเดียวกัน

การกล่าวถึงความสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่สูญเสียไป เพื่อให้เป็นอุทาหรณ์ และเตือนสติการทำลายที่กำลังจะเกิดขึ้น ปรากฏชัดเจนในบทกวีอีกบทหนึ่งที่มีชื่อว่า “เสียงลมจากหุบเขา”⁵⁴ กวีเตือนสติว่า การสร้างเขื่อนจะมีผลกระทบต่อธรรมชาติ โดยนำเอาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เคย

⁵⁴ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 45-46.

เกิดขึ้นในอดีตมาเป็นอุทาหรณ์ อีกทั้งยังอ้างถึงระบบนิเวศแห่งธรรมชาติเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านตระหนักถึงผลกระทบอันจะเกิดตามมาจากการทำลายธรรมชาติแม้เพียงส่วนเล็กน้อยส่วนเดียว

ลมหุบเขาหอบข่าวมาเล่าว่า	อีกไม่ช้าป่าเขาจะจมหาย
ดงซีกแดนไพรรื่นเรียงราย	จะกลับกลายเป็นเช่นทะเล
สัมผัสลูกไม้เรียงรายรอบ	ก่อระบบสืบระบอบแสนเสหน์
สัตว์ฟุ้งคน-คนฟุ้งสัตว์จัดพื้นเพ	เป็นวิฎฎะถ่ายทอดไทย
ดงผักกูดแตกกอดต่อรากเหง้า	เนิ่นนับนานยาวมาแต่ไหน
มะเขือพวงร่วงช่อต่อสายใย	คือสายใจหมูบ้านเนิ่นนานมา
มะพร้าวสูงเสียดฟ้าถ้าจะอ้าง	ใช้เฟิงแผ้วถางบุกกรุกป่า
หน่อตงแทนต้นรวงโรยรา	ผ่านกาลเวลาสองร้อยปี

“เสียงลมจากหุบเขา” แท้จริงก็คือเสียงกวี ที่เตือนสติมนุษย์ให้หยุดทำลายป่า ก่อนที่ป่าจะถูกทำลายเหมือนทะเล ดังได้กล่าวแล้วว่า บทกวีนี้ คือเสียงที่กวีเตือนสติผู้คิดสร้างเขื่อน เขื่อนดังกล่าว คือ เขื่อนคลองนางน้อย วิธีการที่กวีใช้ คือการแสดงให้เห็น “สายใย” แห่งธรรมชาติ ดังกวีกล่าวอ้างถึง “สัมผัสลูกไม้” ที่เรียงรายอยู่รอบๆ พื้นที่

หวังว่าวันกั้นเขื่อนคลองใหญ่หน่อย	ชุมชนจะพลอยเปราะเปื้อนลี
วิญญานอนอิสรเสรี	อาจจะเลือกทางที่ไม่มีทาง
คลองน้อยใหญ่ใกล้วันจะกั้นเขื่อน	ดูเหมือนเขี้ยวชนคนกันขวาง
เสียงสายน้ำร่ำร้องก้องบึงบาง	ว่า-หยุดอ้างฆ่าคนเพื่อผลงาน

เทือก บรรทัดมีได้มองความสูญเสียทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างแยกส่วน หากมองอย่างผู้เข้าใจธรรมชาติอย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้สะท้อนความเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติผู้เข้าใจถึงสาเหตุแห่งปัญหาและชี้ทางแก้ได้ถูกต้อง ดังอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนไม่แพ้กัน คือ บทกวี “ก่อนสิ้นทะเล”⁵⁵ กวีได้บรรยายสภาพเสื่อมโทรมชวนหดหู่ของป่าไม้บนภูเขา เพื่อนำมาเป็นอุทาหรณ์ให้มนุษย์รักษาทะเล ดังนี้

เขาไม้เหี้ยนเตียนล้านสลับโล่ง	ทอดใจไปโยงเกาะไม้เขียว
ปัจจุบัน-วันวาน ประสานเกลียว	ป่าดก-ไม้เขียว-เขาหัวล้าน

⁵⁵ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 43.

ป่าดกรกชฎขันธ์หนา
พีชพรรณแพะพันธุ์ฤดูแล้ง

ลำสัตว์นานาปลูกสร้างบ้าน
โอบอุ้มจักรวาลสมดุล

“เขาไม้เหียนเตียนล้านสลับโล่ง” คือ ภาพของป่าไม้บนภูเขา ที่ “เหียน” และ “เตียนล้าน” สลับกับ เตียน “โล่ง” ภาพที่กวีสร้างขึ้นในวรรณคดี คือ สภาพป่าไม้ในปัจจุบัน กวีกล่าวว่า เมื่อพิศดูภาพเบื้องหน้า ใจจึง “ทอดโยง” กลับไปสู่ “ป่าดก” อันเป็นสภาพป่าในอดีต กวีบรรยายว่า ในอดีตก่อนที่จะพื้นที่ป่าจะสูญสลาย ป่าบนภูเขาเคย “รกชฎขันธ์หนา” แสดงให้เห็นถึงระบบนิเวศอันสมบูรณ์ เนื่องจากกวีบรรยายว่า ป่านั้นเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ และพืชพันธุ์นานาชนิด เป็นการเอื้ออิงที่ “โอบอุ้ม” ทำให้จักรวาลเกิดความสมดุล ก่อนจะตัดภาพมายัง

ป่าหาย ไม้เตียว ยืนเตียวโต	เหงาเศร้า เล่าโง่ โข้วเต่าตุน
ป่าดก รกชฎ ต้นทุน	วอดวายเป็นจุนประจันตา
ป่าเหียนเตียนโล่งเขาหัวล้าน	ระบำไปไหวก้านกิ่งพฤษภา
ละครสัตว์-รำสัตว์นานา	เหลือไว้เพียงค่าความทรงจำ

ป่าไม้บนภูเขาในปัจจุบัน เหลือเพียงต้นไม้เพียงต้นเดียว ดังที่กวีบรรยายด้วยคำว่า “เตียว” “เตียว” และ “โต” ทำให้เกิดภาพอันชวนสังเวช ชวนให้เกิดอารมณ์ “เหงาเศร้า” ภาพดังกล่าวเป็นประจักษ์พยานถึงความ “โง่” และความโง่งง “เต่าตุน” ของมนุษย์ที่ทำลายป่าได้กระทั่ง “ป่าหาย” เมื่อป่าไม้หายไปกระบวนท่า “ระบำไปไหวก้าน” ของต้นไม้ และ “ละครสัตว์-รำสัตว์” กล่าวคือ ความมีชีวิตชีวาของป่า เหลือ “ค่า” เพียงการเป็นส่วนหนึ่งแห่งความทรงจำเท่านั้น เทือก บรรทัดบรรยายความพินาศของป่าเขา เพื่อให้ตัดกับภาพความงามของต้นไม้บนเกาะกลางทะเล ดังนี้

เกาะไม้เขี้ยวเตียวโดดทะเลลล่อม	อบดอกไม้หอมทะเลร่ำ
เขี้ยวไสใบสวายย้วยระบำ	คลื่นปลาคลาคล้ำระบำปลา
ฝูงปลาคลาคล้ำระบำฟ้อน	อวนเอยเซยซ้อนจรรู้ค่า
เงินเอยหยุดทะเลหงหลงราคา	ก่อนทะเลสิ้นค่า...เหมือนป่าไม้

ดอกไม้ ที่หอมร่ำ, หมูปลามากมายในทะเลที่กำลังเต้น “ระบำปลา” และต้นไม้ที่ต่างก็มี “ใบสวายย้วยระบำ” เป็นภาพอันเต็มไปด้วยชีวิตชีวาของ “เกาะไม้เขี้ยว” หรือป่าไม้อันอุดมบนเกาะกลางทะเล ที่มีสภาพแตกต่างจากป่าไม้บนภูเขาโดยสิ้นเชิง กวีสรุปด้วยการกำหนดให้ฝูงปลาที่กำลัง “ระบำฟ้อน” ได้กล่าวขึ้นลอยๆ ว่า ทอดอวนลงไปจับปลาคราใด ก็ขอให้รู้คุณค่าของสิ่งธรรมชาติอุดมนั้น และอย่าตระหงหลง “ราคา” ของเงิน ก่อนที่ทะเลจะสิ้น “ค่า” เหมือนป่าไม้ที่ถูกทำลาย

สังเกตได้ว่า กวีกำลังเตือนสติมนุษย์ว่า เงินนั้นมีเพียง “ราคา” หากแต่ไม่มี “ค่า” เพราะสิ่งที่มีค่าที่สุด คือ ธรรมชาติอันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกายใจของมนุษย์นั่นเอง

ในบางครั้งลำพังเพียงความล่มสลายของบางสิ่งบางอย่างในธรรมชาติ เช่น การสูญพันธุ์ของสัตว์บางชนิด การล้มตายของต้นไม้สักต้น มองดูเผินๆ อาจคล้ายกับว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์แต่อย่างใด หากเมื่อพิจารณาให้ลึกลงไป เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า สรรพสิ่งในโลกล้วนดำรงอยู่อย่างอิงอาศัยซึ่งกันและกัน และข้อนี้เองที่เทือก บรรทัด เน้นย้ำอยู่เสมอ ในบทกวี “ไม้ประดับ”⁵⁶ ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ากวีนำเอาสิ่งเล็กน้อยที่ผู้คนมองข้าม มาแสดงให้เห็นความสำคัญและสะท้อนทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

ลมฝนต้นเดือนเข้าพรรษา	ปลุกใบไม้ส่ายท่าระบำไหว
งามเอยสวยเอยระบัดใบ	งามพฤษ์หลงไพรริมใจเมือง
นั่นตะแบกแตกช่อชมพูขาว	ขับขานเรื่องราวใบไม้เหลือง
ว่า...หล่นเอยลงเนาไม่เปล่าเปลือย	เสพย์-สร้างสืบเนื่องว้ายเวียนวน
แสนล้านพีชพรรณมวลงไม้ป่า	คือบิตรมารดาแห่งฟ้าฝน
แสนล้านฝนฟ้าธาราดล	คือชีพชนม์ โลกนี้...มีกฎเกณฑ์

กวีกล่าวถึง “พฤษ์หลงไพร” หรือต้นตะแบกที่มนุษย์นำมาปลูกไว้ในเมือง จากที่กวีบรรยายเป็นฉากของฤดูฝน ต้นตะแบกต้นหนึ่ง มีชีวิตชีวาขึ้นด้วยลมฝน ภาพต้นตะแบกที่ริมตึกสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของต้นไม้ว่า ใบไม้ที่หล่นร่วงนั้นไม่เคยเปล่าเปลือย ด้วยเหตุว่าเป็นการหล่นร่วงที่ทำให้ใบไม้ทับถมกันจนเนา แล้วทำความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ผืนดิน ต้นไม้ก็ได้รับเอาสารอาหารที่จำเป็นหล่อเลี้ยงร่างกาย ต้นไม้เมื่อรวมกันเป็นผืนป่า มีกระบวนการ “เสพย์ – สร้าง” ที่สืบเนื่องและซับซ้อน ป่าเป็นผู้ก่อให้เกิดฝน ฝนก็สร้างน้ำ เป็นกระบวนการที่มี “กฎเกณฑ์” หากแต่ภาพของต้นตะแบกที่เป็น “พฤษ์หลงไพร” เป็นภาพที่ชวนให้หดหู่ ดังกวีกล่าวไว้ว่า

แต่ตะแบก...วันนี้ที่ริมตึก	หม่นเศร้าราวลีกรอยทุกข์เข็ญ
เคยสร้างดินสร้างฟ้าต้องมาเป็น	ไม้ประดับโดดเด่นอยู่เดียวดาย
คนปลูกไม้แต่ไม่เข้าใจป่า	มองไม่เห็นคุณค่าของโซ่สาย
จึงตะแบกบานช่ออรวันตาย	ท่ามลานโหดร้ายป่าซีเมนต์

⁵⁶ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 81-82.

คนรักป่าแต่ไม่เข้าใจป่า
นำมาปลูก-นำมาพรวนทั้งเป็น

ปลูกก็เท่ากับว่าเร่งฆ่าเขน
มีตมิตมิเห็นค่าเป็นจริง

คำต่างๆ ที่กวีนำมาบรรยายสภาพของต้นตะแบกกริมตึก คือ “หม่นเศร้า,” “ร้าวลึก” และ “ทุกข์เข็ญ” ล้วนเป็นสภาพอันชวนสลด กวีตัดพ้อต่อมนุษย์ว่า ต้นไม้ที่เป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้ผลิตในระบบนิเวศโลก วันนี้นักกลับมีสภาพเป็นเพียง “ไม้ประดับ” ที่ตายตาย กวีจึงเรียกร้องให้คนเข้าใจป่า เข้าใจคุณค่าของ “โซ่สาย” หรือกระบวนการอันซับซ้อนของระบบนิเวศ กวีเห็นว่า การปลูกต้นไม้ท่ามกลาง “ป่าซีเมนต์” เป็นการปลูกต้นไม้ของผู้ที่ไม่เข้าใจป่า

ภาพของต้นตะแบกกริมตึกเพียงหนึ่งต้น ที่ทำให้กวีจินตนาการไปไกลถึงความสำคัญของต้นไม้ และความสำคัญของป่า ทำให้เห็นว่สิ่งต่างๆ แม้ดูเล็กน้อยเสียจนอาจจะเลยใส่ใจ ก็สะท้อนให้เข้าใจธรรมชาติ และเข้าใจมนุษย์ ดังอีกตัวอย่างหนึ่งคือบทกวี “คนเลี้ยงดอกไม้”⁵⁷ กวีกล่าวถึงไม้ดอกไม้ “ไร่ดอกไม้” ต้นหนึ่งในกระถาง มีเสียงมนุษย์ผู้หนึ่งกล่าวขึ้นว่า

เมื่อกระถางดอกไม้ไร่ดอกไม้
เธอดำตะคอกดอกไม้
ว่าชั่วช้าบาบ
จัญไรไม่ออก
ดอกงาม

กริยาที่มนุษย์กระทำต่อต้นไม้ที่ไร่ดอกไม้ที่อยู่ในกระถาง แสดงให้เห็นถึงโทสะอันแรงกล้า เนื่องจาก มนุษย์บริภาษต้นไม้ว่า “ชั่วช้าบาบ”⁵⁸ และ “จัญไร” เพียงแต่ต้นไม้ไม่ออกดอกเท่านั้น จึงมีเสียงบริภาษสวนกลับมว่า

เสียงดอกไม้กระถางบานดอก
กระซิบบอกโมงยาม
ว่าเธอแหละทรมาน
ทั้งความเป็นแม่
เลี้ยงแลดู

⁵⁷ เทือก บรรทัด, “คนเลี้ยงดอกไม้,” มติชนสุดสัปดาห์ 1261 (ตุลาคม 2547): 39.

⁵⁸ คำว่า “บาบ” เป็นภาษาถิ่นใต้ ใช้พูดถึง ต้นไม้ดอกไม้ที่ไม่ออกดอก ต้นทั้งต้นมีแต่ใบ.

“เธอแหละทราวม” อันเป็นคำบริภาษกลับของต้นไม้ นั่น แท้จริงคือเสียงกวีที่จิตใจต่อว่า มนุษย์ที่มุ่งเอาแต่ประโยชน์จากธรรมชาติ ในขณะที่ตัวกลับไม่เคยดูแลรักษา เมื่อไม่ดูแลรักษา และยั้งค้ำถึงแต่ประโยชน์ที่ตนจะได้ จึงเป็นความ “ทราวม”

บทกวีนี้กวีมีเจตนาเตือนสติมนุษย์ให้ไตร่ตรองถึงทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ ว่าในปัจจุบันมนุษย์ต่างมุ่งกอบโกยเอาผลประโยชน์จากธรรมชาติ ซ้ำยังไม่เคยรักษาและดูแล เมื่อธรรมชาติเกิดความเปลี่ยนแปลง สาเหตุย่อมเกิดจากการละเลยหน้าที่ของมนุษย์เอง หาใช่เพราะธรรมชาติวิปริตไม่ บทกวีนี้แม้เป็นเพียงการบรรยายปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งดูเสมือนเล็กน้อย คือเรื่องราวเกี่ยวกับคนคนหนึ่งและต้นไม้ในกระถางต้นหนึ่ง หากก็ได้เสียดสีไปถึงทัศนคติของมนุษย์ในปัจจุบันที่มีต่อธรรมชาติ และเป็นการกระตุ้นเตือนว่า “การดูแลและรักษาธรรมชาติ” ถือเป็นหน้าที่ของมนุษย์เช่นกัน

ความผิดพลาดในอดีตที่มนุษย์เคยได้ทำลายธรรมชาติ หรือความล่มสลายของธรรมชาติในปัจจุบัน ย่อมมีคุณค่าในฐานะเครื่องเตือนสติให้มนุษย์ระลึกว่า ควรดำเนินชีวิตต่อไปในวันข้างหน้าอย่างไรเพื่อมิให้เบียดเบียนธรรมชาติอีก สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เทือก บรรทัดนำมาแสดงไว้ในบทกวีเพื่อมุ่งสร้างสำนึกของมนุษย์ในการช่วยกันรักษาธรรมชาติต่อไป

3.2.2 บทกวีที่แสดงให้เห็นความล่มสลายของวิถีชีวิตที่สอดคล้อง และเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติ

วิถีชีวิตของมนุษย์ในอดีต มีความสัมพันธ์ยึดโยงเหนียวแน่นอยู่กับธรรมชาติ เป็นที่ทราบดีว่า ในอดีตประเทศไทยเคยเป็นสังคมเกษตรกรรม ชีวิตประจำวันของผู้คนจึงเรียบง่าย เป็นไปตามธรรมชาติ หากในระยะหลังเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่เรียกกันว่า “ความเจริญ” วิถีชีวิตที่เคยเรียบง่ายในอดีตของผู้คนจึงเปลี่ยนแปลงไป

ด้วยเหตุแห่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งที่นักเขียนไทยร่วมสมัยต่างถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมของตน คือ “ชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติซึ่งตั้งอยู่บนฐานคุณธรรมของความสมถะพอเพียง เป็นสิ่งที่ต้องค้นหาและกอบกู้ให้กลับคืนมาให้ได้”⁵⁹ ด้วยเหตุว่า วิถีชีวิตเช่นนั้นเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติอย่างยิ่ง

⁵⁹ ดวงมน จิตรจันทร์, “โลกทัศน์และพลังทางสุนทรีย์ในวรรณกรรม (2520-2547),” วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ 15 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2552): 13.

ภาพที่ 19

“เทือก บรรทัด” บนต้นยางสด
ภาพจากมติชนสุดสัปดาห์⁶⁰

จากการศึกษาบทกวีของเทือก บรรทัดพบว่า กวีมีความรู้สึกชื่นชมในวิถีชีวิตอันเรียบง่าย และเอื้ออิงอยู่กับธรรมชาติ แนวคิดเช่นนี้ปรากฏอยู่ในบทกวีหลายบท เมื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลด้านชีวประวัติของเทือก บรรทัด พบว่าบ้านเกิดของกวี อยู่ในบริเวณป่าเขาแถบเทือกเขาบรรทัด วิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติตั้งแต่วัยเด็ก จึงมีส่วนในการหล่อหลอมให้กวีรักในวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติ ดังที่เทือก บรรทัดเคยกล่าวในการอภิปรายตอนหนึ่งว่า

“...ชีวิตที่ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุขแบบชาวบ้าน
นี่คือ ความสุดยอดของความเป็นมนุษย์...”⁶¹

ก่อนที่ผู้วิจัยจะอภิปรายสภาพความล่มสลายของวิถีชีวิตที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด ผู้วิจัยใคร่แสดงให้เห็นความดีงามของวิถีชีวิตแบบดังกล่าวที่เทือก บรรทัดได้บรรยายไว้ในบทกวีหลายบท ทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้าใจว่า วิถีชีวิตแบบดังกล่าว นั้น มีความดีงามอย่างไร เอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติอย่างไรในมุมมองของกวี และเหตุใดความเข้าใจและซาบซึ้งในวิถีชีวิตเช่นนั้นนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติได้ดียิ่ง

⁶⁰ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรง,” มติชนสุดสัปดาห์ 1168 (มกราคม 2546): 59.

⁶¹ เป็ลื่อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีไอไต้, 2551), หน้า 42.

บทกวีของเทือก บรรทัดสะท้อนทัศนะของกวีที่มีต่อวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ที่มีความเรียบง่าย อยู่เสมอ ดังในบทกวี “คนเรือพาย 1”⁶² กวีกล่าวถึง คนเรือพาย หรือชาวประมงพื้นบ้าน ผู้ทำการ ประมงอย่างเรียบง่ายงดงาม ดังกวีได้บรรยายว่า

เรือพายที่เคยพาย	คัตขวา-ซ้าย ล่องพายเรือ
พายท่องล่องใต้-เหนือ	คือหางเสือคนเรือพาย
พายโต้เกลียวคลื่นโตน	ที่ยวบโยนกระแสนาย
พันฝ่าอย่างท้าทาย	ด้วยแรงกายนั่นคือใจ
คือใจจิตคงมั่น	ยืนหยัดยืนอยู่อย่างไทย
ง่ายงาม...ความเป็นไป	มิคว่ำไขว่ หลงไหลเพลิน
คือใจที่น่ายกย	ตั้งไม้พายนำเรือเดิน
ทุกซั่ที่ที่กายเทิน	คือคลื่นถั่ง-ใจหวังปลง
ปลงทุกซั่มาทุก-เปลาะ	ท้อกระเทาะทลายลง
เข้มแข็งจึงคู่คง	เคียงใจกายคนพายเรือ

“เรือพาย” เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ทราบว่ กวีกำลังกล่าวถึงชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจาก “ชาวประมงพื้นบ้าน หมายถึง ชาวประมงที่ออกทำการประมงโดยไม่ใช้เรือ หรือใช้เรือแจว เรือพาย เรือหางยาว เรือกอและ และเรือที่มีขนาดเครื่องยนต์ตั้งแต่ 5-12 กำลังม้า ส่วนเครื่องมือทำการประมง ได้แก่ เบ็ด รก แห ไซตุ้ อวนลอย ฉมวก เป็นต้น”⁶³ จะเห็นได้จากคำจำกัดความของคำว่า “ชาวประมงพื้นบ้าน” ว่าเป็นวิถีอาชีพที่เบียดเบียนธรรมชาติน้อย เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลา มิใช่เครื่องมือที่ทันสมัย ในบทกวีนี้ แสดงน้ำเสียงกวีที่มีความชื่นชมอย่างชัดเจนต่อชาวประมงพื้นบ้าน เทือก บรรทัดถือว่า พายเรือที่ต้อง พาย “โต้เกลียวคลื่นโตน” ที่ “ยวบโยนกระแสนาย” แสดงให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวเข้มแข็ง แรงกายที่พายเรือโต้คลื่น ก็คือแรงใจของชาวประมงพื้นบ้าน ผู้มีจิตใจมั่นคง แม้จะอยู่ในยุคสมัยแห่งความเจริญทางเทคโนโลยี แต่ชาวประมงพื้นบ้านกลับยังคงยืนหยัดที่จะอยู่ “อย่างไทย” อันเป็นวิถีที่กวีใช้คำว่า “ง่ายงาม” เป็นการท่อมหาเลี้ยงชีพที่มีความโลภน้อย

⁶² เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนาย (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 31-32.

⁶³ สุชาติ บรรจงการและเยาวนิต กิตติธรรกุล, “พลวัตของชุมชนและการอนุรักษ์หมู่บ้านทะเล กรณีศึกษา ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันทรังษ์ จังหวัดตรัง,” วารสารสงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 8 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2545): 151-152.

นอกจากนี้ จิตใจอันเข้มแข็งของชาวประมงนั้น เกิดจากการพายเรือโต้คลื่นลูกแล้วลูกเล่า กระทั่งจิตใจไม่หวั่นไหวไปตามแรง “ยวบโยน” ของคลื่นอีกต่อไป ความเชื่อมั่นในการดำรงอยู่เช่นนี้เอง ทำให้ชาวประมงยังคงมีความสุข แม้จะมีความทุกข์เข้ามาสู่ชีวิตเป็นระยะ ดุจเดียวกับเกลียวคลื่นที่ซัดเข้าหาลำเรือ หากความเข้มแข็งในใจ ทำให้ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสแห่งโลกปัจจุบัน กวีสรุปทั้งท้ายถึงชาวประมงพื้นบ้านไว้ว่า

หยัดอ้อยยืนสูโลก	มิคอยโซคมาจุนเจือ
ทุกข์ยากมิถากเถื่อ	มิแทะเนื้อกินเหงื่อคน

ความยึดมั่นในวิถีการทำประมงแบบดั้งเดิม ไม่เพียงไม่เบียดเบียนธรรมชาติเพราะใช้เครื่องมือที่ไม่ทันสมัยในการจับสัตว์น้ำเท่านั้น หากยังไม่เบียดเบียนชีวิตของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอีกด้วย วิถีการดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพเช่นนี้ เทือก บรรทัดมักกล่าวถึงเสมอในชื่อ “อยู่อย่างไทย” ซึ่งจากบทกวี “คนเรือพาย 1” ทำให้เข้าใจได้ว่า “อยู่อย่างไทย” คือ การดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานแห่งความพอดี หาเลี้ยงชีพอย่างพอเพียงแก่กำลังความสามารถและกำลังในการบริโภคของตน นอกจากนี้ การ “อยู่อย่างไทย” ยังเป็นวิถีที่ “ง่าย-งาม” เพราะเป็นวิถีที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ ตามฤดู ตามช่วงของธรรมชาติ ดังที่กวีได้กล่าวถึงในบทกวี “คนเรือพาย 2”⁶⁴ ดังนี้

พายไปจมนไชหมึก	ทะเลลึกลับคลื่นสาดสาย
ทอดล่ำค่าน้ำตาย	ตกปลาทรายลมพายลอย
พายจ้ำคลื่นน้ำใหญ่	ไปเร็วปูร้างรูรอย
ล่องพายป่าไช้สอย	เก็บส่วยสาป้าโก๊งกาง
น้ำลงเลียบลำคลอง	ทอดแหท่องล่องลุยบาง
น้ำขึ้นขึ้นแหกาง	เอาอย่างนกจ้องฉกปลา
ล่องพายรายอวนลอย	ริมหาดอ่าวคราวคลื่นครา
พายจ้ำไปดำหา	หอยกะพงแผ่ตงดิน
เดือนหงายพายเรือผี	หลอนหลอกปลาอยู่อาจิน
น้ำใสมิไหลริน	สายไฟส่องย่องสุมปู

เทือก บรรทัดบรรยายถึงวิถีการจับสัตว์น้ำที่ขึ้นอยู่กับเวลาตามธรรมชาติ และตามถิ่นที่ เช่น การพายเรือไปจับปลาหมึกในที่ที่มีน้ำลึก, ยามค่ำคืนที่ “น้ำตาย” (neap tide) ตรงกับวันขึ้น 8 ค่ำ

⁶⁴ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 33-34.

กับแรม 8 ค่ำ หรือวันที่ดวงอาทิตย์ โลกและดวงจันทร์เรียงตัวกันเป็นมุมฉาก น้ำถูกแรงดึงดูดของดวงจันทร์ดูดไปส่วนหนึ่ง และดวงอาทิตย์ดูดไปส่วนหนึ่ง แรงดึงดูดทั้งสองตัดแรงกันจึงทำให้น้ำขึ้นและลงไม่มาก ดังนั้นจึงเป็นโอกาสของชาวประมงในการตก “ปลาทราย”, การพายเรือออกไปในวันที่มีคลื่นลม นำแร่ไปดักจับ “ปู” ที่ป่าโกงกาง การทอดแหในยามน้ำขึ้นที่ “เอาอย่างนก จ้องจกปลา” ซึ่งหมายถึง จับปลาตามแรงกำลังตน ไม่ละโมภ หรือยามคืน “เดือนหงาย” ชาวประมงก็จะออกไป “พายเรือผี” หรือ “เรือผีหลอก” ซึ่งหมายถึง “เรือแจวชนิดหนึ่งสำหรับจับสัตว์น้ำในลำคลองและลำน้ำในเวลากลางคืน กราบเรือทางขวาติดแผ่นกระดานทาสีขาวปล่อยริมข้างหนึ่งให้ลงน้ำ กราบซ้ายมีตาข่ายกันมิให้ปลาและกุ้งกระโดดข้าม ปลาตกใจจะกระโดดเข้ามาหาเรือเอง”⁶⁵ ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิถีแห่งการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านนั้น “ขึ้นตรง” ต่อความเป็นไปในธรรมชาติอย่างแท้จริง เป็นการ “ขึ้นตรง” ที่มีเหตุผล เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการส่งสมถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดความเหมาะสม และเกื้อกูลต่อทั้งมนุษย์และธรรมชาติ กวีมีความชื่นชมอย่างแท้จริงต่อวิถีการดำรงชีวิตเช่นนั้น ดังจะเห็นได้จากการสรุปว่า

คือคนคู่กับกาล

ที่สืบสานชีวิตชู

ง่าย-งามตามฤดู

อยู่อย่างไทย...ไม่กอบโกย

วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ “คู่กับกาล” คือ วิถีชีวิตที่ “ง่าย-งามตามฤดู” เป็นการดำรงชีพ “อย่างไทย” ที่แม้จะหากินจากธรรมชาติ แต่ในขณะเดียวกันก็ดูแลรักษาธรรมชาติ ไม่มุ่งหวังกอบโกยเอาผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว สิ่งที กวีบรรยายในบทกวี “คนเรือพาย 2” แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กวีมีความชื่นชมและรักในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สอดคล้องกับคำยืนยันของวิสุทธ์ ชาวเนียม กวีชาวตรังผู้เป็นศิษย์ของเทือก บรรทัด ที่กล่าวว่า

....ไปเรียนมัธยมปลายที่โรงเรียนวิเชียรมาตุ แล้วไปเจอ
นักเขียนสองท่าน คือ “เทือก บรรทัด” และ “พันดา ธรรมดา” ซึ่ง
เป็นครูที่สอนในห้อง ทั้งสองหาหนังสือมาให้อ่าน จุดประกาย
ความคิดให้เขียน... ทั้งสองท่านเป็นครูจริงๆ เป็นด้วยจิตวิญญาณ
และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผม แบบอย่างชีวิตเรียบง่าย อย่าง

⁶⁵ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546), หน้า 972.

เทือก บรรทัด ใช้ชีวิตเรียบง่ายมาก แกจะถือแหถืออวนย่ำอยู่ริม
คลองเพื่อหาปลา⁶⁶

คำกล่าวข้างต้น เป็นคำยืนยันอย่างชัดเจนว่า สิ่งที กวีสะท้อนผ่านบทกวี เป็นภาพสะท้อนที่ตรงกับตัวตนของกวีอย่างยิ่ง เทือก บรรทัดไม่เพียงศรัทธาในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติเท่านั้น หากความศรัทธานั้น ยังประกอบด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สิ่งนี้นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เนื่องจาก “ความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรมีความสำคัญมาก โดยมีรูปธรรมหลายอย่างชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น เป็นความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืน”⁶⁷

ในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม คำคำหนึ่งซึ่งมีบทบาทยิ่งในการกำหนดความเป็นไปในสังคม คือ คำว่า “พัฒนา” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญ ในระยะแรก ไม่มีผู้ใดตั้งคำถามหรือคิดวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ถูกเรียกว่า “การพัฒนา” แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป การพัฒนาที่ควรนำมาซึ่งสิ่งดีงาม ความรุ่งเรือง กลับนำมาซึ่งความเสื่อมทรามของสังคมและความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ กระทั่งผู้คนในสังคมบางส่วนมีความเห็นว่า “คำว่า ‘พัฒนา’ คือ ฆาตกรผู้ฆ่าพลังอำนาจทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน”⁶⁸

ไม่เว้นแม้แต่ในสังคมของเทือก บรรทัด ความเปลี่ยนแปลงที่ก้าวตามหลังคำว่า “พัฒนา” กลับกลายเป็นความล่มสลาย แม้แต่ในสังคมเกษตรกรรมของชาวประมงพื้นบ้านก็ได้รับผลกระทบดังในบทกวี “แม่ทะเล”⁶⁹ เทือก บรรทัดกระตุ้นเตือนผู้คนในสังคม ให้มองเห็นคุณค่าของการทำประมงแบบพื้นบ้าน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยว่า

เก็บเสียงเรียงร้อยเป็นสร้อยเสียง	ที่แยมดอกบานเรียงทะเลใต้
ที่ยืนต้านหาญทำพายูร้าย	ที่หลุดพันมนต์ร้ายอำนาจเมือง
ฟังเกิดดินฟ้ามหาสมุทร	ฟังเพลงมนุษย์ร่ำเรื่อง

⁶⁶ กานต์กับแก้ว, “ดอกไม้, ปลูกผัก และกรีดยาง ทางที่เลือกแล้วของกวีหนุ่ม ‘วิสุทธ์ ชาวเนียม’,” มติชนสุดสัปดาห์ 1189 (พฤษภาคม 2546): 75.

⁶⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.), 2539), หน้า 239.

⁶⁸ ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพและยุทธนันท์ ขวัญทองยิ้ม, บรรณาธิการ, สถานภาพและทิศทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทยภาคใต้ (สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543), หน้า 79.

⁶⁹ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 59-60.

ว่า-งามเอยดึงามอร่ามเรือง	เมื่อเสพ-สร้าง-สืบเนื่อง-สมดุล
เมื่อประมงพื้นบ้านทำการประมง	ถือหลักยืนยงมานำหนุน
ถือทะเลเหมือนแม่มากบุญคุณ	ยอมมิใช่แหล่งทุนให้กอบโกย

กวีกล่าวถึง “ทะเลใต้” หรือทะเลอันดามันอันเป็นบ้านเกิดของกวี ที่ได้รับการกล่าวขานกันว่า

“สำหรับ ‘เจ้าไหม’ (อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง – ขยายความโดยผู้วิจัย) แล้ว แม่ในบทบาทของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะลดความสำคัญลง แต่หากมองในบทบาทการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ หาดเจ้าไหม ภูเขาทะเล และป่าชายเลนที่เกาะลิบง ‘ไม่เคยเปลี่ยนแปลง’⁷⁰”

ทะเลในจังหวัดบ้านเกิดของกวียังคงยืน “ต้านหาญท่า” พายุร้าย ซึ่งหมายถึง ยังคงสภาพเดิมในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงไปเป็น “เมือง” ทะเลใต้ในวันนี้ จึงมีเรื่องเล่าของชาวประมงในท้องถิ่นว่า ความตึงามจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมนุษย์ดำรงชีพโดยถือหลักการเดียวกันกับโลกของธรรมชาติ คือ “เสพ-สร้าง-สืบเนื่อง-สมดุล”

เมื่อชาวประมงแถบชายฝั่งที่เป็นอิสระจากอำนาจ “เมือง” ประกอบอาชีพประมงโดยถือหลัก “ยืนยง” หรือหลักแห่งความยั่งยืนมาใช้ประกอบอาชีพ ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติต่อทะเลเสมือนทะเลเป็น “แม่” ผู้มีบุญคุณต่อมนุษย์ หากสำนึกเช่นนี้เกิดในหัวใจ ย่อมไม่มีการรุกรานทำลายธรรมชาติเพื่อประโยชน์ส่วนตน ทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นสิ่งมีค่า เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต มิใช่เป็นแหล่ง “ทุน” ให้มนุษย์กอบโกยเอากำไร

เมื่อความดี ความงาม และความจริง	ใช่เป็น เพียงสิ่ง...ที่หิวโหย
ใช่เป็น เพียงคำ-นามประโดย	แต่แยมดอก-บานโรย มืออยู่จริง
ลูกทะเลดูแลแม่ทะเล	กับเพลงถ้อยร้อยเล่ห์กลับกลอกกลิ้ง
จึงดอกรักร้อยรักเสापักพิง	มนต์การเมืองที่เคยสิงก็สร้างชา
ลูกทะเลจับปลา-รักษาทะเล	กับประมงร้อยเล่ห์ล้างผลาญพรา
เสียงแสนล้ำนวมลชนคนกินปลา	จะดูแล-หรือว่า...ฆ่าทะเล

⁷⁰ ร้อยดาว, “คลื่นรักของแม่ไม่เคยหลับ,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 691 (สิงหาคม 2548): 59.

ดังนั้น เมื่อพิจารณาวิถีชีวิตของชาวประมงที่กวีได้กล่าวถึงในตอนต้นของบทกวี ทำให้ทราบว่า “ความดี – ความงาม – และความจริง” เป็นสิ่งที่ย่อมดำรงอยู่ มิได้เป็นเพียงคำที่พูดขึ้นมาลอยๆ ให้สวยงาม หากชาวประมงดำรงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำในทะเล ภายใต้ความคิดว่า ทะเลเปรียบเสมือนแม่ การเอื้ออิงอาศัยกันระหว่าง “ชาวประมง” และ “ทะเล” จะไม่ก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติ กวีตั้งคำถามกับมนุษย์ทั่วไปว่า ในฐานะ “ผู้กินปลา” เราจะเลือกดูแล หรือฆ่าทะเล

บริบทของการสร้างบทกวีนี้ นับเนื่องมาจากเหตุการณ์ชาวประมงพื้นบ้าน จ.สงขลา ปิดอ่าวสงขลา เพื่อประท้วงกองทัพของเรือปลากะตักปั่นไฟประกอบอวนตาถี่ ที่จับสัตว์น้ำได้คราวละมากๆ ที่เข้ามาจับทรัพยากรสัตว์น้ำจนร่อยหรอ เป็นผลให้ชาวประมงพื้นบ้านได้รับความเดือนร้อนอย่างรุนแรง เทือก บรรทัดเคยเขียนถึง ชาวประมงพื้นบ้านเหล่านั้นไว้ว่า

เสียงแห่งความทุกข์ยากของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านผู้ที่ทำการประมงที่เป็นทั้งอาชีพและวิถีชีวิตที่ดิ้นรน กลมกลืนอยู่กับทะเลเหมือนแม่กับลูก แม่ดูแลลูก ลูกดูแลแม่ไม่ให้ป่วยไข้ ทั้งแม่และลูกยังยืนกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ไม่น่าเชื่อว่าเสียงเรียกร้องของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านจะกลายเป็นเสียงคลื่นกระทบฝั่ง ผู้คนในสังคมที่ชอบกินกุ้งหอยปูปลาก็กินเฉยเมย ไม่ได้คิดอะไร ไม่จุกคิดว่าอนาคตจะเหลืออาหารทะเลจานเด็ดที่เป็นแค่แพลงตอนต้มยำอย่างเดียว⁷¹

นอกจากนี้ เทือก บรรทัดยังกล่าวถึง ความล่มสลายของวิถีการทำประมงแบบพื้นบ้านไว้ในบทกวีโดยสาเหตุอื่นๆ ที่ต่างออกไป ดังตัวอย่างบทกวี “รู้บั้งแล้วปู”⁷² กวีกล่าวถึง ความล่มสลายของวิถีชีวิตชาวประมงอันเนื่องมาจากความละเลย ไม่สนใจของผู้คน กวีเริ่มต้นด้วยการพรรณนาภาพของทะเลที่งดงามว่า

เรือตระวันพรรณรายทอสายรุ้ง	ที่ขอบคุ้งโค้งครามผืนน้ำกว้าง
สายรุ้งอร่ามรุ้งเรืองรางซาง	ประทับวงลงวางกลางทะเล
สายรุ้งแร้งระบายน้ำ	วิบวิบแววตามคลื่นแห่
ระบายคลื่นระบายเรือไกวเปล	วาดสวรรค์ว่าแห้วให้เวลา

⁷¹ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551), หน้า 80.

⁷² เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 23-24.

พระลบลับ...ลปรุ่งแรค้งโค้ง
แต่มีทะเลทรายพริบแวมวิบตา

ระย้าโยงดาวเดือนเยื่อนส่องหล้า
ที่เส้นสุดขอบฟ้ารุ่งดาววัน

เทือก บรรทัดพรรณนาความงดงามของทะเลอันดามัน โดยกล่าวถึง โคน้ำที่ก่อกำเนิดขึ้นอย่างสวยงามกลางทะเล มีการสรรคำที่ให้ภาพแห่งความงดงามหลายคำ เช่น “พรรณราย” “อร่าม” “เรือง” “วิบวิบ” “แวววาม” เป็นต้น มีสัมผัสอักษรที่ทำให้เสียงอันไพเราะ กวีเน้นย้ำคำว่า “รุ่ง” อันเป็นสัญลักษณ์ของความงามตรงตราบตรง ความงามของรุ่งนั้น “วาดสวรรค์” แต่สวรรค์นั้นกลับเป็นสวรรค์อัน “ว่าเหว”

คือทะเลวันที่รุ่งสีฉ่ำ
คือทะเลมาลา “อันดามัน”
ไม่มีภาพเรือแจวตกแรวปู
เคยรายแรวแจวกู้ปูดำดง
ในแรวปูวันนี้ไม่มีปู
คือใคร...แต่มีทะเลให้ทุกข์ตรม

คือทะเลคืนค้ำนำดาวนั้น
ที่ปิดกันเรื่องราวชาวประมง
ที่เคยอยู่อย่างไทยไม่โลภหลง
อยู่ดำรงเรียบง่ายท่ามกลาง
ที่เคยอยู่อย่างไทยสลายล่ม
ใครจ่อมจมเรือแจวตกแรวปู⁷³

ในสายตา กวี ความงามของทะเลอันดามันนั่นเอง ที่เป็นเหตุให้คนลุ่มหลงยึดติดอยู่กับความงาม การติดอยู่กับความสวยงามของทะเลจึงเป็นการมองเพียงด้านเดียว บทกวีนี้แม้แสดงน้ำเสียงหมั่นเศร้า หากในมุมหนึ่งเป็นการเสียดสีมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ที่เมื่อนึกถึง “ทะเล” ทุกคนจะนึกถึงภาพความงามของทะเลเพียงด้านเดียว ในความเป็นจริงทะเลมิได้มีสถานะเพียงสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากสำหรับมนุษย์บางกลุ่ม ทะเล คือ บ้าน แทนที่ชาวประมงผู้อยู่ใกล้ชิดทะเล ได้อยู่ใกล้ชิดกับความงามถึงเพียงนั้นจะมีความสุข ชาวประมงในปัจจุบันกลับไม่ได้มีชีวิตที่เป็นสุข เพราะวิถีการทำประมงในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคย “อยู่อย่างไทยไม่โลภหลง” กลายมาเป็นการประมงที่ทำลายธรรมชาติตามกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง

“รุ่งบังแรวปู” จึงมีความหมายที่ล้าลึก เทือก บรรทัด ใช้คำว่า “รุ่ง” แทน ความสวยงามของทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นแง่มุมเดียวที่ผู้คนส่วนใหญ่มองเห็น ส่วน “แรวปู” คือ วิถีการทำประมงแบบดั้งเดิม ที่ “อยู่อย่างไทยไม่โลภหลง” และ “อยู่ดำรงเรียบง่ายท่ามกลาง” ความสวยงามของทะเล บดบังสายตาผู้คนภายนอกมิให้ได้รับรู้และเข้าใจความทุกข์ยากของชาวประมง ทะเลในวันนี้ของชาวประมงจึงมีสภาพเป็นสวรรค์อันว่าเหว

⁷³ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 23.

เหตุที่กวีใช้ “แรวปู่” มาสื่อแสดงถึงเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพของชาวประมงก็เพราะ “แรว” เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัจจุบันไม่มีผู้ใดใช้แรวในการจับปูทะเลอีกต่อไป เพราะชาวประมงต่างพากันใช้เครื่องมือสมัยใหม่ในการจับสัตว์น้ำ

กวีสรุปในตอนท้ายบทกวีอย่างสิ้นหวังว่า ไม่มีผู้ใดใช้แรวอีกต่อไป ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย “อย่างไทย” ก็ “ล่มสลาย” ไป ยังความสะเทือนใจให้แก่ผู้อ่าน และเมื่อกวีใช้กลวิธีปฏิบัติจนด้วยการตั้งคำถามในวรรคสุดท้ายว่า “ใครจ่อมจมเรือแจวตักแรวปู่” คำถามนี้อาจมีได้ต้องการคำตอบ หากเป็นความมุ่งหวังของกวีที่ปรารถนาให้ผู้อ่านได้นึกถึงสาเหตุที่แท้จริงของความล่มสลายของ “แรวปู่” หรือวิถีการทำประมงแบบดั้งเดิม

ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากวิถีแห่งอาชีพชาวประมงแบบพื้นบ้านจะล่มสลายแล้ว วิถีการทำนาแบบดั้งเดิมก็ได้รับผลกระทบด้วย เทือก บรรทัด มีความห่วงใยต่ออนาคตของวิถีการทำนาแบบดั้งเดิม ด้วยความเป็นลูกชายของชาวนา ผู้มีความศรัทธาในวิถีแห่งการทำนา ความรู้สึกห่วงใยชาวนาจึงถูกสะท้อนผ่านบทกวีหลายบท ประมวล มณีโรจน์เคยกล่าวถึงเทือก บรรทัดไว้ว่า

“เขา(เทือก บรรทัด) เป็นนักต่อสู้ที่ “เป็น”
ชาวนา ชื่นชมในวิถีของบรรพบุรุษ และภาคภูมิใจในวิถี
ของชาวนา”⁷⁴ (ขยายความโดยผู้วิจัย)

ความดีงามของสังคมเกษตรกรรมของชาวนาในอดีต ได้ถูกถ่ายทอดผ่านบทกวีของเทือก บรรทัดที่มีชื่อว่า “ทุ่งนาชีวิต”⁷⁵ กวีกล่าวถึงความดีงามของวิถีการทำนาแบบดั้งเดิม ก่อนจะกล่าวถึงสภาพความล่มสลายของวิถีการทำนาแบบดังกล่าวด้วยความคับแค้นใจ กวีเริ่มต้นด้วยการบรรยายถึงสภาพความสวยงามของทุ่งนาหน้าฝน

เดือนแปดปิดม่านซึ่งแดดสวຍ	เปิดฉากลมช่วยสลัฟฝน
เมฆเทาแต้มทาแต่งฟ้าบน	ลบรอยแดดต้นฤดูกาล
ฟ้าโปรยโรยสายสุหร่ายฝน	อาบทุ่งแต่งตนขึ้นฉ่ำหวาน
กบเขี่ยดซร้องเพลงสาธุการ	เชื้อเชิญวิญญาณการทำนา

⁷⁴ ประมวล มณีโรจน์, “การจากไปของคนตรงเมืองตรัง,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 693 (กันยายน 2548): 67.

⁷⁵ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 69.

สืบทอดวิญญานมานานัก	แจ่มแจ้งประจักษ์ล้ำเลิศค่า
ทำนาหากินธรรมดา	แจ่มชัดสัจจา-ชีวิตจริง
ผ่านพบ รู้สึก นึกคิด	หลอมชีวิตอยู่กับสรรพสิ่ง
กลมกลืนปรับปรนพึงพิง	ไม่ขันแข่งแย่งชิงเช่นวันนี้

เดือนแปด ที่กวีกล่าวถึง ก็คือฤดูฝน เดือนแปดมีความสำคัญต่อชาวนาในฐานะ ฤดูแห่งการทำนา เทือก บรรทัดบรรยายถึง “มานแดด” ที่หายไปในเดือนแปด โดยมี “ลม” และ “ฝน” เข้ามาแทนที่ ภาพธรรมชาติที่กวีบรรยายทำให้เกิดจินตภาพแห่งความงามได้เป็นอย่างดี กวีใช้คำว่า “สุหร่ายฝน” มาบรรยายภาพฝนที่โปรยฝอยลงมาจากฟ้ามา “อาบ” ทุ่งนา กบเขียดในนาส่งเสียงร้องราวกับว่ากำลัง “ซร้องเพลงสาธุการ” ซึ่งถือเป็นเพลงเริ่มต้นของพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ในทัศนะของกวี การทำนา ก็เปรียบดังพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ “เพลงสาธุการ” ได้เชื่อเชิญวิญญานผู้คนให้ทำนา และภาพความงดงามเหล่านี้เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมายาวนาน มีคุณค่ายิ่งใหญ่ดำรงอยู่ในการ “ทำนาหากินธรรมดา” ซึ่งกวีถือว่า เป็น “ชีวิตจริง” และชีวิตจริงก็คือการ “กลมกลืนปรับปรนพึงพิง” ดำรงชีวิตและมีอาชีพที่เอื้ออิงกับธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้กำลังเลือนหาย ยุคสมัยปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่กวีใช้คำว่า “ขันแข่งแย่งชิง” ชีวิตลุ่มหลงเร่าร้อน กวีตั้งคำถามเตือนสติเพื่อนมนุษย์ว่า

ใครหลอก ใครหลอน ให้ลุ่มหลง	ใครโง่ ใครงง หลงวิถี
ใครตื่นตูม ตื่นเต้น ใครเห็นดี	ใครฆ่าชีวิต...ชาวนาไทย

การแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรทุกวันนี้ก่อให้เกิดความสะเทือนใจอย่างยิ่งต่อเทือก บรรทัด กวีได้ตั้งคำถามด้วยการย้าซ้ำๆ คำว่า “ใคร” ทั้งนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้มนุษย์คิดถึง ความ “ลุ่มหลง” กับวิถีชีวิตแบบใหม่, “ความโง่-งง-หลงวิถี” และความ “ตื่นตูม-ตื่นเต้น-เห็นดี” กับวิถีชีวิตแบบใหม่ ที่นำมาซึ่งความล่มสลายของธรรมชาติและก่อทุกข์แก่ตน กวีตั้งคำถามว่า แท้จริงแล้วใครคือผู้ “ฆ่า” วิถีชีวิตของชาวนา คำถามนี้กวีมิได้ต้องการคำตอบแต่อย่างใด เพราะกวีได้สรุปด้วยการบริภาษอย่างรุนแรงต่อผู้คนที่ชื่นชอบวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ความว่า

โง่เง่าเท่าตุ๋นกันทั้งชาติ	ตกเป็นทาสบริโภคนิยมใหม่
ล้างผลาญ ดิน น้ำ ลม ไฟ	จะไปอยู่ดาวใด...ยังไม่รู้

เทือก บรรทัดแสดงความสิ้นหวังและบริภาษด้วยถ้อยคำรุนแรง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการเตือนสติผู้คนในปัจจุบันให้เลิก “โง่เง่าเท่าตุ๋น” ตกเป็น “ทาส” ของลัทธิบริโภคนิยมใหม่ หรือลัทธิบริโภคนิยม

ที่มุ่ง “แสวงหาความมั่งคั่งเพื่อการบริโภค โดยไม่คำนึงถึงจริยธรรมและคุณธรรม สรรพสิ่งกลายเป็นสินค้า การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีไมตรีจิตหายไป ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค และระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ... ประเพณีไทยบางอย่างในท้องถิ่นหมดความหมายลงอย่างสิ้นเชิง”⁷⁶ ท่วงนาชีวิตในวันนี้จึงเป็นท่วงนาแห่งความเศร้า เทือกบรรทัดเคยกล่าวถึง วิธีการทำนาในปัจจุบันไว้ตอนหนึ่งว่า

ผมออกไปที่นา ท่ามกลางฟ้าร้องฝนกระหน่ำ เสียงกบ
เขียดแข่งเสียง ชวานาต่างเตรียมตัวทำนา... ผมเห็นการทำนา
สมัยใหม่ที่ตกเป็นทาสบริษัทปุ๋ย บริษัทยาฆ่าแมลง บริษัท
เครื่องจักรกลจากต่างแดน ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่เดิมแล้วยังต้อง
จ่ายค่าจ้างแรงงานที่สูงลิ่ว⁷⁷

ภาวะความล่มสลายของการ “อยู่อย่างไทย” วิถีแห่งอาชีพ หรือวิถีการดำรงชีวิตแบบพื้นบ้านที่ “ง่าย – งาม” นั้น ไม่เพียงมีผลทำให้ผู้คนยากจนลง เพราะตามไม่ทันกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยแล้ว ธรรมชาติที่เคยดำรงอยู่อย่างเอื้ออิงกับมนุษย์ก็ต้องตกอยู่ในสภาวะวิกฤตอีกด้วย ความล่มสลายของวิถีชีวิตที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติจึงมีข้ออะไรอื่น ๆ หากคือความล่มสลายของธรรมชาติด้วยเช่นเดียวกัน

3.3 บทกวีของเทือก บรรทัดที่มุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติแก่สังคม โดยการยกย่องวีรกรรมของนักอนุรักษ์ธรรมชาติ

การยกย่องวีรกรรมของนักอนุรักษ์ธรรมชาติ มีผลต่อจิตสำนึกของผู้คน ดังจะเห็นได้จากกรณีของ สืบ นาคะเสถียร นักอนุรักษ์ธรรมชาติคนสำคัญของเมืองไทย ในยามมีชีวิตอยู่วีรกรรมของ สืบ เป็นสิ่งที่เล่าขานกันอยู่เสมอ หรือกระทั่งในยามล่วงลับ วีรกรรมของ สืบ นาคะเสถียร กลายเป็นตำนาน เป็นแบบอย่างให้แก่ นักอนุรักษ์ธรรมชาติอื่นๆ ในการสืบทอดเจตนารมณ์ในการพิทักษ์รักษาธรรมชาติต่อไป

เทือก บรรทัดได้หยิบยกเรื่องราวของ “ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้านโครงการท่าอากาศยาน – มาเลเซีย ที่บริเวณลานหอยเสียบ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจุดที่มีการ

⁷⁶ ธิดา สาระยา, อารยธรรมไทย (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2539), หน้า 83.

⁷⁷ เทือก บรรทัดและณิธิ พันจันทร์, ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547), หน้า 116.

กำหนดเป็นพื้นที่วางท่อก๊าซไทย – มาเลเซียขึ้นจากทะเล”⁷⁸ มาเป็นอนุหาทรัพย์ สิ่งที่พวกเขาทำคือ การรวมตัวกันคัดค้านและไม่ยินยอมให้รัฐบาลวางแนวท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย แม้ว่าจะย้ายการวางแนวท่อก๊าซจากลานหอยเสียบไปสู่ที่อื่นแล้วก็ตาม การต่อสู้โดยสันติของชาวบ้านเพื่อรักษาธรรมชาติในผืนแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่ได้ถูกนำมาถ่ายทอดผ่านบทกวีที่มีชื่อว่า “วีรกรรมเม็ดทรายลานหอยเสียบ”⁷⁹

เธอคือรองเท้าที่ก้าวย่า	ฉันคือความเจ็บซ้ำเธอย่าผ่าน
เธอคือกลไกสมัยกาล	ฉันคือจิตวิญญาณเนิ่นนานมา
รองเท้าปรารถนานำพาเธอ	เดินไปกับเข็มเห่อโลกทัศน์หา
ลึมหานทรายนุ่มนึ่งเท้าชิวา	ลึมหิวิตคุณค่าฟ้าลานทราย
เธอคือรองเท้าที่ก้าวย่า	เหยียบไปบนเจ็บซ้ำร่ำร้องไห้
แต่ละอย่างเหยียบย่าทำลาย	เดินไปบนความตายมากมายนัก
ปรารถนาพาใจเธอไกลโพ้น	ไม่ยินเสียงตะโกนการทอดัก
ไม่รู้สึกลึกซึ้งถึงความรัก	มุ่งไปสู่กับดักสถานเดียว

“เธอ” ที่กวีกล่าวถึงในบทกวี ก็คือ รัฐบาล ที่มุ่งจะดำเนินการโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ให้สำเร็จ จากการสำรวจของนักวิชาการฝ่ายต่างๆ ล้วนยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า การสร้างท่อก๊าซไทย – มาเลเซียก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี รัฐบาลจึงเปรียบได้กับ “รองเท้า” อันเป็นตัวแทนของ วัตถุ หรือความผิดใฝ่ในวัตถุ ที่ได้ก้าวเข้ามาเหยียบผืนทราย ที่เต็มไปด้วย “เม็ดทราย” ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้าน “เม็ดทราย” เล็กจ้อยและถูก “รองเท้า” ย่ำผ่านเช่นเดียวกับชาวบ้านผู้ไม่รู้เท่าทัน “กลไกสมัยกาล” ย่อมต้องเป็นผู้ถูกกระทำอยู่เสมอ

ในสายตา กวี “รองเท้า” หรืออีกนัยหนึ่งคือ ตัวแทนของวัตถุ ตัวแทนของสิ่งที่ล้นเกินของชีวิต เป็นสิ่งที่เป็นเหตุให้รัฐบาลดำเนินการสร้างท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย แม้รัฐบาลจะอ้างถ้อยคำสวยหรูเพียงใด แต่ท้ายที่สุด ท่อก๊าซที่จะเข้ามาสู่พื้นที่นั้นมิได้เป็นผลประโยชน์แก่ชาวบ้านแต่อย่างใด ความ “ไม่รู้สึกลึกซึ้งถึงความรัก” จึงทำให้รัฐบาลผู้ดูเสมือนเป็นฝ่ายกระทำ แท้จริงก็มีสภาพอันน่าสมเพช เนื่องจากไม่รู้ตัวว่าตนก็ตกเป็นทาส “กลไกสมัยกาล” เช่นกัน

⁷⁸ หทัยสิริ เจาวพัฒนา, “กระบวนการสื่อสารในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาวิทยา ภาควิชาวิทยาและสื่อสารการ แสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 68-69.

⁷⁹ เทือก บรรทัด, **บึงพระจันทร์** (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 50-51.

เราคือเท้าคือทรายคือชายหาด	เย็นสงบสะอาดมีห่อหุ้ม
เท้า-ทราย-ชายหาดประสานเกลียว	แต่เธอคือคมเขี้ยวรองเท้าคม
ฉันคือเม็ดทรายในรองเท้า	เธอคือความปวดร้าวขึ้นขม
ฉันคือเม็ดทรายร้าวระบม	ถึงถูกขว้างลอยลมไม่ลืมหาย

วรรคที่ว่า “เราคือเท้าคือทรายคือชายหาด” หมายถึง ชาวบ้านที่รวมตัวกันคัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียที่ลานหอยเสียบ กวีตั้งใจสื่อว่า ชาวบ้านผู้ออกมาปกป้องรักษาแผ่นดินที่ตนอยู่อาศัย เป็นผู้ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติอย่างแท้จริง ชัยชนะของชาวบ้านจึงมิใช่สิ่งอื่นใด หากคือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ภายใต้ความสำนึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติเท่านั้น ที่จะทำให้เกิดผลในการอนุรักษ์ได้ดีที่สุด

นักอนุรักษ์ธรรมชาติอีกคนหนึ่งที่เทือก บรรทัดกล่าวถึง คือ “เจริญ วัดอักษร” ประธานกลุ่มอนุรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก แกนนำผู้คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความตายที่เกิดขึ้นอย่างมีเงื่อนงำของเจริญ วัดอักษร เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นจุดจบอันชวนสลดใจของคนที่หัวใจแท้จริงในการเสียสละ ต่อสู้เพื่อรักษาธรรมชาติ สลักเกษณ์ ศิวรักษ์ ได้กล่าวชื่นชมเจริญ วัดอักษรว่า

เจริญ วัดอักษรนั้น เขาเป็นคนธรรมดาสามัญอย่างเราและ
ท่านทั้งหลาย แต่เขาเป็นคนที่ตามีแวว กล้าเฟงกล้าพิณิจ และกล้า
ท้าทายอำนาจอันเป็นธรรม...

เจริญ กับภรรยา และชาวบ้านอีกมากมายได้ร่วมกันต่อสู้
อย่างสันติวิธี ต่อต้านสิ่งซึ่งเรียกว่า ความเจริญ หรือความทันสมัย
ที่ชนชั้นบนพากันยัดเยียดให้ชาวบ้าน...

เจริญและชาวบ้านที่เป็นมิตรสหายอาศัยสัจจะ วิริยะ
อุตสาหะ และสามัคคีธรรม ไม่จำเพาะผู้คนในจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ หากรวมตัวกันกับคนที่รักสัจจะ รักประชาธิปไตย
จากบ้านอื่นเมืองอื่น แม้ประเทศอื่น จนสามารถเอาชนะโครงการ
สร้างโรงไฟฟ้าอันเลวร้ายเสียได้⁸⁰

⁸⁰ สลักเกษณ์ ศิวรักษ์, “พระนาง ณ ธรณี ราลิกวีรกรรมวีรชน เจริญ วัดอักษร,” ปาจารย์สาร 3 (ธันวาคม 2548): 45.

ความตายของเจริญ วัดอักษร มีผลต่อความรู้สึกของเทือก บรรทัดในฐานะนักอนุรักษ์
ธรรมชาติ ผู้มีอุดมการณ์เดียวกัน เทือก บรรทัดได้เขียนบทกวีให้ "เจริญ วัดอักษร" บทกวีดังกล่าว
มีชื่อว่า "ยัมของความตายที่แตกต่าง : แต่ เจริญ วัดอักษร"⁸¹

ตรงสี่แยกแห่งความตายที่แตกต่าง

ความตายที่ตายก่อนตาย

เดินจูงมือจิตวิญญาณอลังการ

กลับบ้านแห่งความดีงาม

ด้วยอากัปภิกิริยา

สง่า สงบ

งดงาม

โอ้ความตายที่ตายก่อนตาย

เจ้าคือมหัศจรรย์ของการเดินไป

ที่เดินมา

เจ้าคือมหัศจรรย์แห่งปางลีลา

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ที่เดินมา

ให้ปวงข้าฯ ได้ชื่นชม

ความตายที่ "ตายก่อนตาย" นี้ กวีอาจมิได้หมายถึง การพันทุกข์ หากเปรียบไปถึงจิตใจของ
บุคคลเช่น เจริญ วัดอักษร ซึ่งเป็นคนกล้า เจริญ วัดอักษรเป็นผู้มีความ "กล้าในการท้าทายอำนาจ
รัฐ อำนาจนายทุน กล้าที่จะเสี่ยงอันตรายเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม รวมไปถึงกล้ารับผิดชอบท้องถิ่น
ตนเองในการสร้างทิศทางว่าจะไปในทางใด"⁸² คนที่จะมีหัวใจ "กล้า" ได้ถึงเพียงนี้ ย่อมต้องไม่รักตัว
กลัวตาย การอยู่ของเจริญ วัดอักษรก็สะท้อนความ "กล้าตาย" และและ ความตายของเจริญ วัด
อักษร ก็สูงส่งไม่แพ้ความ "ตายก่อนตาย" เช่นกัน

ยัมเกิด! เจ้าความตายที่ตายก่อนตาย

⁸¹ เทือก บรรทัด, "ยัมของความตายที่แตกต่าง : แต่เจริญ วัดอักษร," *มติชนสุดสัปดาห์* 1250 (สิงหาคม 2547): 43.

⁸² สิริวันท์ กลิ่นละมุน, "การสะท้อนอุดมการณ์ผ่านการเล่าเรื่องในข่าวกรณีความขัดแย้งโรงไฟฟ้าบ่อนอก,"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 70.

ยี่มิให้โลกแยมตะวันตก
ให้กับความตายที่ซ่อนอยู่ในเรือนร่าง
ของความตาย
ของผู้ที่ไม่คิดจะตาย
ได้เห็นทาง

ความตายของเจริญ วัดอักษร คืออนุสรณ์ที่ทำให้คนในสังคมผู้ “ที่ไม่คิดจะตาย” ได้ขบคิด ว่าที่ผ่านมามาได้ทำคุณความดีใดฝากไว้เป็นอนุสรณ์บ้าง ความตายของเจริญ วัดอักษรได้ถูกเทือก บรรทัดนำมาเป็นบทเรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนมีจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิ่งที่ถูกต้อง ดุจเดียวกับที่ เจริญ วัดอักษร ต่อสู้เพื่ออนุรักษ์ผืนแผ่นดินที่ตนเองอาศัย นอกจากนี้ นักอนุรักษ์ธรรมชาติอีกผู้หนึ่ง ซึ่ง เทือก บรรทัดได้เขียนบทกวีไว้เพื่อรำลึกถึงการจากไป และเตือนสติผู้ที่ยังคงอยู่ คือ “มียะ หะหว่า” หญิงมุสลิม แกนนำชาวประมงพื้นบ้านเจ้าไหม ผู้ยึดมั่นในการทำประมงพื้นบ้าน และเป็นนักอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่สำคัญคนหนึ่งของจังหวัดตรัง ดังคำกล่าวยกย่อง “มียะ หะหว่า” ที่ว่า

จ๊ะยะ (มียะ หะหว่า) ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้อง ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและสิ่งแวดล้อม ทั้งป่าชายเลน หญ้า ทะเล ปะการัง และปลาพะยูน ฯลฯ ในฐานะชาวบ้านธรรมดาสามัญ ชื่อเสียงของเธอไม่ได้โด่งดังเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากนัก ทว่า ในแวดวงของคนที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดที่เคยไปมาหาสู่ ต่างนับถือขนาดของ ‘หัวใจ’ และทุกคนไม่ลังเลที่จะกล่าวว่าเธอเป็นคนจนผู้ยิ่งใหญ่ ในยุคสมัยที่ ‘เงิน’ และวัตถุสำคัญกว่า ‘ความดีงาม’⁸³

ภาพที่ 20

“มียะ หะหว่า” แกนนำชาวประมงพื้นบ้านเจ้าไหม
ผู้ยึดมั่นในการทำประมงพื้นบ้าน
และเป็นแกนนำในการจัดตั้ง
สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

⁸³ ชนะ เสียงหลาย, “การก่อเกิดและคำขอโทษ,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 694 (กันยายน 2548): 48 – 49.

เทือก บรรทัดกล่าวถึงมูลเหตุของการเขียนบทกวี “แต่เธอ...มิยะ หะหว่า” ไว้บนเวที “เครือข่ายประชาชน กรณีวิกฤตชายฝั่งและทะเลไทย กับบทบาทภาคประชาชนเพื่อรำลึกถึง มิยะ หะหว่า นักสู้หญิงประมงพื้นบ้าน” ว่า

หลังจากจ๊ะยะตายนั้น ผมก็มีความรู้สึก ว่า อยากจะเขียนอะไรไว้สักอย่างหนึ่ง ไว้อ่านเองก็ได้ ไว้บอกตัวเองก็ได้... เป็นการเขียนให้กับจ๊ะยะ จ๊ะยะบุคคลที่ผมได้รู้จัก เป็นบุคคลที่ผมว่า... เราเข้าใจกันถึงจิตวิญญาณมากพอสมควร⁸⁴ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

เทือก บรรทัดแต่งบทกวีขึ้นเพื่อแสดงความอาลัยต่อการจากไปของ มิยะ หะหว่า ด้านหนึ่ง เพื่อเป็นการแสดงความอาลัย หากอีกด้านเป็นการแสดงเจตจำนงในการอนุรักษ์ธรรมชาติของเทือก บรรทัดพร้อมทั้งปลุกเร้าจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่ผู้อ่าน บทกวี“แต่เธอ...มิยะหะหว่า”⁸⁵ มีใจความว่า

ก่อนโลกจะเดินมาหาเธอพบ	พะยูนกลายเป็นศพนับไม่ถ้วน
หาดยาว – เจ้าใหม่ไร้กระบวน	จะต่อทวนกับนักล่าฆ่าทะเล
ก่อนชายเลนจะเป็นลานประหารหมู	เธอคือคนกอบกู้สุ้มเล่ม
หลังประมงหลงปลื้มลิ้มพื้นเพ	เธอขับกล่อมเพลงเห่ทะเลตรึง
กลางคลื่นกระแสนกาลผลาญพร่า	เธอคือธิดาแห่งความหวัง
ยามหนุ่มสาวเหนื่อยล้าพะว้าพะวัง	เธอคือมนต์ขลังกำลังใจ

เทือก บรรทัดกล่าวถึง สัจธรรมข้อหนึ่งที่พบเห็นได้บ่อย คือ นักอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือนักต่อสู้เพื่อสังคมผู้ยิ่งใหญ่ต้องผ่านการต่อสู้มาอย่างยาวนานกว่าจะได้รับการยอมรับ กว่าที่ “เสียง” หรือคำพูดของเขาหรือเธอจะมีพลังพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นักต่อสู้เหล่านั้นก็มักจากไปก่อนเสมอ

เทือก บรรทัดกล่าวว่า ก่อนที่ “เสียง” หรืออีกนัยหนึ่ง คือการเรียกร้องแห่งการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์ทะเลของมิยะ หะหว่าจะมีอำนาจพอในการสื่อสารต่อสังคม สัตว์น้ำที่ใกล้สูญพันธุ์ และหลงเหลืออยู่ที่เดียวในประเทศไทย คือ บริเวณรอบเกาะลิบง จังหวัดตรัง คือ “ปลาพะยูน” นั้นได้

⁸⁴ ณพล คงแก้วและคนอื่นๆ. เทือก บรรทัด (เทปบันทึกภาพ), 2548.

⁸⁵ เทือก บรรทัด, “แต่เธอ..มิยะ หะหว่า,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 692 (กันยายน 2548): 89.

“กลายเป็นศพ” ไปแล้วเป็นจำนวนมาก มิยะ หะหวามีคุณูปการใหญ่หลวงต่อทะเลตริง เนื่องจากเธอเป็นบุคคลหนึ่งที่ยังคงยืนหยัดทำการประมงแบบพื้นบ้าน รวมทั้งเรียกร้องให้ชาวประมงที่ “หลงปลื้มลิ้มพื้นเพ” ได้หันกลับมายืนหยัดทำการประมงในวิถีแห่งบรรพบุรุษท่ามกลาง “คลื่นกระแสกาล” หรือกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน จากนั้น กวีได้แสดงความอาลัยต่อการจากไปของสตรีนักอนุรักษ์ว่า

แต่เธอ...มิยะ หะหวา	ผู้จากไปไม่ทันลาป่าน้ำใส
พลังเสียงปูปลาโตกาลัย	หาดยาว – เจ้าไหมหนองน้ำตา
หญ้าทะเลเห็นเพลงพญาโศก	คลื่นโยกยวงย้วยด้วยห่วงหา
ลมทะเลขับขานอ่านดูอาร์	แผ่นดินหลังน้ำตานองหน้าดิน
ไปเถิด มิยะ หะหวา	มีต้องหวังเจตนาจะสูญสิ้น
หาดยาวจะสาวไผ่ไหมชีวิน	ถักทอเจตน์จันต์จำนงเธอ
มิยะ หะหวา หลับตาเถิด	โลกนี้ยังทูนเทิดเธอเสมอ
โลกหน้าก็เรงรำบำเธอ	เป็นสองโลกของเธอที่ไม่ตา

เทือก บรรทัดแสดงความอาลัยต่อการจากไปของมิยะ หะหวาด้วยการใช้ภาพพจน์อันงดงาม สร้างความสะเทือนใจ เป็นต้นว่า การใช้ภาพพจน์บุคคลวัต เช่น “เสียงปูปลาโตกาลัย,” “หาดยาว – เจ้าไหมหนองน้ำตา,” “หญ้าทะเลเห็นเพลงพญาโศก,” หรือ “แผ่นดินหลังน้ำตา” เป็นต้น ความอาลัยต่อการจากไปของมิยะ หะหวาได้แปรเปลี่ยนเป็นพลังในตอนท้าย ด้วยเพราะกวีกล่าวว่า เจตนาธรรมอันแน่วแน่ในการปกป้องรักษาทะเลของมิยะ หะหวาจะไม่มีวันสูญสิ้น เพราะในยามอยู่เธอได้ก่อคุณูปการไว้มากมาย

การเรียกร้องจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติผ่านการบอกเล่าและเชิดชูวีรกรรมของนักอนุรักษ์ธรรมชาติผู้ยิ่งใหญ่มีผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติของผู้คน นอกจากจะซาบซึ้งใจในความเสียสละของบุคคลเหล่านั้นแล้ว ยังเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์สถานเจตนาธรรมอันแน่วแน่ของนักอนุรักษ์ธรรมชาติผู้ยิ่งใหญ่เหล่านั้นอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป วิถีทางของการอนุรักษ์ธรรมชาติผ่านบทกวีของเทือก บรรทัด มิได้เป็นเพียงกระบวนการของการ “เรียกร้องให้หยุด” หรือ “การชี้แนะ” ให้ทำโดยตรง หากแต่ในบทกวีบทหนึ่งๆ เทือก บรรทัดได้ “ปูทาง” แห่งความคิด ก่อนจะทิ้งท้ายด้วยการให้ข้อคิด

แม้เทือก บรรทัด จะมีได้ใช้ภาษาอย่างวิจิตรเพื่อบรรยายธรรมชาติใน “แงงาม” หากแต่ในสิ่งที่ดูธรรมดา ดูราวไร้วามงาม ภายในกลับมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอย่างซับซ้อน สรรพสิ่งในธรรมชาติต่างดำรงอยู่อย่างยิ่งใหญ่ และได้สะท้อนความงามของกันและกันออกมาให้มนุษย์ได้เห็นความงามของความสอดประสานในโลกของธรรมชาติที่งามดุจสัมผัสแห่งกายกมลอันเนื่อง เป็นสิ่งที่เทือก บรรทัดชี้แนะให้ผู้อ่านซาบซึ้งใจผ่านภาษาที่เรียบง่ายไม่พริ้งพรายของกวี

แนวคิดอีกด้านเกี่ยวกับธรรมชาติที่เทือก บรรทัดนำเสนอคือ “ความเสื่อม” ที่เกิดขึ้นทั้งแก่ธรรมชาติทางกายภาพรวมไปถึงวิถีชีวิตอันสอดคล้องและเอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติ การกล่าวถึงธรรมชาติทั้งในแงงามและแง่ของความเสื่อม ย่อมส่งผลถึงการสื่อสารถึงกัน แม้ในการกล่าวถึงธรรมชาติอันเสื่อมโทรม ที่ดูคล้ายการคร่ำครวญถึงอดีต หากแต่ความเสื่อมนั้น ได้ยกระดับธรรมชาติใน “แงงาม” ให้สูงขึ้น ส่งผลให้มนุษย์ปรารถนาจะดำรงคุณค่าของธรรมชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป จากการศึกษาบทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ผู้วิจัยพบว่า แม้น้ำเสียงบริภาษอย่างรุนแรงต่อมนุษย์ผู้ทำลายธรรมชาติ หากมองให้ลึกซึ้งก็คือความปรารถนาดีที่กวีส่งผ่านมาสู่มนุษย์ เพราะด้วยเหตุว่าการทำลายธรรมชาติมิใช่อะไรอื่น หากคือการทำลายมนุษย์ด้วยกันนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม

แม้ว่าบทบาทของวรรณกรรม มิได้เป็นการขับเคลื่อนหรือเคลื่อนไหวโดยตรงในการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่เรามีอาจปฏิเสธได้ว่ากวีนิพนธ์มีผลต่อความคิดของผู้อ่าน ดังคำกล่าวที่ว่า “กวีนิพนธ์นั้น มิได้หมายความว่าเพียงเขียนคำกลอนเป็นเท่านั้น คำกลอนจะต้องอย่างไรไม่สำคัญ แต่หมายถึงคำกลอนที่มีพลังหรือมีอำนาจในการสร้างความสะท้อนใจของคนเราได้”¹ และด้วยความสะท้อนใจที่ส่งจากวรรณกรรมมากระทบใจผู้อ่านนั่นเอง ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคม

เทือก บรรทัดเป็นกวีนักต่อสู้ และเป็นที่ยอมรับกันดีว่า ในชีวิตจริง เทือก บรรทัดเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคม แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมจึงเป็นสิ่งที่เทือก บรรทัดยึดถือมาโดยตลอด ดังคำกล่าวของกวีตอนหนึ่งว่า

ผมไม่ยากให้แยกตัวเองว่า ถ้าเป็นกวีแล้ว ไม่เกี่ยวกับ
การเมือง ถ้าเป็นกวีแล้วไม่เกี่ยวกับชาวสวนหรือราคาพืชผลตกต่ำ
ต้องดูว่าสังคมเป็นยังไง มีความเป็นธรรม ไม่มีความเป็นธรรม ใคร
อยู่ยังไง เป็นยังไง ผมว่ากวีไม่น่าจะละเลย ไม่ใช่หนึ่งผู้ที่กดขี่กับผู้
ที่ถูกกดขี่แล้วเอามาเขียน... สำหรับผมคิดว่า ถ้าเราลงไปแอ็คชั่น
ด้วย เนื้อหาสาระและอารมณ์มันน่าจะชัดเจนกว่านี้ดูเฉยๆ²

การต่อสู้เพื่อสังคมของเทือก บรรทัดได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็น “นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคมในรูปแบบต่างๆ ตามแนวทางอหิงสาเสมอมาอย่างยาวนาน และมีความเข้าใจทุกข์ของผู้คนในแผ่นดินโดยเฉพาะภาคใต้เป็นอย่างดี”³ ตัวอย่างสิ่ง
ที่เทือก บรรทัดได้ทำในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม มีดังนี้

¹ เฮอริ่ง ลาฟคาดีโอ, วรรณคดีกับชีวิตและการเมือง, แปลโดย ธนิต อยู่โพธิ์ (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2518), หน้า 35.

² กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรง,” มติชนสุดสัปดาห์ 1168 (มกราคม 2546): 60.

³ กลุ่มกวีบรรทัด, แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545), หน้า 3.

ภาพที่ 21

“เทือก บรรทัด” กับกิจกรรมเคลื่อนไหว
(ร่วมกับกลุ่มรักท้องถิ่นปอนอก)

- การเป็นประธานองค์กรกลางจังหวัดตรัง 3 สมัยซ้อน
(พ.ศ. 2535, 2538 ,2539)
- การเป็นกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย จังหวัดตรัง (คพป.)
- การเป็นกรรมการคณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตย (ครป.)
- การเป็นแกนนำสำคัญของจังหวัดตรังในการลุกขึ้นต่อต้านเผด็จการ ช่วง

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535

- การเป็นนักพูด นักปราศรัย นักไฮด์ปาร์ค ทางการเมืองภาคพลเมืองที่
ได้รับการยอมรับนับถือถึงความแหลมคมที่สุดในจังหวัดตรัง ฯลฯ⁴

การเรียกร้องต่อสู้เทือก บรรทัด มีทั้งที่เป็นการขึ้นเวทีปราศรัย การเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หรือแม้แต่การเขียนบทกวี การแสดงความคิดเห็นของเทือก บรรทัดเป็นไปอย่างตรงไปตรงมาอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างวาตะของเทือก บรรทัด จากข้อเขียนของเทือก บรรทัด เรื่อง “ปลากะตักปั่นไฟ ยังลอยนวล” ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

ว่ากันถึงที่สุด ผู้ที่คือธัน ตะแบง บิดเบือน ก็คือรัฐบาลเจ้า
หลักการ ชวน หลีกภัยนั่นเอง ไม่ว่าจะพลิกพลิ้ว บิดเบือน ตะแบง
เพราะไม่รู้ ไม่ซึ่งถึงคุณค่าของระบบนิเวศทะเล หรือเพราะ
ปรารถนาจะหลาภยศให้แก่ตัวเองและเพื่อนพ้อง ร่วมพรรคต่าง

⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน www.thaingo.org.

พรรค คุณก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำลายทะเลไทย แม่วันนี้จะหลบหลีกกฎหมายได้ แต่ไม่อาจหลบหลีกนิ้วชี้แห่งประชาสังคมที่ชี้ตรงไปที่พวกคุณแล้วพูดว่า ไอ้พวกทำลายทะเล⁵

ไม่เพียงแต่งานเขียนเท่านั้นที่เทือก บรรทัดใช้เป็นกระบอกเสียงในการตอรองเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม เทือก บรรทัดยังใช้บทกวีในการปลุกจิตสำนึก และสื่อสารกับสาธารณชนได้อย่างมีพลัง ดังที่เทือก บรรทัดได้เคยกล่าวเสมอๆ ว่า

ผมมักใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือสื่อความหมายตามเวทีต่างๆ เป็นเนืองนิจ⁶

การ “สื่อความหมาย” ดังกล่าวก็มีใช้สิ่งอื่นใดหากคือ การต่อสู้เพื่อสังคม โดยใช้บทกวีเป็นเครื่องมือหนึ่งในการต่อสู้ เนื่องจากถ้อยคำและกลวิธีทางวรรณศิลป์ย่อมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ จนอาจนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิด กระทั่ง “การต่อสู้เพื่อสังคม” สำเร็จได้ในที่สุด

บุคลิกภาพของเทือก บรรทัดในความเป็นคนจริงจังและตรงไปตรงมา ผนวกกับเนื้อหาสาระอันเข้มข้นของบทกวี ทำให้กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดและตัวตนของกวี เป็นเครื่องสะท้อนกันและกันได้ที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาบทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวีในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ บทกวีที่สะท้อนปัญหาสังคม และบทกวีที่มุ่งสร้างจิตสำนึกที่ตีงามสู่สังคม

4.1 บทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนปัญหาสังคม

การกล่าวถึงปัญหาสังคม เป็นสิ่งปรากฏอย่างชัดเจนในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ความจำเป็นประการหนึ่งในการแสดงภาพความเสื่อม คือ การกระตุ้นให้เกิดความตระหนักจนนำไปสู่การแก้ไข เทือก บรรทัดสะท้อนปัญหาสังคมไว้ในบทกวีเช่นกัน บทกวีที่สะท้อนปัญหาสังคมในด้านต่างๆ นั้นมิได้ถูกแต่งขึ้นอย่างเลื่อนลอย หรือจากอารมณ์สะเทือนใจของกวีเพียงอย่างเดียว หากเทือก บรรทัดยังนำเอาบทกวีเหล่านั้น มาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อสังคมอีกด้วย โดยกวีมักนำเอาบทกวีที่ตน

⁵ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบหน้าให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 83.

⁶ เทือก บรรทัดและณิษ พันจันทร์, ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 59.

แต่ง เป็นส่วนหนึ่งของการอภิปรายหรือการทำกิจกรรมทางสังคมอย่างสม่ำเสมอ การสะท้อนปัญหาสังคมในบทกวีของเทือก บรรทัด อาจแบ่งออกได้เป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

4.1.1 บทกวีที่สะท้อนสภาพความเสื่อมทรามของสังคมและความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์

ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีสาเหตุหลายประการ หนึ่งในสาเหตุสำคัญที่นำสังคมไปสู่ความวิบัติ ได้แก่ ทุนนิยม ก่อนจะพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมในฐานะที่เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาสังคม เราควรเริ่มจากการทำความเข้าใจระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นอันดับแรก วิทยากร เชียงกูร ได้ให้คำจำกัดความของระบบเศรษฐกิจแบบ “ทุนนิยม” ไว้ว่า

ทุนนิยม (Capitalism) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานอยู่ที่นายทุนเอกชน (Capitalist) จำนวนหนึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และทำการผลิต โยนจ้างแรงงานรับจ้าง เพื่อแสวงหามูลค่าส่วนเกิน (กำไร) ของนายทุน ลักษณะอื่นๆ คือ มีการพัฒนาอุตสาหกรรม, การค้า, การเงินอย่างมาก ธุรกิจเอกชนมีอิสระที่จะประกอบการ, การผลิตและการซื้อขายเป็นไปตามกลไกตลาด⁷

ความมีอิสระที่ประกอบธุรกิจทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น ทั้งนี้ ปัญหาที่สำคัญที่สุดภายในระบบทุนนิยม ก็คือ “มักเน้นการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าศีลธรรม”⁸ และเมื่อศีลธรรมเสื่อมถอยปัญหาสังคมนานาประการจึงเกิดขึ้นตามมา

เทือก บรรทัดถ่ายทอดสภาพความเสื่อมทรามของยุคสมัยผ่านบทกวี ด้วยความสำนึกในพันธกิจของกวีที่มีต่อสังคม ซึ่งพันธกิจของกวีดังกล่าว มิได้หมายถึงการชี้้นำความคิดที่ถูกต้องดีงามให้แก่ผู้คนในสังคมเพียงอย่างเดียว หากในอีกมิติหนึ่ง การวิพากษ์วิจารณ์สภาพอันเสื่อมทรามของยุคสมัย ก็เป็นพันธกิจของกวีข้อหนึ่งเช่นกัน แม้เป็นการรำพึงถึงสภาพความเสื่อม หากแต่สภาพอัน

⁷ วิทยากร เชียงกูร, อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2545), หน้า 33.

⁸ อุกุ่ยวรรณ จงจิตร, เศรษฐศาสตร์ทั่วไป (กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2540), หน้า

เสื่อมทราชมชวณหุดหุ่ยอุมเบ็นเครื่องเตือนใจให้ผู้อ่านร่วมมือกันสร้างสรรรค์สังคมให้น่าอยู่ขึ้น สภพสังคมปัจจุบันในทัศนะของเทือก บรรทัด ปรกกฏชัดเจนในบทกวี “ร่าฟิ่งในยุคสมัย”⁹ ดังนี้

ปางพิภพเบิกสมัย ดับพีนไฟชีวิต เป็ดสวิทซ์กลไก สว้างไสวมัดฟ้า
 จำแจ่มแจ่มมัวดิน ถ้วนทุกถิ่นไทยเทศ ล้วนอาเพศวิปริต โลกชีวิตลุ่ม
 สลาย ฆ่ากระต่ายในดวงจันทร์ ฟาดพ่นมวลดอกไม้ ภูมรินไข่อกตรม ลม
 ไม่รับฝากรัก รุ่งไม่ถักทอฝัน สวรรค์หายจากอก นรกหายจากใจ โลก
 กลไกเป็ดสวิทซ์ ปล่อยรถติดเต็มถนน ปล่อยคนมาเมาเมือง ร้าแต่เรื่อง
 พัฒนา ฆ่าแผ่นดินฟ้าแผ่นดิน แข่งกันกินกันคำ รุ่งเรืองเฟื่องฟูงฟ้า เลิศแล้ว
 ล้าโลก ภูเขา

สภพสังคมที่กวีบรรยาย คือ สภพอันพิกลพิการ ข้อความที่กวีใช้บรรยายสภพสังคมทำให้เข้าใจได้ว่า สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความ “ขาด” สิ่งที่ขาดหายไปคือ ความดีงามทุกประการอันพึงมีในมนุษย์ ในทัศนะของกวี สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มนุษย์ล้วนขาดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์(“ฆ่ากระต่ายในจันทร์”), ขาดจิตใจที่จะมองเห็นความงาม(“ฟาดพ่นมวลดอกไม้”), ขาดความรักแก่เพื่อนมนุษย์(“ลมไม่รับฝากรัก”), ขาดความหวังหรือความใฝ่ฝันในชีวิต(“รุ่งไม่ถักทอฝัน”), ขาดความรู้สึกผิดชอบชั่วดีหรือขาดศีลธรรม(“สวรรค์หายจากอก นรกหายจากใจ”) และขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน(“แข่งกันกินกันคำ”) สิ่งทั้งหมดที่ขาดหายไปในใจมนุษย์ทำให้สังคมมีสภพวิปริต เป็นเมืองที่คล้ายมิใช่เมืองมนุษย์ ความคิดเกี่ยวกับสภพสังคมที่คล้ายคลึงกันนี้ปรากฏอยู่ในบทกวีอีกหลายบท ดังในบทกวี “คำวิญญูณ”¹⁰ ดังนี้

วางจิต

วางใจ

ในตะกร้า

ก้มหน้า

ก้มตา

ซื้อขาย

จิตปู่

ใจย่า

ตายาย

⁹ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 139-142.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73-74.

ชื่อได้
เลือกได้
ไม่แพง

สังคมปัจจุบันในสายตาของกวีเป็นสังคมที่เงินมีอำนาจเหนือจิตใจมนุษย์ ผู้คนในสังคมยินดีขายแม้กระทั่ง “จิตวิญญาณ” ซึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องที่น่าอับอาย ไร้ศักดิ์ศรี แล้วการที่มนุษย์ “ก้มหน้าก้มตา” ชื่อขาย “จิตปุใจยา ตายาย” ยังแสดงให้เห็นว่า ผู้คนในสังคมปัจจุบันต่างอยู่ในสภาพที่ “ไร้ราก” กล่าวคือ ขาดความสัมพันธ์หรือความซาบซึ้งในคุณค่าของวัฒนธรรมที่สั่งสมมาอย่างยาวนานตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ นอกจากสังคมปัจจุบันจะอยู่ในสภาพที่เงินตรามีอำนาจเหนือมนุษย์แล้ว ผู้คนในสังคมยังมุ่งเอารอดเอาเปรียบซึ่งกันและกันอีกด้วย ดังในบทกวี “ทาสี”¹¹

ช่วยด้วย
เร็วเข้า
เจ้าข้า
หมาป่า
จะฆ่า
กินฉัน
เห็นไหม
มายา
สารพัน
เห็นมัน
ใส่ร้าย
ป้ายทา

การใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ตนเองกลายเป็นเรื่องปกติ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในหัวใจมนุษย์ แม้มีเสียงคนตะโกนขอความช่วยเหลือสักเท่าใด ก็ไร้ซึ่งเสียงตอบรับ ดังในบทกวีบทต่อมาที่มีชื่อว่า “ไต่ยีนไหม”¹²

เร็วเข้า
เจ้าข้า

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53-54.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-58.

ช่วยด้วย

เร็วช่วย

เร็วเข้า

เจ้าข้า

ไต่ยืนใหม่

ใครก็ได้

เร็วมา

หมาป่า

จะฆ่า

กินฉัน

แม้เสียงร้องขอความช่วยเหลือนั้นจะดังสักเท่าใด หากไม่มีผู้ยินดีรับฟัง ทุกคนต่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่มีใครฟังเสียงใครทั้งสิ้น จึงเป็นสภาพสังคมที่เลวร้าย ไร้ความเมตตากรุณาโดยสิ้นเชิง ดังสะท้อนอยู่ในบทกวี “ไม่รู้ไม่ชี้”¹³ อีกบทหนึ่งที่มีชื่อว่า

ไม่ช่วย

ไม่ชี้

ใช่ใหม่

ตัวใคร

ตัวมัน

ต่างดีน

เสียใจ

วันฉัน

จมดิน

ทุกถิ่น

หมาป่า

เดิบโต

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61-62.

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ “ไม่ช่วยไม่ชี้” ไม่มีการช่วยเหลือ ไม่มีการชี้แนะ มีแต่คนเจ้าเล่ห์ ดั่งหมาป่า ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่ามักเป็นผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยมชั้นเชิง มีความได้เปรียบและจงฉกฉวยผลประโยชน์จากผู้อื่นอยู่เสมอ

นอกจากนี้ สังคมในปัจจุบันในทัศนะของกวี ยังเป็นสังคมที่มีการเอาัดเอาเปรียบ โดยเฉพาะการเอาัดเอาเปรียบที่มีเงินตราเป็นเครื่องผลักดัน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ อาจกล่าวได้ว่า สังคมที่ถือเงินตราเป็นใหญ่ ปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในยุคสมัยของรัฐบาลของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นยุคสมัยที่เอื้อต่อการเติบโตของทุนนิยมอย่างยิ่ง แม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ในกระแสแห่งทุนนิยมมาก่อน แต่ยุคสมัยของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ทุน ดังจะสังเกตได้จากวาทะของทักษิณ ชินวัตรเกี่ยวกับทุนนิยม ซึ่งสะท้อนความหมายของทุนนิยมในรูปแบบที่ไร้ความปราณีและความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ว่า

โลกทุนนิยม ทุกคนต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับ
ตนเอง เพราะสิ่งที่อยู่ร่วมกันในระบบทุนนิยมจะกัดกินกันเอง
หากตัวเราไม่แข็งแรงเราก็ถูกกัดกินเป็นเรื่องปกติ นี่เป็นสัจ
ธรรมของทุนนิยม คือการแข่งขัน ที่เขาเรียกว่า สงครามการค้า
โลก¹⁴ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

การแสดงทัศนะเกี่ยวกับวิถีแห่ง “ทุนนิยม” โดยผู้นำรัฐบาลนับเป็นเรื่องที่ควรต้องศึกษาให้เข้าใจ ด้วยเหตุว่า คำจำกัดความดังกล่าวคือวิถีคิดที่จะนำไปสู่นโยบายในการบริหารประเทศให้เป็นไปในทิศทางนั้นๆ นอกจากการแสดงทัศนะเกี่ยวกับวิถีแห่ง “ทุนนิยม” แล้วทักษิณ ชินวัตรยังกล่าวถึงสิ่งที่ทุกคนจำเป็นต้องทำ เพื่อยกระดับความมั่งคั่งของตนอีกด้วย ดังวาทะของทักษิณ ชินวัตรตอนหนึ่งว่า

“ในกระแสโลกาภิวัตน์และการค้าเสรีที่กำลังดำเนินอยู่ใน
ขณะนี้ ทำให้ทุกฝ่ายต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยเฉพาะ
ภาคเอกชนต้องยกระดับความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้น
อย่างจริงจังต่อเนื่อง ซึ่งนอกเหนือจากมาตรฐานในด้านคุณภาพ

¹⁴ สุวินัย ภรณวลัย, แกะรอยทักษิณโหมศึกกับความจำเป็นของทางเลือกที่สาม (กรุงเทพฯ โอเพ่นบุ๊คส์, 2547),

และประสิทธิภาพแล้ว การสร้างความเชื่อมโยงทางธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ก็ช่วยเสริมความสามารถในการแข่งขันได้อีก”¹⁵ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

หากพิจารณาทัศนะของทักษิณ ชินวัตรเกี่ยวกับระบบทุนนิยมทั้งหมด จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผลกระทบที่พ่วงมากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม คือ ความเอารัดเอาเปรียบ แข่งขันกันเพื่อให้ตนเองอยู่ในระดับที่สูงที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า “หากตัวเราไม่แข็งแรงเราก็ถูกกัดกินเป็นเรื่องปกติ” ทุนนิยมจึงเป็นเรื่องน่าเศร้าที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาบทกวีของเทือก บรรทัด ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาหลายครั้ง ผ่านบทกวีของเทือก บรรทัด คือ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบที่มีผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังแนวคิดในบทกวี “ที่เหลือนอยู่ในใจ”¹⁶ ที่สะท้อนความลำบากยากแค้นและถูกเอาเปรียบของชาวนา ดังนี้

ฝนเดือนแปดเฟิงผ่าน	กล้าที่หว่านลมแหวก
วันถอนกล้าลงแขก	ขยับไถล์
ระบ่ากล้ากวัดไถว	สีขอไผ่อยู่เป็นเพื่อน
ก่อนพระลบจะเลื่อน	อยู่ใไรไร
ว่าไอ้หนอชาวนา	หลังสู้ฟ้าสู้ฝน
ถึงลำบากยากจน	ก็จำใจ
เพียงนกหนูปูนา	กัดต้นกล้าเม็ดข้าว
ยังมีโศกมิเศร้า	สลดใจ
แต่นายทุนทันท้าว	มันขนข้าวเอาไปขาย
คนแบกไถอดตาย	ประเทศไทย
ไอ้คนไถที่เคยถือ	มาหมดมือถือมัน
เหลือเพียงดาวเคียงจันทร์	ก็เจ็บใจ

¹⁵ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, “สุนทรพจน์ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในโอกาสครบรอบ 10 ปี สภากองการนายจ้างผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมไทย วันที่ 28 เมษายน 2548,” ประมวลสุนทรพจน์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2544-2548 (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2548), หน้า 73.

¹⁶ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 53-54.

เทือก บรรทัดเริ่มต้นบทกวีด้วยการบรรยายถึงท้องนายนามสินธุคุณ ในห้วงยามที่ทุ่งนา กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ฤดูกาลเก็บเกี่ยว ซึ่งโดยปกติเป็นฤดูกาลที่ชาวนาย่อมเบิกบานใจ เนื่องด้วย ผลผลิตจากเรี่ยวแรงของตนจะสามารถนำออกไปขายได้ แต่ในความเป็นจริงแห่งปัจจุบันสภาพหา เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะชาวนาที่ทำงาน “หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ฝน” ล้วนอยู่ในสภาพ “จำใจ” เพราะความ ขัดสน เทือก บรรทัดได้สอดแทรกความรู้สึกของตนลงไปในบทกวีด้วยน้ำเสียงคับแค้นว่า แม้สัตว์ที่ อาศัยอยู่ในนา จะทำลายต้นกล้า แต่ชาวนาก็หาได้ทุกข์ร้อนไม่ เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น เล็กน้อยยิ่ง เมื่อเทียบกับการที่ชาวนาต้องถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

การกล่าวถึง นายทุน หรือพ่อค้าคนกลาง ด้วยการยกย่องว่า “ทันสมัย” หาใช่การเรียกด้วยความ เคารพอย่างแท้จริงไม่ ความประสงค์ที่แท้จริงของกวีน่าจะเป็นไปเพื่อเสียดสี ถึงความชั่วร้าย ของพ่อค้าคนกลางที่ฉวยโอกาสแห่งความได้เปรียบทางการเงินของตนมาเอารัดเอาเปรียบชาวนา ทำที่สุดชาวนาก็ทำได้เพียงคร่ำครวญถึง “คนใดที่เคยถือ” อันหมายถึง อาชีพทำนาที่เคยทำ ว่าไม่ อาจทำได้อีกต่อไป เนื่องจากทำต่อไปก็มีแต่จะยากจนลง เช่นเดียวกับบทกวี “ทางเดินของ ปลาหมึก”¹⁷ ที่ชาวประมงมีสภาพไม่ต่างไปจากชาวนา คือถูกเอารัดเปรียบโดยพ่อค้าคนกลาง ดังนี้

คลื่นน้ำใหญ่คลื่นแต่ละคลื่น	เคลื่อนมากลืนคราบครำเบื่อนดำหาย
โยนมาเหยยเข้าหยอกบอกเนิ่นทราย	เล่านิยายหมึกไซ – หมึกใส่ซอง

“คลื่นน้ำใหญ่” ในบทกวีนี้ เป็นสัญลักษณ์ที่อาจหมายถึง กระแสแห่งทุนนิยม ที่เคลื่อนมา กลืน “คราบครำเบื่อนดำหาย” ซึ่งหมายถึง กระแสแห่งทุนนิยมที่โหมมาสู่ชาวประมง กวีใช้ ภาพพจน์บุคลาธิษฐานกำหนดให้ “คลื่นน้ำใหญ่” มีชีวิต คลื่นน้ำใหญ่โยนตัวมา “เหยย” และ “เข้า หยอก” กับเนิ่นทราย และกระทำอาการ “เล่านิยาย” เกี่ยวกับ หมึกไซ ซึ่งหมายถึง ปลาหมึกที่ ชาวประมงจับมาเพื่อขาย กับ “หมึกใส่ซอง” ที่เป็นของกินเล่น เป็นสินค้าของโรงงานอุตสาหกรรม

ใครหนอต่อเรือออกจากท่า	มือกรำดินหนาหน้าคล้ำหมอง
ลำเรือไซซันเต็มลำกอง	จำแจวมุ่งจ้องทะเลไกล
ทำคลื่นผืนฟ้าประกาศิต	ไซไม่เคยรู้ฤทธิ์คลื่นน้ำใหญ่
แต่จำต้องแจวจ้ำ – จำไป	กับการหวังน้ำใจไทยแบ่งปัน
ท่ามทะเลมืดทึบไปทุกด้าน	มือสะอาดตำกรำ – ใครนั้น
ก็ไซล่ำมหลักกระหวัดฟัน	ก็เหนื่อยเมื่อยนั้น... จึงได้มา

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27-28.

รุ่งแสงแดงเรือหลังเหงื่อหยด	หมึกไซสไตต์ก็ถึงท่า
ข่าวสารสิ้นถึงปิดบังตา	ปิดใจไขว่คว้า...หมึกนำกิน
คลื่นน้ำใหญ่คลื่นแต่ละคลื่น	เคลื่อนไหวมากสิ้นหมึกไซ-เอาไปสิ้น
โยนหมึกของมาให้-ร้ายคำริน	“ให้คุณกินเล่นเล่นกินเป็นกับ”

เทือก บรรทัดกล่าวถึง ชาวประมง โดยใช้ภาพพจน์อนุนามนัย อันได้แก่ “มือกร้าน” “ตีนหนา” “หน้าคล้ำหมอง” “มือสะอาดดำกร้าน” มาแทนชาวประมงผู้เหนื่อยยากจากการออกเรือไปหาปลาหมึก โดยจะสังเกตว่า คำว่า “มือสะอาด” เป็นคำที่กวีใช้เพื่อประชดประชันเสียดสีนายทุน โดยการบรรยายว่า การประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพที่สุจริต ไม่เพียงแต่ “คลื่นทะเล” เท่านั้นที่ชาวประมงต้องต่อสู้ ยังมี “คลื่นน้ำใหญ่” ซึ่งหมายถึง กระแสนิยม ที่บีบบังคับให้ชาวประมงต้องต่อสู้กับความยากลำบากเพื่อ “หวังน้ำใจไทยแบ่งปัน” หรืออีกนัยหนึ่งคือความหวังในการหาเลี้ยงชีพในสังคมที่ชาวประมงผู้ยากไร้ถูกเอาเปรียบจากนายทุนอยู่เสมอ

กวีจึงใจซำคำว่า “กิน” เช่น “กินไซล่ำมหลักกระหวัดพัน ก็เหนื่อยเมื่อยนั้นจึงได้มา” เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักกว่าที่ชาวประมงจะได้ปลาหมึกมาต้องใช้ความอดทนและความพยายามมากเพียงใด เพื่อนำปลาหมึกมาส่งที่ทำเรือ

“รุ่งแสงแดงเรือ” หมายถึง เวลาเช้าตรู่ ชาวประมงผู้เหน็ดเหนื่อยจากการหาปลาหมึกจน “หลังเหงื่อหยด” นำปลาหมึกมาส่งที่ทำเรือ แม้อยากจะกินปลาหมึกสดที่ตนหามาได้ แต่ก็ไม่สามารถกินได้เนื่องจากปลาหมึกนั้นเป็นสินค้า ที่จำต้องนำไปแลก “ข่าวสาร” หรือมีนัยถึงเงินตราที่จะนำมาจับจ่ายเพื่อการดำรงชีวิต

ในบทสุดท้าย เทือก บรรทัดสรุปไว้อย่างสะท้อนใจว่า “คลื่นน้ำใหญ่” หรือกระแสนิยม ทำให้ปลาหมึกของชาวประมงกลายเป็นสินค้าที่นำเข้าไปป้อนโรงงานอุตสาหกรรม ชาวประมงผู้เหนื่อยยากตรากตรำในการออกไปหาปลาหมึก ไม่เพียงไม่สามารถกินปลาหมึกสดที่ตนหามาได้เท่านั้น แต่ยังถูกลวงล่อด้วยทุนนิยมที่ “ร้ายคำริน” ว่าปลาหมึกของหรือปลาหมึกแปรรูปเป็นของดี ทั้งที่แท้จริงแล้วก็ทำมาจากปลาหมึกสดที่ชาวประมงหามาได้นั่นเอง การที่จะรับประทานปลาหมึกของได้นั้น ต้องแลกมาด้วยเงินตราที่ตนหามาได้ ด้วยความไม่รู้เท่าทัน ชาวประมงจึงตกเป็นผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่เสมอ วรรคที่ว่า “ให้คุณกินเล่นเล่นกินเป็นกับ” ในตอนท้ายสุดของบทกวี คือการประชดประชันเสียดสี คำพูดที่ตุงตงามเอื้ออารี แท้จริงคือคำลวงที่ล่อหลอกให้คนหลงเชื่อ และบริโภคเกินความจำเป็น โดยฉิวบิ พันจันทร์ นักเขียนผู้เป็นเพื่อนสนิท

ของเทือก บรรทัดได้กล่าวถึงแรงบันดาลใจในการแต่งบทกวีชิ้นนี้ไว้ในหนังสือตัวตนกลางคลื่น กระแสกาล ดังนี้

ที่ชายฝั่ง ร้านค้าและแพปลา มักจะเป็นร้านเดียวกัน สำหรับหมู่บ้านชาวประมง แพปลายิ่งใหญ่เสมอ เพราะเป็นที่ที่นำ กุ้ง หอย ปู ปลา ที่ออกเรือหามาได้ไปขาย แล้วต้องซื้อของกินของ ใช้ และเครื่องมือประมง เจ้าของแพปลาจึงเปิดร้านค้าไปด้วย เมื่อไหร่คลื่นลมแรงหาปลาไม่ได้ ชาวบ้านก็ต้องเป็นหนี้แพปลา ผู้เขียนย้อนรอยส่องภาพชีวิตเทือก บรรทัด เห็นเขานั่ง ต้มกาแฟอยู่ที่ร้านแพปลาบ้านหาดยาว เขาเห็นหญิงชาวประมง นำปลาหมึกมาส่งขายแพปลา รับเงินแล้ว ลูกร้องไห้กึ่งเกลือก เพราะอยากกินปลาหมึก ซอง เกิดภาพทิ่มแทงใจกวีอย่างเขา¹⁸

ความสะเทือนใจทำให้กวีถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวออกมาเป็นบทกวี “ทางเดินของ ปลาหมึก” ซึ่งจบเรื่องด้วยการจงใจให้เป็นตลกเศร้า บทกวีอีกบทหนึ่ง que แสดงให้เห็นความฉ้อฉลและ เอาไร้ดเอาเปรียบของนายทุน คือบทกวี “เห็นไหม”¹⁹ ที่เทือก บรรทัดสะท้อนความเอาไร้ดเอาเปรียบ ของนายทุนที่กระทำต่อชาวประมง ดังนี้

พระลบลิบแล้วมีตมั่งมีง	ลูกเหยื่อว่ายวี่งคั่นเบ็ดไหว
วูบวาววูบวาบตะเกียงไคร	ส่องปูน้ำใสอยู่ไปมา
คีนค้ำน้ำตายชายฝั่งตั้น	เปิดฉากค้ำคีนตั้นไล่ล่า
ธรรมดาคีนค้ำธรรมดา	ปิดใจไขว่คว้าปิดตานอน

กวีบรรยายถึงภาพชาวประมงพื้นบ้านที่จับสัตว์น้ำตามวิธีการดั้งเดิม โดยการใช้ตะเกียงส่อง หาปู ในบางค้ำคีนที่น้ำตาย คลื่นลมสงบ ชาวประมงจะออกไปจับสัตว์น้ำ แต่ในวันปกติ ยามค้ำ ชาวประมงจะ “ปิดใจไขว่คว้าปิดตานอน” คือ ชาวประมงจะไม่ออกไปจับสัตว์น้ำ จะนอนหลับ พักผ่อนตามปกติ ทว่าสภาพปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจาก

¹⁸ เทือก บรรทัดและณิธิ พันจันทร์, ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547), หน้า 100-101.

¹⁹ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 21-22.

มือไหนใครหนอมาจูงใจ	ส่องปุน้ำใสไม่พอก่อน
มือไหนใครหนอที่ปั้นทอน	จนมีดมนม้วยมรณธ์ “อันตามัน”
มือไหนใครหรือมายื้อแย่ง	ฉกฉวยกินแรงมือไหนนั้น
มือไหนร่วมมือมาโรมรัน	ตัดสายสัมพันธ์นี้เวศวาย
คืนค่าน้ำตายชายฝั่งต้น	ใครฆ่าวันคืนแจ่มจันทร์ฉาย
ใครปิดแผ่นฟ้าดาราฉาย	ปิดโลกนิยายใต้แสงดาว
ชายฝั่งต้นคืนค่าคลื่นน้ำนิ่ง	ลูกเหยื่อว่ายวี่งตั้งสายสาว
ดูวาบดูวาบแสงไฟวาว	เห็นไหมมือยาวก่อร้ายราน

เทือก บรรทัดใช้กลวิธีการตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ และซ้ำคำว่า “มือไหน” เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดว่า แท้จริงแล้ว ใครคือผู้ผลักดันให้ชาวประมงทำงานโดยไม่พักผ่อนแม้ในยามค่ำคืน ใครคือต้นเหตุแห่งการทำลายทะเลอันตามันอย่างแท้จริง ใครคือผู้ที่ “กินแรง” ชาวประมง เพราะแทนที่ชาวประมงผู้จับสัตว์น้ำจะร่ำรวยจากการขายสัตว์น้ำที่ตนจับมาได้ กลับกลายเป็นพ่อค้าคนกลางที่ร่ำรวยโดยมิได้ลงแรง คำตอบของคำถามว่า “มือไหน” ที่เข้ามาวิถิการทำการประมงแบบพื้นบ้าน ก็คือ “มือยาว” ที่เทือก บรรทัดใช้เป็นสัญลักษณ์แทนนายทุนหรือพ่อค้าคนกลาง ผู้มีอำนาจเงินตรา ที่สามารถบันดาลให้ผู้คนทำงานให้ตนเองได้ ซ้ำยังกอบโกยผลประโยชน์จากคนเหล่านั้น ดังที่เทือก บรรทัดเคยแสดงทัศนะที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับคำว่า “มือยาว” ในการอภิปรายครั้งหนึ่งว่า

เห็นกันชัดๆว่าเรากำลังขายดินขายน้ำขายป่า ก่อนหน้านั้น
ผมได้ไปพูดถึงเรื่องปลากะตัก เขาบอกว่าปลากะตักทำรายได้ดี
ผมบอกผมไม่เถียงเรื่องรายได้ แต่เขาจับหมดทะเล เขามือยาว
ส่วนชาวประมงพื้นบ้านมือสั้น แล้วจะกินอะไร²⁰ (เน้นข้อความโดย
ผู้วิจัย)

บทกวี “เห็นไหม” จึงเป็นการตั้งคำถามเพื่อให้สังคมได้คิดว่า แท้จริงแล้วระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เอื้อประโยชน์ให้แก่นายทุนนั้น ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อชีวิตชาวประมงอย่างไรบ้าง

ในยุคสมัยปัจจุบัน เป็นสังคมที่เทือก บรรทัดกล่าวว่าเป็นสังคมที่ “ร่ำแต่เรื่องพัฒนา” ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนา เข้ามามีบทบาทต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง คำว่า “พัฒนา” มีความหมายว่า ทำให้

²⁰ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551), หน้า 40.

เจริญ²¹ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง การพัฒนา (development) จึงควรจะหมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ โดยที่กระบวนการแห่ง “การพัฒนา” ก็น่าที่จะอาศัยการสื่อสารระหว่างกันเพื่อเข้าใจว่า การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงสิ่งใด เปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีจุดมุ่งหมายใดในการเปลี่ยนแปลง

แต่เมื่อพิจารณาตามแนวคิดในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา นักวิชาการบางท่านได้มีความเห็นว่า “ท่ามกลางกระบวนการของการพัฒนาที่รุดหน้าไป หนึ่งในความนิยมใหม่ๆ ซึ่งมีผลในการส่งเสริมให้มีการผลิตวัตถุและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบฟุ่มเฟือย คือ เหตุผลนิยมและความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ที่อยู่เหนือความรู้สึก ความเข้าใจและความหวังใยต่อธรรมชาติและสังคม”²² การพัฒนาจึงก่อให้เกิดความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ เกิดความยากจนและปัญหาการเอารัดเอาเปรียบในสังคม จนกระทั่งในระยะหลังทัศนคติต่อคำว่า “พัฒนา” เริ่มเป็นไปในด้านลบ ดังคำกล่าวที่ว่า “คำว่า “พัฒนา” คือ “ฆาตกรผู้ฆ่าพลังอำนาจทางเกษตรกรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน”²³ ด้วยเหตุว่า ชาวบ้านได้หลงตกเป็นเหยื่อ “วาทกรรมการพัฒนา” ตามคำอธิบายของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร คำว่า “วาทกรรม” หมายถึง

ระบบและกระบวนการในการสร้างและผลิตอัตลักษณ์และความหมายให้แก่สิ่งต่างๆ ในสังคมที่เราอยู่ และยังทำให้สิ่งที่ผลิตสร้างนั้นดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับในสังคม อัตลักษณ์และความหมายเหล่านี้ปรากฏทั้งในรูปของภาษา และการปฏิบัติต่างๆ ในรูปของจารีต ความคิด ความเชื่อ วาทกรรมหนึ่งๆ ถูกสร้างขึ้นมาจากกฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง และกฎเกณฑ์นี้เองที่จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือการเลื่อนหายไปของสิ่งต่างๆ นั่นคือ ในกระบวนการนี้มีการก่อร่างและการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วาทกรรมจึงมีลักษณะเป็นชุดของส่วนเสี้ยวที่มีความแตกต่างกันหลากหลาย แต่มาอยู่ร่วมกันในสังคม²⁴

²¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, 2546), หน้า 779.

²² ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 163.

²³ ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพและยุทธรินทร์ ขวัญทองยิ้ม, บรรณารักษ์, สถานภาพและทิศทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทยภาคใต้ (สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543), หน้า 79.

²⁴ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2542), หน้า 3-5.

ดังนั้น การศึกษาการพัฒนาในแง่ที่เป็นวาทกรรม ก็คือ การทำความเข้าใจในกระบวนการสร้างและผลิตสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” กล่าวกันว่า แนวคิดเรื่องการพัฒนาเริ่มต้นในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มียุทธศาสตร์ในการบริหารประเทศ คือ “การส่งเสริมการผลิตแบบทุนนิยม โดยเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมเอง โดยรัฐบาลจะลงทุนเฉพาะกิจกรรมที่เป็นฐานรากของการพัฒนา (Infrastructure) อันได้แก่ การคมนาคมขนส่งและการพลังงาน นโยบายของรัฐบาลในยุคนี้จึงมุ่งพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวทางอุตสาหกรรม”²⁵ ทศนะเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาประเทศปรากฏอย่างชัดเจนในสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวาระต่าง ๆ ดังนี้

“...ข้าพเจ้าเคยเคืองโกรธที่โลกเขาจัดเราไว้ในพวกประเทศล้าหลัง แต่เมื่อพิจารณาตามความเป็นจริงแล้วก็เห็นว่าไม่ควรโกรธเคือง ตรงกันข้าม เราต้องสารภาพว่าความล้าหลังของเรายังมีอยู่มาก และเราต้องพยายาม ทั้งด้วยกำลังของเราเอง และด้วยความช่วยเหลือของมิตรประเทศ...”²⁶

“...ข้าพเจ้าขอชักชวนและยั่วให้ท่านคิดถึงมาตุภูมิของท่านซึ่งยังมีสิ่งต่าง ๆ อันล้าหลัง อย่างที่เขาเรียกเราอยู่นั้น จงช่วยกันแก้ไขมาตุภูมิของเรา...”²⁷

“...แต่เกษตรกรรมนี้เอง เราจะต้องปฏิวัติ... ตามปกติเกษตรกรเคยชินแก่การทำงานตามธรรมชาติ...คอยฤดูกาล คอยฝนฟ้า...เคยทำมาอย่างไร ในสมัยบรรพบุรุษก็อยากทำอยู่อย่างนั้น มาถึงสมัยนี้ ความเจริญทาง

²⁵ จ้างง ใจเที่ยง, “การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 217.

²⁶ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, “สุนทรพจน์ในพิธีเปิดประชุมปฐมนิเทศงานพัฒนาการท้องถิ่น 24 ตุลาคม 2503,” ใน ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปีแรกของการบริหารของคณะรัฐมนตรี 10 กุมภาพันธ์ 2502-9 กุมภาพันธ์ 2505 (พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 328.

²⁷ “คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคอีสาน 12 เมษายน 2503,” ใน ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปีแรกของการบริหารของคณะรัฐมนตรี 10 กุมภาพันธ์ 2502-9 กุมภาพันธ์ 2505 (พระนคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 202.

วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าไปมาก...เราจำเป็นต้องชักนำให้เกษตรกรของเรา
ให้ความรู้ใหม่ๆ โดยไม่คอยแต่จะฟังอาศัยธรรมชาติอยู่ร่ำไป”²⁸
(เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

สิ่งที่ถูกนำมากล่าวซ้ำๆ ในสุนทรพจน์ข้างต้นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ ชุดคำพูดที่มีการเน้นย้ำความหมายเรื่อง “ความล้าหลัง” อันได้แก่ “พวกประเทศล้าหลัง,” “ความล้าหลัง,” และ “ล้าหลัง” โดยหนทางในการแก้ไขความ “ล้าหลัง” ก็คือ การพัฒนานั่นเอง ชุดคำพูดอีกชุดหนึ่งจึงเป็นชุดคำพูดที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพยายามพัฒนา อันได้แก่ “เราต้องพยายาม,” “จงช่วยกันแก้ไข” และ “เราจำเป็นต้อง...” ดังนี้ เป็นต้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ อธิบายวาทกรรม โดยโยงเข้ากับเรื่องของอำนาจว่า “สังคมจำเป็นต้องอธิบายโครงสร้างการจัตุรัสอำนาจ เกียรติยศ และโภคทรัพย์อย่างที่เป็นอยู่ แต่ ‘คำอธิบาย’ นั้น... เป็นวาทกรรม (discourse) คือ การโยงใยข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนที่สุด เป็นข้อเท็จจริงทุกด้านที่สังคมนั้นรู้... ให้เป็นองค์ความรู้ของสังคม วาทกรรมจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเหมือนองค์ความรู้ก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น คนทุกคนตกอยู่ใต้อำนาจของวาทกรรมหนึ่งๆ ทั้งสิ้น เพราะโลกภายนอกมันสัมพันธ์กันแบบนี้ เราจึงควรมีสถานะอย่างนี้”²⁹ เพราะฉะนั้น วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐบาลในช่วงต้นของการพัฒนา คือ “วาทกรรมการพัฒนา” ที่มาในรูปของคำกล่าวชวนเชื่อ หรือการสร้างค่านิยมที่ทำให้มองเห็นและยอมรับว่าการพัฒนาเป็นสิ่งดีงาม

บทกวีของเทือก บรรทัดโดยส่วนใหญ่มุ่งแสดงแนวคิดที่วิพากษ์วิจารณ์การพัฒนา กล่าวคือ ทศนะของกวี เป็นทศนะที่ขัดแย้งกับวาทกรรมเรื่อง “การพัฒนา” ของฝ่ายรัฐบาลที่มุ่งหมายนำประเทศไปสู่การพัฒนา เทือก บรรทัดได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการอันแยบยลของวาทกรรมการพัฒนาไว้ในบทกวีที่มีชื่อว่า “โหยหาสวรรค์หาย”³⁰ ดังนี้

ที่ริมไรรนทระคุ่มดินเทียนต้น	ทุกเช้าทุกเย็นมิหยุดย่าง
เที่ยวเขี่ยขุ่ยขุยปลวกที่ทอดทาง	โยงระยางชักย่านเกลือลนลานดิน
ขยับตาสอดสายหมายเขม้น	ขยับเต็นแลตลอดตลอดภัยสิ้น

²⁸ “ข้อคิดบางประการในเรื่องการเกษตร,” ใน เรื่องเดียวกัน หน้า 114-115.

²⁹ ชาตรี เพ็ญศรี, “วาทกรรมการพัฒนาของประเทศไทย พ.ศ.2504-2539,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 18.

³⁰ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 91-92.

ขยับตีนเขี่ยชะยุ่ยคู้หากิน

ตลอดถิ่นตะคุ่มท่องอยู่โงงโงง

กวีใช้คำที่สื่อให้เห็นภาพชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นคำว่า เขี่ย คู้ ชัก สอดสาย เขมัน เต็น เขี่ยชะยุ่ย โงงโงง และนอกจากนี้มีการซ้ำคำว่า ขยับ โดยมีทั้ง “ขยับตา,” “ขยับเต็น,” “ขยับตีน” นับว่าคำทั้งหลายเหล่านี้ ช่วยเสริมให้ผู้อ่านมองเห็นอกกับปฏิกิริยาของนกตะคุ่มได้ดียิ่งขึ้น กิริยาอาการของนกตะคุ่มที่ท่องอยู่ “โงงโงง” เผยให้เห็นว่า นกตะคุ่มมิได้ระแวงระวังภัยแต่อย่างใด เนื่องจากอยู่ในถิ่นที่ตนคุ้นเคย กวีกล่าวต่อไปว่า

เที่ยวโงงโงงมีต่างไทยตามเถื่อนถ้ำ
จริงหรือ ล้มคลานเพราะคร้านโครง

ยื่นหยัดย่างย่ำตามป่าโปร่ง
ฤกกลไก คดโกง เข้าครอบงำ

เทือก บรรทัดใช้ “นกตะคุ่ม” เป็นตัวแทนของ “ไทยตามเถื่อนถ้ำ” อันหมายถึง คนไทยที่อยู่ตามชนบท หรือผู้ที่ยังคงดำเนินชีวิตและทำมาหาเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิม กวีบรรยายถึงลักษณะของนกตะคุ่มโดยผูกโยงเข้ากับลักษณะของคนไทยได้อย่างชัดเจนและเกิดจินตภาพ การท่องไปทั่วถิ่นตนอย่าง “โงงโงง” ซึ่งหมายถึง ความเปิดเผย และความซื่อ ส่วน “ยื่นหยัดย่างย่ำตามป่าโปร่ง” หมายถึง คนไทยในชนบทที่ยื่นหยัดดำรงชีพตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ภาพลักษณ์ดังกล่าวล้วนเป็นสิ่งดีงาม แต่ในขณะเดียวกัน กวีได้ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ของสังคม โดยเปรียบเทียบปฏิกิริยาของนกตะคุ่มที่ “ล้มคลาน” แทน ชาวบ้านที่ประสบปัญหาความยากจน คำถามมีอยู่ว่า สาเหตุของปัญหานั้นเกิดขึ้นจาก ความ “คร้านโครง” ของนกตะคุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งคือความเกียจคร้านของคนชนบท หรือเพราะ “กลไกคดโกงเข้าครอบงำ” ซึ่งน่าจะสื่อถึงบทบาทของ “วาทกรรมการพัฒนา” ที่เข้ามาครอบงำ ดังที่เทือก บรรทัดได้ขยายความคำว่า “กลไกคดโกง” หรือวาทกรรมการพัฒนาต่อไปว่า

ครอบงำถ้ำเถื่อนทุกถิ่นที่
มอมเมาชุบย้อมโน้มน้อมนำ

ถือคัมภีร์พัฒนามาปนพรั้ง
เข้ากลืนกล้ำ ย่ำยี เบียดบีทา
(เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

เทือก บรรทัดชี้ให้เห็นกระบวนการการ “พัฒนา” ว่าเป็น การ “ครอบงำ” ให้สำเร็จแล้วจึงเข้ามาทำลาย โดยวิธีการอันแยบยล คือ การ “ถือคัมภีร์พัฒนามาปนพรั้ง” กล่าวคือ พยายามที่จะหว่านล้อมหรือชวนให้เชื่อด้วยการกล่าวอ้าง “คัมภีร์” หรือการอ้างถึงความรู้ความชำนาญ ชุดของคำประเภท “มอมเมา,” “ชุบ,” “ย้อม,” “โน้มน้อม,” และ “น้อมนำ” เป็นคำที่เทือก บรรทัดบรรยายถึงวิธีการที่ “กลไกคดโกง” เข้ามากระทำต่อผู้คน ทุกคำล้วนแต่แสดงถึงความหลอกลวงและชวนเชื่อทั้งสิ้น เมื่อ

หลอกลวงให้หลงเชื่อได้สำเร็จ จึงเข้ามา “กลืนกล้ำ” “ย่ำยี” และ “เบียดเบียน” อันแสดงให้เห็นถึงความร้ายกาจของการพัฒนาที่ชาวบ้านตามชนบทไม่อาจรู้เท่าทัน

จึงตะคุ่มต๋มต๋มเดินเข้าบ่วงดัก

โยงยกเยียดยัด “พัฒนา?”

หรืองามแล้วสวยแล้วแก้วโกสินทร์

ภูมิปัญญาค่าไทยทั้งทำลาย

คันแร้วยกโยงรัดรั้งมัดขา

เหยียดหยามปู่ย่า...ยุคตายาย

สองร้อยปีโยงบินสิ้นความหมาย

สวรรค์หาย หารสวรรค์ กระนั้นฤา

(เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

กริยาของนกตะคุ่มที่ “ต๋มต๋มเดิน” สื่อความหมายถึง การดำเนินชีวิตไปเรื่อยๆ ตามวิถีของตน โดยมีได้มีจุดหมายชัดเจน นัยหนึ่งก็เพื่อสื่อให้เห็นถึงการดำรงอยู่อย่างเรียบง่าย ก่อนที่จะเข้าไปในบ่วงดัก หรือตกเป็นเหยื่อของวาทกรรมการพัฒนาโดยมิได้ระมัดระวัง

นกที่ติดกับดักจึงเปรียบได้กับคนที่ไม่รู้เท่าทันวาทกรรมการพัฒนา และจะถูกวาทกรรมการพัฒนา “โยงยกเยียดยัด “พัฒนา?”” จะสังเกตเห็นได้ว่าคำที่ เทือก บรรทัดใช้ในการบรรยายถึง วาทกรรมการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็คำว่ “โยง” หมายถึง ลาก หรือในที่นี้หมายถึง การหว่านล้อมให้ผู้คนคล้อยตามวาทกรรมการพัฒนา “ยก” ซึ่งหมายถึง การให้ความสำคัญกับการพัฒนา และ “เยียดยัด” คือ การขึ้นหรือแค้นให้โดยผู้รับไม่เต็มใจรับ³¹ ถ้อยคำเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นกระบวนการอันซับซ้อนของการพัฒนา ผลสุดท้าย ผู้คนที่หลงอยู่ในการพัฒนาย่อมจะ “เหยียดหยามปู่ย่ายุคตายาย” คือ เหยียดหยามภูมิปัญญาของไทยที่มีมาแต่โบราณว่าล้ำสมัย ไม่พัฒนา แต่เมื่อภูมิปัญญาชาวบ้านสูญสลาย ก็เท่ากับชาวบ้านสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากร หรือกระทั่งสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจ เพราะชาวบ้านต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งคำว่า “พัฒนา”

คำว่า “พัฒนา” จึงถูกเทือก บรรทัดตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนขบคิดพร้อมกับเป็นการเสียดสีสังคมว่า การทอดทิ้ง “ภูมิปัญญาค่าไทย” ที่สั่งสมมาว่าสองร้อยปี เพื่อการพัฒนา แท้จริงแล้วการพัฒนานั้นได้นำพาประเทศชาติไปสู่สวรรค์ หรือ ว่าแท้จริงแล้ว เป็นกระบวนการที่ทำให้ “สวรรค์หาย” ความคิดเกี่ยวกับนกตะคุ่มของเทือก บรรทัดนี้ได้ ถูกกล่าวถึงโดยฉิบ พันธ์จันทร์ นักเขียนผู้เป็นเพื่อนสนิท ว่า

³¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, 2546),

สวนประสมประสานที่พอมอบผืนแผ่นดินให้ เทือก บรรทัด
ใช้เป็นทีออกกำลังกาย ได้กล่อม ได้ความรู้สึกนึกคิดที่ตึงาม
บางครั้งเขาบอกว่า พักเหนื่อย นอนเล่นบนचना ได้ยินเสียงนก
ตะคุ่มมาร้องอยู่ใกล้ๆ แรกๆ ตื่นเต้นที่ไม่ได้เห็นภาพเหล่านี้มานาน
แล้วภาพในวัยเด็กก็ผุดขึ้นมาให้เห็น

เข้าไปตักแรวนกตะคุ่ม เย็นไปคูแล้ว

ทุกครั้งทีเห็นนกติดแรว ดีใจทีได้นำไปเป็นอาหาร

ดีใจทีทำแรวได้ โตขึ้นมาเมื่อคิดได้ จึงทำลายแรว

“นายทุนคงดีใจทีหลอกคนให้มาติดทุนได้ แล้วก็ได้
ประโยชน์จากการทีคนมาติดทุน”

“นกตะคุ่มติดแรว ดันรนเพื่อหลุดพ้นแรวจนตัวตาย คนติด
บ่วงแรวทุน รู้ตัวหรือเปล่าวาติดแรว ดันรนเพื่อให้พ้นแรว หรือ
ดันเพื่อไปติดแรวยิ่งขึ้น”³² (คำกล่าวของเทือก บรรทัดที่อยู่ภายใน
เครื่องหมายอัญประกาศ)

เมื่อพิจารณาบริบทเกี่ยวกับการสร้างงาน จะพบว่าเทือก บรรทัดได้รับข้อคิดจาก
ประสบการณ์ของตนทีมีต่อนกตะคุ่ม ด้วยความใกล้ชิดกับธรรมชาติและเข้าใจลักษณะของนกตะคุ่ม
กวีจึงนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะของคนชนบท บทกวี “โหยหาสวรรค์หาย” จึงมีความน่าสนใจยิ่ง
ในแง่ของการใช้สัญลักษณ์ แนวคิดทีปรากฏในบทกวี “โหยหาสวรรค์หาย” สอดคล้องกับคำกล่าว
ของเทือก บรรทัดทีแสดงทีนะเกี่ยวกับ “วาทกรรมทีคนยุคใหม่มักตกเป็นเหยื่อ” ซึ่งมีใจความว่า

คนยุคปัจจุบันมักถูกรอบงาด้วยวาทกรรมทีว่า ไม่
ทันสมัย ล้าหลัง ดักดาน ไม่เจริญ ไม่ก้าวหน้า ไม่พัฒนา จนลืมวิถี
ทีตึงามของความเป็นมนุษย์³³

อาจกล่าวได้ว่า ความพยายามของเทือก บรรทัด คือ ความพยายามในการชี้แจงให้สังคม
ตระหนักและร่วมใจกันต่อต้าน “การพัฒนา” เพื่อดำรงวิถีแห่งความตึงามของความเป็นมนุษย์ เทือก
บรรทัดแสดงให้เห็นกลไกของวาทกรรม “การพัฒนา” ในการสื่อสารเพื่อชวนเชื่อ ดังตัวอย่างบทกวีมี

³² เทือก บรรทัดและณิบ พันจันทร์, *ตัวตนกลางคืนกระแสภาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547),

หน้า 130-131.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124-125.

ชื่อว่า “เพลงนกป่า”³⁴ ซึ่งกวีกล่าวถึง นกป่า ที่เป็นตัวแทนของชาวบ้านในชนบทที่ไม่รู้เท่าทัน “วาทกรรมการพัฒนา” ดังนี้

เสียงโลกขับขานการไปสู่	ดินแดนที่ไม่รู้วันจบสิ้น
ดินแดนที่แข่งขันกันหากิน	ณ แคว้นแคว้นแดนดิ้นไร้พรหมแดน
จึงมีรู้ว่าภูเขาที่ข้างบ้าน	สุดสวยตระการงามสุดแสน
มิเห็นป่าแผ่กิ่งร่ายรำแพน	มิยินเขาเป่าแคนบรรเลงเพลง
เป็นนกป่าไม่เห็นค่าของป่าเขา	จึงวิ่งเข้ากรงขังสุดแรงเร่ง
ลืมนักหญาอาหารเคหาเอง	เพลิดเพลินเพลงกรงทูน-การขุ่นเลี้ยง

เทือก บรรทัดกล่าวถึง “นกป่า” ที่สื่อถึง ชาวบ้านในชนบท ผู้เคยมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยอยู่กับธรรมชาติ และเคหา “ผักหญ้าอาหาร” กินเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินตรา แต่แล้ววันหนึ่ง “โลกขับขาน” หรือ โลกได้เร่งเร้าให้ผู้คนเห็นด้วยกับการพัฒนา ทำให้นกป่าหลงเชื่อแล้ว “วิ่งเข้ากรงขัง” ที่ทำให้เพลิดเพลินอยู่กับ “เพลงกรงทูน – การขุ่นเลี้ยง” ซึ่งมีความหมายว่า ในระบบทุนนิยม นอกจากจะเป็น “กรง” ที่บีบบังคับให้ทุกคนซื้อขายแลกเปลี่ยนทุกสิ่งทุกอย่างด้วยเงินตราแล้ว แม้แต่อาหารที่ชาวบ้านเคหาได้เอง ก็กลับต้องจ่ายเงินซื้อมาประทังชีวิต เทือก บรรทัดมุ่งชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านในชนบทกำลังตกเป็นเหยื่อของวาทกรรมการพัฒนา ที่โลกกำลัง “ขับขาน” อยู่ กวีบรรยายต่อไปว่า

จากนกป่า เป็นนกต่อ ล่อนกป่า	เพียงเพื่อเศษเงินตราจึงส่งเสียง
ไม่รู้ว่าเสียงที่ขับศัพท์สำเนียง	เป็นแค่เพียงวาทกรรมครอบงำครอง
เสียงจากนกบินสู่การรู้เห็น	เตือนนกป่าว่าอย่าเดินไปตามท่อง
จงหยุดเท้าก้าวตามท่วงทำนอง	ที่นกต่อขบร่อนนั้นคือกรง
เพลงนกป่า กล้ารักพิทักษ์ป่า	กางปีกรู้ค่าขึ้นเสียงส่ง
ว่า-ป่าปู่-ภูตา เคยอยู่ยง	อย่ามาหลอกให้หลงเข้ากรงทูน
	(เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

กวีแสดงภาพอันน่าสมเพชของนกป่าบางตัวที่ตกเป็นเหยื่อการพัฒนาว่า วันหนึ่งนกป่าเหล่านั้นได้กลายมาเป็นนกต่อ ล่อนกตัวอื่น ๆ ให้หลงเชื่อโดยไม่รู้ว่า “เสียงที่ขับศัพท์สำเนียง” เป็นเพียงวาทกรรมที่ครอบงำทั้งตนเองและผู้อื่นให้ตกเป็นทาสของวาทกรรมเรื่องการพัฒนา นกป่าที่

³⁴ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 52-53.

กลายเป็นนกดต่อตามที่กวีบรรยาย ดูเหมือนจะมีได้รู้สึก ว่า ตนกตกเป็นเหยื่อ จึงยอมทำทุกอย่างแม้จะต้องกลายเป็นนกดต่อ แต่อย่างไรก็ตาม กวีกล่าวว่า มีนกดตัวหนึ่งที่ “บินสู่การรู้เห็น” ซึ่งหมายถึงรู้เท่าทันกลไกแห่งวาทกรรมดังกล่าว แล้วได้นำความ “รู้เห็น” ของตนมาเตือนนกดปาตัวอื่นๆ มิให้หลงเชื่อ “ท่วงทำนอง” ที่นกดต่อ “ขบรับ” หรือวาทกรรมเรื่องการพัฒนาที่นกดต่อนำมาใช้ ล่อนนกดปาให้เข้าไปสู่ “กรงทูน” หรือกลไกแห่งทุนนิยม อาจกล่าวได้ว่านกดที่บินสู่การรู้เห็น ก็คือตัวกวี ที่พยายามชี้แจงให้ผู้คนเข้าใจเรื่องกระบวนการแห่งวาทกรรมเรื่องการพัฒนา ความพยายามที่จะชี้ให้เห็นความกระบวนการของวาทกรรมเรื่องการพัฒนา ยังปรากฏอีกครั่งในบทกวี “อันตามัน 3”³⁵ ดังนี้

อุทยานผ่านอย่างมาทางเขต	อ้างกฎหมายประเทศเป็นเจ้าของ
สัมปทานผ่านป่ามาจับจอง	อ้างครรลงอนุรักษ์ตามหลักการ
ท่องเที่ยวทอน้องย่องมาครอบ	อ้างว่าหอบเงินตราเอามาหวาน
นาถุ้งผลาญพรำป่าเลนลาญ	อ้างชำนาญวิชานำหน้าใคร
	(เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

บทกวีนี้พูดถึง การสร้างความชอบธรรมในการรุกกล้าพื้นที่ทำกินของชาวประมงแถบริมฝั่งทะเลอันตามัน ด้วยการ “อ้าง” ถึงสิ่งต่างๆ อันดูน่าเชื่อถือ หรือดูน่าหลงใหล เช่น การประกาศพื้นที่อุทยาน แม้จะรุกกล้าที่ดินเดิมของชาวบ้าน แต่ดูจะมีความชอบธรรมขึ้นเมื่อกล่าวอ้างว่า การประกาศพื้นที่อุทยานเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย เพราะเมื่อกล่าวถึงกฎหมาย ย่อมหมายถึงสิ่งที่ไม่อาจฝ่าฝืน ดังนั้น การรุกกล้าพื้นที่ทำกินของชาวบ้านโดยการประกาศให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติจึงมีความชอบธรรม และเมื่อมีการสัมปทานป่าเกิดขึ้น การกล่าวอ้างถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ ย่อมดูมี “หลักการ” น่าเชื่อถือ และเมื่อกระแสรุกกล้าป่าเกิดขึ้น การกล่าวอ้างถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ ย่อมดูมี “หลักการ” แต่การท่องเที่ยวก็กล่าว “อ้าง” ว่าการท่องเที่ยวจะนำ “เงินตรา” มาสู่ท้องถิ่น ถือเป็นกล่าวอ้างถึง “เงินตรา” อันผู้คนยากจะปฏิเสธได้ ส่วนกระแสรุกกล้า “นาถุ้ง” ที่รุกกล้าพื้นที่ป่าชายเลน และส่งผลเสียต่อสภาพดินในระยะยาวนั้น ได้กล่าว “อ้าง” ถึง ความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ ทุกการรุกกล้าของการพัฒนา มักจะมีคำพูดมา “กล่าวอ้าง” ต่อผู้ไม่รู้เท่าทัน เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองในการรุกกล้าทำลาย

ท่ามที่เท่าทุกเท่าก้าวมาอย่า	อันตามันเจ็บซ้ำร้ายให้
เท่าทุกเท่าก้าวตามความเป็นไป	อย่าไปบนหัวใจด้วยไม่รู้

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17-18.

กวีสรุปว่า “เท้า” ทุกเท้า หรือทุกกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น ได้ก้าวมา “ย่าง” หรือก้าวมา ทำลายทะเลอันดามัน “เท้า” นั้นไม่เพียงย่างทำลายทะเลเท่านั้น หากยัง “ย่าง” ทำลายไปบนหัวใจของ ชาวบ้านด้วยความ “ไม่รู้” อีกด้วย จะเห็นได้ว่า กวีมิได้เจาะจงกล่าวโทษแก่ผู้ใด หากชี้ให้เห็นว่า แม้ การพัฒนานำพาความเสื่อมมาให้ แต่ความแยบยลแห่งวาทกรรมเรื่องการพัฒนา ได้การสร้าง ความชอบธรรมในการดำเนินการพัฒนาไปตามต้องการ

เมื่อมือยาวยื่นมือมายื้อแย่ง	อันดามันหรือจะแข่งแรงมือสู้
มือทุกมือถือธงนายทุนชู	คนยื่นดูหลงเพลินเดินตามธง
เดินตามธงไปตามท่ามกระแส	เมื่อเหลียวหลังมาแล้วรู้ว่าหลง
รู้ว่าทางก่อนเก่าเฒ่าประมง	ไม่ขึ้นลงเรียงงามท่ามคลื่นลม
อันดามันวันนี้ฟ้าใ้แย้ม	ระบายแถมแต่งวันอันขึ้นชม
ระบายคลื่นยื่นยวงทุนนิยม	เคลื่อนมาจมนดินฟ้าอันดามัน

เมื่อ “มือยาว” หรือนายทุน ยื่นมือเข้ามาจัดการกับทรัพยากร ทำให้ “ชาวประมง” ต้องตกอยู่ในสภาพผู้พ่ายแพ้และถูกเอารัดเอาเปรียบ เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ชาวประมงผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบจึงได้ “เหลียวหลังมาแล” กล่าวคือ ได้ไตร่ตรอง จนพบข้อสรุป ว่าแท้จริงแล้ว การทำประมงเพื่อป้อนเข้าสู่ นายทุนตามกลไกของทุนนิยมนับเป็นความ “หลง” อย่างแท้จริง รวมไปถึงพบว่า การดำรงอยู่อย่าง “เฒ่าประมง” หรือการทำประมงแบบพื้นบ้าน คือ วิถีทางที่เรียงงามที่สุดใน “ท่ามคลื่นลม” หรือใน ท่ามกลางกระแสคลื่นแห่งทุนนิยม

การชี้หน้าผู้คนให้ดำเนินชีวิตท่ามกลางสังคมที่เสื่อมทรามได้อย่างถูกต้องและตั้งงามเป็น ภารกิจหนึ่งของกวีเช่นเทือก บรรทัด นอกจากการสร้างบทกวีแล้ว เทือก บรรทัดยังเข้าร่วมสัมมนา ในเวทีต่างๆ และแสดงจุดยืนของตนในการต่อต้าน “วาทกรรมการพัฒนา” อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง คำกล่าวของเทือก บรรทัดในการอภิปราย “กรณีทอผ้าชาวไทย-มาเลเซีย” ที่บ้านปางาม อำเภอนะ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2543 โดยมีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า

พอเขาบอกว่า เจริญ เราตัวอ่อนปวกเปียกหมดเพื่อความ
เจริญ อย่าขัดขวางความเจริญ แต่ไม่ได้ถามว่า เจริญจริงไหม...

ผมคิดว่าคำว่า เจริญ คำว่า เสียเวลา คำว่า ไม่ทันการณ์
คำว่า ไม่ก้าวหน้า เป็นคำที่เขาสร้างขึ้นมาเป็นชุดๆ สร้างมาเพื่อ
กดขี่เรา ถ้าพูดภาษาโบราณเขาเรียกว่ามันเป็นเวทมนต์เป่าเพียง

เพื่อความเจริญงอกอยู่หนึ่งๆ ไม่กล้าพุดอะไรคำเดียว ปล่อยให้เพื่อน
ทำฉิบหายหมดทั้งหมู่บ้าน³⁶

เทือก บรรทัดมีจุดยืนอย่างชัดเจนในการต่อต้านวาทกรรมการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
วาทกรรมการพัฒนาที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐบาล เทือก บรรทัดวิพากษ์วิจารณ์ คำว่า “พัฒนา” ในบทกวี
“ครูแก้ว”³⁷ โดยการอ้างถึงกรณีการเดินทางสานต่อนโยบายการสร้างท่อก๊าซไทย – มาเลเซียของ
รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ดังนี้

ครูแก้ว รอบรู้ ลูกครูเจริญ
เพื่อเจริญ? เดินทางไม่ถ่ารอ
เจริญต่อท่อก๊าซไทย-มาเลย์
ว่าท่อก๊าซจะเสียดเสียดสิวิไลซ์
เธอจะอยู่อย่างไทยไม่เอาท่อ
เธอจะอยู่แบบใหม่-ให้ท่อขมา

ครูแก้วจึงก้าวเดินเจริญต่อ
ยอมแม่ถูกขี่คอ...ก็จะไป
ครูแก้วไม่โมเมเห่สมัย
นำไทยรุ่งจรัสพัฒนา
เธอจะอยู่อย่างพ่อแม่ก้าวหน้า
ท่อขจะไหลเงินตรา-มาให้เรา

บทกวี “ครูแก้ว” เป็นบทกวีวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลที่นำโดย พตท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร คำว่า
“แก้ว” เป็นคำที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในฐานะ “ชื่อเล่น” ของ พตท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เทือก
บรรทัดวิพากษ์วิจารณ์กรณีการสานต่อนโยบายการสร้างท่อก๊าซไทย-มาเลเซียต่อจากรัฐบาลชุด
ก่อน โดยเทือก บรรทัด กล่าวเสียดสี “ครูแก้ว” ว่าเป็นผู้ล้มลงใน “ความเจริญ” เพื่อคำว่า “เจริญ”
แม้จะต้องถูก “ขี่คอ” ก็ยอม คำกล่าวนี้แม้เป็นกลวิธีการเสียดสีของกวี หากแต่ได้สอดคล้องกับความ
จริงประการหนึ่งเกี่ยวกับวาทกรรมการพัฒนาอันชวนสะเทือนใจ ดังที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร
อธิบายว่า อำนาจของวาทกรรมการพัฒนาที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ

การเข้าไปนั่งอยู่ในระดับของความรู้สึกนึกคิด/จิตสำนึก
ของคนในประเทศ “ด้อยพัฒนา” ทำให้ยอมทำทุกอย่างเพื่อให้
ได้มาซึ่ง “การพัฒนา” แม้ว่าจะต้องแลกด้วยความเหลวแหลกของ
สังคม การล่มสลายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือการทำลายล้าง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ตาม³⁸

³⁶ เบื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 42.

³⁷ เทือก บรรทัด, “ครูแก้ว,” มติชนสุดสัปดาห์ 24 (ธันวาคม 2546): 29.

³⁸ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น
(กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2542), หน้า 37.

ในบทกวีนี้ “ครูแม่่ว” ผู้ดูเสมือนมีอำนาจในสังคม แท้จริงก็เป็นเพียงเหยื่อจากอำนาจของวาทกรรมการพัฒนาอีกชั้นหนึ่ง ที่ทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนา

ชุดคำพูดของกวีที่มีต่อการพัฒนาของ “ครูแม่่ว” เป็นการเสียดเย้ย ถากถาง เนื่องจากกวีมีความเห็นว่า การพัฒนาที่จะทำให้ประเทศก้าวไปสู่ความเจริญตามที่ครูแม่่วกล่าวถึงนั้น เป็นเพียงมายาภาพที่ “ครูแม่่ว” ใช้วิธีการ “ไม้” และ “โมเม” ว่าท่อก้าชดังกล่าวจะทำให้ประเทศ “ศิวิไลซ์” และ “รุ่งจรัสพัฒนา” เทือก บรรทัดสร้างความสะดวกใจด้วยการกำหนดให้ “ครูแม่่ว” ตั้งคำถามต่อชาวชนบทว่า จะเลือกอยู่ “อย่างพอ” ที่ “ไม่ก้าวน้ำ” หรือจะเลือกอยู่ “แบบใหม่” ที่ “จะไหลเงินตรา-มาให้เรา” ประเด็นการแลกเปลี่ยนตามตรรกะ “ได้อย่าง-เสียอย่าง” เช่นนี้ ทำให้เกิดคำถามอันน่าสนใจว่า แท้จริงสิ่งใดคือความถูกต้อง ผู้ใดเป็นผู้ตัดสิน เนื่องจากในบางกรณีสิ่งเดียวกัน กลับมีคุณค่าความหมายต่อชีวิตของคนต่างกลุ่มกัน แต่วาทกรรมการพัฒนาสร้างอำนาจด้วยการประกอบสร้างความคิดเกี่ยวกับความ “ด้อยพัฒนา” ที่จะพ่วงต่อมาด้วยความโง่เขลา ไม่ก้าวน้ำ ไม่เจริญ ดังนั้นแม้ดูเสมือนว่า “ครูแม่่ว” ไม่ได้บังคับพร้อมทั้งเสนอทางเลือกสองทางให้แก่ชาวบ้าน แต่แท้จริงแล้วหากชาวบ้านเลือกที่จะ “อยู่อย่างพอ” ชุดคำพูดที่ตามมาคือ “ไม่ก้าวน้ำ” ดังนั้น ชาวบ้านผู้ดูเสมือนมีทางเลือก กลับคล้ายไม่มีทางเลือกใดเลย

กวีสร้างคู่ตรงข้ามขึ้นในบทกวี ดูเดียวกับวาทกรรมการพัฒนาที่สร้างคู่ตรงข้ามของคำว่า “พัฒนา” เป็นคำว่า “ด้อยพัฒนา” จะเห็นได้ว่า “ครูแม่่ว” กำลังต้อน “ชาวบ้าน” ให้เข้าสู่การพัฒนาโดยตรรกะของชุดคำตรงข้ามที่ถูกสร้างขึ้นนั่นเอง กวีจึงใจใช้คำว่า “พอ” แทนภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ที่เน้นในเรื่องความพอเพียง หากชาวบ้านเลือกที่จะอยู่ “อย่างพอ” ก็จะได้ชื่อว่า “ไม่ก้าวน้ำ” ด้วยความเข้าใจที่ถูกชี้นำมาจากวาทกรรมการพัฒนาว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งคร่ำครึ ต้องพัฒนาให้ทันสมัยตามยุโรป เมื่อผ่านกาลต่อเนื่องยาวนาน ผลที่ติดตามมา เราอาจพูดได้ว่าชนบทไทยถูกทำลายย่อยยับ เกิดสภาพล่มสลายของชุมชนทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม³⁹ ต่อจากนั้นกวียังได้กำหนดตัวละครเด็กขึ้น ให้มีพฤติกรรมแข็งขันต่อ “ครูแม่่ว” ดังนี้

สิ้นเสียงเห่ซำลีลาครู

ว่าท่อยไหลเงินมา-หรือมาเอา

เราจะอยู่อย่างไทยไม่เอาท่อก

เสียงเด็กชายใครรู้ลูกครูเก่า

ผืนแผ่นดินถิ่นเราทำโรงงาน

เราจะอยู่อย่างพอแบบพื้นบ้าน

³⁹ ประเวศ วะสี, “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา,” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว, 2534), หน้า 78.

เราจะอยู่ยืนหยัดรัฐบาล	มันอยู่ในหลักการองค์อัลเลาะห์
ครูแม่ัวก็ยิงเสียงตอบกระทู้ถาม	แล้วใส่ความเด็กชาย-ไอ้แบเบาะ
ว่าไม่นอนสอนไม่ได้ ต้องไม้เคาะ	เสียงเผาะเผาะบนกบบาลแตกรานร้า

“เด็กชาย” ในบทกวีนี้ มีนัยยะที่สื่อถึงผู้ที่ไม่อาจมีปากเสียงใดๆ และอยู่ใต้อำนาจบุคคลที่มีสถานะเหนือกว่า เด็กชายอาจเป็นสัญลักษณ์ที่กวีใช้แทน ชาวบ้าน ส่วนครูแม่ัวก็คือรัฐบาลนั่นเอง กวีกำหนดให้เด็กชายแข็งขึ้นและตอบโต้ “ครูแม่ัว” ด้วยท่าที่แข็งกร้าวและตั้งข้อสังเกตว่า แท้จริงแล้วท่อก๊าซจะนำเงินตราเข้าสู่ประเทศ หรือจะเข้ามาทำลายผืนแผ่นดิน

เด็กชายจึงสำคัญว่า จะอยู่ “อย่างไทย,” “อย่างพ่อ,” อยู่ “แบบพื้นบ้าน” และ “ยึดมั่นในหลักการองค์อัลเลาะห์” สิ่งที่เด็กชายกล่าวมาทั้งหมด โดยสรุปก็คือ การเลือกที่จะดำเนินรอยตามวิถีแห่งบรรพบุรุษและยึดมั่นอยู่กับหลักธรรมของศาสนาตน แต่เมื่อ “ครูแม่ัว” เข้าใจว่า “เด็กชาย” รู้เท่าทันสิ่งที่ตนพยายามชักจูง ปฏิกริยาที่ครูแม่ัวตอบโต้เด็กชาย แม้ในช่วงแรกจะมีอาการ “เกี้ยว” หรืออีกอีก สูญเสียความมั่นใจด้วยเหตุว่ามีผู้รู้เท่าทันความคิด หากครูแม่ัวได้กลบเกลื่อนตอบโต้เด็กชายอย่างแข็งกร้าวด้วยการกล่าวหาจาเฝ็ดร้อนต่อเด็กชายว่า “ไอ้แบเบาะ” ที่โดยทั่วไปหมายถึงเด็กทารก ผู้ไม่เดียงสา ไม่รู้ความ และต่อว่า “เด็กชาย” ว่าเป็นผู้ดื้อรั้นไม่สามารถสั่งสอนได้ เนื่องจากไม่คล้อยตามการพัฒนาซึ่งตนมองว่าเป็นสิ่งดีงาม “ครูแม่ัว” จึงลงโทษโดยการใช้ไม้ตีที่ศีรษะ “เด็กชาย” จน “แตก” และ “รานร้า”

ปฏิกริยาตอบโต้อันแข็งกร้าวของ “ครูแม่ัว” เปรียบได้กับ “อำนาจ” ของวาทกรรมการพัฒนาที่มีต่อชาวบ้าน แม้จะมีชาวบ้านผู้รู้เท่าทันกลไกการพัฒนาดังกล่าว หากก็ไม่อาจต่อกรกับอำนาจแห่งวาทกรรมการพัฒนาได้ อย่างไรก็ตามความสะเทือนใจอันเป็นตอนจบของบทกวีนี้ หากใช้ความสิ้นหวังของกวีที่จะต่อต้านวาทกรรมการพัฒนาที่มาจากรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากจุดยืนอันชัดเจนของเทือก บรรทัดในการต่อสู้ที่กวีได้เคยกล่าวไว้ในการอภิปราย “กรณีท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง” ณ บ้านในไร่ หมู่ 7 ตำบลตลิ่งชัน เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2543 ดังนี้

หมดแล้ว “ยุคนายเมานาย⁴⁰เตะเรา เราเมานายเตะเรา” แต่เดี๋ยวนี้เป็นยุคการมีส่วนร่วม ยุคที่เรามีสิทธิ์ที่จะโต้แย้งโต้ตอบ และที่ผ่านมาเขาบอกว่าแต่ก่อนคนเราโง่ ไม่จริงหรือ โง่คนเขียนนะโง่ คนมันฉลาดมาตลอด ถ้าไม่ฉลาดมันตายนานแล้ว

⁴⁰ คำว่า “นาย” เป็นคำสแลงที่ใช้ในภาคใต้หมายถึง ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เสียดกินหมดแล้ว มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่ยังอยู่ยืนมากกว่าเพื่อนเพราะฉลาด เราต้องมีความเชื่อมั่นตัวเองในการต่อสู้ การกระทำของรัฐบาลไม่ได้ถูกต้องเสมอไป โดยส่วนมากเห็นแก่ตัว เอาแต่ใจ⁴¹ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

การต่อสู้เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐที่เข้ามารุกล้ำรังแกชาวบ้านเป็นสิ่งที่เทือก บรรทัดยืนหยัด มุ่งมั่นและกระทำมาตลอด โดยมีได้เกรงกลัวต่ออำนาจรัฐแม้แต่น้อย ด้วยความสำนึกว่าสิ่งที่ตนกระทำ คือความถูกต้อง ดังที่เทือก บรรทัดเคยได้กล่าวคัดค้านการสร้าง “โรงไฟฟ้าลำภูรา” ในอำเภอลำภูรา จ.ตรัง ในการอภิปรายกรณี “สังเคราะห์บทเรียนกองทุนหมู่บ้าน” มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า

โรงไฟฟ้าที่ลำภูรา เป็นโลกาภิวัตน์ที่มายัดเยียด กฟผ. บอกว่าความเจริญต้องมีโรงไฟฟ้า ข้อเท็จจริงก็คือ อีก 15 ปีไม่ต้องสร้างโรงไฟฟ้าก็มีไฟฟ้าเพียงพอ ถามว่าแล้วมันสร้างทำไม คนลำภูราต้องการไฟฟ้ามากจริงหรือเปล่า รัฐบาลต้องการเพิ่มหรือเปล่า... พอคัดค้านก็ว่าเป็นการขัดขวางความเจริญ ไม่รู้อะไรคือความเจริญ⁴²

การต่อสู้ทั้งในรูปแบบของกิจกรรมทางสังคมและการถ่ายทอดแนวคิดผ่านบทกวี แสดงให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างกวีนิพนธ์กับตัวตนของกวีในฐานะนักต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่เสื่อมทรามให้ก้าวไปสู่ความเป็นสังคมที่ดั่งตามตามที่กวีมุ่งหมาย

⁴¹ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 130-131.

⁴² เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 62.

ภาพที่ 8

แผ่นป้ายผ้า “โจมตี” เทือก บรรทัด (ไกล) มีข้อความว่า
 “ผู้นำท้องถิ่น ต.ลำภูรา ไม่ต้อนรับ เปลื้อง คงแก้ว สาเหตุ สร้างความแตกแยก
 ให้ชาว ต.ลำภูราและ ต.ใกล้เคียง”
 แผ่นป้ายผ้า “สนับสนุน” เทือก บรรทัด (ใกล้) มีข้อความว่า
 “โรงไฟฟ้าทำให้ชาวลำภูราแตกแยก ไม่ใช่..ครูเปลื้อง คงแก้ว”

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่อยู่ในประเด็นความเสื่อมทรามของสังคม คือ พฤติกรรมฉ้อฉลและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนของนักการเมือง แม้ดูเหมือนว่านักการเมืองจะเป็นคนส่วนน้อยในสังคม หากพฤติกรรมเสื่อมทรามของนักการเมืองกลับส่งผลสะท้อนต่อสังคมในวงกว้าง เพราะนักการเมืองคือบุคคลผู้มีส่วนกำหนดทิศทางของการบริหารประเทศ

เทือก บรรทัด มีความกล้าในการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมอันก่อให้เกิดความเสียหายของนักการเมืองโดยตรงไปตรงมาให้สังคมได้รับรู้ ทั้งผ่านการอภิปรายแสดงความคิดเห็นในเวทีต่างๆ และผ่านทางบทกวี ตัวอย่างบทกวีที่สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของนักการเมืองไทยในทัศนะของเทือก บรรทัด มีชื่อว่า “กระทู้ : การเมือง”⁴³ กวีใช้โคลงกระทู้โบราณที่รู้จักกันดีมาแต่งบทกวี 5 บทคือ ทะ ลุ่ม ปุ่ม ปู ทู สุข มุ ดู อุ สา นา รี โกอ วา ปา เป็ด จก จี ร์ ไร ดังนี้

ทะ ลุ่ม ปุ่ม ปู	ทู สุข มุ ดู	อุ สา นา รี	โกอ วา ปา เป็ด	จก จี ร์ ไร
ทะ ลุ่ม ปุ่ม ปู	ทู สุข มุ ดู	อุ สา นา รี	โกอ วา ปา เป็ด	จก จี ร์ ไร

⁴³ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสดกกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 97-99.

ปุม ปมเปิดตำตา	ตาแจ่ม ประจักษ์นา
ปู เสือปีตรอยเท้า	ย่างก้าวเหยียบสยาม ฯ
ทุ เรศวิเศษแล้ว	เลิศสมัย
สุ หรัยงามจุดไฟ	เฟื่องฟ้า
มุ สาห่มผ้าไตร	ทรงศักดิ์-ศีลเฮย
ดู เหว่าโฉดชั่วช้า	เชิดหน้าเกษมสันต์ ฯ
อุ เหมอุเหมไ้อ้	เมืองสวรรค์
สา มัคคียงพัน	เฟื่องฟุ้ง
นา ไร่ร้างเรียกวัน	หวังสุข ไหนนา
รี รอบบ่เรื่องรุ่ง	แอร่มเรื่องเรื่องสวรรค์ ฯ
โก หกกุมกฏแก้ว	หลักสยาม
วา ศอกวัดโมงยาม	หยิ่งได้
ปา ณาพาเขตคาม	เคียงบาป กรรมเอย
เปิด ฉากชวนคลั่งไคล้	เคลิบเคลิ้มคำหวาน
จก จิ้งจกจันแจ้ง	ประจักษ์ใจ
จี จับดูนอกใน	เนาเนื้อ
รี พลหมื่นกลไก	กตขี้
ไร พ่อขายชาติเชื้อ	ฉีกเนื้อกินสยาม

ท่าทีของเทือก บรรทัดที่มีต่อนักการเมืองไทยเป็นท่าทีที่ค่อนข้างแข็งกร้าวและแสดงจุดยืนที่ไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมฉ้อฉลของนักการเมืองอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำที่กวีใช้ในการนำเสนอภาพพฤติกรรมของนักการเมือง เช่น “อูตริ,” “ทุเรศ,” “โฉด,” “ชั่วช้า,” “เนา,” “กตขี้,” “ขายชาติ” และ “ฉีกเนื้อกินสยาม” เป็นต้น ถ้อยคำเหล่านั้นล้วนรุนแรงและนำเสนอนิสัยที่ติดมากับ “ความเป็นนักการเมือง” ในทัศนะของเทือก บรรทัด ไม่ว่าจะเป็นความโกหกฉ้อฉล ความชั่วช้า และการกตขี้ประชาชน

พฤติกรรมของนักการเมืองในบทกวีของเทือก บรรทัดจึงล้วนแต่ปรากฏในแง่ลบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูง ละโมบ หลอกหลวงประชาชนด้วยถ้อยคำที่น่าเชื่อถือถือกตขี้ข่มเหงประชาชน รวมไปถึงการขายชาติ

แม้ว่าพฤติกรรมฉ้อฉลของนักการเมืองจะเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม หากไม่ว่าก็ยุคก็สมัย ประชาชนก็ยังคงตกเป็นเหยื่อคารมของนักการเมืองในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งอยู่เสมอ

นักการเมืองมักพูดจาด้วยถ้อยคำสำนวนอันน่าเชื่อถือ มีการกล่าวคำมั่นสัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้ประชาชน เพื่อหวังความเชื่อถือและคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง แต่เมื่อได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง นักการเมืองไม่เคยกระทำตามที่ได้สัญญาไว้กับประชาชน ดังปรากฏในบทกวี “ฤดูเคี้ยวหวานน้ำตาลไพร”⁴⁴ ดังนี้

ฤดูชายเจ้าชู้แห่งหมู่บ้าน	มาตั้งเตาเคี้ยวหวานการปราศรัย
หลังเสร็จสิ้นได้เสียวชิปไต่ย	ก็หายวับดับไฟไม่เห็นเงา
ทิ้งให้บ้านหอมช่อรอหอมแซม	หลังคาแฉ่มดาวเดือนเป็นเพื่อนเหงา
อ้างว้างเหวว่ามาย่องเบา	ชื่นใจซาเรา...เปเล้าหลับนอน
อาจเพลี่ยหลับไปบ้างบางขณะ	ฝันก็เริ่มวาระครึ่งครวก่อน
วันที่พ่อหน่อเนื้ออรชร	มาขับกลอนเพลงยาวพราวเพราะพริ้ง
ฟังได้ว่าครานั้นขวัญหมู่บ้าน	ผีท่าซาดานเข้าแทรกสิง
พระเสื่อบ้านทรงบ้านตัวจริง	หลบหลีกแล้ววิ่งทิ้งบ้านมา
เพราะหลงไม่สงสัยในชวนเชื่อ	ว่าเป็นเสื่อทรงบ้านตระหง่านค่า
จึงพลีกายทุกซึ่ซึ้งเช่นบุชา	เป็นพัสดราอาภรณ์ให้ห่มกาย
ฤดูชายเจ้าชู้แห่งหมู่บ้าน	มาตั้งเตาเคี้ยวหวานน้ำตาลไพร
หวังว่าการมชวนคมคาย	จะล้างลบกลบร้ายขายบ้านกิน

บทกวีนี้สะท้อนพฤติกรรมของนักการเมืองในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว นักการเมืองมักมีถ้อยคำหาเสียงที่ให้ความหวังแก่ประชาชนว่าหากประชาชนลงคะแนนให้ตน ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับคือสิ่งใด ให้คำสัญญาว่าจะทำหน้าที่อย่างดีที่สุด แต่ “หลังเสร็จสิ้นได้เสียวชิปไต่ย” หมายถึง เมื่อได้รับการเลือกตั้งแล้ว นักการเมืองก็จะ “หายวับดับไฟไม่เห็นเงา” คือ ไม่กลับมาทำประโยชน์ให้ประชาชนดังที่เคยให้คำมั่นสัญญาไว้

ผู้ที่เจ็บช้ำจากการกระทำดังกล่าวมาซ้ำแล้วซ้ำเล่า คือ ประชาชน ผู้มักตกเป็นเหยื่อเพราะหลงเชื่อถ้อยคำอันน่าเชื่อถือของนักการเมือง แต่ทุกคราวที่มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ ดูเหมือนว่าประชาชนจะหลงลืมเรื่องราวที่นักการเมืองมาลวงให้เชื่อครั้งก่อนๆ ไปได้ ทั้งนี้ ก็ด้วยการมอันชวนเชื่อของนักการเมือง ในทัศนะของเทือก บรรทัดพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำซากเวียนมาเป็น “ฤดู” เหมือนกันตลอดทุกคราวครั้ง จึงเป็นที่มาของชื่อบทกวีว่า “ฤดูเคี้ยวหวานน้ำตาลไพร”

⁴⁴ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 51.

ทัศนะแง่ลบที่เทือก บรรทัดมีต่อนักการเมือง นอกจากจะปรากฏอย่างชัดเจนในบทกวีแล้ว ยังอาจมองเห็นได้จากคำกล่าวแสดงความคิดเห็นของเทือก บรรทัดตามงานอภิปรายต่างๆ ดังคำกล่าวของเทือก บรรทัดในการอภิปราย “สังเคราะห์บทเรียนกองทุนหมู่บ้าน จังหวัดตรัง” เมื่อปี พ.ศ. 2545 ที่มีเนื้อความตอนหนึ่งเกี่ยวกับสภาพนักการเมืองทั้งในอดีตและปัจจุบัน ว่า

ผมไม่ใช่กล่าวหา แต่พวกนักการเมืองทั้งหลายที่อยู่ในปัจจุบัน ที่จริงเขาชั่วร้ายแต่ยังคิดว่าตัวเองเป็นพระเอก บางที่ชั่วมา 20 สมัย บอกว่าจะรับใช้ประชาชน แต่ที่จริงทำลายมา 20 สมัย ผมนั่งมองประวัตินักการเมืองแล้วไม่เห็นว่าเขาช่วยอะไรชาวบ้าน นอกจากช่วยฉ้อโกง⁴⁵

นับได้ว่าเทือก บรรทัด มีความกล้าหาญในการที่จะเปิดโปงความชั่วนักการเมือง ไม่เพียงแต่ในบทกวีเท่านั้น หากในชีวิตจริง เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เทือก บรรทัดพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ประชาชน “ตาสว่าง” ด้วยกรกล่าวถึงความฉ้อฉลของนักการเมืองตามความเป็นจริง บทกวีอีกบทหนึ่งที่เทือก บรรทัดได้ถ่ายทอดทัศนะของตนที่มีต่อพฤติกรรมของนักการเมือง มีชื่อว่า “ยิ่งกว่าเผด็จการ⁴⁶” ดังนี้

เมื่อผ่านผิวก็ยอมพิสูจน์ผล	เมื่อผ่านพันทก็ยอมพบประสบเห็น
คนเคยรัก ศรัทธา...ก็มาเป็น	มีดดับผ่องเพ็ญศรัทธาธาร
มิโศกเศร้าเสียใจพิไรร้า	ที่หลงปลื้มติ้มต่ำคมคำหวาน
เมื่อวันนี้...แจ่มประจักษ์แจ้งประจาน	เปิดโปงสันดานกำพืดเดิม
ดีใจ ด้วยรู้ว่า แท้กาเหว่า	ไรรั้ง ไรเหี้ยมาแต่เริ่ม
ดีมกินเกมกลจึงเติบโตเต็ม	เปรตผีจึงพูนเพิ่มอยู่เต็มตัว
เคยสงสัย หายสงสัย ในหลักคิด	ที่คนอื่นทำผิดถือเป็นชั่ว
ที่ผิดเองเพลงพุกันสนั่นระรัว	ระบายขาวดอกบัวให้ตัวเอง
ที่ผิดเองเพลงคำอาบน้ำผึ้ง	พลิกพลิ้วลี้กซึ่งบรรเลงเร่ง
ลีลาทำรำนายาเกรง	แต่จิตใจในเพลงนั้นหยาบช้า
มิโศกเศร้าเสียใจ-ไม่อาฆาต	แต่วันนี้ประกาศให้รู้ว่า
ไครยกชูเผด็จการสังหารประชา	นั่นแหละเลวยิ่งกว่าเผด็จการ

⁴⁵ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551), หน้า 57.

⁴⁶ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 55-56.

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า อาชีพนักการเมืองในทัศนะของเทือก บรรทัดมักเป็นผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หลอกลวงและไม่จริงจังกับประชาชน ถ้อยคำที่ใช้กล่าวถึงนักการเมืองในบทกวีจึงค่อนข้างรุนแรง เช่น สันดาน กำพืดเดมิ เปรดผี เป็นต้น นักการเมืองเป็นผู้ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน มีคารมคมคาย เมื่อทำผิดสามารถพูดแก้ต่างให้ตนเองได้อย่างน่าเชื่อถือ แต่หากผู้อื่นกระทำผิดบ้าง กลับพร้อมจะเหยียบย่ำทำลาย คารมนั้นคมคายน่าเชื่อถือ หากจิตใจที่แท้จริงกลับหยาบช้ำ

แม้เทือก บรรทัดจะผิดหวังกับนักการเมืองมาทุกยุคทุกสมัย แต่มิได้หมายความว่าเขาจะเบื่อหน่ายและเลียดึงเกี่ยวกับการเมืองโดยสิ้นเชิง หากเขายังคงเป็นนักต่อสู้เคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนที่แสดงความจริงใจในการแก้ปัญหา เคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาโดยกระบวนการภาคประชาชนที่เขาศรัทธามาโดยตลอด

แม้ว่าด้วยชื่อเสียงของเขา และความเชื่อถือศรัทธาที่ประชาชนในพื้นที่ภาคใต้มีต่อเทือก บรรทัดจะมีอยู่มาก หากก็ไม่อาจทำให้เขาผันชีวิตตนเองออกไปเป็นนักการเมืองอย่างจริงจัง ความปรารถนาของเทือก บรรทัดยังคงเป็นเช่นเดิม คือ ปรารถนาจะเป็นนักต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและประชาธิปไตย ดังคำกล่าวของเทือก บรรทัดในการอภิปรายในหัวข้อ “73 ปีการเมืองไทย ใครเป็นใหญ่ในแผ่นดิน” ณ โรงแรมลีการ์เดิน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งมั่นของเทือก บรรทัดในการต่อสู้กับความชั่วร้าย เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม ไปสู่ความดีงาม ว่า

...แล้วก็สู้ แล้วก็ยังคงสู้ต่อไป เพราะว่าหัวใจและความรู้สึก
ของเราบอกว่าเขาทำไม่ถูก แม้เราไม่รู้จะทำอย่างไร แต่ก็ต้องสู้
ต่อไป⁴⁷

พฤติกรรมเสื่อมเสียของนักการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาทุกยุคทุกสมัย ผู้วิจัยพบว่า บทกวีชุดหนึ่งของเทือก บรรทัด ซึ่งมี 4 บทกวี ได้แก่ “เบิกจอหนังตะลุง : สภาไฟกาม,” “เบิกม่านกั้นลิเก : หลังเสียงทนาย,” “เบิกม่านกั้นลิเก : คำนับหมวย่าง,” และ “หลังม่านลิเกฮูลู่” ที่ล้วนมีเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมเสื่อมทรามของนักการเมือง การที่กวีแต่งขึ้นและตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสาร**มติชนสุดสัปดาห์** ในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน กล่าวคือ ราวปี พ.ศ.2544-2547 ซึ่งเป็นยุคสมัยของรัฐบาลทักษิณ

⁴⁷ เปลื้อง คงแก้ว, *คนอาบน้ำให้ต้นไม้ม* (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 70.

ชินวัตร ทำให้อาจอมนานได้ว่า กวีเลือกที่จะวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอย่างเปิดเผย โดยเลือกใช้สื่อที่มีผู้คนสามารถเข้าถึงได้จำนวนมากในการแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา

เทือก บรรทัดในฐานะประชาชนในสังคมผู้เฝ้าดูความเป็นไปอยู่ภายนอกไม่อาจนิ่งเฉยอยู่ได้ จึงเขียนบทกวีขึ้นเพื่อเป็นการสะท้อนความเป็นไปและเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมเสื่อมเสียของนักการเมือง มีตัวอย่างให้เห็นในบทกวี “เบิกจอบหนึ่งตะลุง : สภาไฟกาม”⁴⁸ ดังนี้

ดาตเริกเบิกฟ้าเบิกตาวัน	เบิกจอบกัณฑ์ญาณสภาสูง
เบิกกุ่มภาวการลากจูง	เบิกปกป้องเพื่อนฝูงที่ไฟกาม
เห็นสอวอคนดั่งเมืองคนดี	ปรุงจิตโลกีย์เต็มหยาบยาม
นั่งหลับตาก่อไฟสวาททรม	เผาไหม้ลูกกลมเด็กหญิงไทย
เห็นคนดีธรรมดาประชาราษฎร์	ป่าวเสียงประกาศว่าเห็นไหม
เด็กหญิงเป็นเหยื่อเป็นเชื้อไฟ	ผู้หลักผู้ใหญ่เป็นไฟร้อน
เห็นสภาสูงส่งผู้ทรงเกียรติ	อุ้มเพื่อนกระเดียดเอาไว้ก่อน
ล้อบบัลากจูงคือชั้นตอน	มือเนาเหม็นหนอนสลอนสภา
เห็นศักดิ์ศรีสูงส่งผู้ทรงเกียรติ	ต่ำเตี้ยเรี่ยเรียดเพียงใบหญ้า
เห็นกุ่มภาวแห่งปัญญา	มีตบอดดวงตาไม่เห็นธรรม
เห็นเด็กหญิงดอกไม้ถูกขยี้	เห็นมืออับริยขยี้ขยา
เห็นมือโอบอุ้มคนระยำ	ไยมือถือธรรมไม่รวมธง

บทกวีนี้เทือก บรรทัดวิพากษ์วิจารณ์กรณีสมาชิกวุฒิสภาผู้หนึ่งกระทำการล่วงละเมิดทางเพศเด็กหญิงคนหนึ่ง พฤติกรรมดังกล่าวนับเป็นความชั่วช้าและเป็นคดีอาญาที่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์ความเป็นนักการเมืองมากพอแล้ว แต่การที่เพื่อนสมาชิกวุฒิสภาได้ออกมาปกป้องเพื่อนผู้ถูกระทำผิด ยิ่งเป็นการทำให้เหตุการณ์ดังกล่าวดูย่าแย่งไปอีก สมาชิกวุฒิสภาที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับว่าจะมาร่วมตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลกลับมีพฤติกรรมเสื่อมเสีย และที่เลวร้ายไปกว่านั้น คือ เพื่อนสมาชิกวุฒิสภาบางคนก็แม้รู้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นภัยต่อสังคม แต่ยังไม่ช่วยกันปกป้องผู้กระทำผิด ดังที่ปรากฏเป็นข่าว เทือก บรรทัดรู้สึก “หดหู่ใจ” ต่อเหตุการณ์ดังกล่าว จึงได้ถ่ายทอดออกมาเป็นบทกวีตั้งคำถามต่อสังคมว่า “ไยมือถือธรรมไม่รวมธง” หมายถึง เหตุใดผู้รักความเป็นธรรมจึงไม่ลุกขึ้นรวมตัวกันต่อสู้เพื่อต่อต้าน

⁴⁸ เทือก บรรทัด, “เบิกจอบหนึ่งตะลุง : สภาไฟกาม,” มติชนสุดสัปดาห์ 1074 (มีนาคม 2544): 31.

พฤติกรรมจ้อฉลดังกล่าว ความเจ็บแค้นของกวีที่ถูกนำเสนอผ่านบทกวี สอดคล้องกับคำกล่าวของกวีตอนหนึ่งถึงความเจ็บแค้นในพฤติกรรมชั่วร้ายของนักการเมืองว่า

ปัจจุบันมีข้าราชการและนักการเมืองสูงๆ มองคนไม่เป็น
คน ตรงนี้ผมเจ็บมาก และผมเจ็บแทนพ่อแม่พี่น้องของเรา... เมื่อ
ชาวบ้านถูกเอาเปรียบผมนึกถึงพ่อผม นึกถึงคนในบ้านผม นึกถึง
ว่าพวกนี้มันดูชาวบ้านไม่เป็นคน เจ็บแทนทุกครั้ง⁴⁹

ด้านกลวิธีการใช้หนังตะลุงเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดความคิดนั้น เป็นเพราะว่า หนังตะลุงนอกจากเป็น “เครื่องมือให้ความมรรษาแล้ว ยังเป็นสื่อมวลชนชั้นเยี่ยมสำหรับสังคมอีกด้วย เป็นการให้ข่าวสาร ความรู้ ความเคลื่อนไหวของสังคม และเป็นสติปัญญาให้แก่ชาวบ้านอย่างดียิ่ง”⁵⁰

การที่กวีมีความรู้สึกร่วมกับชาวบ้าน ทำให้การต่อสู้เพื่อของเทือก บรรทัดดำเนินต่อไปในท่ามกลางสังคมเสื่อมทราม ในปี พ.ศ.2544 เมื่อพรรคไทยรักไทย ภายใต้การนำของทักษิณ ชินวัตร ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้ง และได้จัดตั้งรัฐบาล เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งในด้านบวกและด้านลบ เทือก บรรทัดได้สะท้อนความเป็นไปดังกล่าวไว้ในบทกวี “เบิกมานกันลิเก: หลังเสียงทนาย”⁵¹ ไว้ดังนี้

เห็นพ่อแม่ ⁵² แก้วตาของแม่ยก	ยิ้มรำทุกหน้าปกเป็นข่าวใหญ่
แจ้วจ้อจ้อแก้วประเทศไทย	หลักช้อนชุกแล้วสุกใสในคดี
จ้อแจ้วแว่วดังฟังได้ว่า	ไม่มีแล้วเวลาทำบัดสี
ขอยื่นยันสัญญาประชาชี	ลิเกโรงนี้ไม่หลอกคน
เห็นแม่ยกฝ่ายซ้ายรุมรายล้อม	แย่งกันหอมแก้มแม่ไม่แห้วหน
หมายให้แม่ทำสงครามกับความจน	โดยมีประชาชนเป็นคนดู

⁴⁹ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบหน้าให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีไอโต้, 2551), หน้า 37-38.

⁵⁰ อุดม หนูทอง, “หนังตะลุง,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529), หน้า 2542-2544.

⁵¹ เทือก บรรทัด, “เบิกมานกันลิเก : หลังเสียงทนาย,” มติชนสุดสัปดาห์ 1098 (กันยายน 2544): 31.

⁵² แม่ เป็นสมญานามของ พตท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร.

เทือก บรรทัดใช้ “ลิเก” และ “หนังตะลุง” ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านมาประกอบการถ่ายทอดเนื้อหาในบทกวีนี้ โดยมีตัวแสดงเอกคือ “พ่อแก้ว” หรือทักษิณ ชินวัตร ผู้ซึ่งหลังจากได้รับการเลือกตั้งแล้ว มีประชาชนมากมายมาร่วมแสดงความยินดี ไม่เว้นแม้กระทั่ง “ฝ่ายซ้าย” ที่โดยอุดมการณ์แล้ว ย่อมจะต้องอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับนักธุรกิจการเมืองเช่นทักษิณ ชินวัตร แต่เมื่อทักษิณ ชินวัตร ชนะการเลือกตั้ง กลุ่มคน “ฝ่ายซ้าย” เหล่านั้นกลับยอมละทิ้งอุดมการณ์ของตน มาร่วมยินดีและสนับสนุนทักษิณ ชินวัตร โดยทักษิณ ชินวัตร ได้สัญญาับประชาชนว่าจะตั้งใจ “ทำสงครามกับความจน” ไม่มีการหลอกลวงประชาชนอย่างแน่นอน แม้ว่าก่อนหน้านั้น ทักษิณ ชินวัตร จะพัวพันกับ “คดีชุกหูน” แต่ภายหลังการเลือกตั้ง “คดีชุกหูน” ก็เงียบหายไป

เห็นคณะชวนตะลุงรุ่งฟ้าตรัง	ไม่มีโรงให้เล่นหนังหนังหุดู่
เที่ยวตีรวนกวณลิเกแห่พันตู	เห็นแล้วอดสูละอายุใจ
เห็นบ่อนอกหินกรูดนั่งตุตร้อน	กับโครงการไฟฟอนหลอนหลอมใหม่
เห็นท่อก๊าซเจ้าเล่ห์มาเลย์-ไทย	เชิญพิสูจน์หัวใจกับวาจา

อีกด้านหนึ่งเทือก บรรทัดได้กล่าวถึง “หนังชวน” คณะหนังตะลุงซึ่งกวีตั้งใจสื่อถึง “นายชวน หลีกภัย” ผู้พ่ายแพ้จากการเลือกตั้ง จึง “ไม่มีโรงให้เล่นหนัง” ซึ่งหมายถึง ไม่ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยความพ่ายแพ้จากการเลือกตั้งทำให้นายชวน หลีกภัย ได้ครองตำแหน่งหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน “หนังชวน” ก็ “เที่ยวตีรวนกวณลิเก” หมายถึง นายชวน หลีกภัยก็คอยจับผิด และรบกวนการทำงานของรัฐบาลด้วยความคับแค้นที่พ่ายแพ้การเลือกตั้ง

เทือก บรรทัดเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าว ทั้งของฝ่ายที่ได้รับการเลือกตั้งและฝ่ายที่พ่ายแพ้ต่างเป็นพฤติกรรมที่น่าอดสู เพราะโครงการ “บ่อนอก-หินกรูด” และ “โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย” ที่กำลังเป็นปัญหาความขัดแย้งยังรอการแก้ไขนั้น เป็นนโยบายที่ต่อเนื่องมาจากรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ที่เป็นรัฐบาลสมัยก่อนหน้านี้เอง เทือก บรรทัด เห็นว่านักการเมืองทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งเอาชนะโดยมิได้สนใจที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนั้นแม้แต่น้อย ในทัศนะของเทือก บรรทัด นักการเมืองเป็นผู้ที่มุ่งหวังเพียงผลประโยชน์ส่วนตนไม่ต่างอะไรจากพ่อค้าที่มุ่งหวังกำไร ดังปรากฏในบทกวี “เบิกม่านกันลิเก : คำนับหมูอย่าง”⁵³

ดาตเร็กเบิกฟ้าเบิกตาวัน	เบิกม่านกันลิเกเร้บชาน
ตอนคำนับหมูอย่างเป็นทางการ	เพื่อลบรอยร้าวราน...ที่ผ่านมา

⁵³ เทือก บรรทัด, “เบิกม่านกันลิเก : คำนับหมูอย่าง,” มติชนสุดสัปดาห์ 1099 (กันยายน 2544): 26.

เห็นเจ้าสัวโรงเตี๊ยมโตทับเที่ยง	จัดโต๊ะตั้งเขียง...ก็รู้ว่า
ใครคือหมูเช่นไหวเงินตรา	ใครคือหมูหมดค่าทางการเมือง
ใครคือหมูอยู่ในอวยร่อถั่วแก้ว	ความจริงชัดแจ้วตลอดเรื่อง
คนตาแจ้ง ⁵⁴ เห็นแจ้งความเปล่าเปลือง	โลกของนักการเมืองกับพ่อค้า
เห็นแก้วค่านับรับหมุย่าง	กินพลาจขมพลาจหัวร่อรำ
ลืมนื่องราวราวรานที่ผ่านมา	หรือยืมดาบตบหน้า...ใครบางคน

เป็นที่ทราบกันดีว่า พรรคไทยรักไทย ภายใต้การนำของทักษิณ ชินวัตร กับ พรรคประชาธิปัตย์ ภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย ในปี พ.ศ. 2544 เป็นคู่แข่งกันทางการเมือง ภายหลังจากที่พรรคไทยรักไทยได้รับการเลือกตั้งเป็นรัฐบาล ทักษิณ ชินวัตรได้เดินทางมายังจังหวัดตรัง ซึ่งเป็นบ้านเกิดของนายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัชมন্ত্রী เทือก บรรทัดได้สะท้อนเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในบทกวีนี้ โดยกล่าวถึง “เจ้าสัวโรงเตี๊ยมโตทับเที่ยง” ซึ่งหมายถึงตระกูล “โตทับเที่ยง” นักธุรกิจปลากะป๋องชื่อดัง และเจ้าของโรงแรมห้าดาวในจังหวัดตรัง ได้ต้อนรับขับสู้ ทักษิณ ชินวัตรเป็นอย่างดีในคราวที่มาเยือนจังหวัดตรังในเทศกาลหมุย่างเมืองตรังในปี พ.ศ. 2544 แม้ว่าก่อนหน้านี้ นักธุรกิจสกุล “โตทับเที่ยง” จะมีความสัมพันธ์อันดีกับพรรคประชาธิปัตย์มาก่อนก็ตาม

เห็นหนังชวนป่วยไข้โรคฟ่ายแพ้	ยังไม่มียาแก้เลศเล่ห์
เทศกาลกินหมูต้องกินเจ	ไม่อยากแลลิกเก...จำต้องดู

เทือก บรรทัดแสดงความคิดเห็นว่า อำนาจเงินตราเป็นสิ่งดึงดูด พ่อค้าปรารถนาเงินตรา กระทั่งละลายหรือแกล้งทำเป็นลืมนจุดยืนเดิมของตนเอง จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มองเห็นสังขรณ์ของ “โลกนักการเมืองกับพ่อค้า” ว่าทั้งสองอาชีพต่างพึ่งพากันด้วยผลประโยชน์อย่างแท้จริง อีกด้านหนึ่ง เทือก บรรทัดไม่ลืมที่จะกล่าวถึงฝ่ายตรงข้าม คือ นายชวน หลีกภัย ว่า “ป่วยเป็นโรคฟ่ายแพ้” คือ ตกอยู่ในภาวะที่ฟ่ายแพ้ทางการเมือง ความอดสูกับพฤติกรรมของนักการเมืองที่เทือก บรรทัดรู้สึก ยังสังเกตเห็นได้จากวรรค “ไม่อยากแลลิกเก...จำต้องดู” คือ ลิกเก หรือในที่นี้คือการเมือง กลายเป็นเรื่องน่าอดสู กระทั่งนำเบื้อหน้า แต่เทือก บรรทัดในฐานะกวีผู้เฝ้ามองสังคม จำต้องเฝ้าจับตามองพฤติกรรมของนักการเมืองเหล่านั้น

⁵⁴ “ตาแจ้ง” เป็นสำนวนภาษาถิ่นใต้ มีความหมายเดียวกับ คำว่า “ตาสว่าง” ในภาษาไทยภาคกลาง.

ต่อมาหลังจากที่รัฐบาลของพรรคไทยรักไทยบริหารประเทศไปได้ระยะหนึ่ง เทือก บรรทัด ได้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ ดังในบทกวี “หลัง ม่านลิเกฮูลู”⁵⁵ ตอนหนึ่งว่า

เปิดม่านลิเกฮูลู ⁵⁶	ตอนตำนานนักสู้คู่ประหาร
ดูเพลงดาบ-เพลงกริช ปลิดวิญญาณ	สะเทือนแดนด้ามขวานรณารัฐ
เห็นมือถือขวานการข่มขู่	จามเจียงประตู่ให้เป็นข่าว
เพียงเพื่อสำแดงศักดิ์ดา	สร้างนิยายน้ำเน่าไว้หากิน
เหมือนมือถือธรรมาเหมือนกำตด	พูดพล่ามงามงดวาทศิลป์
ได้แต่รำทำท่ากระที่บดิน	เหมือนกระทุ่มวารินให้ปลารัฐ
เห็นพระเอกลิเกเห่ร้องแฉ่ง	ลีลาปรา่แปร่งไม่เพราะหู
ว่า-พูลู ⁵⁷ ไม่มีแล้วให้เหลือดู	ที่เหลือคือลูกปูไม่ถึงโล
เห็นมือถือดาบอาบเลือดแพะ	บรรจงแกะแท่นบูชาอำเภอ
เห็นมือถือศกดิ์ยศใหญ่โต	ปรบมือไซโยไซว์ผลงาน

ปี พ.ศ.2547 เป็นยุคที่สองที่รัฐบาลของทักษิณ ชินวัตรได้รับชัยชนะอีกครั้งในการเลือกตั้ง ในปีเดียวกันนั้นเองที่เกิดวลีที่คุ้นหูกันเป็นอย่างดีของทักษิณ ชินวัตรเกี่ยวกับปัญหาผู้ก่อการร้ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทักษิณ ชินวัตรได้กล่าวปราศรัยที่ก่อการร้ายว่า เป็นเพียง “โจรกระจอก” หลังจากคำว่า “โจรกระจอก” เผยแพร่ออกสู่สังคม สถานการณ์ในภาคใต้เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ เทือก บรรทัดได้นำเอาเหตุการณ์ดังกล่าวมาเขียนเป็นบทกวี โดยใช้กลวิธีการนำเอาลิเกมาประกอบการถ่ายทอดเนื้อหา

พระเอกลิเกหรือในที่นี้ คือ ทักษิณ ชินวัตร ผู้กล่าวว่า “พูลูไม่มีแล้วให้เหลือดู ที่เหลือคือ ลูกปูไม่ถึงโล” เป็นการกล่าวสบประมาทว่าขบวนการพูลู ซึ่งเป็นขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่เป็นที่รู้จักกันดีนั้น ได้ถูกตนปราบเสียจนราบคาบแล้ว กวียังกล่าวต่อไปว่า “เห็นมือถือดาบอาบเลือดแพะ” แพะ ในที่นี้ หมายถึง แพะรับบาป อันแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลจับกุมประชาชนผู้บริสุทธิ์พร้อมตั้งข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อการร้าย ปัญหาจึงมีเพียงไม่ได้รับการแก้ไข หากแต่ยังมีประชาชน

⁵⁵ เทือก บรรทัด, “หลังม่านลิเกฮูลู,” มติชนสุดสัปดาห์ 1222 (มกราคม 2547): 24.

⁵⁶ ลิเกฮูลู หรือดิเกฮูลู เป็นการละเล่นพื้นบ้านแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับความนิยมมากของชาวไทยมุสลิม มักจะใช้แสดงในงานมาแกปูโละ งานสุหนัด งานเมาลิต งานฮารีรายอ ปัจจุบันดิเกฮูลูแสดงกันทั่วไปในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ยะลา นราธิวาส สงขลา สตูล และปัตตานี

⁵⁷ พูลู PULO เป็นตัวอักษรย่อของ Patani United Liberation Organization หรือชื่อในภาษาไทยคือ องค์การปลดปล่อยรัฐปัตตานี หรือ องค์การสหปัตตานีเสรี. ซึ่งประเทศไทยถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งของขบวนการแบ่งแยกดินแดน

ผู้เคราะห์ร้ายได้กลายเป็น “แพะ” หลังจากจับ “แพะ” ได้ รัฐบาลจึง “ปรบมือไชโยไชว์ผลงาน” เทือก บรรทัดแสดงทัศนะว่า เหตุการณ์ดังกล่าวไม่เพียงสร้างความคับแค้นให้ผู้บริสุทธิ์เท่านั้น หากยังถือเป็นการทำทลายขบวนการแบ่งแยกดินแดน และซ้ำเติมปัญหาให้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตและน่าสนใจยิ่งว่า บทกวีที่เกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล หรือบทกวีที่เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมเสื่อมเสียของนักการเมืองนั้น เทือก บรรทัด เลือกใช้ “ลิเก” หรือ “ลิเกฮูลู” และ “หนังตะลุง” อันเป็นการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้มาประกอบการถ่ายทอดเนื้อหา ด้านหนึ่งอาจเป็นเพราะ การถ่ายทอดเนื้อหาที่รุนแรงผ่านตัวละครที่เป็นพระเอก ลิเก หรือนายหนังตะลุงจะสามารถลดทอนความรุนแรงของการวิพากษ์วิจารณ์ลงได้บ้าง และอีกประการหนึ่ง ทั้ง “ลิเกฮูลู” และ “หนังตะลุง” ต่างเป็นการแสดงพื้นบ้านของทางภาคใต้ ซึ่งการละเล่นพื้นบ้านนั้นมีบทบาทเป็นเครื่องสื่อสารข่าวสารเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดต่างๆ แก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะ “การละเล่นพื้นบ้านภาคใต้...มีการสอดแทรกข่าวคราวเรื่องราวต่างๆหรือวิพากษ์วิจารณ์สังคมขณะที่กำลังแสดง”⁵⁸ อีกทั้งการละเล่นพื้นบ้านเป็นเครื่องบันทึกภาพสังคม เราจึงสามารถ “ศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมได้จากการละเล่นพื้นบ้าน”⁵⁹

4.1.2 บทกวีที่สะท้อนปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในสังคม

ปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดมีหลากหลายเหตุการณ์ เหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งและเกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์การเมืองภาคใต้ เหตุการณ์หนึ่ง คือ เหตุการณ์ “ถังแดง”

กล่าวกันว่าชาวบ้านภาคใต้ “มีลักษณะทั่วไปที่ค่อนข้างจะไม่ไว้วางใจราชการ... ในบางกรณีชาวบ้านจะมีทัศนคติที่ค่อนข้างไปทางชิงชัง และดูแคลนอำนาจรัฐ...ทั้งนี้เพราะในอดีตประวัติศาสตร์ของภาคใต้ซึ่งให้เห็นซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า เมืองหลวงลิตรอนและเอาเปรียบเมืองใต้ด้วยกลวิธีการปกครองนานาประการ ทัศนะเช่นนี้ได้รับการตอกย้ำอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งในช่วงปราบคอมมิวนิสต์ (พ.ศ. 2508-2516) ชาวบ้านภาคใต้จำนวนไม่น้อยที่มีใจนักเลงและเป็นตัวของตัวเอง ไม่ก้มหัวให้อำนาจรัฐ ได้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อการร้ายมากมาย และได้ถูกเข่นฆ่าเสียมาก”⁶⁰

⁵⁸ พรศักดิ์ พรหมแก้ว, “การละเล่นพื้นบ้าน : บทประมวลเพื่อเสนอภาพรวม,” ใน *ที่ทรงศรัทธาวัฒนธรรม* (สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546), หน้า 78.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁰ เอกวิทย์ ณ ถลาง, *ภูมิปัญญาทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2544), หน้า 127.

เหตุการณ์ “ถังแดง” เป็นเหตุการณ์ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการเมืองระหว่างประชาชนและรัฐบาล ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาล ทำให้ชุมชนแถบดังกล่าวเริ่มคล้อยตามแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเข้าร่วมขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ในที่สุด ในหนังสือ “บนเส้นทางกบฏรัตต” มีการบรรยายถึงเหตุการณ์ถังแดงไว้ว่าอย่างละเอียดชัดเจน ว่า

การคุกคามปราบปรามการต่อสู้ของ พคท.โดยทางการในสมัยรัฐบาลถนอม-ประภาส ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและรุนแรงยิ่งขึ้นในปี พ.ศ.2515 ภายจากนโยบาย 3 เรียบ (จับเรียบฆ่าเรียบและเผาเรียบ) ส่งผลโหดร้ายต่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้เป็นอย่างมาก มีการจับผู้ต้องสงสัยอย่างเหี้ยมโหด และถูกใส่ร้ายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมที่เป็นแบบแผนของอารยชน แต่อยู่ภายใต้อำเภอใจของผู้ปราบปรามที่ไม่ได้ผ่านการศึกษาในสถาบันที่สอนและยกระดับจิตใจให้เห็นคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในทางการเมืองของพลเมืองอย่างเพียงพอ ผู้ต้องสงสัยจำนวนมากถูกจับใส่กระสอบป่านเอาขึ้นเครื่องบินแล้วทิ้งลงเขาที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช จับกุมผู้คน และเผาบ้านทั้งหมู่บ้านที่ควนหินกอง อำเภอทุ่งสง จับกุมผู้คนและเผาในถังแดง (ถังน้ำมัน 200 ลิตร) จำนวนมากมาย ปรากฏตามเอกสารหลายแห่งที่ระบุว่า มีจำนวนถึง 3008 ศพ⁶¹

ความสำคัญของกรณีถังแดง คือ เป็นเหตุการณ์ฆาตกรรมหมู่ที่เกิดขึ้นจริงและต่อเนื่อง จากการกระทำของฝ่ายรัฐบาลที่สร้างความเจ็บแค้นและโศกเศร้าให้แก่ผู้คนในภาคใต้อย่างใหญ่หลวง ดังคำบรรยายสภาพของทุกคำคืนของเหตุการณ์ถังแดง ว่า

คำคืนที่วังเวง เสียงสุนัขหอนโหยหาผู้เป็นเจ้าของไฟฉายส่องแสงวูบวาบทั่วบ้านเรือนร้างของเจ้าหน้าที่ เพื่อค้นหาสมาชิกพคท. และมวลชนเป้าแค้น เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้รับรู้ว่า ในพื้นที่ถังแดงยังมีสิ่งมีชีวิตเคลื่อนไหวอยู่”⁶²

⁶¹ กลุ่มกบฏรัตต, บนเส้นทางกบฏรัตต (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545), หน้า 131-132.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 143-144.

การที่ทางการจับประชาชนผู้ต้องสงสัยมาเผาถึง จึงเป็นที่มาของชื่อเหตุการณ์ถึงแดง และเป็นที่มาของวลีสะท้อนภาพเหตุการณ์ที่ว่า “ถีบลงเขา เผาถึงแดง” เหตุการณ์ถึงแดงเกิดขึ้น บริเวณเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างจังหวัดตรังและพัทลุง ด้วยเหตุที่บริเวณที่เกิด เหตุการณ์ดังกล่าวตั้งอยู่ในพื้นที่แถบบ้านเกิดของเทือก บรรทัด ดังนั้นเทือก บรรทัดจึงเกิดความ สะเทือนใจเป็นพิเศษต่อเหตุการณ์ถึงแดง โดยได้สะท้อนความเป็นไปของเหตุการณ์ และความ สะเทือนใจของตนลงในบทกวีที่มีชื่อว่า “ถึงแดง”⁶³ ดังต่อไปนี้

คืนวันอันเกลียดโกรธ	เต็มเหี้ยมโหดเต็มถึงใจ
ถึงน้ำจึงลุกไฟ	เป็นถึงแดงแห่งไฟควัน
จับคนที่เห็นต่าง	ลงถึงเผาผีวันวัน
รูปเทียนดอกไม้จันทร์	ไม่มีสิทธิ์ได้ส่งศพ

กล่าวกันว่าประชาชนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนี้ไม่ได้รับการประกอบพิธีทางศาสนา ด้วยเหตุว่ามีจำนวนมากและฝ่ายรัฐบาลเกรงว่าจะเกิดการต่อต้านจากประชาชน กระทั่งปลายปี พ.ศ. 2517 ทหารได้ถอนกำลังกลับ และใน ปี พ.ศ. 2523 การต่อสู้กันด้วยอาวุธเริ่มลดน้อยลง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2524 – 2533 ประชากรเริ่มทยอยออกจากป่า ยุติการต่อสู้ทางอาวุธอย่างสิ้นเชิง ถึงแม้ว่าการต่อสู้อย่างโหดร้ายมาถึงจุดสิ้นสุด แต่ผลต่อจิตใจของผู้ที่เกี่ยวข้องยังคงอยู่ ดังที่เทือก บรรทัดสะท้อนไว้ในบทต่อมาว่า

คืนวันยิ่งเพิ่มวัน	การฆ่าฟันอันเข้มข้น
เปลวไฟในตัวตน	จึงลามลนคนเป็นเป็น
คนตายที่ถูกเผา	หยุดร้อนเราสงบเย็น
เจ็บแค้นแสนลำเค็ญ	ยังเผาไหม้สหายเรา
คนเผาที่ยังเป็น	ทุกนิกเห็นคนถูกเผา
ร้อนไฟในรูปเงา	ยังลุกไหม้ใจตัวตน

ความสำคัญของกรณีถึงแดงก็คือ เป็นเหตุการณ์ฆาตกรรมหมู่ที่เกิดขึ้นจริงและต่อเนื่อง⁶⁴ ผู้ อยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำ หรือผู้ถูกกระทำที่รอดชีวิต เหตุการณ์ ถึงแดงยังคงอยู่ในความทรงจำอยู่เสมอ ผู้กระทำการ หากได้มีความสุขสงบในชีวิต เพราะเมื่อได้

⁶³ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 64-65.

⁶⁴ กลุ่มภูบรรทัด, บนเส้นทางภูบรรทัด (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545), หน้า 143-144.

กระทำสิ่งที่ทารุณโหดร้าย จิตใจยอมรับรู้สึกผิดบาป ส่วนผู้ถูกกระทำที่รอดชีวิตมาได้ ก็รู้สึกสูญเสีย และเจ็บแค้นฝ่ายที่กระทำ วันนี้ แม้ “ไฟ” ใน “ถังแดง” จะมอดดับลงแล้ว ทว่าในจิตใจคนที่ยังอยู่ “ไฟ” แห่งความแค้น ยังเผาจิตใจอยู่ทุกเมื่อเช้าวิน กวีจึงสรุปทั้งท้ายบทกวีเป็นคำถามเพื่อต้องการให้ผู้อ่านค้นหาคำตอบ อันจะนำไปสู่การปล่อยวางความโกรธแค้นได้ ดังนี้

ถังแดงแห่งไฟควัน

ดับคืนวันอันมืดมน

ถังแดงแห่งใจคน

ดับ-ลุกไฟเพื่อใดฤ

เทือก บรรทัดตั้งคำถามต่อความเคียดแค้นชิงชังในหัวใจผู้คน ว่าปล่อยให้มันเกิดขึ้นภายในหัวใจเพื่ออะไร เนื่องจากความคิดเช่นนั้นไม่อาจให้คุณอันใดนอกจากจะ “ลุกไหม้ใจตัวตน” สิ่งที่จะยุติความขัดแย้งภายในใจคือการปล่อยวางความโกรธแค้น จะเห็นได้ว่า สิ่งทีเทือก บรรทัดเน้นย้ำในบทกวีนี้ หาใช่การสะท้อนภาพความรุนแรง หากเป็นการนำภาพแห่งความรุนแรงมาเสนอความคิดลงลึกไปสู่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจิตใจมากกว่าเหตุการณ์ภายนอก

บทกวี “ถังแดง” ของเทือก บรรทัดได้รับการตีพิมพ์สองครั้ง โดยครั้งแรก ได้รับการตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2546 ในนิตยสาร**มติชนสุดสัปดาห์** ฉบับเดือนเมษายน และครั้งที่สอง ได้ถูกนำไปรวมอยู่ในหนังสือกวีนิพนธ์ **บึงพระจันทร์** ที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2547 แม้เหตุการณ์ “ถังแดง” จะผ่านไปแล้วหลายสิบปี แต่การหยิบมากล่าวถึงในยุคสมัยใหม่ ก็มีได้ทำให้บทกวีบทนี้มีน้ำหนักทางความคิดน้อยลงไปเลย หากยังคงทันต่อยุคสมัย และหากเข้าถึงสารที่กวีสื่อ คือ การลดความโกรธแค้นชิงชังในหัวใจลงได้ บทกวีนี้ย่อมมิใช่บทกวีที่มีเนื้อหาเฉพาะถิ่น หากมีความเป็นสากลด้วยการกล่าวถึงความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในหมู่มนุษย์มาทุกยุคสมัย

นอกจากเทือก บรรทัดถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับถังแดงแล้ว เทือก บรรทัดยังเขียนเรื่องสั้น “ออกนอกทาง ก็เห็นทาง” เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ถังแดงไว้ในหนังสือ **แผ่นดินใต้ความหลัง สหายเก่า** ซึ่งเป็นหนังสือรวมข้อเขียนของผู้มีประสบการณ์จากเหตุการณ์ถังแดง โดยข้อความต่อไปนี้เป็นบทสนทนาของ “ตัวเอก” ของเรื่อง กับ “สหาย” ผู้ถูกยิงตายจากเหตุการณ์ถังแดง ทั้งคู่ได้กลับมาพบกันใหม่ ในขณะที่คนหนึ่งเป็นมนุษย์ อีกคนหนึ่งอาศัยอยู่ใน “หมู่บ้านคนตาย” และเขามีไซ่มนุษย์ หากเป็นวิญญูณของ “อดีตสหาย” ในสมรภูมิการต่อสู้ “อดีตสหาย” กล่าวว่

ไม่กี่ปีมานี้หมู่บ้านของคนตายสอนให้ผมรู้ว่า คนที่ตายไปแล้วไม่เหมือนกับคนที่มีชีวิตอยู่ ไม่จริงหรือความเชื่อที่ว่า ผู้ที่ถูกฆ่าตายโดยไม่ยุติธรรม จะผูกพยาบาทอาฆาตแค้นผู้ที่ฆ่าพวก

เขา ไม่เชื่อคุณลองไปถามดู พวกเรา – ชาวหมู่บ้านถึงแดงทั้งสาม พันแปดคนที่ถูกเผาด้วยถึงแดงดูสิ ทุกคนไม่มีความเคียดแค้น พวกนายเลย นับแต่วินาทีแรกที่ถูกฆ่าตาย”

“เดี๋ยวนี้พวกเราสงบเย็นกว่าตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ และรู้เองได้ว่า ศัตรูของพวกเราไม่ใช่พวกนาย และพวกนายก็ไม่ใช่ศัตรูของพวกเรา สหายน้อย ไม่เคยสงสัยบ้างหรือว่าพวกนายที่กราดกระสุนใส่ร่างผม พวกเขาไม่เคยรู้จักตัวตนของผมแม้แต่หน่อย คนไม่เคยรู้จักกันจะมาฆ่าจะมาแค้นกันได้อย่างไร”⁶⁵

คำว่า “นาย” ในภาษาไทยถิ่นภาคใต้ หมายถึง ตำรวจ สิ่งที่ตามมาพร้อมคำนี้ คือ ความเกรงกลัวต่ออำนาจ ดังที่ประพนธ์ เรืองณรงค์ กล่าวไว้ว่า “คำว่า “นาย” นั้น นอกจากแสดงถึงการยกย่องแล้ว ยังแฝงความรู้สึกชาวบ้านในลักษณะความกลัว”⁶⁶ “สหาย” ที่เสียชีวิตแล้ว ได้กล่าวถึง “ความคิด” ของผู้เสียชีวิตทั้ง 3,008 คนว่า ทุกคนต่างเล็งคิดแค้น “นาย” หรือตำรวจที่ฆ่าประชาชนแล้ว เทือก บรรทัดสอดแทรกความคิดของตนผ่านคำกล่าวของ “สหาย” ผู้นี้ ว่า ทั้ง “พวกนาย” และ “ประชาชน” ต่างมีเชื้อศัตรูกัน ก่อนจะกล่าวต่อไปว่า

“พวกเขารู้จักผมแต่เพียงว่า ผมเป็นสหายเท่านั้น ไม่ได้รู้จักตัวตนของผมในฐานะที่เป็นคนมีชีวิตจิตใจ สหายเป็นเพียง ยี่ห้อแห่งความเกลียดกลัวที่พวกเขาออกแบบและติดปะให้ผม ผมจึงเป็นพวกวัตถุที่มียี่ห้อแห่งความเกลียดกลัว พวกเขายิงผมที่ไม่ใช่ผม เขายิงตัวแทนของความเกลียดกลัวของพวกเขาเท่านั้น จำไว้ให้ดีสหายน้อย ศัตรูของมนุษย์ไม่ใช่มนุษย์ ถ้าเรามัวแต่ประทัбыี่ห้อแห่งความเกลียดชังให้แก่กันและกันแล้วตั้งหน้าตั้งตาเช่นฆ่ากัน เมื่อไหร่จะได้ออกไปจากถ้ำไปสู่ดินแดนแห่งความเป็นมนุษย์”⁶⁷ (เน้นโดยผู้วิจัย)

⁶⁵ เทือก บรรทัด, “ออกนอกทาง ก็เห็นทาง,” ใน แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545), หน้า 306.

⁶⁶ ประพนธ์ เรืองณรงค์, เล่าเรื่องเมืองใต้: ภาษา วรรณกรรม ความเชื่อ (กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์, 2550), หน้า 7.

⁶⁷ เทือก บรรทัด, “ออกนอกทาง ก็เห็นทาง,” ใน แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545), หน้า 307.

จากบทสนทนาข้างต้นสรุปได้ว่า ความเกลียดชัง และ ความกลัว ที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ คือศัตรูที่แท้จริง ความเกลียด ทำให้เรามองเพื่อนมนุษย์เป็น “คนอื่น” และ “ความกลัว” ทำให้เราป้องกันตนเองจากผู้อื่น กระทั่งนำไปสู่การทำลายล้างกันในที่สุด และการทำลายล้างซึ่งกันและกันนั่นเอง ที่ทำให้มนุษย์ไม่มี “ความเป็นมนุษย์” เทือก บรรทัด จึงพยายามชี้แนะความคิดดังกล่าวผ่านเรื่องสั้น ทั้งนี้ เพื่อเสนอมุมมองใหม่ในการมองเหตุการณ์ถึงแดงที่ทุกฝ่ายพึงโทษไปที่ผู้กระทำจิตใจจึงไม่สงบ เพราะรู้สึกเจ็บแค้นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ แนวความคิดดังกล่าวยังสามารถช่วยเยียวยาความรู้สึกสูญเสีย กระทั่งปล่อยวางความคับแค้นใจได้

จะเห็นได้ว่าเทือก บรรทัดเป็นผู้เชื่อมั่นและศรัทธาในความเป็นมนุษย์ เหตุการณ์ถึงแดงแม้เป็นเหตุการณ์ที่เลวร้ายยิ่ง แต่เทือก บรรทัดกลับมองว่า ศัตรูของมนุษย์มิใช่มนุษย์ด้วยกัน เพราะเราต่างเป็นเพื่อนร่วมชะตากรรมในการเวียนว่ายตายเกิด ทว่าศัตรูของมนุษย์ คือกิเลสภายในจิตใจนั่นเอง บรรณาธิการของหนังสือแผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า กล่าวถึงเหตุผลที่เทือก บรรทัดได้รับเชิญให้ร่วมถ่ายทอดเรื่องราวลงในหนังสือเล่มนี้ว่า

ผู้เขียนทุกคนในหนังสือเล่มนี้ทั้งนักเรียนนักศึกษาและ
 ชาวนา เป็นผู้ “เข้าป่า” ไปร่วมกับกองทัพปลดแอกประชาชนแห่ง
 ประเทศไทย จังหวัดพัทลุง-ตรัง-สตูล ยกเว้นอาจารย์สถาพร ศรีสัจ
 จังกกับอาจารย์เปลื้อง คงแก้ว ที่ไม่ได้เข้าป่าด้วย แต่ทั้งสองท่าน
 เป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคมใน
 รูปแบบต่างๆ ตามแนวทางอหิงสาเสมอมาอย่างยาวนาน และม
 ความเข้าใจทุกข์ของผู้คนในแผ่นดิน โดยเฉพาะในภาคใต้เป็น
 อย่างดี กองบรรณาธิการจึงได้เชิญให้เข้าร่วมบันทึกประวัติศาสตร์
 ไว้ในหนังสือเล่มนี้⁶⁸

จะเห็นได้ว่าเทือก บรรทัดเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคมในแนวทางอหิงสา ซึ่งพบได้จากแนวคิดที่ปรากฏในผลงาน เทือก บรรทัดเน้นย้ำอยู่เสมอว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้น เกิดจาก “ความเกลียดชัง” ซึ่งกันและกัน ที่แบ่งแยกตัวเรากับเพื่อนมนุษย์ ให้กลายเป็นคนอื่นซึ่งกันและกัน ความรุนแรงจึงแก้ไขไม่ได้ด้วยความรุนแรง หากต้องแก้ที่ “ความเกลียดชัง” ภายในจิตใจ

ความขัดแย้งทางความคิดที่นำไปสู่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เทือก บรรทัดหยิบยกมาถ่ายทอดในบทกวีของตน จากสถิติใน พ.ศ.2512 ระบุว่า

⁶⁸ กลุ่มบรรทัด, แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545), หน้า 16.

ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวนทั้งสิ้น 971,793 คน ในจำนวนนี้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามถึงประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์⁶⁹ หากแต่ในประเทศไทย มุสลิมถือได้ว่าเป็นคนกลุ่มน้อย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยิ่งถือเป็นคนกลุ่มที่น้อยลงไปอีกในสายตาคอนทั้งประเทศ สุรินทร์ พิศสุวรรณกล่าวถึงเงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่ปัญญาชาวยแดนภาคใต้ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย (ethnic minorities) จะทำการต่อสู้เพื่อรักษาเอกลักษณ์ซึ่งมักเป็นไปในรูปของการตื่นตัวทางวัฒนธรรม เพื่อท้าทายอำนาจที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ของรัฐและเพื่อความอยู่รอดของหน่วยวัฒนธรรมของตน”⁷⁰ โดยปัญหาความไม่สงบในชายแดนภาคใต้เกิดจากความขัดแย้งทางความคิดที่ยังผลให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ ดังได้ถูกบันทึกไว้ว่า

ในช่วง 10 ปี (พ.ศ.2536-2546) ที่ผ่านมา กลับเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นระยะๆ มีการลอบยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจ ลอบยิงราษฎร เผาโรงเรียน วางระเบิดสถานที่ราชการ วางระเบิดสถานีรถไฟ ยิงป้อมตำรวจ ช่มชู้ เรียกค่าคุ้มครอง ยิงรถ รวมทั้งเมื่อวันที่ 4-6 มกราคม 2547 ที่ผ่านมา ได้เกิดเหตุการณ์กลุ่มโจรก่อการร้าย บุกปล้นค่ายทหาร เผาโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ลอบวางระเบิดที่จังหวัดปัตตานี ลอบยิงสถานีตำรวจภูธร ต.อัยเยอร์เวง ที่ อ.เบตง จ.ยะลา รวมทั้งมีชาวลิềuต่างๆ ที่สร้างความหวาดกลัวในความตื่นตระหนกให้กับประชาชนในพื้นที่⁷¹

ความขัดแย้งทางการเมืองอันเป็นชนวนให้เกิดปัญหาความไม่สงบขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เทือก บรรทัดได้หยิบมาถ่ายทอดไว้ในบทกวีด้วย เนื่องจากเทือก บรรทัดเห็นว่าเป็นหน้าที่ของตนที่ต้องต่อสู้ทางการเมือง ดังที่เทือก บรรทัดเคยกล่าวไว้ว่า

⁶⁹ ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, “ปัญหาและอุปสรรคในการผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้,” รัฐสาริกฤษ 15 (มกราคม 2516): 98. อ้างถึงใน ปิยนถ บุนนาค, 2546.

⁷⁰ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, “เงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้,” ใน ชุดศึกษาวิจัยพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย สี่จังหวัดภาคใต้กับปัญหาสิทธิมนุษยชน (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์ การพิมพ์, 2527), หน้า 8.

⁷¹ เกศสุดา สิทธิสันติกุล, บรรณารักษ์, วิจัยชาวบ้าน...ในบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชุมชนชายแดน (เชียงใหม่: วนิตา เพรส, 2547), หน้า 2547.

ผมเองในฐานะที่คลุกคลีกับพี่น้อง 3 จังหวัดภาคใต้มานาน
 ไข้อยู่ พอเหตุการณ์มันเกิดตอนนั้นก็เลยบันทึกเอาไว้เป็นภาษากวี
 เป็นสิ่งหนึ่งที่ผมทำได้ในฐานะปัจเจกเพื่อต่อสู้ทางการเมือง⁷²

บทกวีของเทือก บรรทัดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หาใช้
 บทกวีที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยหรือสร้างขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจของกวีแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่
 เทือก บรรทัดได้พาตนไปคลุกคลีและเรียนรู้ปัญหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ จากนั้นจึงนำบทกวีมา
 ถ่ายทอดเป็นบทกวีและนำไปอ่านประกอบการอภิปรายในเวทีสาธารณะ และตีพิมพ์ในนิตยสารราย
 สัปดาห์ในฐานะเครื่องมือหนึ่งที่กวีใช้เพื่อ “ต่อสู้ทางการเมือง” บทกวี “บาดแผลแผ่นดินใต้”⁷³ เป็น
 ตัวอย่างภาพสะท้อนปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
 ดังนี้

ยามโพล้เพล้
 มาถึงแผ่นดินใต้
 ก่อนหน้าสมานแผลแผ่นดิน
 หนึ่งปีโพล้เพล้
 ก้านไม้ขีดไฟ
 หลับไหลอยู่ในความมืด
 ยาคี
 ยังกอยู่ในกล่อง
 ลูกๆ ของแผ่นดินใต้
 เล่นเกมเฝ้าบ้านตัวเอง
 ลำแสงพุ่งตรงไปยังบาดแผล
 จับจ้องอยู่ที่กองไฟ
 ภาพที่เห็นคือ
 เด็กเเกรเฝ้าบ้านตัวเอง
 ยามโพล้เพล้
 ยังคงดื่มกินเกมเด็ก ๆ เฝ้าบ้านตนเอง
 และเอื้ออำนวยให้ผู้ใหญ่
 เล่นเกมอิเหนาเฝ้าเมือง

⁷² เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551), หน้า 68.

⁷³ เทือก บรรทัด, “บาดแผลแผ่นดินใต้,” มติชนสุดสัปดาห์ 1299 (กรกฎาคม 2548): 62.

ต่อไป
 โอบอดแผลแผ่นดินใต้
 อีกเมื่อไหร่รังสีอรุณรุ่ง
 จะเดินทางมาเยียวยา

“บาดแผลแผ่นดินใต้” หมายถึง ความแตกแยกทางความคิดของรัฐบาลและชาวมุสลิม เป็นความขัดแย้งที่ยังรอการแก้ไข เทือก บรรทัดสะท้อนความเป็นไปของสถานการณ์ว่า “ก้านไม้ขีดไฟ หลับไหลอยู่ในความมืด ยาดิ ยังอยู่ในกล่อง” ซึ่งหมายถึง แม้จนทุกวันนี้ ก้านไม้ขีดไฟ อันหมายถึง แสงสว่างทางความคิดที่จะช่วยให้ผู้คนเข้าใจและแก้ปัญหาได้ ก็ยังไม่เกิดขึ้น และ ยาดิยังอยู่ในกล่อง หมายถึง บาดแผลในจิตใจผู้คนที่ได้รับเสียหายยังไม่ได้รับการเยียวยา

กวีกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมิได้โทษว่าเป็นความผิดของผู้ใด ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่เด็กเกรเผาบ้านตัวเอง “เด็กเกร” ในที่นี้ อาจเป็นตัวแทนของผู้ที่ยังตกอยู่ในความไม่รู้ ด้วยความเป็น “เด็ก” ของวุฒิภาวะที่ยังรอการเติบโต ส่วนผู้ใหญ่ก็ยังคงเล่นเกมอิเหนาเผาเมือง ไม่รู้ร้อนหนาว ไม่คิดเยียวยาแก้ไข เทือก บรรทัดแสดงความสะเทือนใจในวรรณคดีทำยในฐานะที่ตนเป็นชาวใต้ว่า “โอบอดแผลแผ่นดินใต้ อีกเมื่อไหร่รังสีอรุณรุ่ง จะเดินทางมาเยียวยา” แม้กวีจะคร่ำครวญด้วยความสะเทือนใจ แต่ลึกลงไปในจิตใจยังคงมีความหวังว่าสักวันหนึ่ง จะมี “อรุณรุ่ง” ที่ปัญหาจะได้รับการเยียวยา

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ของไทยเป็นสิ่งที่เทือก บรรทัดหยิบยกมากล่าวถึงในบทกวี เทือก บรรทัดแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนในการยืนอยู่ข้างประชาชน เนื่องจากในความเห็นของเทือก บรรทัด ประชาชนในพื้นที่คือผู้บริสุทธิ์ ทุกวันนี้ปัญหาซับซ้อนขึ้น ความขัดแย้งและไม่เข้าใจกันระหว่างรัฐบาลและประชาชนยังคงอยู่ เทือก บรรทัดในฐานะกวีชาวใต้จึงแสดงความคิดเห็นของตนผ่านบทกวี ซึ่งอาจเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้อ่านที่จะใช้เพื่อประกอบการทำความเข้าใจกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการรับฟังทัศนะของกวี

ในความคิดของเทือก บรรทัด ความรุนแรงของความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการมองภาคใต้ อย่างแปลกแยก และไม่พยายามทำความเข้าใจ จึงเกิดการสวนทางกันทางความคิด อันจุดชนวนให้เกิดความขัดแย้งที่ไม่สิ้นสุด ดังในบทกวี “นกกกระดาศันติภาพ”⁷⁴

⁷⁴ บทกวีไม่ได้รับการตีพิมพ์ ตูรายละเอียดในภาคผนวก

ชาวผู้จนกระดาศแสนล้าน
 จะบินมาขับขานเพลงสันติภาพ
 นางนกบินหลาตุ้งกัลแห่งป่าสันกาลาคีรี
 พาที่กับชาวผู้จนกระดาศว่า
 มือหนึ่งฆ่าลูก – ผัวข้าฯ
 มือหนึ่งพับกระดาศมากำนำล
 นี้หรือสันติภาพ

กลับไปเถิดเจ้านกกระดาศแสนสวย
 เจ้ามีอาจช่วยอะไรข้าฯได้
 บทเพลงสันติภาพตายแล้วที่ตากใบ
 จะยังมีเพลงอะไรอีกเล่าให้เจ้าขับร้อง
 กลับไปเถิดเจ้านกกระดาศ
 กลับไปอยู่ในกระดาศ
 อันเป็นธรรมชาติของเจ้า

เจ้ามีธรรมชาติของเจ้า
 ส่วนข้าฯก็มีของข้าฯ
 เราต่างศรัทธาต่างเป็น
 ก็ไม่เห็นจะเป็นปัญหา
 เว้นแต่ว่า

เจ้าอยากให้ข้าฯ เป็นเหมือนเจ้าเป็น

บทกวีนี้สะท้อนเหตุการณ์การโยนนกกระดาศทางอากาศลงไปสู่พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อเป็นการปลอบขวัญประชาชนและเป็นสัญลักษณ์แห่งสันติภาพ

วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2547 คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลภายใต้การนำของทักษิณ ชินวัตร ได้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการโครงการรณรงค์พับนกกระดาศเพื่อสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น โดยมีการมอบหมายให้ทุกส่วนราชการและประชาชนชาวไทยร่วมใจกันพับนกกระดาศจำนวน 61 ล้านตัวเพื่อมอบให้กระทรวงกลาโหม โดยกองทัพอากาศรัับผิดชอบนำใส่อากาศยานไปโปรยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น ในวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ. 2547

เทือก บรรทัดเห็นว่าการโรยนกระดาศไม่ใช่ทางออกที่ถูกต้อง เพราะการโรยนกระดาศเป็นเพียงการสร้างภาพเพื่อปลอบขวัญประชาชนผู้เคราะห์ร้าย แต่ “ต้นตอของปัญหา” ไม่เคยมีผู้ใดได้ทำความเข้าใจให้กระจ่าง กวีแสดงความคิดเห็นผ่านน้ำเสียงของ “นางนกกบินหลาตุงกัลแห่งป่าสันกาลาศรี” ที่กวีใช้เป็นสัญลักษณ์แทน ชาวใต้ผู้อยู่ในพื้นที่ โดยนางนกกบินหลาได้ตัดพ้อต่อนกกระดาศสันติภาพว่า “มือหนึ่งฆ่าลูก- ผัวข้าฯ มือหนึ่งพับกระดาศมากำนัล นี่หรือสันติภาพ” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในสายตาของกวี ชาวบ้านมีความคับแค้นใจในการกระทำของรัฐบาลที่ไม่อาจเข้าใจความเป็นไปในพื้นที่ ซ้ำยังซ้ำเติมปัญหาให้หนักขึ้นอีกด้วย บทกวีอีกบทหนึ่งที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน มีชื่อว่า “ตากใบกับเจ้าพระยา”⁷⁵ เทือก บรรทัดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไว้ดังนี้

ตากใบ
รินเสียงสวดล่องไหล
ในพระเจ้า
เจ้าพระยา
รินเสียงร่ำเรียกหา
ซาตาน

จากบทกวีนี้แสดงให้เห็นจุดยืนที่ชัดเจนของเทือก บรรทัดที่ไม่พอใจกับนโยบายของรัฐบาลในการโรยนกระดาศเพื่อสันติภาพ เนื่องจากในความเห็นของกวีโครงการดังกล่าวไม่อาจช่วยให้สถานการณ์ทางภาคใต้ดีขึ้นได้เลย เทือก บรรทัดเห็นว่า “นกกบินหลา” ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านนั้นมีศรัทธาในพระเจ้า กล่าวคือ ชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ในพื้นที่ เป็นผู้มีศรัทธาต่อศาสนาอย่างเคร่งครัด ส่วน “นกกระดาศ” กวีใช้เปรียบกับ “รัฐบาล” ที่ไม่เพียงไม่เข้าใจในศาสนาแล้ว ยังศรัทธาใน “ซาตาน” หรือความชั่วร้ายอีกด้วย

เจ้าพระยากับตากใบ
ล่องไหลในศรัทธา
แตกต่าง
ตากใบเป็นนกกบินหลา
เจ้าพระยาเป็นนกกระดาศ

⁷⁵ เทือก บรรทัด, “ตากใบกับเจ้าพระยา,” มติชนสุดสัปดาห์ 1270 (ธันวาคม 2547): 75.

โดยสังจะธรรมชาติ

มีอาจร่วมรัก

ร่วมรัง

กวีจึงสรุปว่า การมองต่างมุมทำให้ต่างฝ่ายต่างไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะภาครัฐ ที่ไม่เพียงไม่ยอมทำความเข้าใจอย่างจริงจังถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา หากยังซ้ำเติมปัญหาให้วิกฤตหนักขึ้น ปัญหาความแตกแยกทางความคิดในทัศนะของเทือก บรรทัดปรากฏให้เห็นในบทกวี “ปักษีใต้ : ความตายที่แตกต่าง”⁷⁶ ประเด็นสำคัญของปัญหาที่กวีถ่ายทอดในบทกวีนี้ คือ ความกลัว ดังปรากฏในบทกวีตอนหนึ่งว่า

เพราะท่านมีท่านเป็นคนเดียว

ความตายจึงแยกเขี้ยวข่มขวัญ

เพราะท่านมีตัวตนไว้ชีวิต

ใจจึงหวั่นวาบหวามกลัวความตาย

.....

ชัยชนะของท่านคือการฆ่า

บุตรของมารดาจึงตักขัย

กายเนื้อเสื่อผ้าจึงคลาไคล

พลีชีพเกิดใหม่ในศรัทธา

ชัยชนะของข้าฯ คือฟ้าใหม่

สวยงามสดใสในโลกหน้า

โลกนี้เฒ่ามัวโศกชั่วช้า

กายเนื้อเสื่อผ้าจึงกล้าตาย

ในสงครามโลกนี้กับโลกหน้า

โลกไหนควรค่าศรัทธาหมาย

โลกไหนหลอมหล่อก่อการร้าย

เธอปักษีใต้ต้องเลือกทางสร้างโลกเธอ

“ท่าน” ในบทกวีนี้ เป็นคำเรียกขานที่กวีใช้กับรัฐบาล หรือผู้อ่าน และ “ข้าฯ” ในบทกวีนี้เป็นคำเรียกขานที่ใช้แทนตัวกวีเอง ซึ่งได้แสดงทัศนะของตนเกี่ยวกับสงครามและความตายไว้อย่างน่าสนใจ เทือก บรรทัดแสดงความเห็นว่า เพราะชีวิตของคนโดยทั่วไปไม่อาจแยกกระหว่างร่างกายและจิตวิญญาณที่อยู่ภายใต้ร่างกายได้ จึงสรุปเอาว่าความตายคือการสิ้นสุดของทุกสิ่งทุกอย่าง ทำให้เกิด “ความกลัวตาย” หนทางที่ผู้หลงผิดกระทำเพื่อเอาชนะความกลัวตาย คือ การฆ่าศัตรูคู่แค้นด้วยความเกลียดชัง ด้วยความเกรงว่าสักวันหนึ่งอีกฝ่ายจะทำร้ายตน กล่าวกันถึงที่สุดแล้วความกลัวเป็นเหตุให้เราทำร้ายผู้อื่นเพื่อปกป้องตัวเอง “ข้าฯ” ในบทกวี ระบุว่า ภายใต้ร่างกายที่อาจสูญสลาย ยังมีจิตวิญญาณที่ไม่ตาย ซึ่งถือเป็นความรู้เท่าทันชีวิตในลักษณะหนึ่ง เป็นความกล้าที่จะตายเพื่อผดุงความถูกต้อง กวีแสดงความหวังที่จะเห็นโลกใหม่ที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ จึงเรียกร้องให้ผู้คนทบทวนว่าสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาอยู่ที่ “ทัศนคติที่ต่างกัน” นั่นเอง เทือก บรรทัดยังได้สะท้อน

⁷⁶ เทือก บรรทัด, “ปักษีใต้ : ความตายที่แตกต่าง,” มติชนสุดสัปดาห์ 1241 (มิถุนายน 2547): 25.

วิธีการมองปัญหาโดยปราศจากความเข้าใจ และเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหาไว้ในบทกวี “เหนือความเป็นชาติขึ้นไป”⁷⁷

เหนือแผ่นดินก่อการร้าย

ก่อการดี

ขึ้นไป

ณ ที่แผ่นดินไม่ถูกแบ่งภาค

และแต่ละภาค

ไม่คิดว่า

ตัวของมันเอง

คือชาติ

เสียงความเจ็บของหัวใจหลายหลาย

ไร้สัญชาติ

ทว่าเป็นหนึ่งเดียว

รำพึงว่า...

โอชาติผู้นำสงสาร

ที่เจ้าถือกำเนิดมาแต่

แม่ผู้ไร้รัก

เทือก บรรทัดแสดงทัศนะว่าแท้จริงแล้ว มนุษยชาติล้วนเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน ไม่ควรแบ่งฝักฝ่าย การสร้างจิตสำนึกในความเป็นชาติ แท้จริงแล้วคือ ความรู้สึกแบ่งแยกกว่าเป็นเขาเป็นเรา เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ประกอบกันขึ้นมาด้วยความรัก ความเป็นชาติ จึงนำมาซึ่งความขัดแย้งในที่สุด ในทัศนะของเทือก บรรทัด ปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางความคิด ดังปรากฏในบทกวี “ปักษ์ใต้ของท่านกับ ของข้าฯ”⁷⁸

ท่านมีปักษ์ใต้เป็นของท่าน

ในฐานะเป็นรัฐบาลของข้าฯ

เป็นปักษ์ใต้โครงการมารยา

เป็นปัญหาสารพัดขัดแย้ง

.....

⁷⁷ เทือก บรรทัด, “เหนือความเป็นชาติขึ้นไป,” มติชนสุดสัปดาห์ 1308 (กันยายน 2548): 35.

⁷⁸ เทือก บรรทัด, “ปักษ์ใต้ของท่านกับของข้าฯ,” มติชนสุดสัปดาห์ 1236 (เมษายน 2547): 97.

ท่านมีปักษ์ใต้ไว้แบ่งแยก	ให้คนหนึ่งเป็นแขกคิดการใหญ่
ให้คนหนึ่งเป็นไทยรักไทย	แบ่งแยกจิตใจให้เกลียดกัน
ข้ามีปักษ์ใต้เป็นหนึ่งในเดียว	ร่วมดินแดนแน่นเหนียวเกี่ยวร้อยพัน
พุทธ คริสต์ อิสลาม เนื่อนามนั้น	เป็นหนึ่งในเราเผ่าพันธุ์มวลมนุษย์
ปักษ์ใต้ของท่าน กับ ของข้า	ปักษ์ใต้ใครให้ค่าเธอสูงสุด
ปักษ์ใต้ใครเร่งกลองประลองยุทธ์	สร้างสมมุกก่อการร้ายให้เธอเป็น

เทือก บรรทัดใช้คำว่า ท่าน เป็นคำเรียกขาน รัฐบาล และใช้คำว่า “ข้า” แทน ประชาชนในพื้นที่และอาจรวมไปถึงตัวของกวีเอง เทือก บรรทัดแสดงความคิดเห็นว่า “ปักษ์ใต้” ในความคิดของ รัฐบาล หรือในความคิดของคนที่ไม่เข้าใจ เป็นพื้นที่ที่มีแต่ปัญหาการก่อการร้าย และนอกจากนั้นยังมีความแตกต่างในด้านเชื้อชาติศาสนาอีกด้วย รัฐบาลซึ่งควรจะเป็นรัฐบาลร่วมของประชาชนทุกคนในชาติ กลับมองภาคใต้อย่างแบ่งแยกกว่าเป็น “แขก” หรือเป็นชาวมุสลิม การมองเพื่อนมนุษย์ด้วยความคิดแบ่งแยกเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาติดตามมา ดังคำกล่าวของจุฬาราชมนตรีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคาใจใต้ตอนหนึ่งว่า

“การปฏิบัติบางประการที่ขัดกับความนิยมของสังคมไทย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเราทุกคนทุกฝ่ายต้องยอมรับความจริง เพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยส่วนใหญ่หล่อหลอมขึ้นมาจากวัฒนธรรมของศาสนาพุทธซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือ ... บางอย่างที่ศาสนาทั้งสองผิดกัน... หากจะพยายามนำมาประยุกต์หรือถกปัญหาหาทางให้เหมือนกัน ก็จะทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนในชาติยิ่งขึ้น... นอกจากจะต้องยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน และเปิดโอกาสให้ทั้งสองศาสนาปฏิบัติไปตามความเชื่อจากคำสอนของศาสนา วิธีนี้เท่านั้นที่รักษาความมั่นคงของสังคมไว้ได้”⁷⁹ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จุฬาราชมนตรีแสดงความคิดเห็นว่า สันติสุขจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายยอมรับความแตกต่างทางศาสนา ยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นชาติ

⁷⁹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “บูรณาการทางสังคมกับปัญหาความมั่นคงของรัฐ : ข้อสังเกตว่าด้วยกรณีจังหวัดภาคใต้, ประเทศไทย,” ใน กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, บรรณาธิการ, รอยร้าวในสังคมไทย? บูรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ (กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 250-279.

ไทยที่ตามมาด้วยความมุ่งหมายให้ทุกคนมี “ความเป็นไทย” เหมือนๆ กัน ทำให้เกิดความคิดแบ่งแยก ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น คำกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับตอนหนึ่งของบทกวี “ปักษีใต้ : ความคิดของท่านกับของข้าฯ” ดังนี้

ความคิดของท่านเป็นของท่าน	หยิ่งรักโบราณการยืนต้น
ยืนอยู่ในอึดตาของตน	ผลิดอกออกผลเป็นต้นไม้

ความคิดของ “ท่าน” กับของ “ข้าฯ” ที่มีต่อภาคใต้เป็นความคิดที่สวนทางกัน กวีต้องการชี้ให้เห็นถึงความคิดของบุคคลทั่วไปที่มีต่อภาคใต้ และความคิดของกวีที่มีต่อภาคใต้ ด้วยการมองคนละมุมนี้เองจึงทำให้เกิดปัญหาความคาดหวังที่จะเห็นอีกฝ่ายหนึ่งเป็นดังที่ใจคิด

ความคิดของ “ท่าน” นั้น “หยิ่งรักโบราณการยืนต้น” ซึ่งหมายถึง ความคิดที่ยึดมั่นถือมั่นต่อตามกันมาโดยมิได้ใคร่ครวญและมีได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เป็นความคิดที่ยึดโยงอยู่กับ “อึดตา” หรือความยึดมั่นถือมั่นของตน อีกทั้งความคิดของ “ท่าน” เป็นเสมือนกำแพงที่ไม่อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของชัชวพันธ์ สถาอาพันธ์ ที่กล่าวถึง อัตนนิยม (Egocentrism) กับความรุนแรงระหว่างมนุษย์ไว้ว่า

ความรุนแรงในชีวิตมนุษย์ดำรงและแพร่หลายอยู่ด้วยความสามารถของตัวมนุษย์เองในการแยกตนเองและกลุ่มของตนจากผู้อื่นและกลุ่มอื่น... โดยพื้นฐานลักษณะอัตนนิยมนี้เป็นการกำหนดจุดศูนย์กลาง (Centration) โดยจำกัดหรือผูกติดอยู่กับแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งของสถานการณ์เท่านั้น ซึ่งบ่อยครั้งหมายถึงการไม่สามารถที่จะรับรู้หรือมองเห็นแง่มุมที่สำคัญอื่นๆ ของเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง⁸⁰

อึดตา หรือลักษณะอัตนนิยมนี้เองจึงทำให้เราไม่อาจมองปัญหาในอีกมุมหนึ่งได้ เป็นที่น่าสังเกตและน่าสนใจว่าบทกวีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้แทบทั้งหมด เทียบบรรทัด เลือกใช้คำว่า “ท่าน” กับ “ข้าฯ” มาเป็นกลวิธีในการแสดงแนวคิด ทั้งนี้ประการแรกน่าจะเป็นไปเพื่อสอดคล้องความคิดที่กวีเห็นต่างไปจากคนส่วนใหญ่เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการตัดสินใจ

⁸⁰ ชัชวพันธ์ สถาอาพันธ์, “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณะ” ใน สันติวิธี วิถีวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2539), หน้า 43.

ส่วนอีกประการหนึ่งนั้นน่าจะเป็นไปเพื่อนำเสนอให้เห็นเป็นรูปธรรมว่าความคิดของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร มีทัศนคติและความเข้าใจต่อภาคใดอย่างไร ด้วยการนำเสนอความคิดแบบขั้วตรงข้าม ทำให้ผู้อ่านมีทางเลือกในการมองปัญหามากขึ้นกว่าที่จะทำความเข้าใจกับปัญหาด้วยกรอบทัศนคติของตนแต่เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุว่าการสร้างสันติภาพไม่ใช่การขจัดความขัดแย้งให้หมดสิ้นไป เพราะเป็นสิ่งที่ขัดกับความเป็นจริงทางสังคม หากแต่การสร้างสันติภาพคือการที่มนุษย์รู้จักที่จะจัดการกับความขัดแย้งโดยใช้สันติวิธีหรือปฏิบัติการที่ไร้ความรุนแรง หน้าที่ของนักสันติวิธีประการหนึ่งจึงคือ การปลุกฝังทัศนคติใฝ่สันติ รวมทั้งการผลักดันให้เกิดการฝึกฝนและการใช้สันติวิธีหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรงเพื่อการแก้ปัญหาในสังคม⁸¹

แม้สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้ที่ยังคงดำเนินเรื่อยมาโดยไม่มีข้อสรุป หากในทัศนะของเทือก บรรทัด ไม่ว่าจะข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไร ทางหนึ่งที่ควรเลือกเดิน คือ การหยุดใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขปัญหา ดังปรากฏในบทกวี “ตากใบ : สายน้ำความอ่อนโยน”⁸² ว่า

ดูสิ...สายน้ำความรุนแรง	ด้วยอำนาจเปลี่ยนแปลงอันเก่าแก่
ทุกชีวิตย่อยยับพ่ายแพ้	แต่...มีอาจปกแผ่สองฝั่งคลอง
พรุ่งนี้สายน้ำความอ่อนโยน	ไหลมากู่ตะโกนให้แสงส่อง
พลี้มากับลมแผ่วแว่นกร้อง	ปลุกครรลองสองฝั่งพื้นดั้งเดิม
พรุ่งนี้ทุกไม้ไผ่ชายฝั่ง	จะยืนหยั่งครรลองฉลองเฉลิม
มดแมงจะแต่งหอฝั้นต่อเติม	เป็นดั้งเดิมกับสายน้ำความอ่อนโยน
เป็นฝั่งคลองโดยฝั่งคลองสองฟากฝั่ง	โดยสมสั่งรู้จักมิหักโคน
เป็นเปลี่ยนแปลงที่เปลี่ยนจริงตามกิ่งโคน	ด้วยสายน้ำอ่อนโยนจึงเปลี่ยนแปลง

ในทัศนะของเทือก บรรทัด ปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เป็นปัญหาที่เราไม่อาจนิ่งเฉย ทว่าการแก้ปัญหา ย่อมมิใช่การใช้ “สายน้ำแห่งความรุนแรง” ซึ่งเป็นคำที่กวีใช้แทน การแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรง เพราะเมื่อใดที่เราเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ผลที่ได้ คือความชิงชังซึ่งกันและกัน และความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง แม้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ก็ “มีอาจปกแผ่สองฝั่งคลอง” หมายถึง มีอาจสมานความแตกแยกทางความคิดของทั้งสองฝ่ายได้เลย ทางเลือกหนึ่งที่เทือก บรรทัดปรารถนาจะให้ผู้คนในสังคม

⁸¹ สุรียยา เบญโญ๊ะ, “แนวคิดสันติวิธีในเรื่อง พระเจ้าช้างเผือก ของปรีดี พนมยงค์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 15.

⁸² เทือก บรรทัด, “ตากใบ : สายน้ำความอ่อนโยน,” มติชนสุดสัปดาห์ 1264 (พฤศจิกายน 2547): 29.

เลือกใช้ จึงคือการใช้ “สายน้ำความอ่อนโยน” ซึ่งหมายถึง การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี โดยการพยายามทำความเข้าใจเหตุการณ์ และปลูกฝังความรักความเข้าใจให้เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอย่างแท้จริง เทือก บรรทัดยังได้เรียกร้องให้ผู้คนหยุดปัญหาด้วยการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในบทกวี “จากเจ้าพระยา ถึง ตากไป”⁸³

จากเจ้าพระยาถึงตากไปใครหวานแค้น ชูช่อช้อยย่อระยะยำชิงชัง	วันนี้แสนพรั่งนี้ล้านบานสะพรั่ง บานกลีบปลั่งคั่งแน่นนอกตรม
.....
เราต่างมีเมล็ดพันธุ์ดอกไม้ พื้นที่ใจยังมีให้ดอกไม้แซม เจ้าพระยาหวานแค้นไว้แสนล้าน คลี่กลีบครอบคลุมทุกโมงยาม หยุดปลูกแค่นั่นแทนดอกไม้กันได้ใหม่ ได้แย้มบานบานขับท่วงทำนอง	เก็บซ่อนไว้ในใจชื่นแ่ม เพื่อแต่งแต้มประดับใจให้สวยงาม ตากไปบานแค้นเข้มเต็มสนาม ทุกเขตคามดอกไม้ร่วงก่ายกอง ให้สองฝั่งตากไป-ไทยทั้งผอง บทเพลงของดอกไม้หลากหลายพรรณ

ในท่ามกลางความรุนแรงของเหตุการณ์ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เทือก บรรทัดได้แสดงทัศนะเรียกร้องให้ผู้คนเลิก “หวานแค้น” เลิกเพาะบ่มความแค้นให้เกิดขึ้นภายในใจของกันและกัน แล้วหันมา “ปลูกดอกไม้” คือ เพาะบ่มความอ่อนโยนให้เกิดขึ้นในจิตใจ ด้วยความเชื่อของกวีที่ว่า เราทุกคนต่างมี “เมล็ดพันธุ์ดอกไม้” เก็บซ่อนอยู่ในใจ กวีเชื่อว่ามนุษย์โดยธาตุแท้ย่อมมีความดีงาม ย่อมปรารถนาความอ่อนโยนมากกว่าแข็งแกร่ง ดังนั้นด้วยเหตุนี้เราจึงควรเลิกคิดแค้น และเพาะบ่มความดีงามความอ่อนโยนให้เกิดขึ้นในจิตใจ เป็นสันติสุขภายในที่จะส่งผลต่อสันติสุขของสังคมในที่สุด

สำหรับเทือก บรรทัด ความสลดใจต่อปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของสังคมท้องถิ่นที่ตนเองอยู่อาศัย หากแต่เทือก บรรทัดยังได้แสดงความใส่ใจต่อปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในสังคมโลกด้วย โดยกวีหยิบยกเหตุการณ์วินาศกรรม 11 กันยายน พ.ศ. 2544 มาเป็นอุทาหรณ์ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์การปล้นเครื่องบินพาณิชย์และบังคับให้เครื่องบินพุ่งชนตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ และตึกเพนตากอนในประเทศสหรัฐอเมริกา ยังผลให้มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 2,973 คน และสูญหายอีก 24 คน ซึ่งนับเป็นความ

⁸³ เทือก บรรทัด, “จากเจ้าพระยาถึงตากไป,” มติชนสุดสัปดาห์ 1265 (พฤศจิกายน 2547): 97.

เสียหายอย่างใหญ่หลวง และก่อความสะเทือนใจแก่คนทั้งโลก เทือก บรรทัดในฐานะกวี ได้แสดงความสะเทือนใจต่อเหตุการณ์ดังกล่าวและเตือนสติผู้คนผ่านบทกวี “หวานเมล็ดพันธุ์แค่น”⁸⁴ ว่า

ดาเดริกเบิกฟ้าเบิกตาวัน	เบิกม่านกั้นโลกเห่กลอนด้น
ดอนแค่นคับขับแค่นพุ่งเข้าชน	หวานเมล็ดแค่นขันให้คนดู
เห็นแค่นคับดัดชีพินชนตึก	เพื่อปลดปล่อยแค่นลึกที่มีอยู่
แค่นที่ตึกเวสต์เทอร์ดอัมชู	นกล่าหมาหมู่ทุนนิยม
เห็นลุงแซม ⁸⁵ เก๊กซิม ⁸⁶ จิ้มหัวคิด	งุ่นง่านหงุดหงิดประกาศขรม
ไอ้ก่อการชื้อตลาดลอบลอบคม	ต้องทลายถล่มให้สมแค่น
เห็นพระเอกโลกเหยอ์ชบุช	ร้อนตัวร้อนตูร่วมแผน
ร้อนทั้งที่ไม่มีไฟลามไหม้แดน	ไม่ปลุก-บ่มขมแค่นกันมาเลย
เห็นคนดูโลกเห่กลอนด้น	ร้อนตัวร้อนตนขึ้นเฉยเฉย
เข้าชิงแค่นมาบ่มมาขมเขย	งามงอกดอกเอ๋ยเจ้าแค่นใจ
เห็นทุนครอบโลกในตึกถล่ม	เห็นแค่นขันชาวคมประกายใส
เห็นนักบุญทุนนิยมย่ำไทย	ยังมีเห็นจิตใจไปพันแค่น

เทือก บรรทัดสะท้อนความเป็นไปของเหตุการณ์รวมทั้งกล่าวถึงสาเหตุของการทำลายล้าง ซึ่งมีเหตุผลมาจากความแค่นของทั้งสองฝ่าย ทั้งทางฝ่ายผู้ก่อการร้าย และฝ่ายสหรัฐอเมริกา เหตุการณ์ดังกล่าวไม่เพียงก่อความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศผู้สูญเสียแล้ว ยังเป็นการเพาะบ่มความแค่นให้เกิดขึ้นในจิตใจอีกด้วย เทือก บรรทัดยังได้หยิบเอาประเด็นเรื่องการเพาะบ่มความแค่นมาถ่ายทอดไว้ในบทกวี “ดอกแค่นบานที่ตึกเวสต์เทอร์ด”⁸⁷ ว่า

ปรวนดินรดน้ำให้ดอกไม้	ดวงจิตซิดใกล้ดอกไม้หอม
ดวงตาชื่นชมชวนดมดม	ดอกไม้ยอมบานในจิตใจนั้น
หวานเมล็ดดอกไม้ให้ชีวิต	วันใหม่ใจจิตจำแจ่มฝัน
सानติสุขแย้มยิ้มขึ้นชีวัน	ล้นหล้าฟ้าฝันสันติภาพ
หวานเมล็ดความแค่นแทนดอกไม้	ดวงจิตซิดใกล้จิตใจหาย

⁸⁴ เทือก บรรทัด, “หวานเมล็ดพันธุ์แค่น,” มติชนสุดสัปดาห์ 1101 (กันยายน 2548): 30.

⁸⁵ “ลุงแซม” หรือ Uncle Sam เป็นคำแสลงที่ใช้เรียกแทน ประเทศสหรัฐอเมริกา. (ขยายความโดยผู้วิจัย)

⁸⁶ “เก๊กซิม” เป็นภาษาพูด ที่เป็นคำยืมมาจากภาษาจีน มีความหมายว่า “เสียใจ กลุ้มใจ สะเทือนใจ” ที่มา;

สำนักพจนานุกรมมติชน, พจนานุกรมฉบับมติชน (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547), หน้า 96.

⁸⁷ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปะวรรณกรรม, 2547), หน้า 46-47.

ดวงตาหมายฆ่าให้ราบคาบ	เกสรดาบดอกแค้นเต็มแน่นทรวง
โลกวันวานหวานแค้นไว้แสนล้าน	โลกวันนี้สับสนขานรับช่วง
พรั่งนี้มนุษย์ชาติทั้งปวง	เดินเข้าบ่วงโง่-บ้า เช่นหมากัน
จงปลดปล่อยแดนจิตเล็กคิดแค้น	เพื่อหยุดคนล้านแสนบ่มแค้นนั้น
หยุดสงครามภายในใจเมามัน	เพื่อเพาะพันธุ์มนุษย์ใหม่ไร้ไฟแค้น
ศานติสุขภายในไสวสว่าง	สันติภาพรอบข้างอ้ากางแขน
โอบกอดมนุษย์ชาติทุกดินแดน	อยู่เหนือรัฐเหนือแคว้นเหนือแค้นเคือง

เหตุการณ์วินาศกรรมตึกเวิลด์เทรด ยังผลให้มีผู้เสียชีวิตมากมาย เป็นเหตุการณ์ที่สะเทือนใจผู้คนทั้งโลก ไม่เว้นแม้แต่เทือก บรรทัด เขาได้เขียนบทกวีชิ้นนี้เพื่อเตือนสติผู้อ่าน โดยหยิบยกเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นเป็นอุทาหรณ์ กวีเริ่มต้นบทกวีด้วยการกล่าวว่า การปลูกดอกไม้ซึ่งหมายถึงการเพาะบ่มความอ่อนโยนให้เกิดขึ้นในจิตใจ จิตใจย่อมอ่อนโยน แต่หากเพาะบ่มเมล็ดพันธุ์แห่งความแค้นขึ้นในจิตใจ มนุษย์จะทำร้ายซึ่งกันและกัน เทือก บรรทัดแสดงความเห็นว่า การบ่มเพาะความแค้นในจิตใจนำมาซึ่งเหตุการณ์เลวร้าย การจะทำให้สันติสุขเกิดขึ้นได้ สิ่งที่ต้องทำคือปล่อยวางความแค้นเคืองและไม่เพาะบ่มความแค้นให้กับสังคม เป็นสันติสุขที่เริ่มต้นที่ภายในใจแล้วนำมาซึ่งสันติสุขของโลกในที่สุด เช่นเดียวกับบทกวี “เพลงยาวย่าเตือนเพื่อนร่วมโลก”⁸⁸ ที่มีเนื้อหาเตือนสติผู้คนให้เลิกทำร้ายซึ่งกันและกัน โดยหยิบยกเหตุการณ์วินาศกรรมตึกเวิลด์เทรดในสหรัฐอเมริกาขึ้นเป็นอุทาหรณ์ ดังนี้

ถึงสองผู้ยิ่งใหญ่ในโลกา	เสียงเพลงยาวผ่านดาวสีเนหา
สองปากสุขุขุบายสันติภาพ	ที่ถือโง่ถือบ้าเป็นบารมี
วาทะกรรมล้ำลึกสุนทรี	แต่จิตใจไกวดาบอาบเลือดปรี
พั้งหนอยหนอพอโกรธพิโรธโง่	ปั่นแต่งพาทิมืดตัวตน
มีอาจหยุดนักล่าประชาชน	การเล่นกลขายยาเช่นฆ่าไท
พั้งหนอยนะนักเลงโตโมโหบ้า	การตามล่อตามล่าเถื่อนสาไทย
เถื่อนต่อเถื่อนจะหยุดเถื่อนได้ฉันทิด	เถื่อนทางจะกว้างไกลไปกว่าเดิม
เลิกถือโง่ถือบ้า...มาถือรัก	ข้ามกับดักเถื่อนถือโง่ถือแค้น
ปรารถนาพระเจ้ายังเท่าเดิม	ไม่ส่งเสริมเช่นฆ่า คำสงคราม
จบเพลงยาวย่าเตือนเพื่อนร่วมโลก	เลิกสับโขกแข่งบาปแข่งหยาบหยาม

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48-49.

วางมือถือโง่ว่างดงาม

วางบุ่มบ่ามถือบ้ำเป็นบารมี

เทือก บรรทัดเขียนบทกวีขึ้นขึ้นเพื่อเตือนสติสังคม เช่นเดียวกับบทกวี “ดอกแค้นบานที่ ตึกเวสต์เทรด” โดยในบทกวีนี้เทือก บรรทัดเตือนสติเพื่อนมนุษย์ว่า “เถื่อนต่อเถื่อนจะหยุดเถื่อนได้ ฉันทใจ เถื่อนทางจะกว้างไกลไปกว่าเดิม” หมายถึง ความรุนแรงไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการใช้ความ รุนแรงเพื่อตอบโต้ หากสามารถแก้ไขได้ด้วยความรักในเพื่อนมนุษย์ แล้วสันติสุขจะเกิดขึ้นได้ใน ที่สุด

4.1.3 บทกวีที่สะท้อนปัญหาการศึกษา

บทกวีที่มีเนื้อหาสะท้อนปัญหาทางการศึกษา เป็นเครื่องสะท้อนประการหนึ่งถึงตัวตนของ กวีในฐานะครู ดังปรากฏทัศนะของกวีในบทกวี “ดวงดาวในกองทราย”⁸⁹ ดังนี้

เสียงเด็กหญิงร้องไห้	เด็กชายร้องไห้
เสียงความทุกข์ระทม	सानสายลมแยมเช้า
เสียงโรงเรียนเรียกร้อง	ท่วงทำนองร้อนร่ำ
เสียงพ่อแม่เร่งเท้า	เหยียบแยมเช้ายับเยิน

เทือก บรรทัดนำเสนอภาพ “เด็กไปโรงเรียน” ได้น่าสนใจยิ่ง โดยเริ่มต้นด้วยภาพที่ให้ความรู้สึกขัดแย้ง ในส่วนแรกกวีกล่าวถึง เด็กหญิงและเด็กชายที่ “ร้องไห้ร้องไห้” และ “ทุกข์ระทม” และ “เสียงพ่อแม่เร่งเท้า เหยียบแยมเช้ายับเยิน” ภาพของพ่อแม่ในส่วนแรกนี้ เป็นภาพที่ขัดกัน อย่างยิ่งกับภาพอันน่านรมย์ของ “สายลมแยมเช้า” ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาเดียวกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพิจารณาจากส่วนต้นของบทกวี “การไปโรงเรียน” ไม่ต่างอะไรกับความทุกข์ และ “โรงเรียน” ก็มีสถานที่ทำให้ผู้เรียนมีความสุข หากเป็นสถานที่ซึ่งกวีใช้คำ บรรยายว่า “ร้อนร่ำ” เทือก บรรทัดได้ขยายความถึงการศึกษาคือ “ร้อนร่ำ” ในโรงเรียนไว้ในช่วง ต่อมาของบทกวีว่า

⁸⁹ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 36-37.

เสียงความฝันเงียบก้อง	สวดบทธรรมสรรเสริญ
ปลุกหลับให้ลูกเดิน	ไปรำเรียนอ่านเขียนร้อย
กลางวันวาดปั้นเด็ก	จึงสืบเล็กเลื่อนลอย
กลางคืนตื่นตาคอย	หอยเงียบฝันวาดปั้นดาว
เสียงเด็กหญิงเม็ดทราย	เด็กชายรวงข้าว
ว่า-จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า	ช่วยบอกข่าวกองทราย
เขาห้ามหนูไปหา	เขาพาหนูไปให้
เป็นเด็กน้อยรับใช้	ความป่วยไข้ของโรงเรียน

เทือก บรรทัดนำเสนอสิ่งที่ขัดแย้งกันอีกครั้งหนึ่ง คือ เสียงของ “ความฝัน” ที่ “เงียบ” ทว่า “ก้อง” ความฝันในที่นี้ อาจตีความได้ว่า คือ ความฝันของวัยเด็ก ที่ถูกกดเก็บไว้ภายใน ด้วยเหตุว่า ทุกวันเด็กต้อง “ลุกเดิน” ไปเรียนหนังสือ และทุกวันโรงเรียนก็จะทำหน้าที่ “วาดปั้น” เด็กให้เป็นไปตามต้องการ และแม้ในยามกลางคืนที่เด็กอยู่เพียงลำพัง เด็กก็มีสภาพ “ตื่นตาคอย หอยเงียบฝันวาดปั้นดาว”

กวีให้ภาพอันชวนหดหู่ของเด็กที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนว่า “สืบเล็กเลื่อนลอย” สิ่งที่สืบเล็ก และเลื่อนลอยนั้น หมายถึง ความฝันของเด็ก เหตุที่ความฝันของเด็กมีสภาพชวนเศร้า เนื่องจากโรงเรียนได้ทำหน้าที่ “วาดปั้น” เด็ก ตามนโยบายของการศึกษา แม้การศึกษาจะมีการวางแผนจากหน่วยงานในระบบการศึกษามาแล้ว หากการ “วาดปั้น” หรือการให้การศึกษาที่อยู่ในแบบแผนเดียวกัน ย่อมไม่อาจตอบสนอง “ความฝัน” ภายในใจของเด็กได้ทุกคน และยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาจากน้ำเสียงของกวี สิ่งหนึ่งที่ดูจะเป็นไปไม่ได้เลย คือ การที่เด็กผู้ได้รับการศึกษาจะเติบโตขึ้นอย่างมีความสุข การศึกษาในโรงเรียนในเวลากลางวัน จึงทำให้ในเวลากลางคืน ยามอยู่ตามลำพัง ความฝันของเด็กปรากฏตนอย่างเงียบเหงาและสิ้นหวัง

เทือก บรรทัดจึงลงท้ายบทกวีผ่านน้ำเสียงของเด็กที่ ฝากให้ “พระจันทร์” ช่วยบอกข่าวของตนไปสู่ “กองทราย” ว่า “เขาห้ามหนูไปหา” ในที่นี้หมายถึง การเล่นกับกองทรายที่ถือเป็นธรรมชาติของเด็กทุกคน กลับกลายเป็น “สิ่งต้องห้าม” เมื่อเข้ามาอยู่ในโรงเรียน และ “เขาพาหนูไปให้” เป็นเด็กน้อยรับใช้ ความป่วยไข้โรงเรียน” ซึ่งหมายถึง นอกจากเด็กจะถูกกระชากออกมาจากกองทราย อันเป็นแหล่งของจินตนาการของเด็กแล้ว เด็กยังถูกพาไปเป็น “เด็กน้อยรับใช้” ที่สื่อถึง ความไม่เป็นตัวของตัวเอง เพราะอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของโรงเรียนตลอดเวลา และที่น่าเศร้ากว่านั้น คือ โรงเรียนเองก็ “ป่วยไข้”

บทกวี “ดวงดาวในกองทราย” จึงเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาการศึกษาในระบบโรงเรียนในปัจจุบัน คำว่า “เด็กหญิงเม็ดทราย,” “เด็กชายรวงข้าว” และ “กองทราย” นั้นหาใช่คำที่กวีกล่าวขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากความหมายที่ถูกซ่อนอยู่คือ แท้จริงแล้ว เด็กควรได้เล่นตามประสาเด็ก และอย่างน้อยเด็กควรได้ใกล้ชิดและเรียนรู้จากธรรมชาติเพื่อให้เติบโตอย่างมีความสุขและเป็นผู้มีจินตนาการ แต่ทว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนปัจจุบัน กลับผลักเด็กออกจากธรรมชาติ และออกจากธรรมชาติของความเป็นเด็ก หากตีความจากบทกวี สารที่กวีสื่อทำให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนว่า กวีมีทัศนคติในด้านลบต่อการศึกษาในระบบโรงเรียนในปัจจุบัน เทือก บรรทัดเองก็เคยให้ทัศนะในเวทีสาธารณะครั้งหนึ่งว่า “ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมซึ่งมันได้สั่งสมกันมาเป็นร้อยปีพันปีในแต่ละหมู่บ้าน วันหนึ่งโรงเรียนก็มาทำลายย่อยยับ”⁹⁰ นอกจากนี้ยังมีความเห็นเพิ่มเติมของเทือก บรรทัดในประเด็นนี้โดยการยกตัวอย่างที่ชัดเจนและเห็นเป็นรูปธรรม และแสดงตัวตนของกวีในมิติของความเป็น “ชาวบ้าน” ที่ภูมิใจในวิถีดั้งเดิมของตนว่า

โรงเรียนเป็นตัวทำลายภูมิปัญญา เพราะโรงเรียนมีระบบหลักสูตรของเขา เช่น เรื่องกินข้าวกับมือ โรงเรียนก็สอนว่าอย่ากินข้าวกับมือเพราะเป็นเชื้อโรค แทนที่จะสอนว่ากินข้าวกับมือก็ได้ แต่ต้องล้างให้สะอาด แต่เนื่อบอกว่าต้องกินกับช้อนส้อม ผมไปดูโรงเรียนบ้านผม เขาสอนให้หัดกินปลาราดพริกกับช้อนส้อมแล้วเกิดความภูมิใจว่า ช้อนส้อมคือผู้ดี คือมาตรฐาน ไอ้ที่ปู้ยาตาทวดเรากินมันไม่มาตรฐาน⁹¹

เราสามารถมองเห็นตัวตนของเทือก บรรทัดได้อย่างชัดเจนจากคำกล่าวข้างต้น แม้ในชีวิตจริงจะเคยเป็น “ครู” แต่เทือก บรรทัดกลับไม่ศรัทธาในระบบโรงเรียน หากกวีศรัทธาในความเป็นธรรมชาติ และศรัทธาในวิถีแห่งบรรพบุรุษ

ในปัจจุบัน ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า “อุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยนั้นมีบทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาประเทศ”⁹² โดยประมาณ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา “กระแสแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการบริหารบ้านเมืองของไทย ยุคการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้น โดยรัฐบาลได้จัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสภาการศึกษาเพื่อวางแผนกำลังคนตอบสนองต่อการ

⁹⁰ เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีไอโต้, 2551), หน้า 53.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

⁹² วิชัย ตันศิริ, “ฝ่าวิกฤตอุดมศึกษาไทย,” ใน โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิด และบทวิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 89.

พัฒนาเศรษฐกิจ⁹³ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าในยุคปัจจุบันการศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือในระดับอุดมศึกษามุ่งผลิตคนเพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มิใช่มุ่งผลิตผู้มีความรู้และความรู้รอบตัวที่ใช้สังคม เทือก บรรทัดได้สะท้อนความคิดดังกล่าวผ่านบทกวี “ตื่นเถิดมหา’ลัย”⁹⁴ ซึ่งเป็นบทกวีที่วิพากษ์วิจารณ์การศึกษาระดับอุดมศึกษาว่า

มโหรีปีพาทย์นกตื่นเช้า	ขับขานบอกเล่ากวีใหญ่
ว่าที่นี้...เข้านี้...มหา’ลัย	ยังคงหลับไหลไม่ตื่นนอน
หลับอยู่ในตำราวิชาการ	ไม่เห็นจิตวิญญาณบานเกสร
หลับไหลไขว่คว้ามายากร	เล่นละครหลอกตน-หลอกคนดู

กวีเริ่มต้นบทกวีด้วยเสียงนกร้องที่ก้องกังวานราวเสียงของวงมโหรีปีพาทย์ “นก” ได้ทำหน้าที่เป็นผู้บอกเล่าในบทกวีนี้ โดยมีกวีเป็นผู้ฟัง “นก” เปรยถึง “มหา’ลัย” หรือมหาวิทยาลัยว่า มหาวิทยาลัย “ยังคงหลับไหล” ไม่ตื่นนอน “ความหลับ” ในที่นี้ หมายถึง ความไม่รู้หรืออวิชชา ความหลับที่กวีสะท้อนผ่านบทกวี คือ “หลับอยู่ในตำราวิชาการ” ซึ่งหมายถึง คร่ำเคร่งอยู่กับตำราวิชาการ โดยละเอียดที่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตวิญญาณ และ “หลับไหลไขว่คว้ามายากร” ซึ่งหมายถึง ไขว่คว้ามาเพื่อให้ได้สิ่งที่ผู้เรียนประสงค์ แม้จะมีเป้าหมายที่ดีงามของการศึกษา แต่ “มหา’ลัย” ก็ได้เล่นละครหลอกทั้งตนเอง และหลอกผู้อื่นว่าการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งดีงาม จากนั้นกวีกล่าวต่อไปว่า

ที่นี้-เข้านี้มหา’ลัย	ยังมีเพลงนกไพรเพรียกหาคู่
ถ้อยทำนองร้องรับขับขานดู	แต่เสียดายไร้ผู้มีหูฟัง
ที่นี้-เข้านี้มหา’ลัย	ฟ้าวันใหม่ยังแจ่มเย็นแยมหวัง
เรื่อเรื่อเรื่องเรื่องเมลิองมลัง	เสียดายจึงงามฟ้าไร้ตาชม
ตื่นเถิด ตื่นเถิด ดูเหวว่า	เสนาะเพลงนกกาสงเสียงขรม
ตื่นเถิด ตื่นเถิด อยานอนชม	เล็กบ่มข่มแข่งกันเสียดี้
ตื่นเถิด ตื่นเถิด มหา’ลัย	มาเป็นฟ้าวันใหม่ใสดสี
บานแยมแต่มีงามให้ชีวิต	บานคลี่ชีวิตจิตวิญญาณ

กวีกล่าวว่า ยามเช้าวันนี้ใน “มหา’ลัย” ยังคงมีธรรมชาติอันสวยงาม คือ “เสียงนกไพรเพรียกหาคู่” แต่กวีก็แสดงความเสียดายเพราะเสียงเสนาะของนกนั้น ไม่มีผู้ใดให้ความสนใจเลยแม้แต่น้อย

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95-96.

⁹⁴ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 32-33.

นอกจากนี้ ท้องฟ้ายามเช้าใน “มหาลัย” ก็มีความสวยงามดั่งกวีบรรยายว่า “เรื่อเรื่อเรื่องเรื่องเมลิองมล้าง” แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายยิ่งกว่า ท้องฟ้าแม้จะงามแต่ไร้คนสนใจมอง ลึนเสียงกวี จึงมีเสียงของนกดูเหว่า ที่ร้องเสียงขรมเตือนสติผู้คนในมหาวิทยาลัยว่า “ตื่นเถิด” หลายครั้งหลายหน พร้อมดีเตือนชาวมหาวิทยาลัยว่า “เลิกบ่มข่มแข่ง” กันเสียที สิ่งทีกวีต้องการให้เห็นคือ “ฟ้าวันใหม่” ซึ่งหมายความว่า กวียังคงมีความหวัง ว่าวันหนึ่งผู้คนในมหาวิทยาลัยจะเลิกแข่งขันกัน แล้วหันมาพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ ยกกระตักจิตใจให้สูงขึ้น แนวคิดที่ปรากฏในบทกวี สอดคล้องกับคำอภิปรายของเทือก บรรทัดในเวทีอภิปรายหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์การศึกษาในระดับอุดมศึกษายุคปัจจุบัน โดยกวียังคงมีจุดยืนเดิม คือ มองว่าการศึกษาในปัจจุบันเป็น “ปัญหา” ดังคำกล่าวที่ว่า

มีคนถามกันมากกว่า การศึกษาของประเทศไทยมาถูกทางไหม การศึกษาที่สอนให้ลูกซึ่งไปเรียนหนังสือแล้วรังเกียจความจนของพ่อแม่ หันไปจากอาชีพดั้งเดิมของพ่อแม่ จากที่พ่อแม่เป็นชาวประมงตัวเองกลับจะไม่เป็นชาวประมง ลูกสาวสวนยางไม่กลับมาทำสวนยาง ลูกเกษตรกรไม่เป็นเกษตรกร จะเป็นนายเป็นอะไร...ผมมีความกังวลเกี่ยวกับการศึกษา ถ้าการศึกษาเอาตามระบบของรัฐ ผมคิดว่าประชาชนยิ่งเรียนยิ่งโง่...

ไม่ได้หมายความว่าศึกษาแล้วโง่ 100% แต่ทำอย่างไรไม่ให้ศึกษาเปล่าๆแล้วได้กระดาษแผ่นเดียว แต่น่าจะเข้าใจชุมชน เข้าใจวิถีชีวิต เข้าใจพระเจ้า เข้าใจกิเลส เข้าใจโลกนี้ ชีวิตนี้⁹⁵

เทือก บรรทัดแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนของตน ที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาในวิถีแห่งความเป็นคน ผู้ควรจะต้องพัฒนาจิตวิญญาณมากกว่าคนอื่นใด กวีมีทัศนะว่า การศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประกอบอาชีพนั้น ทำให้คนละเลยศีลธรรม ทำให้คนขาดความเชื่อมั่น และเป็นปัญหาหนึ่งของสังคมที่ควรได้รับการแก้ไข

⁹⁵ เป็ลื่อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีไอโต้, 2551), หน้า 171-176.

4.2 บทกวีของเทือก บรรทัดที่มุ่งปลูกฝังสำนึกที่ดั่งามสู่สังคม

บทกวีที่มุ่งปลูกฝังสำนึกแห่งความดั่งามสู่สังคมแสดงให้เห็นว่า เทือก บรรทัดมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยิ่ง ด้วยเหตุว่า ความเป็นไปใดๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยย่อมส่งผลกระทบต่อยุคสมัยอื่นที่ตามมาด้วย ดังนั้น เทือก บรรทัดจึงถือว่าการปลูกฝังสำนึกที่ดีสู่สังคมเป็นภารกิจคนในยุคปัจจุบัน และเนื่องด้วยความเป็นกวี แนวคิดเช่นนี้ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างบทกวี ผู้วิจัยได้จำแนกบทกวีที่มุ่งปลูกฝังสำนึกที่ดั่งามสู่สังคมออกเป็น 3 ส่วน คือ บทกวีที่สะท้อนบทบาทและความสำคัญของครูในฐานะผู้สร้างสังคม, บทกวีที่แสดงถึงพลังของเยาวชนในการสร้างสรรค์สังคม และบทกวีที่มุ่งเชิดชูวีรกรรมของนักต่อสู้เพื่อสังคม ดังจะอภิปรายตามลำดับดังต่อไปนี้

4.2.1 บทกวีที่สะท้อนบทบาทและความสำคัญของครูในฐานะผู้สร้างสังคม

ในชีวิตจริง เทือก บรรทัดเคยประกอบวิชาชีพครู และมักเป็นที่เรียกขานกันในหมู่ศิษย์ว่า “อาจารย์เปลื้อง” แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครู ย่อมเป็นหนึ่งในแนวคิดที่เทือก บรรทัดนำเสนอผ่านบทกวี คำว่า “ครู” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า “ผู้อบรมสั่งสอนศิษย์, ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์”⁹⁶ ในทัศนะของเทือก บรรทัด “ครู” มิใช่เพียงเป็นผู้เสียสละอุทิศตนประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ หากยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในสังคมที่เสื่อมทราม ดังเช่นทุกวันนี้ ครูควรมีบทบาทของความเป็น “นักต่อสู้” เพื่อปกป้องนักเรียนจากสิ่งที่จะนำไปสู่ความเสื่อม ดังปรากฏใน “ใครคือครู 1”⁹⁷ ซึ่งเป็นบทกวีที่สะท้อนสำนึกของกวีเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ครู” ว่า

ครูมุ่งสร้าง	สอนศิษย์
ตลอดสิบทิศ	เทอดไว้
ครูเบือนบิด	เบี่ยงสัตย์
จารแจ้งไว้	หนังหมา
ใครคนที่เป็นครู	หยิ่งยะโสในศักดิ์ศรี

⁹⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, 2546), หน้า 225.

⁹⁷ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 93-94.

ค่าครูจะคงมี	อยู่คู่หล้าภานาน
ใครคนที่เป็นครู	มุ่งบิตเบือนวิชาการ
มวลชนจะประจาน	จารึกชื่อบนหนังหมา
ใครคนที่เป็นครู	มุ่งถ่ายทอดวิทยา
มิหวังเพียงเงินตรา	จะได้ชื่อแม่พิมพ์คน
ใครคนที่เป็นครู	เห็นแต่เพียงประโยชน์ตน
เสียงแข่งจากมวลชน	จะดังก้องชั้วกับกัลป์
ใครคนที่เป็นครู	มุ่งประกาศสัจธรรม
มวลชนจะโจษจัน	ว่าเป็นปฐนีย์ชน

เทือก บรรทัดแสดงทัศนะเกี่ยวกับหน้าที่ “ครู” เนื่องจากในชีวิตจริง เทือก บรรทัดมีอาชีพครู เขาจึงแสดงความห่วงใยอย่างยิ่งต่อวิชาชีพนี้ กวีกล่าวว่า ครูต้องมีศักดิ์ศรีของความเป็นครู กล่าวคือ มีความตั้งใจจริงในการให้ความรู้แก่ศิษย์ มีความเสียสละอุทิศตน มิหวังเพียงค่าตอบแทนเป็นเงินตรา เมื่อบุคคลที่ทำหน้าที่ครูทำได้ในลักษณะดังกล่าวจึงจะได้ชื่อว่าเป็นปฐนีย์บุคคล แต่หากบุคคลเป็นครู ไม่ทำหน้าที่ของครู ทำงานเพียงหวังอามิสสินจ้าง ผู้คนจะประณามสาปแช่ง เทือก บรรทัดได้กล่าวถึงบทกวี “ใครคือครู 1” ไว้ในหนังสือตัวตนกลางคลื่นกระแสกาลไวดตอนหนึ่งว่า

ชีวิตการเป็นครูของผม ผมไม่เคยถูกกับกิจกรรมใน
โรงเรียน โรงเรียนเขาเอาไอติมแพงๆไปขายเด็ก ผมค้าน ค้าน
เสรีจครูใหญ่โกรธ สั่งย้าย รบกันเรื่อย เขาถามว่าผมค้านทำไม ผม
บอกสงสารเด็ก เอาไอติมไปขายไม่ใช่มีประโยชน์เท่าไร เด็กม.1
บางคนถือเงินไปยี่สิบบาท อะไรก็กินหมด สีสวย พอตอนเที่ยงนั่ง
ร้อง ไม่มีเงินกินข้าว ลืมไป ก็เขาเป็นเด็ก ส่วนเราเป็นครูกลับเอา
ของไปขายเด็ก มันแปลก ผมถึงรบกับเขาเรื่อย เพราะว่าอยากทำ
ความดีตรงนี้ ผมเป็นคนอย่างนี้⁹⁸

จะเห็นได้ว่า เทือก บรรทัดเป็นครูนักต่อสู้อย่างแท้จริงทั้งที่ปรากฏในบทกวีและในชีวิตจริง นับได้ว่าเทือก บรรทัดเป็นกวีที่มีความจริงใจอย่างยิ่งในการแสดงออกถึงตัวตนผ่านทางบทกวี ด้วยความเป็นบุคคลซื่อสัตย์ คนตรงไปตรงมา ทำให้ในสมัยหนึ่ง เทือก บรรทัดได้รับคำสั่งจากผู้อำนวยการโรงเรียนให้ย้ายไปประจำที่อื่น เนื่องจากเทือก บรรทัดมักคัดค้านและตั้งคำถามกับสิ่งไม่

⁹⁸ เป็ลื่อง คงแก้ว, คนอาบน้ำให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551), หน้า 124-125.

ชอบมาพากลในการบริหารโรงเรียนของผู้อำนวยการผู้นั้น คำสั่งย้ายที่ไม่เป็นธรรมและไร้เหตุผล ทำให้มีองค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดตรัง พร้อมด้วยประชาชนผู้รักความเป็นธรรม ได้ต่อต้าน คำสั่งดังกล่าว คำสั่งย้ายเทือก บรรทัดจึงถูกนำมาพิจารณาอย่างยืดเยื้อ จนกระทั่งในที่สุด ผู้อำนวยการที่ออกคำสั่งย้าย ได้ถูกคำสั่งย้ายให้ไปช่วยราชการในหน่วยงานอื่นแทน จะเห็นได้ว่า ในชีวิตจริง ความเป็นครูของเทือก บรรทัด แยกไม่ออกจากคำว่า “นักต่อสู้” ดังคำกล่าวของเทือก บรรทัดที่ว่า

ความดีงามของครู ไม่ใช่แค่รับผิดชอบในหน้าที่ หรือสอนดีเท่านั้น นอกจากเป็นครูที่ดีแล้ว น่าจะต้องเป็นครูที่ต่อสู้กับความชั่วร้ายที่นำมาบ่มเมานักเรียน⁹⁹

ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับสารที่กวีนำเสนอในบทกวี “ใครคือครู 2”¹⁰⁰ ที่เทือก บรรทัดมุ่งหมายที่จะแสดงบทบาทและหน้าที่ของครูที่พึงมีต่อสังคม ดังนี้

ครูจักต้อง	เทอดธรรม
ถือธงนำ	ศิษย์สู้
ไต่ระบอบระยำ	ยื่นหยัด
หยัดเย้ยผู้	ขลาดกลัว ชักกลัว
อำนาจที่เป็นครู	ต้องเทอดธรรมเสมอตน
อย่ายืนและนั่งยล	ค่านิยมสังคมทรม
ต้องกล้าขึ้นขัดขึ้น	กิจกรรมที่ก่อคาม
อย่าปล่อยให้ลูกถาม	มามอมเมาเหล่านักเรียน
ควรครูจงใคร่ครวญ	ใช้สิ้นไหลแต่ลอกเลียน
โรงเรียนคือโรงเรียน	ไซ้โรงรับหลับตาตาม
โรงเรียนต้องอบรม	เฉพาะเรื่องที่ดีงาม
ใดสิ่งทีเลวทราม	ต้องทำลาย...ไซ้ต่อเติม
ต่อต้านและยื่นหยัด	ขจัดชั่วที่จ่อเจิม
ยื่นหยัดอย่างฮึกเหิม	เข้าหักหาญที่โหดหิน
โหดหินกระหายหื่น	ที่กลิ่นไทยทั้งแผ่นดิน
อย่าอยู่อย่างนั่งยิน	และยื่นยลเยี่ยงคนตาย

⁹⁹ เทือก บรรทัดและณิษ พันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 137.

¹⁰⁰ เทือก บรรทัด, *กลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 95-96.

จำครุต้องชูธง กองทัพธรรมเข้าทำท่าย
เปิดโปงอภิปราย ที่มอมเมาเยาวชน

บทกวีนี้เทือก บรรทัดกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครู จะสังเกตได้ว่าชุดคำที่ใช้ ล้วนเป็น ถ้อยคำที่แสดงอาการแห่งการต่อสู้ทั้งสิ้น เช่น “ถือธงนำ,” “สู้,” “ยืนหยัด,” “หยัดหยัด,” “ขัดขืน,” “หัก หมาย,” และ “ต่อต้าน” เป็นต้น อีกทั้งถ้อยคำที่ใช้กล่าวถึงความเลวร้ายที่ครูต้องต่อสู้นั้นมีลักษณะ เข้มงวดดุเดือด เช่น “ระยำ,” “โหดหิน,” “กระหายหิน,” เป็นต้น

นอกจากนี้ เทือก บรรทัดใช้ “คำแสดงเจตจำนง” ในบทกวีนี้เป็นจำนวนมาก คำว่า “คำแสดง เจตจำนง” นี้ผู้วิจัยขอรับมาจาก “การใช้ประโยคแสดงเจตนา” ของนวรรณ พันธุเมธา ที่กล่าวว่า “ผู้พูดเปล่งวาจาออกมาเป็นประโยคด้วยเจตนาต่างๆกัน อาจต้องการให้ผู้ฟังได้ทราบความคิด ความรู้สึกของตน หรือต้องการให้ผู้ฟังบอกเล่าสิ่งที่ผู้ฟังทราบแก่ผู้พูด หรือต้องการให้ผู้ฟังกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่ง”¹⁰¹ การแสดงความจำนงของเทือก บรรทัด จะสังเกตได้ว่า กวีมักใช้ชุดคำที่ แสดงความจำนงอย่างชัดเจน เช่น “จง,” “ต้อง,” “อย่า,” ทั้งนี้ ก็เพื่อระบุสิ่งที่กวีต้องการแสดงความ จำนงต่อผู้อ่าน หลายวรรคในบทกวีนี้จึงมีเนื้อหาที่หนักแน่นและมีความชัดเจนว่ากวีต้องการชี้แนะ ผู้อ่านให้ทำสิ่งใด

ครูในทัศนะของเทือก บรรทัดต้องมีศักดิ์ศรี และ “เทอดธรรมเสมอตน” หมายถึง ยึดมั่นใน คุณธรรม พร้อมต่อสู้กับความชั่วร้ายที่จะเข้ามาอมเมาศิษย์ ต้องยืนหยัดและกล้าหาญในการทำ สิ่งที่ถูกต้องอย่างไม่นิ่งดูดาย

4.2.2 บทกวีที่เห็นพลังของเยาวชนในการสร้างสรรค์สังคม

เทือก บรรทัดสร้างผลงานขึ้นด้วยความสำนึกในหน้าที่ที่ตนพึงมีต่อสังคม โดยในทัศนะของ กวีคนวัยหนุ่มสาวมีบทบาทสำคัญต่อสังคม เนื่องจากอนาคตของสังคมขึ้นอยู่กับคนกลุ่มนี้ ดัง ปรากฏในบทกวี “หนุ่มสาว”¹⁰²

รู้ไหมวัยหนุ่มสาว เธอคือดาวคืนเดือนดับ
พรางพราวะวาววับ ระยับแสงแห่งราตรี

¹⁰¹ นวรรณ พันธุเมธา, ไวยากรณ์ไทย (กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2525), หน้า 193.

¹⁰² เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 85-86.

รู้ใหม่หัวใจเธอ	เสมอแสงแห่งระวี
อุ้นโอบปฐพี	เพราะเธอมีความจริงใจ
เธอคืออนาคต	อันสวยสดสะอาดใส
ความหวังยังมีไฟ	ยังฝันใฝ่จุดไฟฝัน
เธอคือบุปผาชาติ	เดียดาษด้วยสีสน
ชูช่อชีพชีวัน	เป็นมิ่งขวัญอุดมการณ์
เธอคือสันติภาพ	อำไพ่องจักรวาล
เสรีจะคลี่บาน	ประสานรักเสรีชน
เธอคือผู้สืบทอด	ความเป็นไทให้เป็นตน
หยุดหลับหยุดสับสน	เธอคือคนของแผ่นดิน

กวีแสดงทัศนะต่อ “วัยหนุ่มสาว” โดยใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์ ว่าวัยหนุ่มสาวคือ “ดาวคืนเดือนดับ” อันหมายถึง คนหนุ่มสาวเป็นความหวัง ในยามที่สังคมเสื่อมทราม เทือก บรรทัดเรียกร้องให้คนหนุ่มสาวรู้ว่า ตนนั้นคืออนาคตของโลก ควรรู้ค่าของวัยที่มีพลังสร้างสรรค์ โดยกวีได้สรุปไว้ว่า คนหนุ่มสาวคือ “ผู้สืบทอด ความเป็นไทให้เป็นตน” หมายความว่า หนุ่มสาวไม่ควรตกอยู่ในอำนาจกิเลส ควรก้าวออกมาให้พ้นจากความสับสน ดำรงตนเป็น “คนของแผ่นดิน” หรือบุคคลอันมีค่าของแผ่นดิน สันติภาพของโลกจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยคนหนุ่มสาวที่จะเติบโตขึ้นและกำหนดทิศทางของสังคมในอนาคต เทือก บรรทัดแสดงความเชื่อมั่น และแสดงความหวังไปถึงคนหนุ่มสาวที่ “สับสน”ว่าจะเลือกเดินในเส้นทางที่ถูกต้อง

นอกจากบทกวีที่กล่าวถึงวัยหนุ่มสาวในด้านดีงามแล้ว เทือก บรรทัด ยังใช้บทกวีเดือนสติผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ให้รู้จักความรักที่แท้จริง ในบทกวีที่มีชื่อว่า “รักและห่วง”¹⁰³ บทกวีนี้แม้ว่าจะเป็นบทกวีที่เทือก บรรทัดประสงค์ใช้เดือนสติลูก จึงใช้คำสนทนาแบบ “พ่อ” กับ “เจ้า” หากความหมายของบทกวีสามารถตีความได้ว่า กวีมองเยาวชนคนหนุ่มสาวทุกคนว่าเป็นความหวังของสังคม เช่นเดียวกับที่ “พ่อ” คาดหวังต่อ “ลูก”

ถ้าวัยหนุ่มวันนั้น...พ่อฝันถึง	แหวตาซึ่งสดใสแห่งวัยสาว
เคลิ้มถวิลกลิ่นกรุ่นไอรุ่นดาว	ถ้าจะมีแม่เจ้าเป็นจอมใจ
คือตำนานหนุ่มหน้ากับสาวหนึ่ง	ที่ฝันถึงแสงทองส่องแสงใส
เหนือรักเร่รุ่มร้อนดั่งฟอนไฟ	เหมือนสำนึกหนุ่มในขณะนั้น

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51-52.

เหนือสำนักถือการอยากได้
เป็นโซ่รักถักทอต่อพีชพันธุ์

เหมือนผีเสื้อ-ดอกไม้ เสน่ห์สีสัน
เพื่อก่อเกิด-กิดคั่น อย่างวันทราวม

เทือก บรรทัดกล่าวเดือนสติลูก ผ่านบทกวีดังกล่าว โดยสอนให้รู้จักความรัก ที่มีได้
ประกอบด้วยใครเพียงอย่างเดียว หากความรักควรต้องอยู่เหนือ “สำนักถือการอยากได้”
หรือควรต้องอยู่เหนือความต้องการจะครอบครองอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

วันต่อวันเดือนต่อเดือนเคลื่อนมาครบ
ที่พ่อเจ้าหวังไว้...ไม่ได้ความ
ฝันสีทอง ฟ้ายสีทอง ผ่องอำไพ
ความรักความหวังยังมี
วันเกิดเจ้าคือเศร้าวันของพ่อ
วันแล้ววันเล่าเจ้าถูกมอม

ที่ลูกพ่อผ่านพบล้วนซ้ำสาม
ที่แม่เจ้ามักถาม...ไหนความดี
ยังเป็นเพียงฝันใฝ่ในแสงสี
อิสระเสรีล้วนจอมปลอม
ที่ไม่อาจเกิดก่ออาจหล่อหลอม
จะให้พ่อเด็ดดอมความดีได้

เทือก บรรทัดแสดงความผิดหวังในฐานะพ่อผู้ปรารถนาให้ลูกก้าวเดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง
คืนวันผ่านพ้นไปจนเคลื่อนมาครบ “วันเกิด” ของลูกอีกครั้ง หากแต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับลูก ก็
ยังคง “ซ้ำสาม” ซึ่งเป็นภาษาถิ่นภาคใต้ แปลว่า ยังคงไม่สมบูรณ์ ยังไม่ได้ตั้งใจ เพราะ “ที่พ่อเจ้าหวัง
ไว้...ไม่ได้ความ” และ “ที่แม่เจ้ามักถาม..ไหนความดี”

สิ่งที่พ่อและแม่คาดหวังคือ คำว่า “ฟ้ายสีทอง ผ่องอำไพ” หรืออุดมการณ์การในการต่อสู้
ยังคงเป็นเสมือนความฝันใฝ่ใน “แสงสี” เท่านั้น คำว่า “ฟ้ายสีทอง ผ่องอำไพ” ซึ่งเป็นคำที่มีที่มาจาก
วรรณทองของบทกวีในยุค 14 ตุลาคม 2516 ปรากฏอยู่ในบทประพันธ์ของวิสา คัญทัพ ต่อมาได้
กลายเป็นวรรณทองของยุคสมัย มีเนื้อความว่า

ไม่มีอำนาจใดในโลกหล้า
ไม่มีใครล้าเลิศน่าเทิดทูน
เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่
เมื่อฟ้ายสีทองผ่องอำไพ

ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาบสูญ
ประชาชนสมบูรณ์นรินทร์ไป
ประชาชนยอมมีชีวิตใหม่
ประชาชนยอมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน¹⁰⁴

¹⁰⁴ วิสา คัญทัพ, “สิบสี่ตุลา,” ใน รวมบทร้อยกรองยุคเราจะฝ่าข้ามไป (กรุงเทพฯ: พิบรา, 2532), หน้า 3-4.

วริศรา อนันตโท กล่าวถึง ที่มาของบทกวีนี้ว่า “วิสา คัญทัพ แต่งขึ้นเพื่ออ่านออกอากาศ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ก่อนการแสดงละครเรื่อง “พ่อข้าเฟิงจะยิ้ม” ซึ่งเป็นบทละคร ของสุวัฒน์ วรดิลก ในปี 2517 โดยในตอนสุดท้ายของบท คือ “เมื่อฟ้าสีทองผ่องอำไพ ประชาชนจะ เป็นใหญ่ในแผ่นดิน” ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีที่ใช้ในการชุมนุมประท้วงต่างๆ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา”¹⁰⁵ ผู้คนที่เติบโตมากับยุคสมัยแห่งการต่อสู้ทางการเมืองที่เข้มข้นเช่น เทือก บรรทัดและภรรยา จึงมีความคาดหวังให้ลูกของตนดำเนินรอยตาม เทือก บรรทัดเคยกล่าวถึง บริบทในการแต่งบทกวีนี้ไว้ว่า

ลึกๆแล้วผมเป็นห่วงลูกสาวที่วัยดอกกรักกำลังจะเบ่งบาน ในหัวใจ เลยหยิบยกเอาเรื่องราวของตัวเองมาเป็นสิ่งเตือนใจลูก สาว...อีกประการหนึ่ง มีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ที่ตัวเองมีอาจ เปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความปรารถนา ไปสู่อุดมการณ์อันดีงาม.. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ผ่านพ้นไปแล้ว ยังมองไม่เห็นสังคม แห่งความดีงามที่เคยใฝ่ฝัน¹⁰⁶

“ความห่วง” ของกวีมิได้มีแก่ลูกเท่านั้น หากมีต่อสังคม จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีมี ความรับผิดชอบต่อสังคมและปรารถนาจะนำพาสังคมไปสู่ความดีงามด้วย

4.2.3 บทกวีที่เชิดชูวีรกรรมของนักต่อสู้เพื่อสังคม

ภาพที่ 23

เทือก บรรทัด

กับบทบาทความเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคม

¹⁰⁵ วริศรา อนันตโท, “กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 212.

¹⁰⁶ เทือก บรรทัดและฉวี พันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 118.

เหตุการณ์ทางการเมืองวันที่ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญที่สุดเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เพราะได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม รวมทั้งต่อวงวรรณกรรมด้วย ดังที่ชัยสิริ สมุทวนิช กล่าวว่

ไม่มียุคใดสมัยใดในประวัติศาสตร์ของชาติไทยที่การเติบโตของวรรณกรรมการเมืองไทยจะขยายตัวทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่ยิ่งใหญ่เท่ากับช่วงระยะเวลาหลังวันมหาปิติของคนไทยเมื่อเดือนตุลาคม 2516 ด้วยรูปปลักษณ์ที่ต่างไปจากยุคที่ผ่านมาก่อนหน้านั้น วรรณกรรมไทยหลังตุลาคม 2516 มีรากฐานที่มั่นคงเป็นบ่อเกิดของกระแสธารที่ไหลหลังพรั่งพรูอย่างต่อเนื่องและยาวนานที่สุดตราบจนปัจจุบัน¹⁰⁷

เป็นที่น่าสังเกตว่า กวีรุ่นใหม่มักมีได้มีประสบการณ์โดยตรงการต่อสู้ในเหตุการณ์เดือน 14 ตุลาคม 2516 ทว่าเรายังสามารถพบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าวได้จากบทกวีของกวีสมัยใหม่ และกวีสมัยใหม่ก็ได้รับอิทธิพลจากบทกวีในยุค 14 ตุลาคม 2516 นั่นเอง ดังที่รัตนฤทัย สัจจพันธุ์ กล่าวว่ “บทกวีในยุค 14 ตุลาคม 2516 มีพลังทางอารมณ์และมีพลังทางปัญญาต่อผู้คนร่วมสมัยเป็นอย่างยิ่ง นักต่อสู้เพื่อสังคมจึงจดจำบทกวีเหล่านั้นอย่างฝังใจ และพร้อมจะนำมาใช้ปลุกเร้าจิตสำนึกของมวลชนอยู่เสมอ”¹⁰⁸ เนื้อหาของกวีนิพนธ์เหล่านี้ ส่วนใหญ่แสดงพันธกิจในแง่การสร้างความคิด อุดมการณ์และสำนึกต่อสังคมส่วนรวมตลอดจนกวีสามารถใช้บทกวีชี้นำผู้อ่านให้คล้อยตามตนเองได้¹⁰⁹

คำว่า “เหตุการณ์เดือนตุลาคม” ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยประสงค์ใช้เพื่อสื่อถึงเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสองเหตุการณ์ คือ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ทั้งนี้ การตัดสินใจว่าบทกวีใดเป็นบทกวีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ผู้วิจัยพิจารณาจากการใช้คำเป็นหลัก และจากการศึกษาพบคำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นจำนวนมากปรากฏอยู่ในตัว

¹⁰⁷ ชัยสิริ สมุทวนิช, วรรณกรรมการเมืองไทย รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโต และพัฒนาการ พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2544), หน้า 11.

¹⁰⁸ รัตนฤทัย สัจจพันธุ์, “บทบาททางการเมือง สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เท่าที่มีผลกระทบต่อกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย,” ใน กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2544), หน้า 25-26.

¹⁰⁹ ภิญญา กองทอง, วรรณกรรมของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ.2500-2519 (กรุงเทพฯ: ฝ่ายวรรณกรรม คณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย, 2544), หน้า 114.

บทกวี และในชื่อบทกวี ส่วนด้านแนวคิด เกือบทั้งหมดของบทกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ของเทือก บรรทัดเป็นการคร่ำครวญรำลึกถึงผู้ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์ดังกล่าว และเชิดชูวีรกรรมของบุคคลเหล่านั้น พร้อมทั้งปลุกเร้าให้ผู้อ่านสืบสานปณิธานการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย จากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ดังตัวอย่างบทกวี “คบไฟคนตุลาฯ”¹¹⁰

ชีวิตมิใช่เทียนเปล่งแสง	ที่เผาไหม้ละลายแท่งแล้วดับสูญ
และมีชีพไฟไหม้ธำมุล	ที่เจิดจ้าจรรูญ...ลับสูญจจ
ชีวิตคือคบไฟที่รับมา	เพื่อรอวันเวลาส่งต่อ
ประคับประคองคบไฟอย่าได้ท้อ	ด้วยเอาใจจดจ่อต่อบไฟ

กวีเริ่มต้นบทกวีด้วยการกล่าวถึงชีวิต กวีเปรียบเทียบ ชีวิตคือ “คบไฟ” ที่เรารับมา คบไฟ แผลตามคำศัพท์ แปลว่า “ของใช้สำหรับจุดไฟให้สว่าง”¹¹¹ หากในที่นี้ เราอาจตีความได้ว่า คบไฟ หรือ แสงสว่าง เปรียบได้กับ คุณความดี กวีชี้แนะให้ผู้อ่านมีชีวิตอยู่ด้วยการทำความดี วรรคที่ว่า “ประคับประคองคบไฟอย่าได้ท้อ” เปรียบได้กับการรักษาความดี ในบทต่อมากวีจึงค่อยนำเข้าสู่แนวคิดหลักว่า

คบไฟชีวิตคนตุลาฯ	ก็รับช่วงมาเจิดจ้ามาแจ่มใส
ไข้อยู่อยู่เลิศล้ำผ่องอำไพ	ส่องสว่างทางไท้ไปทุกทิศ

“คบไฟ” ในบทนี้ มีความหมายเฉพาะเจาะจงกว่าตอนต้นของบทกวี ด้วยเหตุว่า มิใช่เป็นคบไฟชีวิต หากเป็น “คบไฟชีวิตคนตุลาฯ” ความหมายของ “คบไฟ” ในที่นี้จึงมิได้มีความหมายว่า ความดีเท่านั้น หากหมายถึง อุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตและสัจธรรมที่นำทางมวลชน ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ...กวีใช้ “คบไฟ” และ “คบเพลิง” เป็นสัญลักษณ์ตามขนบเดิมเช่นกัน¹¹²

คบไฟของคนตุลาฯ จึงเป็นเสมือนอุดมการณ์การยืนหยัดต่อสู้กับเผด็จการ เพื่อประชาธิปไตยและสันติสุข จะสังเกตได้ว่า เทือก บรรทัดมีการใช้คำตามขนบของกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับ

¹¹⁰ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 62-63.

¹¹¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, 2546), หน้า 217.

¹¹² วริศรา อนันตโท, “กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519,” (วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 216.

เหตุการณ์เดือนตุลาคม คำประเภตดังกล่าวที่ปรากฏในบทนี้ คือคำว่า “คบไฟ” และ “โท” ซึ่งในยุคสมัยนั้น มีความหมายถึง เสรีภาพ ความเป็นอิสระจากอำนาจเผด็จการ ซึ่งเทือก บรรทัดชี้้นำผู้อ่านไว้ในตอนท้ายว่า

จงดูแลคบไฟคนตุลาฯ	ให้ลูกโซนเจ็ดจำแจ่มจิต
อย่าสยบหลบแสงแห่งชีวิต	ให้กับความมืดมิดจิตไฟฟ้า
.....	
ชีวิตคือคบไฟที่รับมา	โปรดดูแลรักษาอย่าสับสน
อย่าปล่อยให้คบไฟในมือตน	ดับแสง, มีดมกลางหนทาง

เทือก บรรทัดสรุปในตอนท้ายด้วยการชี้้นำให้ผู้อ่านรักษา “คบไฟ” แห่งชีวิต หรือรักษาคุณความดี และ ดูแล “คบไฟคนตุลาฯ” คือให้สืบสานอุดมการณ์การต่อสู้ต่อไป เหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนตุลาคมมีผลต่อความคิดและทัศนะของกวีอย่างยิ่ง ทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมหลายบท การที่เทือก บรรทัดนำเสนอความเป็นไปของเหตุการณ์เดือนตุลาคม บอกเล่าประสบการณ์หรือแสดงความสะเทือนใจของตน แสดงจุดยืนของเทือก บรรทัดได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างบทกวีชื่อ “ละครคนเดือนตุลาฯ”¹¹³ กวีได้แสดงความสะเทือนใจต่อเหตุการณ์และยกย่องวีรชนในเหตุการณ์ดังกล่าว ดังนี้

ดูละคร “ตุล-ตุลาฯ”	น้ำตง-น้ำตามันแอบไหล
เสียดสะอึกสะอื้นของหัวใจ	ยังตามมาร่ำให้ถึงห้องนอน
เสียดใจอะไรหรือเจ้าน้ำตา	นั่นคือวิถีคนกล้าอนุสรณ์
จารึกชื่อนักสู้ผู้ม้วยมรณ	ยอดตลับแสงสะท้อนวีรชน
หยุดสะอึกสะอื้นเกิดหัวใจ	ไม่ต้องตามมาร่ำให้อีกหน
จงมองดูแสงดาวเบื้องบน	ไม่ร้องให้กับดาวหล่น...ไม่หม่นมัว
.....	
หยุดร้องให้เสียดเจ้าน้ำตา	ไม่ต้องมารินไหลให้ไหวหวม
จงเป็นกายให้จิตตุลาฯนาม	เคลื่อนวิถีติงาม...ตามเจตนา

กวีแสดงจุดยืนในการยืนอยู่ฝ่ายเดียวกับนักศึกษาและประชาชนผู้ต่อสู้กับอำนาจรัฐในเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ความสะเทือนใจที่เทือก บรรทัดแสดงออกผ่านบทกวีทำให้ผู้อ่าน

¹¹³ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 66-67.

รู้สึกได้ว่ากวีมีอารมณ์สะท้อนใจอย่างมากต่อเหตุการณ์ดังกล่าว เพราะประเทศไทยได้สูญเสียผู้กล้าหาญในการต่อสู้เพื่อสังคม บุคคลเหล่านั้น เทือก บรรทัดเรียกขานด้วยคำว่า “วีรชน” ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า “ผู้ที่ได้รับยกย่องว่ามีความกล้าหาญ”¹¹⁴ กวีส่วนใหญ่มักใช้คำนี้เพื่อเรียกผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ตามที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในหนังสือพิมพ์และในสื่ออื่นๆ กวีใช้เพื่อยกย่องสรรเสริญคุณค่าของวีรกรรมของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ซึ่งกวีถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง คำว่า “วีรชน” จึงมักทำให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงความความคิดเข้ากับเหตุการณ์ในเดือนตุลาคมได้

แม้ว่าจะคร่ำครวญถึงความสูญเสีย แต่เทือก บรรทัดก็ยังแสดงปณิธานอันมุ่งมั่นที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ในการต่อสู้กับความอยุติธรรมเช่นเดียวกับที่วีรชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้เคยต่อสู้มาก่อน ในทัศนะของเทือก บรรทัด เหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นเสมือนเบ้าหลอมทางความคิดให้เกิดอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อสังคมมาจนถึงทุกวันนี้ ดังที่เทือก บรรทัดได้กล่าวถึงกรณีนี้ไว้ในบทกวี “เบ้าหลอมตุลาฯ”¹¹⁵ ว่า

เสียงเพลงสิบสี่ตุลาคม	สอดแทรกสายลมทะเลตก
กองไฟฟูไฟในหัวอก	น้ำใสไหลซกซิมหน่วยตา
คำคืนตื่นดาวเดี่ยวดารา	วิบวิบแวววาดพระเวหา
ยิ่งดึกยิ่งวาวพร่างพราวตา	เหมือนแสงศรัทธาตุลาคม

สิบสี่ตุลาฯ ประชาธรรม	คนตุลาฯ เจ็บช้ำยังจำขาน
อกตุลาฯ จารึกรอยร้าวราน	สืบนิยายโบราณบนพานทอง
คืนนี้หนุ่มสาวแห่งชาวค่าย	จุดไฟสืบสายตุลาฯ ผอง
ก่อไฟใส่ฝันสูมไฟกอง	แต่มีไฟเรืองรองให้หัวใจ
กองไฟราไฟไหม้มอดถ่าน	ดวงตะวันฉายฉานส่องแสงใส
ชาวบ้าน-ชาวค่าย ทอสายใย	หลอมหัวใจตุลาฯ ประชาธรรม

“ดาว” ในบทกวีนี้ เทือก บรรทัดใช้เปรียบกับ “แสงศรัทธาตุลาคม” หรือ อุดมการณ์ของวีรชนเดือนตุลาคมที่ส่องนำทางให้ประชาชน วริศรา อนันตโท วิเคราะห์ว่า การใช้ “ดาว” เป็น

¹¹⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, 2546), หน้า 1083.

¹¹⁵ เทือก บรรทัด, กลางคืนกระแสดวง (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 100-101.

สัญลักษณ์สื่อความหมายในบทกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เป็นการสืบชนมาจากบทเพลง “แสงดาวแห่งศรัทธา” ที่จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ใช้ “ดวงดาว” เป็นสัญลักษณ์¹¹⁶

เทือก บรรทัดถือว่าเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม เป็นเสมือนเบ้าหลอมจิตใจให้รักในความยุติธรรม บทกวีนี้มีบริบทสอดแทรกอยู่ กล่าวคือ เทือก บรรทัดแต่งบทกวีนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการออกค่าย โดยเทือก บรรทัดใช้บทกวีเป็นเครื่องชี้นำ “หนุ่มสาวแห่งชาวค่าย” ให้สืบทอดปณิธานการต่อสู้ของวีรชนในเดือนตุลาคมของประวัติศาสตร์ไทย

เนื่องจากออกค่ายคราวนี้ตรงกับวันที่ 14 ตุลาคม ผมจึง
ได้รับเกียรติให้พูดถึงเหตุการณ์คราวนั้น ตอนจัดกิจกรรมรอบกอง
ไฟยามค่ำคืน ทั้งชาวค่าย-ชาวบ้านให้ความสนใจ... หลังพูดจบ ถึง
เวลานอน แต่หลับไม่ลง ต้องลุกขึ้นมาเขียน เบ้าหลอมตุลาฯ-บทนี้
แล้วอ่านให้ชาวบ้านและชาวค่ายฟังในวันปิดค่าย¹¹⁷

จะเห็นได้ว่า เทือก บรรทัดแต่งบทกวีขึ้นเพื่อถ่ายทอด “ความศรัทธา” ในสิ่งที่ตั้งงามของตนออกไปสู่ผู้อื่น และนำบทกวีเหล่านั้นมารับใช้ชีวิตในทุกขณะที่โอกาสอำนวย ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคทุนนิยม อุดมการณ์ทางการเมืองของผู้คน “เดือนตุลา” เริ่มจืดจางไป เทือก บรรทัดเฝ้ามองปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยความสะเทือนใจยิ่ง ด้วยตระหนักดีว่าในกระแสความเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาสู่สังคมไทย การจะยืนหยัดยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองย่อมเป็นสิ่งที่ยาก เทือก บรรทัดได้สะท้อนความสะเทือนใจของตนที่มีต่อปรากฏการณ์ดังกล่าวไว้ในบทกวีที่มีชื่อว่า “อุดมการณ์ตุลาฯ”¹¹⁸

ย้อนมาเยือนเดือนปีที่เรารู้	เจียบเหงาหุดหู่เต็มถนน
โดดเดี่ยวเดี่ยวดายตั้งไร้คน	เหวว่ามาดลมาดลใจ
เหลือเพียงโบลานบนพานทอง	ซีดสีหม่นหมองมิสดไส
รอหรือร้อยคำร้อยอาลัย	รอขวัญกำลังใจให้หยัดยีน
.....
แต่ความจริงวันนี้...ที่ใจคิด	มันเพี้ยนผิด...ตาเห็นเป็นคำเผย

¹¹⁶ วรริตรา อนันตโท, “กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 205.

¹¹⁷ เทือก บรรทัดและฉวี ปันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุป, 2547), หน้า 140.

¹¹⁸ เทือก บรรทัด, *กลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 102-103.

ยี่สิบสี่ปีกาลล่วงผ่านเลย
ใจมียากเชื่อตาที่ปรากฏ
แต่ใจเจ็บใจจำใจนำทาง

อกตุลาฯ ข้าเอ๋ยมาจืดจาง
เกียรติยศแห่งใจเหมือนไหม้หมาง
มายืนหยัดเคียดข้างวีรชน

ในบทกวีนี้แม้กวีได้แสดงความผิดหวังที่อุดมการณ์ของ “คนเดือนตุลา” เปลี่ยนแปลงไป หากในท้ายที่สุดกวียังคงประกาศว่า แม้จะเจ็บปวดกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่ออุดมการณ์ของคนเดือนตุลา แต่กวียังคงต้องนำ “ใจเจ็บ” “มายืนหยัดเคียดข้างวีรชน” ก่อนจะสรุปว่า

กรวดน้ำตาหลังลานแท่นพานทอง
อุดมการณ์ตุลาฯ ประชาชน

ขอวิญญูณเพื่อนพ้องอย่าหมองหม่น
ไปเติบโตแตกตัวทั่วทั้งเมือง

เทือก บรรทัดแสดงความมั่นใจว่า อุดมการณ์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมของคนเดือนตุลาคมจะไม่มีวันสูญหาย เนื่องจากยังมีผู้คนอีกมากที่สืบต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคม การใช้คำเรียกขานวีรชนในเดือนตุลาคมว่า “เพื่อน” แสดงให้เห็นว่าเทือก บรรทัดจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างตนกับบุคคลเหล่านั้นในระดับที่เสมอกัน คำว่า “เพื่อน” แผงนัยถึงความจริงใจในความสัมพันธ์ จึงไม่แปลกหากกวีจะแสดงความเจ็บปวดแทน “เพื่อน” นอกจากนั้น ยังปลอบประโลมและแสดงเจตจำนงที่จะเดินตามทางที่ “เพื่อน” ได้สร้างไว้

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดหลายบท แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นศรัทธาในพลังของมนุษย์ศรัทธาในความเป็นมนุษย์ นับได้ว่าเทือก บรรทัดไม่เพียงเป็นนักต่อสู้เพื่อสังคมในชีวิตจริงเท่านั้น หากในตำนานวรรณกรรมเทือก บรรทัดยังคงเป็น “นักต่อสู้” ผู้เรียกขวัญ เรียกความมั่นใจให้ประชาชนเชื่อมั่นในความดีงาม และพลังแห่งประชาชน ดังในบทกวี “ปณิธาน”¹¹⁹

ตายก็ตายสืหมายจะสู้จะตาย
จะยืนจะเคียดประชามิคลาย อุดมการณ์
ดาบก็ดาบจะยอมประดาบกะमार
จะสู้มิให้ประชาประจាន มิหยัดยีน
เออสิสิทริคินจะเรียกคะคิน
กระสุนสมองประลองกะป็น มิถอยเติน

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

เราจึงอาจสรุปได้ว่าภายใต้ท่าทีแข็งกร้าว ไม่ยอมอ่อนข้อให้แก่ความยุติธรรมทั้งปวง สิ่ง
ผลักดันให้เทือก บรรทัดต่อสู้เพื่อสังคมผ่านบทกวี คือ ความรักและศรัทธาในมนุษย์ เชื่อมั่นในความ
ดีงาม เทือก บรรทัดเคยแสดงทัศนะผ่านเรื่องสั้นที่ได้กล่าวถึงแล้วว่า “ศัตรูของมนุษย์มิใช่มนุษย์”
หากเป็นกิเลสในจิตใจของมนุษย์เอง เราจึงอาจอนุมานได้ว่า กวีได้ต่อสู้กับกิเลสภายในใจตนจน
เข้าใจธรรมชาติของชีวิตในข้อนี้ แล้วจึงต่อสู้เรียกร้องผ่านบทกวีด้วยความปรารถนาให้เพื่อนมนุษย์
พบความสันติภายในจิตใจเช่นกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

กวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนตัวตนของกวี ในฐานะผู้ศรัทธาในพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังรากลึกในความคิดของคนไทย มีอิทธิพลทั้งต่อวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ในวรรณคดีไทย ด้วยเหตุว่า “กวีไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน มีพระพุทธรูปเป็นหลักอันสำคัญของจิตใจ และมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ฉะนั้นปรัชญาที่ปรากฏ ในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมไทยจึงเป็นพุทธปรัชญาเกือบทั้งสิ้น”¹

แม้แต่ในปัจจุบัน กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา โดยจะปรากฏ อยู่ในแนวคิดที่กวีต้องการนำเสนอ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันทำให้ ความตกต่ำทางจิต วิญญาณของมนุษย์นับวันยิ่งทวีความรุนแรง กวีในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคม จึงสะท้อน แนวคิดเรื่อง “พุทธธรรม” ด้วยความปรารถนาจะชี้้นำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่อย่างสันติสุข

คำว่า “พุทธธรรม” ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ตามหนังสือ พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและ ขยายความ) ของพระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ที่ได้กำหนดความหมายของคำว่าพุทธธรรมไว้ อย่างละเอียดหลากหลาย สรุปความได้ว่า²

1. พุทธธรรม หมายถึง กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต
2. พุทธธรรม หมายถึง หลักการหรือคำสอนที่มีใช้เพียงการคิดค้นหาเหตุผลใน เรื่องความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญา หากเป็นคำสอนที่มุ่งหมายและ แสดงแนวทางสำหรับปฏิบัติในชีวิตจริง
3. พุทธธรรม หมายถึง คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า
4. พุทธธรรม หมายถึง ธรรม (คำสอน) ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้
5. พุทธธรรม หมายถึง ธรรม (คำสอน) ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ

¹ สิทธา พินิจภูวนลและคนอื่นๆ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515), หน้า 453.

² พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ) พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรง พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 1-11. อ้างถึงใน สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2544 : 2-3.

6 พุทธธรรม หมายถึง ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำไปแสดงให้ผู้อื่นฟัง ทรงเรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือ หลักธรรมสายกลาง และทรงเรียกข้อปฏิบัติอันเป็นระบบที่ทรงบัญญัติขึ้นว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลาง

7 พุทธธรรม หมายถึง ธรรม (คำสอน) ที่มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ ได้แก่

7.1 แสดงหลักความจริงสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาตินำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น

7.2 แสดงข้อปฏิบัติสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เป็นต้น

8. พุทธธรรม หมายถึง คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า อันมีแหล่งที่มาจากคัมภีร์พุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกบาลี เลือกลงเอาเฉพาะส่วนที่เห็นว่าเป็นหลักการดั้งเดิม เป็นความหมายแท้จริง มีแนวทางและขอบเขตตามหลักความกลมกลืนสอดคล้องกันในหน่วยรวม ประกอบกับพิจารณาจากพุทธจริยาและพุทธกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญ

9 พุทธธรรม หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้า แยกเป็น 2 ส่วน คือ สัจธรรม และจริยธรรม โดยสัจธรรมเป็นส่วนแสดงภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริง และจริยธรรมเป็นฝ่ายข้อประพฤติทั้งหมด

9.1 สัจธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นคำสอนเกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลาย หรือธรรมชาติและความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาตินั่นเอง

9.2 จริยธรรม การถือเอาประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้จักกฎธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์

อีกนัยหนึ่ง สัจธรรม คือ ธรรมชาติและกฎธรรมชาติ จริยธรรม คือ ความรู้ในการประยุกต์สัจธรรม

10. พุทธธรรม หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

10.1 ธรรมฝ่ายสภาวะและตัวกฎของธรรมชาติ เรียกว่า มัชฌิมนธรรม

10.2 ธรรมเนียมฝ่ายความรู้ภาคปฏิบัติ คือ การนำความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะและตัวกฏนั้นไปใช้ประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตจริง เรียกว่า **มัชฌิมาปฏิปทา**

11. พุทธธรรม หมายถึง อริยสัจจ์ (ปฏิจจนสมุปปาต, อิทัปปัจจยตา) (โดยนัยว่าเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้หรือทรงค้นพบ)

จากความหมายที่รวบรวมไว้ทั้งหมดนี้เป็นความหมายที่ครอบคลุมมิติกว้างขวาง สรุปได้ว่าพุทธธรรม คือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ธรรมะด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการเรียนรู้กฏธรรมชาติ หรือสัจธรรมของชีวิต เพื่อจะนำไปสู่ผลในทางปฏิบัติจริง ความหมายของพุทธธรรมนี้ จะทำให้สามารถมองเห็นการดำรงอยู่ของพุทธธรรมในกวีนิพนธ์ได้ดียิ่งขึ้น โดยพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อความคิดของกวีสมัยใหม่มากที่สุด คือ พุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ โดยเฉพาะในมโนทัศน์เรื่อง “ธรรมะคือธรรมชาติ” ดังที่สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนากล่าวว่

มโนทัศน์เรื่องธรรมะคือธรรมชาติมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อกวีร่วมสมัยที่ได้ศึกษาธรรมะจากสำนักของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ โกศล กลมกล่อม ไพวรินทร์ ขาวงามและ ชมจันทร์ กวีเหล่านี้แม้จะมีได้มุ่งหวังอธิบายธรรมะในระดับอภิปรัชญา แต่ก็ได้นั้นให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพิจารณาธรรมชาติอันปรากฏรอบตัวกับการศึกษาเข้าใจพุทธธรรม โดยเฉพาะสำหรับฆราวาสทั่วไป

แม้แต่กวีที่มีได้เป็นศิษย์โดยตรงของท่านพุทธทาสภิกขุ เช่น อังคาร กัลยาณพงศ์ ก็ได้แสดงทัศนะแห่งการเชิดชูคุณค่าธรรมชาติในฐานะเป็นพระโพธิสัตว์ที่ให้ “ธรรมะ” แก่มนุษย์อย่างสม่ำเสมอตลอดมา รวมทั้งการพิจารณาธรรมชาติอย่างประณีต ลึกซึ้งเพื่อการเข้าถึง “ปัญญา” ผ่านปรากฏการณ์แห่งการพิจารณาธรรมชาติ³

ในสายธารแห่งการสร้างสรรคกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ “เทือก บรรทัด” ก็เป็นกวีคนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพุทธทาสภิกขุ ดังที่ฉวี พันจันทร์ นักเขียนผู้เป็นเพื่อนสนิทกล่าวว่า เทือก บรรทัด “ได้อ่านหนังสืออาจารย์พุทธทาส แล้วหาโอกาสไปนอนค้างคืนที่สวนโมกข์ เพื่อ

³ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 181.

แลกเปลี่ยน ปุจฉา วิชชาธรรม⁴ นอกจากนี้ คำกล่าวของเทือก บรรทัดในการเสวนาครั้งหนึ่งได้สะท้อนถึงอิทธิพลของพุทธทาสภิกขุที่มีต่อเทือก บรรทัดได้เป็นอย่างดี ดังความว่า

ที่จริงก่อนที่ผมจะได้มาสวนโมกข์ มาลานหินโค้งแห่งนี้ผมเป็นคนไม่มีศาสนา เพราะผมเข้าใจว่าศาสนาหมายถึงวัดกับพระสงฆ์ สมัยผมไปอยู่วัดที่กรุงเทพฯ พระสงฆ์ไม่ได้อยู่ในศีลในธรรมเท่าไร มีสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้ผมเห็นเยอะ ผมก็ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย แต่ครั้งหนึ่งผมได้มาเจอหนังสือของอาจารย์พุทธทาสราวปี 2518 ผมนั่งรถไฟจากตรังมาลงที่สถานีไชยาแล้วเดินผ่านทุ่งมาที่นี่ มาพบอะไรที่มันมหัศจรรย์มากพอสมควร แล้วก็เลยรู้ว่า อ้อ ศาสนสถานที่แท้มันเป็นอย่างนี้⁵

จากคำกล่าวของเทือก บรรทัดจะเห็นได้ว่า พุทธทาสภิกขุ คือผู้จุดประกายความศรัทธาในพุทธธรรมของกวี เนื่องจาก สวนโมกข์พลาราม รวมไปถึงตัวท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นพระภิกษุผู้มี ความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการศึกษาพุทธธรรมเพื่อนำมาเผยแพร่ให้ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธรศาสนา แม้คำสอนของพุทธทาสภิกขุเป็นเรื่องที่มีอยู่แล้วในพุทธศาสนา หากแต่พุทธธรรมบางข้อมิเคยได้ถูกเผยแพร่มาก่อน อีกทั้งแนวทางในการสอนของพุทธทาสภิกขุที่เน้นให้คนเข้าถึงธรรมชาติเพื่อเข้าใจสัจธรรมของชีวิตนั้น ถือเป็นคำสอนที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ไม่เว้นแม้แต่เทือก บรรทัดที่เคยกล่าวไว้ว่า “สมัยที่ผมทำเรื่องสิ่งแวดล้อม ผมบอกนักเรียนเสมออยู่ประโยคหนึ่งว่า “ธรรมชาติเป็นครู” ผมคิดว่าธรรมชาติคือต้นฉบับ ต้นฉบับของหนังสือทุกเล่ม ต้นฉบับของกวีทุกคน ต้นฉบับของศาสดาและนักปราชญ์ เพราะฉะนั้นเราต้องเคารพ”⁶

นอกจากนี้ พุทธธรรมที่พุทธทาสภิกขุเน้นย้ำมากที่สุดข้อหนึ่ง คือ เรื่อง “จิตว่าง” โดยพุทธทาสภิกขุกล่าวถึงความหมายของคำว่า “จิตว่าง” ไว้ว่า

“จิตว่าง คือจิตที่ปราศจากอุปาทานว่าเป็นตัวกู – ของกู หรือเป็นจิตที่ว่างจากตัวกู คำว่า จิตว่าง ในที่นี้ไม่ได้แปลเป็นความว่างอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นความว่างจากอุปาทาน ในสิ่งทั้งหลายที่จะยึดมาเป็นของเรา ว่าเป็นของเรา หรือตัวเรา แต่จิตนั้นจะเต็มไปด้วย

⁴ เทือก บรรทัดและณัฐ พันจันทร์, *ตัวตนกลางคลื่นกระแสกาล* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547), หน้า 128.

⁵ เปลื้อง คงแก้ว, *คนอาบน้ำให้ต้นไม้อ่อน* (ตรัง: เอ็นจีไอโต้, 2551), หน้า 159.

⁶ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรัง,” *มติชนสุดสัปดาห์* 1168 (มกราคม 2546): 60.

ด้วยสติ อันเป็นความรู้เท่าทันว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของว่างจาก
ความเป็นตัวตน”⁷

คำว่า “จิตว่าง” นั้น พุทธทาสภิกขุมิได้ประสงค์ให้มีความหมายถึง จิตที่ว่างโดยไม่คิดนึก
อะไรเลย หากแต่เป็น “ความว่างจากความหมายหรือความรู้สึกนึกว่าเป็นตัวตนของกู”⁸ หรือกล่าวอีก
อย่างหนึ่งก็คือ “จิตที่ไม่ถูกกิเลสครอบงำ และอยู่ด้วยปกติเดิมของมัน คือสติปัญญา”⁹ เรื่องจิตว่าง
นี้ถือเป็นหัวข้อธรรมที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เป็นหนึ่งในพุทธธรรมที่พุทธทาสภิกขุได้หยิบยกมา
เป็นประเด็นสำคัญเพื่อสอนมนุษย์ ในฐานะหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ดังคำกล่าวของพระฟอง
อภิวณฺโณ ว่า

ท่าน(พุทธทาส) เป็นผู้มืบทบาทอันสำคัญยิ่งในการจูงใจ
ชาวไทยและนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาตีความหมายขยาย
ความ ให้ชาวพุทธได้รู้จักพระธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง
ท่านเป็นผู้ชี้นำและจูงใจให้เยาวชน โดยเฉพาะนักศึกษายุคใหม่
รู้จักพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ด้วย โดยเฉพาะการ
ประกาศพุทธธรรมเรื่อง “สุญญตา” โดยการให้ความหมายว่า “จิต
ว่าง” ที่ทำให้มีผู้สนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง¹⁰ (อธิบายความ
โดยผู้วิจัย)

เทือก บรรทัดก็ได้รับอิทธิพลเรื่อง “จิตว่าง” จากพุทธทาสภิกขุอย่างชัดเจน ดังปรากฏในคำ
นำหนังสือกวีนิพนธ์บึงพระจันทร์ ว่า

เราทุกคนมีดวงจันทร์บนฟ้า ในบึงน้ำนิ่งใส และในใจใส
สะอาด สงบอยู่ตลอดเวลา แต่เรามักไม่ค่อยเห็นพระจันทร์ใน
ดวงใจ เป็นเพราะเรายึดติดอยู่กับพระจันทร์บนฟ้า และรูปเงา
พระจันทร์ในน้ำ¹¹

⁷ พุทธทาสภิกขุ, *สุญญตาปริทรรศน์ เล่ม 2* (สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2519), หน้า 325.

⁸ อรุณ เวชสุวรรณ, *วิวาทะระหว่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชกับท่านพุทธทาสภิกขุ* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2527), หน้า 164.

⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰ พระฟอง อภิวณฺโณ (สวัสดิ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “จิตว่าง” ของท่านพุทธทาส,” (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 1.

¹¹ เทือก บรรทัด, *บึงพระจันทร์* (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 7.

กวีมีความเชื่อมั่นว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีจิตอันบริสุทธิ์ใสสะอาดเหมือนบึงน้ำใสอยู่ภายในใจ หรือมนุษย์มีความสามารถในการเข้าถึงสัจธรรมได้ แต่มนุษย์มักไม่รู้ เนื่องจาก “บึงใจ” หรือ “จิต” ของมนุษย์มักยึดติดอยู่กับ “พระจันทร์บนฟ้า” และ “รูปเงาพระจันทร์” ในน้ำ อันหมายถึงสิ่งนอกกาย หรือกระทั่งกิเลส การได้มีโอกาสเรียนรู้คำสอนของพุทธทาสภิกขุถือเป็นความนำอันดีอย่างยิ่งในชีวิต ดังที่กวีได้แต่งบทกวีเชิดชูพุทธทาสภิกขุ ที่มีชื่อว่า “หนึ่งวันในหนึ่งร้อยปีพุทธทาส”¹² ว่า

ละโลกตัวกูเป็นของกู	มาอยู่สวนโมกข์ โลกใหม่
เป็นโลกของชีวิตจิตใจ	ที่เป็นไปเป็นตามความเป็นจริง
เป็นหมู่ไม้ร้ายรำเพลงธรรมะ	ร่วงใบละสังขารจากก้านกิ่ง
เป็นแถววัลย์เลื้อยถึงโลกฟุ้งฟิง	เป็นหรีดหรีดอิงแอบโลกแนบเนา
เป็นทราย-เป็นดิน-ลานหินโค้ง	เป็นวิหารโปร่งโล่งว่างเปล่า
เป็นจิตว่างปล่อยวางหนักเบา	ไม่โศกเศร้า-สุขล้ำ, เป็นธรรมตา
เป็นมะพร้าวนาฬิกาอยู่กลางทะเลขี้ผึ้ง	เป็นบัวบึงพนมมือถือศีลห้า
เป็นสายธารบานดอกเมฆา	เป็นภาพโลกปริศนาถาวรธรรม
เป็นหนึ่งวันในร้อยปีพุทธทาส	เป็นหนึ่งชาติในหนึ่งวันอันชุ่มฉ่ำ
เป็นหนึ่งกู – มิใช่กู รู้กฎกรรม	เป็นลำนน้ำเสียงกระซิบนิพพานน้อย

ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาพุทธธรรมของพุทธทาสภิกขุที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์ของเทือกบรรทัด ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นตัวตนของกวีในฐานะผู้ศรัทธาในพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ โดยพุทธธรรมข้อที่เทือก บรรทัดกล่าวถึงมากที่สุดในบทกวี คือเรื่อง “จิตว่าง” ที่พุทธทาสภิกขุมีเจตนารมณ์ 3 ประการในการนำเสนอเรื่องจิตว่าง ได้แก่

1. จิตว่างในฐานะเป็นหัวใจของพุทธศาสนา
2. จิตว่างในฐานะที่เป็นสภาวะสูงสุด
3. จิตว่างที่เป็นสภาวะอันจำเป็นสำหรับคนทุกคน¹³

ผู้วิจัยจึงประสงค์จะศึกษาวิธีการอธิบายธรรมะเพื่อเข้าถึง “จิตว่าง” โดยการถ่ายทอดแนวคิดพุทธธรรมเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

¹² เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 106-107.

¹³ พระพอง อภิวัฒน์ (สวัสดิ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง จิตว่าง ของท่านพุทธทาส,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธานุสา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 54-59.

5.1 บทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่องความยึดมั่นถือมั่น

ผู้วิจัยนำเอาเรื่อง “อิตตา” หรือ ตัวกู – ของกู และอุปาทานเข้าไว้ด้วยกันด้วยเหตุที่ทั้งสองเรื่องต่างเป็นเหตุให้ผู้คน “ยึดมั่นถือมั่น” โดยแบ่งเฉพาะในส่วนของอุปาทานไว้สองด้านตามที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด คือ อุปาทานเรื่องของคุณ์ และอุปาทานเรื่องเวลา

5.1.1 บทกวีที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่อง “อิตตา, ตัวกู – ของกู”

“อิตตา” หรือ ความยึดมั่นว่ามีตัวเรา ของเรา เป็นความคิดสำคัญเรื่องหนึ่งที่พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า “เป็นเหตุแห่งความทุกข์ทุกอย่าง”¹⁴ จิตที่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนย่อมหาความสุขมิได้ เทือก บรรทัดได้กล่าวถึงความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนไว้ในบทกวีหลายบท ดังในบท “โลกในเปลือกหอย”¹⁵

ดังเช่นเหมือนเป็นปุเสฉวน	เติบโตในส่วนของเปลือกหอย
กลิ้งกลานไปกับคลื่นทยอยทยอย	สักน้อยมิเห็นความเป็นปุ
ขังชีวิตจิตใจในเปลือกหอย	มิกลับปล่อยปลดเปลือกที่เป็นอยู่
ดักดานเกิด-ดับมิรับรู้	ว่ามีปุที่เป็นอยู่เต็มตัว
ถาว่าเข้าใจในเป็นอยู่	ไม่ยึดติดสมมุติปุมีอยู่ทั่ว
อยู่เหนือรูปนามความเมาแก้ว	ขังชีวิตติดรั้วตัวสมมุติ

กวีกล่าวถึง “ปุเสฉวน” ปุทะเลชนิดหนึ่ง ที่อาศัยหลบซ่อนอยู่ในเปลือกหอยโดยใช้ส่วนหางที่แข็งแรงเกาะยึดเปลือกหอยเคลื่อนที่ไปด้วยตลอดเวลา ภาพตรงหน้าทำให้กวีได้ขบคิด ถึงปุเสฉวนที่มิกลับ “ปลดปล่อยเปลือกที่เป็นอยู่” ชีวิตจึงเสมือนอยู่ในกรงขัง กวีจึงใจใช้คำที่แสดงถึงความคับข้อง ไม่เป็นอิสระ เช่น “เปลือก,” “ขัง,” “ดักดาน,” และ “รั้วตัวสมมุติ” เป็นต้น คำว่า “เปลือก” ในบทกวีนี้มีความหมายลึกซึ้งกว้างขวาง เปลือกในที่นี้มิได้เป็นเพียงวัตถุที่ห่อหุ้ม หากได้กินความรวมไปถึงสิ่งที่เป็นส่วนเกินของชีวิต เปลือกในบทกวีนี้ จึงคือ ความยึดมั่นถือมั่นในอิตตา ตัวตน

¹⁴ พุทธทาสภิกขุ, ตัวกู – ของกู (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2537), หน้า 44.

¹⁵ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 12-13.

ด้วยความที่ปุเสฉวนนั้นอยู่ในเปลือกหอยตลอดเวลา ปุเสฉวนจึงไม่อาจมองเห็นว่าแท้จริงแล้วตนเป็นปู กวีจึงสรุปว่า ความยึดมั่นถือมั่นเช่นนั้นจึงเป็นเสมือนความ “ดักดาน” อย่างแท้จริง แต่แล้วความคิดของกวีก็สั่นไหวเนื่องจากความลึกลับ ความคิดอีกด้านหนึ่งผุดพรายขึ้นว่า หรือแท้จริงแล้ว “ปุเสฉวน” เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิต ไม่ยึดมั่นถือมั่นในเปลือกหอย แม้กายจะอยู่ใน “ตัวสมมุติ” หากใจของปุเสฉวน “อยู่เหนือรูปนามความเมาเมา” กล่าวคือ ปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้แล้ว กวีบรรยายต่อไปว่า

งมฉาย-โง้-ฉลาด-ฉลาด-กล้า?	เงียบคำพิพากษาหาสิ้นสุด
ปัญญาซ่อนญาณกระบวนยุทธ์	อยู่ใต้เปลือกสมมุติชุดกระบวน
ปลดปล่อยเปลือกเมธีวิธีคิด	เป็นหนึ่งในเดียวกับชีวิตปุเสฉวน
คืบคลานเคลื่อนไปไม่เรรวน	ไม่ปั่นป่วนรวนระทะเลใจ
คืบคลานไปเป็นปุเสฉวน	พบโลกภาคส่วนสุขสุดไส
สวางามหนึ่งสงบจุดคบไฟ	ลูกโซนเผาไหม้เปลือกภายนอก

กวีตั้งคำถามขึ้นโดยอาจมุ่งหมายจะสื่อสารกับผู้อ่าน แต่กล่าวขึ้นลอยๆ ว่าสิ่งที่ตนคิดนั้นแท้จริงแล้วเป็นความ “งมฉาย-โง้-ฉลาด-ฉลาด-กล้า?” แต่คำตอบกลับไม่มี การได้มาซึ่ง “คำตอบ” ก็อาจเป็นเสมือนการ “พิพากษา” สิ่งที่อาจโต้เถียงได้ไม่มีวันสิ้นสุด แท้จริงแล้ว “งมฉาย-โง้-ฉลาด-ฉลาด หรือ กล้า” ก็อาจไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดสิน กวีชี้แนะว่า เมื่อเป็นดังนั้นก็ควร “ปลดปล่อยเปลือกเมธีวิธีคิด” ซึ่งหมายถึงว่า แม้ความคิด จะเกิดขึ้นจากวิธีคิดแบบใด หรือเกิดขึ้นภายใต้กรอบความคิดใด ทุกสิ่งล้วนคือการปรุงแต่งคือการยึดมั่นถือมั่นในความคิด การยึดติดอยู่กับความคิดก็ไม่ต่างอะไรติดอยู่ใน “เปลือก” ดังนั้น สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าการมุ่งหาคำตอบ คือการ “ปลดปล่อย” วิธีคิดทั้งปวง แล้วกลับคืนสู่ภาพตรงหน้าด้วยจิตที่ไม่ปรุงแต่ง ดุจเดียวกับอาการของปุเสฉวนที่คืบคลานไปเรื่อยๆ โดยไม่สับสนอยู่กับ “ทะเลใจ” หรือสับสนอยู่ในห้วงแห่งความยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตน เมื่อเป็นเช่นนั้นได้แล้ว “เปลือก” ที่ห่อหุ้มจิต ก็จะสลายไป

จะเห็นได้ว่า เทือก บรรทัดอธิบายความคิดของตนอย่างละเอียดและเปิดเผย ทั้งในยามที่กำลังสับสน และในยามที่เกิดปัญญา เนื่องเพราะการจะเกิดปัญญารู้เท่าทันความยึดมั่นถือมั่นนั้นย่อมต้องรู้ถึงสาเหตุแห่งความยึดมั่นถือมั่นเสียก่อน ดังที่พุทธทาสภิกขุได้อธิบายว่า

การจะปลีกตัว ลากตัว ถอนตัวออกมาเสียจากสังขาร หรือ
 สิ่งทั้งหลายที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหล่านั้น...เราจะต้อง
 ศึกษาต่อไปถึงข้อที่ว่า อะไรเป็นต้นเหตุให้เราเข้าไปอยาก และเข้า

“ไปยึดถือสิ่งเหล่านั้น?” ถ้าเรารู้สึกถึงสิ่งที่เป็นต้นเหตุให้เรา
เข้าไปหลงยึดถือแล้ว เราอาจจะการยึดถือเสียได้¹⁶

สรุปได้ว่า การจะสลายอัตตาหรือความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้ เราต้องรู้จัก “อัตตา” ที่มีใน
ตนก่อน เทือก บรรทัดได้บอกเล่าถึงประสบการณ์ส่วนตนให้ผู้อ่านรับรู้ เกี่ยวกับความสับสนอยู่
ระหว่างตัวตนที่ถูกสมมุติขึ้นและจิตวิญญาณของตน ด้วยบทกวี “ดึกนี้กวีหลับไหล” ดังนี้

ดึกนี้กวีหลับไหล	ฉันเดินตามใจไปห้องกระดาษ
ซัดซัดเขียนเขียนวาดวาด	ตามธรรมชาติของปากกา
ขอโทษมือกวีที่เคารพ	ที่ฉันหนีมาพบการค้นหา
เผื่อบางที่บางบท...สนทนา	จักส่องแสงศรัทธาในตัวตน
เผื่อก่อนพรั่งรุ้งเรียกกวีตื่น	ก่อนฉันกลับคืนสู่สับสน
ให้โอกาสกรองกลั่นสรณิพนธ์	ก่อนกลับไปเป็นคนของกวี
อ้อ...คนของกวี-กวีของคน	เข้มขัน-เจือจาง หรือต่างสี?
แพกพีช? ผิดงาม? ผิดความดี?	หรือล้วนคือกวีแก้วแวววาม
กวีของคน-คนของกวี	เหมือน-ต่างกันที่คำตอบ-ถาม
ธาตุแท้ของกวีคงดีงาม	ที่คิดทรมาคิดชั่ว...ตัวกวี
ดึกตื่นนี้กวีหลับไหล	ฉันแอบก่อกไฟกวีศรี
เผาไหม้ตัวตนอันอวดดี	และเผากวีในตัวตน ¹⁷

บทกวีข้างต้นสะท้อนความคิดเกี่ยวกับเรื่องอัตตาตัวตนได้ชัดเจนยิ่ง เทือก บรรทัดกล่าวถึง
กวีและฉัน กวีจึงใจ “เล่น” กับคำว่า “คนของกวี” และ “กวีของคน” โดยคำว่า กวีของคน หมายถึง
ความเป็นกวีที่ถูกสมมุติขึ้น ส่วน คนของกวี หมายถึง คนผู้ซึ่งถูกสมมุติให้เป็นกวี เทือก บรรทัดใช้
สรรพนามแทนตนเองว่า “ฉัน” ในการเล่าเรื่อง กวีบอกเล่าถึงความรู้สึกสับสน ต่อวลีทั้งสองที่กวีจึง
ใจหยิบมา “เล่น” คือ “คนของกวี” และ “กวีของคน” ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หรืออีกนัย
หนึ่งคือ ตนเป็นใคร

เทือก บรรทัดใช้กลวิธีตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดว่า แท้จริงแล้ว ความเป็นคนที่อยู่
เบื้องหลังความเป็นกวีซึ่งตัวตนสมมุติ และ ความเป็นกวีที่สมมุติให้บุคคลเป็นนั้น เหมือนหรือ
แตกต่างกัน โดยเทือก บรรทัดได้แสดงคำตอบอันเป็นทัศนะของตนสอดแทรกลงไปในบทกวีว่า

¹⁶ พุทธศาสนิกฯ, *คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์* (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549), หน้า 56.

¹⁷ เทือก บรรทัด, *เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น* (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 95-96.

“คนของกวี” และ “กวีของคน” นั้น แตกต่างกันเพียงคำพูดเท่านั้น แท้จริงแล้ว ทั้งสองสิ่งมีใช้สิ่งที่จะนำมายึดมั่นถือมั่น เทือก บรรทัดได้สรุปไว้ในตอนท้ายว่า “ฉัน” ได้ “แอบก่ไฟ” โดยไฟที่ก่อนหน้ามีความหมายถึง ปัญญา ที่เป็นแสงสว่างทำให้มองเห็นความจริง “ฉัน” ได้ก่ “ไฟ” ขึ้นเพื่อเผาทำลาย “ตัวตนอันอวดดี” และ “กวี” ที่อยู่ในตน เพื่อให้หลุดพ้นจากความยึดมั่นในตัวตนที่สมมุติขึ้น คำกล่าวของเทือก บรรทัดที่เขาเคยได้แสดงทัศนะไว้เกี่ยวกับเรื่องความเป็นกวี ได้ถูกหยิบยกเอาไว้ในบทความในนิตยสาร **เนชั่นสุดสัปดาห์** ที่เขียนโดยประมวล มณีโรจน์ นักเขียนภาคใต้ ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า ยามมีคนยกย่องความเป็นกวีหรือไต่ถามถึงทัศนะของเทือก บรรทัดเกี่ยวกับกวี เขาจะตอบว่า

“กวีเระ... กูเคยเป็น แต่ตอนนี้รักษาหายแล้ว”¹⁸

จากคำกล่าวของเทือก บรรทัดข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ในทัศนะของเทือก บรรทัด ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนเป็นสิ่งที่ควร “รักษาให้หาย” ด้วยเหตุว่าความยึดมั่นในตัวตนสมมุติทำให้มนุษย์เป็นทุกข์ เป็นโรคทางวิญญาณที่ควรได้รับการ “รักษา” จึงสอดคล้องกับสิ่งที่กวีอธิบายไว้ในบทกวี “ดึกนี้กวีหลับไหล” ซึ่งเป็นความพยายามของเทือก บรรทัดในการจะค้นหาสัจธรรม หรือหาทางออกให้กับความสับสนระหว่างรูปเงา และจิตวิญญาณ เทือก บรรทัดมิได้ตกเป็นทาสของฐานะความเป็นกวีที่ถูกสมมุติขึ้นมาแต่อย่างใด ความคิดที่ถูกละทิ้งผ่านบทกวีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิตของกวีอย่างแท้จริง

ในระหว่างการดำรงชีวิต มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงความสับสนระหว่างตัวตนสมมุติและจิตวิญญาณ เทือก บรรทัดได้อธิบายถึงสิ่งนี้ไว้ในบทกวี “เงาตามหาเจ้าของ”¹⁹

ฉันลืมนาทีขึ้นในเรือนกาย	คูมันคล้ายจนเหมือนเรือนคูมขัง
เห็นทุกอย่างพราวมัวมืดหม่นบัง	ผลึกพลังพรายพร่าง...เดินทางไกล
ดูเหมือนว่าที่เห็นและเป็นอยู่	คือเงางามความไม่รู้โลกเคลื่อนไหว
เบื้องหลังเงานั้นเป็นฉันใจ	เจ้าของเงาคือใครอยู่ไหนกัน

ในช่วงต้น กวีบรรยายถึงความสับสนในระหว่าง “เงา” กับ “ตัวตนที่แท้” ซึ่งสร้างความทุกข์อย่างยิ่ง เมื่อความคิดเช่นนั้นเกิดขึ้น พลันโลกทั้งโลกดู “พราวมัว,” “มืดมน,” อีกทั้ง “พลัง” แห่งชีวิตก็กลับสิ้นสลาย ชีวิตของคนที่สับสนเช่นนี้จึงคล้าย “เงาที่ตามหาเจ้าของ” กวีอธิบายต่อไปว่า

¹⁸ ประมวล มณีโรจน์, “กองทุ่นกลางฤดูฝน,” **เนชั่นสุดสัปดาห์** 711 (มกราคม 2549): 44-45.

¹⁹ เทือก บรรทัด, **บึงพระจันทร์** (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 14-15.

ฉันคือเงาปรารถนาหาเจ้าของ	วีนึ่งเงาห้อง-กายของฉัน
ระหว่างทางบางครั้งเหมือนตีบตัน	แต่ไฟผันผันผาส่องหาทาง
ฉันพบฉันจริงแท้แม่แบบฉัน	โดยกลางคืนกลางวันสรรค์เสกสร้าง
มีดินน้ำลมไฟเป็นใจกลาง	รวมเป็นร่างแบบฉันอันแท้จริง
เมื่อเงาพบตัวจริงสิ่งเที่ยงแท้	โลกหลงแต่เงาตน...สร้างมนตร์สิง
เห็นเงางามเนาแนบโลกแอบอิง	เลื่อนไหลไหววีนึ่ง...จริงตามนั้น
เงาคือฉัน ฉันคือเงา เราคือโลก	เธอคือทุกซ์ ฉันคือโตกโลกเธอฉัน
ฉันคือเงา เธอคือเงา เราเหมือนกัน	เป็นเงาจันทร์ ตะวันฉาย ให้รูปเงา

ความยึดมั่นถือมั่นว่ามี “ตัวตน” ทำให้มนุษย์พยายาม “วีนึ่ง” หรือหลีกเลี่ยงรูปกายของตน ด้วยเข้าใจว่าเสมือนที่คุมขัง กั้นขวางมิ “เงา” ได้พบกับ “เจ้าของ” ท้ายที่สุด เมื่อความทุกข์มาถึงจุดที่ตีบตันมีดมืดที่สุด ปัญญาจึงเกิดขึ้นจากการพิจารณานั้น ในที่สุด กวีจึงกล่าวว่า แท้จริงแล้ว รูปเงา ที่พยายามหลีกเลี่ยงนั้น ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิต รูปกายของมนุษย์นั้นเกิดจาก “ดินน้ำลมไฟ” หรือเกิดจากธาตุทั้งสี่ ปัญญาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราหลุดพ้นจากตัวตนและ มองเห็นสัจธรรมของชีวิต

กวีชี้ว่า มนุษย์ไม่ควรสับสนหรือหลีกเลี่ยงรูปกายของตน แล้วค้นหาจิตวิญญาณที่แท้ ด้วยเหตุว่า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนคือสิ่งเดียวกัน ดังกวีกล่าวว่า “เงาคือฉัน ฉันคือเงา เราคือโลก” หรือแม้กระทั่ง “ฉัน” ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ “เงาจันทร์” และ “ตะวันฉาย” เนื้อหาสาระของบทกวีคือความมุ่งหวังของกวีที่จะชี้แนะให้อ่านหลุดพ้นจาก “โลกหลงแต่เงาตน” ความสับสนทำให้มนุษย์เกิดความทุกข์ทรมาน จิตใจไม่สงบ การที่กวีสื่อเรื่องราวแห่งความสับสนลุ่มหลงของคน ก็เพื่อเป็นทางที่จะชี้ให้เกิดปัญญา ดังที่พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า “การที่เราจะรู้จักมูลกำเนิดของชีวิตหรือของความทุกข์นั้นน่าจะเป็นการรู้ในสิ่งที่ลึกซึ้งที่สุด หรือควรรู้ที่สุด เพราะว่าเป็นทางที่ทำให้เราสามารถกำจัดความทุกข์ได้เด็ดขาดหมดจนสิ้นเชิง”²⁰

5.1.2 บทกวีที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่อง “อุปาทาน”

พุทธทาสภิกขุกล่าวถึงความหมายของคำว่า “อุปาทาน” ไว้ว่า “อุปาทาน หมายถึงความยึดถือ... การศึกษาให้เข้าใจถึงอุปาทานเป็นการช่วยให้เราเข้าใจพุทธศาสนาได้ชัดเจนและลึกซึ้ง

²⁰ พุทธทาสภิกขุ, *คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์* (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549), หน้า 67.

ที่สุด”²¹ เพราะเมื่อมนุษย์รู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนยึดถือ ก็จะสามารถปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้ เมื่อปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้ จิตก็จะว่างและสงบสุข

ดังนั้น นอกจากการยึดมั่นถือมั่นในอดีตมาแล้ว การยึดมั่นอยู่กับอุปาทานเรื่อง “ของคู่” ก็เป็นหัวข้อหนึ่งที่พุทธทาสภิกขุให้ความสำคัญและได้เคยกล่าวถึงความสำคัญของอุปาทานเรื่องนี้ไว้ว่า “จะหมดทุกข์ได้ต้องไปเหนือสิ่งคู่”²² โดยได้อธิบายว่า

ของคู่ มีอยู่มากจนเหลือที่จะกล่าว ยกมาพอเป็นตัวอย่าง ก็เช่น ร้อน-เย็น นี่ก็เรียกว่าคู่หนึ่ง อันหนึ่งร้อน อันหนึ่งเย็น, นอก-ใน นี่ก็อีกคู่หนึ่ง, หน้า-หลัง, เข้า-ออก, สั้น-ยาว, สวย-ซีเหร่ ฯลฯ ...สิ่งเหล่านี้มีมาทำให้คนเข้าใจว่าเป็นคู่ แล้วเกิดแบ่งความรู้สึกเป็นชอบ หรือไม่ชอบ ตามของคู่เหล่านั้นๆ เมื่อตกอยู่ในอำนาจการลวง ของของเป็นคู่ๆ แล้ว เราจะต้องรักสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วเกลียดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อรักสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ต้องเป็นไปตามอำนาจของสิ่งนั้น²³

การยึดติดในสิ่งที่เป็นคู่ คืออุปาทานอย่างหนึ่ง ความยึดมั่นในของคู่ย่อมทำให้เกิดความรักในสิ่งหนึ่งและเกลียดอีกสิ่งหนึ่ง ในบทกวี “รู้สึกนึกคิด” ของเทือก บรรทัดก็ได้มีการกล่าวถึงสิ่งที่เป็นคู่ที่ทำให้จิตเศร้าหมองเช่นกัน

เคยเกลียดตนที่ตนต่ำต้อย	คิดว่าเป็นปมด้อยต้อยต่ำค่า
เคยรักตนที่ตนสวยโสกา	ด้วยเห็นว่าคิดว่าสง่างาม
เคยเคืองโกรธโทษเพื่อนไม่เหมือนคิด	สำคัญเห็นเป็นผิดจิตหยาบหยาม
เคยลึงโลดดีใจไปนิยาม	ว่าเพื่อนนั้นดีงามตามใจเรา
เคยหลงตนว่าตนเป็นคนเก่ง	ถือคะแนนมาแบ่ง...เก่งกว่าเขา
เคยพบตนบางเวลา...ปัญญาเบา	นึกว่าเขลาเบาปัญญา...พาน้อยใจ
เคยอยากได้อะไรมี...ที่ใจอยาก	คิดว่ามากมีสุข...หมดทุกข์ไข
เคยเฉยเฉยที่เห็นความเป็นไป	ไม่อยากมีอยากได้เป็นไปนั้น
เคยเดินตามความรู้สึกตามนึกคิด	เดินไปติดกำแพงพระเจ้านั้น

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

²² พุทธทาสภิกขุ, ภาพปริศนาธรรมเซ็น (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2540), หน้า 65.

²³ พุทธทาสภิกขุ, เหนือกรรมคือเหนือโลก (กรุงเทพฯ: คุรุสภา, 2518), หน้า 3-4.

เดินไปชนไขวญอน²⁴ - ตีบตัน

ขังชีวิตติดยึดไว้หยุดนิ่ง

เกิดชีวิตติดยึด-ชั่ว-ดี

ดับรู้สึกนึกฝันลงทันที

ชีวิตจริงดับชีวิตผิวดิถี

แบ่งข้างทุบตีกันทุกวัน²⁵

“รู้สึกนึกคิด” มิใช่ข้อบกพร่องที่เพียงตั้งขึ้นมาอย่างเลื่อนลอย แต่เป็นการที่กวีพยายามแสดงทัศนะอันเกิดจากการที่ได้ใช้ความ “รู้สึกนึกคิด” ของตนเอง เทือก บรรทัดจงใจใช้วลีคู่ตรงข้ามมาแสดงคู่ขนานกันไปในบทกวีเพื่อสื่อความคิด เช่น “เคยเกลียดตนที่ตนต่ำต้อย” กับ “เคยรักตนที่ตนสวยโสภาค” “เคยหลงตนว่าตนเป็นคนเก่ง” กับ “เคยพบตนบางเวลา...ปัญญาเบา” “เคยอยากได้อะไร” กับ “ไม่อยากมีอยากได้” เป็นต้น วลีคู่ตรงข้ามชุดดังกล่าวถูกหยิบยกมาเพื่อแสดงว่า ในจิตของบุคคล ย่อมมีความคิดทั้งสองด้าน ทั้ง “ดี” และ “ชั่ว”

ในทัศนะของเทือก บรรทัด ชีวิตที่ “ติดยึดชั่วดี” เป็นชีวิตที่ “หยุดนิ่ง” และถูก “ขัง” เพราะความชั่วและความดี “แบ่งข้างทุบตีกันทุกวัน” ซึ่งหมายถึง ความดีและความชั่ว ต่างหมุนเวียนกันเข้ามายึดครองและสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ดังนั้น ความคิดชั่วหรือแม้แต่ว่าความคิดดี ต่างก็ไม่ควรนำมายึดมั่นถือมั่น ด้วยเหตุว่า ทั้งความคิดดี ความคิดชั่วต่างก็เป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว เช่นเดียวกับ “กลางวัน” และ “กลางคืน” ซึ่งเป็นของคู่อีกคู่หนึ่งที่เทือก บรรทัดกล่าวไว้ในบทกวีชื่อ “ฟ้ากว้างทางแคบ” ดังนี้

ทุ่งฟ้ากว้างว่างเขตกัน

ยามเช้าปลุกโลกลืมตา

แสงแดด สายลมหมุ่มเมฆ

กว้างว่างจึงเต็มนิมิต

นางฟ้าแยมฟ้ามายิ้ม

รักเร้นออกเต้นควบคึก

กลางวันตะวันมาหา

ลุกตื่นชีวาชีวิต

ปลุกเสกวิญญูณสถานจิต

แต่มีแต่งลิขิตคิดนึก

เทพให้กรักรักรู้สึก

แผ่ปีกพอกพูนชั่วดี

กวีกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อันได้แก่ แสงแดด สายลม เมฆ แสงหิ่งห้อย และแสงดาว สิ่งเหล่านี้มา “ปลุกเสกวิญญูณสถานจิต” กล่าวคือ มามีอิทธิพลต่อจิตมนุษย์ ทำให้จิตที่

²⁴ ไขวญอน หรือ ชัยญอน หมายถึง ชาตานหรือมารร้ายที่คัมภีร์อัลกุรอานกล่าวว่าเป็นผู้หลงงมงายและเป็นศัตรูของมนุษย์ โดยภาษาแล้ว ชัยญอน หมายถึง ผู้ที่กำเริบเสิบสาน ผู้หยิ่งยโส ผู้ที่คิดร้าย คนชั่วและคนฉลาดที่ชั่วร้าย (ขยายความโดยผู้วิจัย)

²⁵ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 79-80.

เคย “กว้างว่าง” กลายเป็น “เต็มนิมิต” จิตไม่ว่างอีกต่อไป เพราะเต็มไปด้วยอุปาทาน เทือกบรรทัดได้อธิบายต่อไปว่า

ท่งฟ้ากว้างว่างเขตกัน	กลางคืนมาปั่นแสงสี
ปลุกโลกคืนคำราตรี	ลุกตื่นชีวิชีวิต
หิ่งห้อยย้อยแสงแข่งดาว	ปลุกเจ้าวิญญูณสถานจิต
กว้างว่างจึงเต็มนิมิต	แต่มีแต่งลิขิตคิดนึก
จันทร์แจ่มจึงแย้มกระต่าย	ตายายตำข้าวกลางดึก
ภูตผีปีศาจล้าลึก	แผ่ปีกพอกพูนชีวิต
ท่งฟ้าจึงแคบคับฟ้า	เติบโตอึดตามบานคลี่
เรื่องรอง-รุงรังชีวิ	ต่างคนต่างวิถีต่างรู้ ²⁶

กวีกล่าวถึง กลางวันและกลางคืน อันเป็นอุปาทานเรื่องเวลาของมนุษย์ โดยใช้ท่งฟ้า เป็นภาพพจน์อุปมาที่เปรียบถึง จิตของมนุษย์ ที่มีลักษณะเดียวกับท่งฟ้า คือ “กว้างว่างเขตกัน” ลักษณะธรรมชาติของจิตมนุษย์ คือ กว้างใหญ่ และว่างจากกิเลส แต่โดยทั่วไปนั้น จิตจะตกอยู่ในอำนาจของกิเลส จิตจึงไม่ว่างอีกต่อไป การยึดมั่นในกลางวันกลางคืนถือเป็น “ของคู่” ที่ควรทำความเข้าใจ ดังที่พุทธทาสภิกขุอธิบายว่า

กลางวัน กับ กลางคืน ถือว่าตรงกันข้ามเป็นคู่หนึ่ง แต่ที่แท้แล้วก็เป็นเวลาเสมอกัน เป็นเวลาที่เปลี่ยนแปลงล่องไป ๆ ตามความไม่เที่ยง...ถ้าดูกันในแง่สัจธรรมตามความจริงแล้ว มันก็เป็นเพียงสังขารที่เสมอกัน เปลี่ยนแปลงเสมอกัน มีอะไร ๆ เสมอกัน. แต่เพราะเราไปยึดถือเข้า เราก็บัญญัติสิ่งต่างๆ ให้เหมาะกับวัน หรือ คืน, เลยมีปัญหาเกี่ยวกับวัน หรือคืน มากกว่าธรรมชาติ หรือกว่าที่ควรจะเป็น.²⁷

หากไม่เกิดอุปาทาน หรือเกิดกิเลสขึ้นในใจ ธรรมชาติของจิตมนุษย์ย่อมว่าง ท่งฟ้ายามค่ำ ในบทกวีนี้ มีพระจันทร์ แสงดาว และหิ่งห้อย เป็น “แสงสี” จิตมนุษย์จึงเกิดอุปาทาน เพราะปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นสามารถมองเห็นด้วยตา และแตกต่างกับเวลากลางวันอย่างชัดเจน มนุษย์จึงมีการกำหนดเวลาเป็นกลางวัน กลางคืน เวลากลางคืนที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่น ทำให้เกิด

²⁶ เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 69-71.

²⁷ พุทธทาสภิกขุ, เหนือกรรมคือเหนือโลก (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2518), หน้า 12.

จินตนาการไปต่าง ๆ นานา เช่น เทวดา นางฟ้า กระจ่า ยานบดวงจันทร์ หรือตายายตำข้าว หรือมีภูตผี ปีศาจที่มักออกมาปรากฏตัวในเวลากลางคืน เป็นต้น จากอุปาทานดังกล่าวก็จึงสรุปออกมาเป็น ผลลัพธ์ว่า จิตของมนุษย์ จึงคับแคบ เต็มไปด้วยอดีต หรือความยึดมั่นถือมั่น ชีวิตมนุษย์ที่เสมือน ว่า “เรื่องรอง” เพราะคิดว่าตนเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างนั้น จึงหาใช้ชีวิตที่เจริญอย่างแท้จริงไม่ เพราะจิต ที่ควรจะว่างนั้นกลับรุ่งรังไปด้วยกิเลส

นอกจากเรื่อง “ของคู่” แล้ว เทือก บรรทัดยังได้กล่าวถึงอุปาทานในเรื่องของเวลาไว้ด้วย เพราะเวลาอาจแยกได้เป็นสองแบบ แบบหนึ่งคือเวลาอันเกิดจากอุปาทานของมนุษย์ หรือเวลาที่ มนุษย์ปรุงแต่งกำหนดขึ้น และอีกแบบหนึ่งก็คือ เวลาที่แท้จริง ที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ ซึ่งแม้ไม่มีตัวตน แต่เราสามารถสังเกตการดำรงอยู่ของเวลาได้จากความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ดังในบทกวีเรื่อง “ที่นี่...ไม่มีปีใหม่”²⁸

วันเวียนวันครบวันเหมือนวันก่อน	จักรวาลก็โคจรตามวัฏฏะ
ธรรมชาติแบ่งช่วงวันระยะ	เป็นสัจจะเป็นจริงทุกสิ่งไป
ธรรมตาธรรมชาติเป็นธรรมชาติ	แต่มนุษย์ประกาศความเป็นใหญ่
กำหนดกฎเกณฑ์กลไก	เป็นวันเก่าวันใหม่ไม่ธรรมดา
จึงวันคืนตื่นหลับโลกซบเคลื่อน	ค่าเคยเหมือนกลับต่างระหว่างค่า
วันที่เคยเรียบง่ายไร้มายา	ต้องกลับมาวุ่นวายไร้เรียงงาม
วิสัยคนแต่มีสวิตช์วัน	บ้างแต่มีท่าหมอกวันพาหวันหวนมา
บ้างหาแต่มีแจ่มใสลบใจทรม	บ้างเดินตาม บ้างต่อต้าน เรื่อยผ่านมา
วันเคลื่อนเดือนคลี่ปีผ่านคล้อย	คือริ้วรอยสุขโศกของโลกหล้า
คือช่วงต่อรอยเท้าเขลา-ปัญญา	คือชีวา คือชีวิต คือจิตใจ
จึงปีใหม่ไม่มีปีใหม่เก่า	มีแต่ใจของเราที่เก่า-ใหม่
ธรรมตาธรรมชาติเป็นไป	เราร้อนไปโยทำไมนะ

ในบทกวี “ที่นี่...ไม่มีปีใหม่” กวีกล่าวถึงเวลาอันเกิดจากการปรุงแต่งของมนุษย์ แท้จริงแล้ว มนุษย์เป็นผู้กำหนด ให้เกิด “วันเก่า” และ “วันใหม่” กวีอธิบายว่า เวลาหมุนเคลื่อนไปตาม ธรรมชาติ ดาวดวงต่าง ๆ ในจักรวาลล้วนโคจรตามปรกติ แต่เมื่อมนุษย์กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับ เวลาขึ้น ทำให้ “ค่าเคยเหมือนกลับต่างระหว่างค่า” หมายถึง เวลาจึงถูกแบ่งแยกเป็นวันเก่า วันใหม่

²⁸ เทือก บรรทัด, กลางคลื่นกระแสนกาล (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541), หน้า 63-64.

กวีกล่าวว่า “แต่มีสี่วัน” เป็น “วิสัย” ของมนุษย์ ที่ต่างปรุงแต่งทุกสิ่งทุกอย่างตามจิตของตน กวีได้เตือนสติไว้ในช่วงท้ายของบทกวีว่า วันคืนที่ล่วงเลยไปคือริ้วรอยแห่งความสุขความทุกข์ของชีวิต เวลาจึงไม่มีปีเก่าปีใหม่ สิ่งที่มีมนุษย์ควรไตร่ตรองและทำให้เกิดความเก่า-ใหม่ น่าจะเป็นความเติบโตทางจิตวิญญาณ หรือความเข้าใจในสัจธรรมแห่งชีวิต

5.2 บทกวีของเทือก บรรทัดที่สะท้อนพุทธธรรมเรื่อง “อิทัปปัจจยตา” และ “เหตุ – ปัจจัย”

พุทธธรรมเรื่องอิทัปปัจจยตา เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นเรื่องของความเข้าใจสิ่งต่างๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่าทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้นจากเหตุ-ปัจจัย หรือกล่าวคือ ทุกสิ่งหรือทุกปรากฏการณ์ย่อมมีเหตุและผล อิทัปปัจจยตามีใจความสั้นๆ เพียงว่า “เมื่อมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น”²⁹ โดยพุทธทาสภิกขุได้อธิบายว่า โดยแท้จริงแล้ว “ทุกสิ่งล้วนเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา เสมอเหมือนกันหมด”³⁰ ดังนั้น ความยึดมั่นถือมั่นไม่ว่าจะเป็นตัวตน ความรัก ความโลภ โกรธ หลง ล้วนเป็นไปตาม “ความเขลาของบุคคลผู้ยังไม่รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา”³¹ กล่าวคือ เมื่อเข้าใจอิทัปปัจจยตาแล้ว มนุษย์จะพ้นทุกข์ได้เนื่องจากสามารถมองเห็นเหตุ-ปัจจัยของการเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ แม้กระทั่งความทุกข์ได้อย่างเด่นชัด โดยบทกวีของเทือก บรรทัดได้สะท้อนแนวคิดพุทธธรรมเรื่องอิทัปปัจจยตาเช่นกัน เทือก บรรทัดหยิบยกความเป็นไปในธรรมชาติมาเพื่อสอนมนุษย์ในบทกวี “มาและจากไป”³² ดังนี้

น้ำใส่น้ำคร่ำดำเหม็น	ระเหยไปเป็น
วิสุทธิวิเศษฝนใส	
มาจากฟากฟ้าสุราลัย	ล่องหายยาวไกล
โอบกอดอุ้มสมแผ่นดิน	
มาจากภูผาปาริน	เต็มอ่างธรณิน
ดื่มด่ำน้ำชื่นบาดาล	
มาจากมวลรักจักรวาล	ก่อจิตวิญญาณ
จุดชีพชีวิตจิตใจ	
มาจากแต่เหตุปัจจัย	ทอรัถกัโย

²⁹ พุทธทาสภิกขุ, พุทธทาส – พจนานุกรมศัพท์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บุพนิมิต, 2550), หน้า 167.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

³¹ เรื่องเดียวกัน.

³² เทือก บรรทัด, เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544), หน้า 89-90.

เป็นผืนผ้าแห่งมนุษย์	
มาจากฟากฟ้าสูงสุด	ดำดิ่งแล้วผุด
ระเหยหายวับกลับฟ้า	
มาจาก-ไปสู่อดีต	คือถ้อยวาจา
เป็นจริง เห็นจริง อยู่จริง	

ในตอนเริ่มต้น เทือก บรรทัดอธิบายว่า ไม่ว่า “น้ำใส” หรือ “น้ำคร่ำดำเหม็น” ล้วนระเหยไปเป็นน้ำฝน และน้ำฝนก็ย่อมรินหลั่งลงสู่ผืนน้ำ และน้ำนั้นย่อมระเหยไปเป็นเมฆ และเมฆก่อให้เกิดฝน ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติดังกล่าวได้ถูกเทือก บรรทัดถ่ายทอดไว้ในรูปบทกวี กวีแสดงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในธรรมชาติ โดยในบทกวีมีการใช้คำว่า “เหตุ-ปัจจัย” ซึ่งก็คือ พุทธธรรมเรื่อง อิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นหลักการที่อธิบายความเป็นเหตุและปัจจัยกันของทุกสิ่งทุกอย่าง หรือทุกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจักรวาล จากนั้นกวีได้ย้อนถามมนุษย์ว่า

บัดนี้...เป็นไง? ใจจิต	หยั่งรู้-มิดมิด
สะอาด สงบ วังเวง	
พຽ່ງนี้...กล้า-กลัว กริ่งเกรง	ชากศพตัวเอง
กลับไปไม่มีเหมือนมา	
วันนี้...ชีวิตชีวา	แลกเปลี่ยนสนทนา
กับกายแห่งตนเรื่องใด	
มาจาก...เป็นอยู่...ผ่านไป	ถามจิตบ้างไหม
จักได้แจ่มแจ้งสัจจริง	

ในตอนต้นของบทกวี ปรากฏการณ์การเกิด “ฝน” ตามธรรมชาติ ได้ถูกเทือก บรรทัดถ่ายทอดไว้ในรูปบทกวี ซึ่งสะท้อนให้เห็นหลักอิทัปปัจจยตา หรือความเป็นไปในธรรมชาติที่ล้วนเป็นเหตุ-ปัจจัยซึ่งกันและกัน กวีตั้งคำถามกับผู้อ่านว่า จากการพิจารณาความเป็นไปในธรรมชาติ เรามองเห็นและเข้าใจสิ่งใดบ้าง จิตของเรา “หยั่งรู้” หรือ “มิดมิด” กวีกระตุ้นเตือนว่า วันนี้ เราใคร่ครวญปรากฏการณ์ “มาจาก...เป็นอยู่...ผ่านไป” แล้วหรือไม่

ปรากฏการณ์ “มาจาก...เป็นอยู่...ผ่านไป” กวีอาจมิได้ตั้งใจเพียงถามความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อความเป็นไปในธรรมชาติ หากยังหมายรวมถึง สภาวะทางอารมณ์ที่เกิด-ดับอยู่ภายในจิตของมนุษย์ด้วย เราจะเห็นได้ว่า สิ่งที่กวีต้องการชี้แนะผู้อ่านคือ หากพินิจพิจารณาจนเข้าใจความเป็นไปในธรรมชาติแล้ว เราจะพบ “สัจจริง” หรือพบสัจธรรมที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติ อันจะทำให้เรา “หยั่งรู้”

หรือเกิดปัญหาได้ในที่สุด เหตุที่มนุษย์ควรทำความเข้าใจต่อเรื่องอิทัปปัจจยตามิได้เป็นเพียง เพราะ “อิทัปปัจจยตา เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ที่ถูกมองข้ามที่สุด”³³ เท่านั้น หากยังเป็น เครื่องมือช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ได้ในที่สุด

5.3 บทกวีของเทือก บรรทัดที่แสดงแนวคิดเรื่องการเข้าถึงจิตว่างโดยการเจริญสติ

“การเจริญสติ” ในที่นี้ มิได้หมายความว่า การนั่งสมาธิเท่านั้น หากคือการฝึกจิตให้อยู่กับ ปัจจุบันขณะ รวมไปถึงการทำจิตให้สงบ เทือก บรรทัดสะท้อนความคิดเรื่องการฝึกจิตให้อยู่กับ ปัจจุบันขณะไว้ในบทกวีหลายบท เช่นในบทกวี “ขบวนรถไฟไปขอบฟ้า”³⁴ เมื่อการยึดมั่นถือมั่นใน เวลาที่มนุษย์สร้างขึ้นทำให้เกิดทุกข์ เทือก บรรทัดจึงได้เสนอแนวทางการแก้ไขโดยการฝึกจิตให้อยู่ กับปัจจุบันขณะ ดังนี้

ขบวนรถไฟไปขอบฟ้า	ยามแดดบ่ายสนธยาอบฟ้าสวย
ผ่านทุ่งเมฆสีทองล่องลมชวย	ร่ำรายอะร่ำแอร่มแจ่มใจ
ในขบวนรถไฟไปขอบฟ้า	มีคนมิรู้ว่าฟ้าอยู่ไหน
ตีตัวเดินตามความเป็นไป	กินนอนอยู่ในขบวนนั้น
คอยเวลา-ฆ่าเวลาที่ทำรอ	บ้างอ่านขายหัวรอ-รอฟ้าผัน
บ้างหลับ บ้างเหงา บ้างเมามัน	ฆ่าขณะปัจจุบันอันแท้จริง
ฆ่าชีวิตแท้จริงสิ่งเป็นอยู่	วิ่งชีวิตไปสู่ไม่รู้แน่
อยู่กับคมอดีตกรีดดวงแด	อยู่กับแยะอยู่กับผันอันไม่มี
.....	
ระหว่างทางรถไฟไปขอบฟ้า	เขี้ยวใบข้าวเรียงร่ำสบตาจ้อง
ลูกน้อยสะกิดแม่ให้แลมอง	งดงามผุดผ่องปัจจุบัน

“ขบวนรถไฟไปขอบฟ้า” ในระดับต้น อาจเปรียบได้กับชีวิตของมนุษย์ที่มีลักษณะ เช่นเดียวกับการเดินทาง ส่วนในระดับลึก เปรียบได้กับการเดินทางของมนุษย์ในวัฏวนแห่งสงสารวัฏ ซึ่งในบทกวีนี้ กวีเปรียบเทียบการเดินไปยังเป้าหมายสูงสุดของชีวิต กับการเดินทางของผู้คนที่ไปกับ ขบวนรถไฟ กวีนำเอา “ขบวนรถไฟ” มาเป็นอุปลักษณ์ที่กวีใช้แทนชีวิตของมนุษย์ “ขอบฟ้า” ที่กวี กล่าวถึง จึงเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ ความพ้นทุกข์ แต่ผู้คนจำนวนหนึ่งที่โดยสารมากับ

³³ พุทธศาสนิกฯ, พุทธศาสน - พจนาน พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บุพนิมิต, 2550), หน้า 168.

³⁴ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 76-77.

ขบวนรถไฟ มิได้มีจุดหมายของการเดินทางที่ “ขอบฟ้า” ด้วยเพราะ “มีรู้ว่าฟ้าอยู่ไหน” กล่าวคือ เทือกบรรทัดเปรียบถึงคนที่ไม่อาจรู้หนทางที่จะไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ การพ้นทุกข์ คนเหล่านั้นจึงทำได้เพียงแต่ “ตีตัวเดินตามความเป็นไป กินนอนอยู่ในขบวนนั้น” การกินนอนอยู่ในขบวนนั้น หมายถึง มีชีวิตอยู่อย่างเลื่อนลอย ปราศจากจุดหมาย หรือในระดับที่ลึกขึ้นไป “การกินนอน” เปรียบได้กับการใช้ชีวิตอย่างเลื่อนลอยปราศจากเป้าหมายอยู่ใน “ขบวน” แห่งสังสารวัฏ

กวีขยายความว่า ระหว่างทางไปสู่จุดหมาย ผู้ตกอยู่ในอำนาจกิเลส ย่อม “คอยเวลา - ฆ่าเวลา” ด้วยการ “อ่านขยหัวร่อ” “หลับ” “เหงา” และ “เมาหมัน” อันหมายถึง ลุ่มหลงอยู่ในกิเลส การฆ่าเวลาดังกล่าว กวีไม่ได้หมายความว่า การฆ่าเวลาระหว่างการเดินทางด้วยรถไฟเท่านั้น แต่หมายถึง การฆ่าเวลาของชีวิตที่แสนสั้น ที่ทุกขณะควรเป็นไปเพื่อการปฏิบัติธรรมเพื่อเอาชนะกิเลส จะเห็นได้ว่า ชีวิตที่ “ตีตัวเดินตามความเป็นไป กินนอนอยู่ในขบวนนั้น” หรือชีวิตที่ดำรงอยู่โดยมิได้บำเพ็ญความดีงาม พัฒนาจิตให้สูงขึ้น เพื่อพ้นจากอำนาจของเวลาหรือพ้นทุกข์ ย่อมเป็นชีวิตที่ไร้คุณค่าอย่างแท้จริง

การ “ฆ่าเวลา” ดังกล่าว เป็นการพยายามหลีกเลี่ยงหนีความเบื่อหน่ายในเวลาปัจจุบัน การ “ฆ่าเวลาปัจจุบัน” เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการฝึกสติอันเป็นหนทางที่จะทำให้เกิดปัญญา ไม่เพียงเท่านั้น การ “ฆ่าเวลา” ดังกล่าว ยังเป็นการ “ฆ่าชีวิตแท้จริงสิ่งเป็นอยู่ วิ่งชีวิตไปสู่ไม่รู้แน่” อันหมายถึง การฆ่าเวลาของชีวิตที่จะบำเพ็ญความดีงาม เพียงเพราะลุ่มหลง “อยู่กับคมอดีตกรีดดวงแด อยู่กับแยะอยู่กับฝันอันไม่มี” คือ การที่จิตปรุงแต่งคิดไปถึงความ “แยะ” ที่กวีใช้แทน อดีตและความ “ฝัน” ซึ่งแทน อนาคต ทั้งอดีตและอนาคตถือเป็นอุปาทานเรื่องเวลาของมนุษย์เช่นกัน

ในบทสุดท้าย เด็กน้อยสะกิดแม่ให้มองใบข้าวสีเขียวข้างทาง ซึ่งเป็นธรรมชาติที่งดงาม ที่เกิดขึ้นในเวลาปัจจุบันขณะ ความงามนั้นช่วยจรรโลงให้จิตสดชื่นแจ่มใส

จะสังเกตได้ว่า “เวลา” ที่กวีกล่าวถึงในบทกวีนี้ หมายถึง สิ่งทรงคุณค่า เวลาของชีวิตมนุษย์ เป็นสิ่งมีค่าเนื่องจากเป็นเวลาที่เลื่อนไปในทุกขณะ ดังนั้น มนุษย์ควรที่จะดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท และฝึกจิตให้มีสติอยู่กับขณะปัจจุบัน เพื่อให้ก้าวพ้นความทุกข์ได้ในที่สุด นอกจากนี้ ในบทกวี “หยุดโลกโศกซึ่ง – คะเนิงหา” กวีได้ย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการฝึกจิตให้อยู่กับปัจจุบัน ดังนี้

หยุดหนอยไต้หมเข็มโงมยาม
อยู่กับโลกดวงใจดวงตา

หยุดเดินตามฝันใฝ่ไปเบื้องหน้า
อยู่กับกาลเวลาปัจจุบัน

.....
 อยู่กับโลกสดสุขทุกชั้นตอน
 อยู่กับโลกพระลบลับฟ้า
 อยู่กับหลับดับฝันนิรมิต

.....
 ไม่ปรุงแต่งละครยกย่อนคิด
 อยู่กับจันทร์ดาราจำแจ่มจิต
 อยู่กับโลกชีวิตจิตไร้เงา³⁵

“เข้ม” นาฬิกา คือ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเวลาที่มนุษย์สร้างขึ้น กวีกล่าวเชิงขอร้องว่า “หยุด หนอยได้ไหมเข้มโมงยาม” จึงไม่ใช่การเรียกร้องต่อนาฬิกาให้หยุดเดิน แต่เป็นการเรียกร้องต่อ มนุษย์ ให้ละ-เลิกอุปาทานเกี่ยวกับเวลา เพราะทำที่สุดแล้ว ก็นำมาซึ่งความทุกข์ จิตของมนุษย์ ควรมีสติ อยู่กับ “กาลเวลาปัจจุบัน” กวีกล่าวถึงจิตที่ติงาม ว่าคือจิตที่ “อยู่กับโลกสดสุขทุกชั้นตอน ไม่ปรุงแต่งละครยกย่อนคิด” คือ อยู่กับความรู้สึกตัว ณ เวลาปัจจุบัน ไม่คำนึงถึงอดีตและอนาคต การอยู่กับปัจจุบันถือเป็นความ “สด” และความ “สุข” อันเกิดขึ้นในชั้นตอนของความรู้สึกตัวหรือ ความมีสติ จิตไม่เกิดการปรุงแต่งหรือเกิดความคิด อันจะทำให้เกิดความทุกข์

นอกจากนี้ ในบทกวี “เดินไปกับชีวิตทุกอย่างก้าว”³⁶ เทือก บรรทัดได้เน้นย้ำให้เห็นถึงชีวิตที่ งดงาม ซึ่งเกิดจากการฝึกสติเพื่อให้เกิดปัญญา ดังนี้

เดินไปกับชีวิตทุกอย่างก้าว
 รับรู้ทุกเงียบงันหวั่นเกรง
 คุยอยู่กับชีวิตที่เป็นอยู่
 ไม่ฝันใฝ่ไปฝันปณินิต

รับรู้ทุกเรื่องราวเร้าเรง
 รับรู้ทุกหง่างเหงงเพลงชีวิต
 ไม่รับรู้อดีตถูก-ผิด
 อยู่กับโลกชีวิตปัจจุบัน

.....
 เดินไปกับชีวิตทุกก้าวอย่าง
 เป็นหนึ่งเดียวกับเส้นทางสว่างงาม

.....
 เป็นหนึ่งเดียวกับเส้นทางขวากหนาม
 ชีวิตจริงจึงงดงามความเป็นคน

ชีวิตที่งดงามที่เทือก บรรทัด กล่าวถึง คือ ชีวิตที่ “เดินไปกับชีวิตทุกก้าวอย่าง” ซึ่งก็คือการ ฝึกจิตให้อยู่กับปัจจุบันขณะ ไม่หลงติดอยู่กับความคิด อยู่เหนือกาลเวลาที่สมมุติขึ้น ไม่ว่าจะ เป็น เรื่องอดีต หรืออนาคต เพราะแท้จริงแล้ว อดีตและอนาคต ก็เป็นเพียงสิ่งสมมุติ เป็นเพียงการ เคลื่อนที่ไปของเวลา

³⁵ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 78-79.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80-81.

คำกล่าวของกวีในการบรรยายครั้งหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อมั่นของกวีเกี่ยวกับความดีงามของการมีฝักจิตให้อยู่กับปัจจุบันขณะ มีอยู่ว่า

พลังแห่งปัจจุบันเท่านั้น ที่ผ่านมามันเป็นอะไรก็ไม่รู้ อย่า
เอามาฝังจำมันนัก แล้วอนาคตจริง ๆ มันไม่มี มันวิ่งอยู่ในปัจจุบัน
ผมคิดว่าการเรียนรู้ที่เป็นจริงคือการมีสมาธิทั้งมวลที่จะจดจ่อ...
จะนั้น... มีแต่ปัจจุบันเท่านั้นที่จะสอนคน³⁷

เทือก บรรทัดไม่เพียงกล่าวถึงเวลาที่มนุษย์กำหนดขึ้นเท่านั้น ในบทกวีที่มีชื่อว่า “เวลาในเวลา”³⁸ เทือก บรรทัดได้กล่าวถึงเวลาอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ตรงตามแนวคิดเรื่อง “เวลา” ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธทาสภิกขุได้จัดคำว่า “เวลา” ไว้ใน “หมวดธรรมะที่ต้องอธิบายกันใหม่”³⁹ แตกต่างจากที่มนุษย์โดยส่วนใหญ่เข้าใจไว้

เธอถามบทกวีว่า	ความเหว่ว่ามาจากไหน
เงียบเหงาเปล่าเปลี่ยวใจ	ใครนำพามาให้เธอ
บทกวีบอกเธอว่า	ความเหว่ว่ามาเสมอ
เมื่อใดใจปรนเปรอ	ปรุงแต่งจิตคิดเหว่ว่า
เวลาของความคิด	กำหนดจิตในเวลา
ขับเคลื่อนเลื่อนปรารถนา	มิได้มาเหว่ว่าใจ
บทกวีบอกเธอว่า	ตัวเวลามาเสมอ
เมื่อใดใจปรนเปรอ	ปรุงแต่งจิตคิดทรงจำ
เวลาในเวลา	ขณะใจไร้ครอบงำ
คือเธอคือสำเนา	หยุดกรรมเห่...หยุดเวลา
เธอคือบทกวี	ฟังชีวีอ่านชีวา
เธอคือความเหว่ว่า	หยุดเวลาว่าเหว่ใจ

³⁷ วิทยา อารมณ์ และเกษตรสุดา สิริสันติกุล, บรรณาธิการ, *ฟื้นฟูภูมิปัญญาบัณฑิตผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น* (เชียงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค, 2547) หน้า 151-152.

³⁸ เทือก บรรทัด, *บึงพระจันทร์* (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 74-75.

³⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน

พุทธทาสภิกขุ, “หมวดว่าด้วยคำที่ต้องอธิบายกันใหม่,” *ฟ้าสว่างทางธรรมโฆษณ์* (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2547).

ในช่วงแรก กวีกล่าวถึง ความว่าเหว่ หรือความเหงา ซึ่งถือเป็นโรคทางวิญญาณของมนุษย์ กวีอธิบายว่า ความว่าเหว่ หรือความเหงา จะเกิดขึ้น เมื่อจิต “ปรุงแต่ง” ความว่าเหว่ความเหงาขึ้น เนื่องจากในสภาพปกติ จิตของมนุษย์ย่อมว่าง “เวลาของความคิด กำหนดจิตในเวลา” หมายถึง ยามที่จิตเกิดการปรุงแต่งขึ้น จิตย่อมจะ ไม่ว่างอีกต่อไป และเกิดความทุกข์ นั้นหมายถึง ตัวเวลาก็ จะเกิดขึ้น ดังอรรถาธิบายของพุทธทาสภิกขุที่ว่า

สิ่งที่เรียกว่าเวลา เป็นความหมายถึงสิ่งที่เป็ผลของกิเลส หรือความทุกข์. จะพูดนำเสียก่อนก็ได้ว่า เวลา คือ สิ่งก่กัดกินเรา อยู่ตลอดเวลา, สิ่งก่กัดกินเราอยู่เป็นประจำคือเวลา. เวลาคือระยะ อันหนึ่ง ตั้งต้นที่ความอยากแล้วจนกว่าจะสมอยาก พอเราลงมือ อยากก็เป็นจุดตั้งต้นของเวลา แล้วทำไป รอไปๆ จนกว่าอันนั้นมัน จะเลิกอยาก เพราะสมอยากหรือทำไม่ได้อะไรก็ตามใจ; มันเลิก อยาก จากความอยากถึงความเลิกอยากนั้นคือเวลา, ตลอดระยะ นั้นมันกัดเราเจ็บปวด. พอเราอยากแล้วกว่าจะได้สมอยากนั้นคือ เวลาหนึ่งๆ, มันจะนานหนึ่งเดือน หนึ่งวัน หนึ่งชั่วโมงก็ตามใจ สิ่ง ที่เรียกว่าเวลา นั้นคืออย่างนี้.⁴⁰

กวีกล่าวถึงการหยุด “เวลา” อันเป็นความทุกข์นั้น จะกระทำได้อีกต่อเมื่อจิต “ไร้ครอบงำ” หมายถึง อยู่เหนือจากกิเลส อยู่เหนืออุปาทานทั้งปวง

ในบทกวี “ชีวิตไร้ความจำ”⁴¹ เทือก บรรทัดกล่าวถึงแม่ ผู้ชราและสูญเสียความทรงจำ เพื่อ อธิบายถึงจิตที่ไม่ตกเป็นทาสของอุปาทานเกี่ยวกับเวลา ดังนี้

แม่สูญเสียความทรงจำ
มีอาจน้อมนำโลกวันวาน
มาสดับร้องขับขาน
ให้สุขชาน – โศกช่า
แต่มีทาใจ

แม่สูญเสียความทรงจำ

⁴⁰ พุทธทาสภิกขุ, ฟาสางทางธรรมโฆษณ์ (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2547), หน้า 221.

⁴¹ บทกวีไม่ได้รับการตีพิมพ์ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

แต่แวตาคืนเจ้าล้ำสุกใส
เป็นแวตามาจากแวใจ
ร้างไร้รูปนาม
ความทรงจำ

กวีกล่าวถึง แม่ ผู้ชราและสูญเสียความทรงจำว่า แม่ไม่อาจคิดถึงเรื่องราวในอดีตได้อีกต่อไปอันเนื่องมาจากการสูญเสียความทรงจำ แต่การสูญเสียความทรงจำนั้นก็ทำให้เรื่องน่าเศร้าเสมอไป เห็นได้จากบทกวีบรรยายถึงแวตาคือแม่ ว่าแม้จะสูญเสียความทรงจำ แต่กลับมีแวตาคือ “คืนเจ้าล้ำสุกใส” อันแสดงถึงความสุข เพราะจิตของแม่ “ร้างไร้รูปนาม ความทรงจำ” กล่าวคือ เป็นจิตที่ไม่ตกเป็นทาสความคิด ไม่ตกเป็นทาสของเวลา กวีสรุปในตอนท้าย เพื่อให้ผู้อ่านคิด ดังนี้

หมอบอกให้แม่ไปพักผ่อน
ด้วยกลับไปอยู่กับความจำ
ปัจจุบันอันสุขล้ำ
ร้องรำเรียกหา
แวตาคู่แม่⁴²

ในสังคมผู้คนจะยกย่อง “หมอ” ว่าเป็นผู้มีความรู้ ทว่าในบทกวีนี้ หมอหาใช่ผู้รู้อย่างแท้จริงไม่ เพราะการแนะนำให้ “แม่” พักผ่อนจิต เพื่อให้ความทรงจำที่สูญเสียไปกลับคืนมา เป็นการแนะนำที่ส่งผลให้เกิดความทุกข์ในตอนท้าย จึงอาจเข้าใจได้ว่า การกล่าวถึงหมอ ในบทกวีนี้หาใช่การกล่าวอย่างไร้เหตุผล แต่กวีน่าจะจงใจให้ “หมอ” เป็นตัวแทนของมนุษย์ปัจจุบัน ที่คิดว่าตนรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่แท้จริงแล้วความรู้นั้นหาได้นำตนไปสู่ความสุขไม่

นอกจากนี้เทือก บรรทัดได้อธิบายการเข้าถึงจิตว่างด้วยการทำจิตให้ “นิ่ง” ซึ่งถือเป็นการเจริญสติอย่างหนึ่ง เมื่อจิตนิ่ง ไม่วุ่นไหว ปัญญาก็จะเกิดขึ้น เทือก บรรทัดอธิบายพุทธธรรมข้อดังกล่าวให้ผู้อ่านเข้าใจโดยผ่านบทกวี “บึงพระจันทร์”⁴³ ดังต่อไปนี้

ดวงจันทร์ระอระอแจ่มแจ่มใส
กระจกน้ำเรียบใสในบึง

ไกลสุดมือใดเอื้อมไปถึง
คลอเคลียเคลียเกล้าเจ้าแจ่มจันทร์

⁴² บทกวีไม่ได้รับการตีพิมพ์ ตูในภาคผนวก

⁴³ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 104-105.

ในบึงน้ำจันทร์แจ่มแอร่มอะร้า	บนท้องฟ้าจันทร์ก็ฉายเจิดฉ้าน
ในใจจันทร์ก็จำแจ่มลาวัญญ์	ณ ที่นี้ที่นั่นจันทร์แจ่มใจ
เพราะบึงน้ำนิ่งใสสว่างไหวว้าง	จันทร์จึงตั้งจากฟ้ามาแจ่มใส
เพราะบึงใจใสสว่างกว้างไกล	จันทร์จึงนำอำไพกลางใจงาม
น้ำค้างตกกระจกน้ำบึงแตก	จันทร์ฉายมลายแหลกกลับโลกสาม
หนึ่งหยดน้ำค้างเต็มบึงทาม	ไม่เหลือที่ให้จันทร์วามงดงามดวง
ขอเพียงใจใสหนึ่งไม่วังไหว	พื้นที่ใจก็ไร้เขตห้ามหวง
สรรพสิ่งในโลกทั้งปวง	จักฉายภาพโชติช่วงแจ่มดวงใจ
กระจกใจใสสะท้อนสรรพสิ่ง	เห็นกระเพื่อมว่ายว้างน้ำไหว
เห็นน้ำเป็นน้ำเป็นไป	เห็นจิตกระจ่างใจอยู่ในน้ำ

บทกวีนี้เทือก บรรทัดพยายามอธิบายถึงเรื่องจิตว่าง โดยชี้ว่า หากมนุษย์ทำจิตให้ว่าง ปัญญาาก็จะเกิดขึ้น กวีนำเอาพระจันทร์มาเป็นสัญลักษณ์แทนแสงสว่าง หรือปัญญา ใช้ “บึง” เป็นอุปมาอุปไมยแทนจิต เมื่อ “บึงน้ำ” ใส พระจันทร์ที่ลอยอยู่บนฟ้าสามารถสะท้อนเงาพระจันทร์อยู่ในน้ำได้ กวีได้เปรียบเทียบว่า หาก “บึงใจ” ของมนุษย์นั้น “ใสสว่างกว้างไกล” พระจันทร์ หรือปัญญา ก็เกิดขึ้นในใจได้เช่นกัน ดังที่พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า “ขณะที่จิตว่างนั้นเป็นความเฉลียวฉลาดอย่างยิ่ง”⁴⁴ และ “จะเกิดความรู้แจ้งแทงตลอดไปทุกทิศทุกทาง”⁴⁵ บทกวีนี้ปรากฏอิทธิพลแนวคิดเรื่องจิตว่างของพุทธทาสภิกขุ เช่นเดียวกับบทกวี “ความเงียบอันสมบุรณ์”⁴⁶ ดังนี้

ความเงียบระหว่างเสียง	สำเนียงร้องนกก้องไพโร
หยุดคลื่นทะเลใจ	หยุดเคลื่อนไหวในตัวตน
ยืนอยู่ในจิตว่าง	นอกเส้นทางความสับสน
หยุดจิตคิดว่ายวน	เริ่มต้นใจในเงียบงาม
ความเงียบแห่งจิตใจ	นิ่งเย็นใสไม่วุ่นวาม
ทอดาววิบวาววาม	งามอ้อมฟ้าดวงตาใจ
สิ้นใจไร้จิตจำ	ที่ลึกล้ำอยู่ภายใน
เป็นตนที่เป็นไท	เป็นใจงามวิบวามวาว
ความงามในความเงียบ	ระหว่างใจไร้เรื่องราว
คือใจในจิตพราว	สุขสกาขาวนวนไล

⁴⁴ พุทธทาสภิกขุ, แก่นพุทธศาสนา (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2548), หน้า 76.

⁴⁵ พุทธทาสภิกขุ, ภาพปริศนาธรรมเห็นจากสวนโมกข์ (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549), หน้า 47.

⁴⁶ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 82-83

ความเจ็บอันสมบูรณ์
ทุกซักร้อนหนึ่งนอนใน

ดับมุลเชื้อเยื่อใยไฟ
ระหว่างงามกับความเจ็บ

ความเจ็บอันสมบูรณ์ ที่ถูกกล่าวถึงในบทกวีนี้ มิใช่ความเจ็บที่ปราศจากเสียงเพียงอย่างเดียว หากคือ ความเจ็บที่จิตยังคงดำรงความสงบได้แม้จะมีเสียง “นกร้องก้องไพร” ความเจ็บอันสมบูรณ์เกิดจาก “จิตว่าง” จิตที่หยุดกระแสนแห่งความคิด หรือ “หยุดคลื่นทะเลใจ” เทือก บรรทัด แสดงทัศนะว่า เมื่อหยุดความคิด และทำจิตให้ว่าง ความทุกข์จะไม่สามารถรบกวนจิตใจได้ อาจถือได้ว่าการทำจิตให้ว่าง และปราศจากความคิดอันจะทำให้จิตเศร้าหมอง คือการทำจิตให้จดจ่ออยู่กับปัจจุบันขณะ แนวคิดเรื่องจิตว่าง พุทธทาสภิกขุอธิบายไว้ว่า

...เมื่อมองดูด้วยสติปัญญาแล้ว จะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่างนั้น ก็เพราะว่าบรรดาสิ่งเหล่านั้นมันมีความเกิดขึ้น และมีความดับไปเป็นธรรมดา มีการเกิดดับอยู่เสมอตั้งนี้แล้ว ก็หมายความว่า ไม่มีตัวตนที่ถาวรหรือไม่มีตัวตนที่แท้จริง ดังนั้นจึงเรียกว่าว่างจากตัวตนที่แท้จริง แม้ว่าจะมีอะไรเป็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ นานา สารพัดอย่าง ปรากฏแก่เราทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางจิตใจ ทุกอย่างทุกทางนี้ แต่แล้วมันก็ว่างจากความเป็นตัวตนที่แท้จริง เป็นเพียงมายาที่ผ่านไปพลบ ๆ แผลบ ๆ เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดตามเหตุตามปัจจัยของมันเอง⁴⁷

เทือก บรรทัดพยายามอธิบายเรื่องจิตว่างไว้ในหลายบทกวีดังที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้ว รวมทั้งในบทกวีชื่อ “เกาะบุญ”⁴⁸ ซึ่งกวีถ่ายทอดจากประสบการณ์ทางธรรมของตอนที่เคยได้เรียนรู้จากการเดินทางไปเยือนเกาะบุญ ซึ่งเป็นชื่อของเกาะหนึ่งในทะเล อยู่ในจังหวัดกระบี่ ดังนี้

วางใจุ่นวายใจ

อยู่กับขณะกาล

คลอเคล้าในเกลียวคลื่น

ซัดสาดกระซ่านเซ็น

เป็นแดดกระพริบดาว

ปล่อยใจไปเอออวย

วางฝันใฝ่ในวันวาน

ปัจจุบันที่มันเป็น

ยืนอยู่ในใสจ๋าเย็น

เป็นตามคลื่นเย็นยวงย้วย

วัับวิบวาวเคล้าคลื่นสวาย

โดยและด้วยธรรมดา

⁴⁷ พุทธทาสภิกขุ. นิพพานในชีวิตประจำวัน (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า 51.

⁴⁸ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 84-85.

เป็นทราบดีให้คลี่คลาย	และเป็นหาอยู่ในตา
เป็นหนึ่งในเวลา	ที่ตาเห็นเป็นอยู่ใน
แลเห็นทุกทุกอย่าง	ที่เป็นอยู่ในเป็นไป
ไม่รู้ไม่เข้าใจ	สักอย่างเดียวที่นั่นดู

กวีอธิบายว่า เมื่อได้อยู่ตรงหน้าทะเล กวีได้ปล่อยวางความคิดวุ่นวายในปัจจุบัน และละวางความคิดเรื่องอดีต มาอยู่กับความรู้สึกตัวในปัจจุบันขณะ โดย “ปล่อยใจไปเอออวย โดยและด้วยธรรมดา” กวีปล่อยจิตให้อยู่กับความเคลื่อนไหวของธรรมชาติที่ปรากฏตรงหน้า โดยไม่ปรุงแต่ง แม้จะมองเห็นทุกอย่าง แต่ไม่ใช้ความคิดมากำกับ

รู้ว่าทั้งตาใจ	นิ่งสุขไสมาซุกอยู่
รู้ว่าตาใจรู้	เกาะบุญแยมบานใจ ⁴⁹

จากการกระทำดังกล่าว ความนิ่ง ความสงบ “นิ่ง” จึงเกิดขึ้นในจิตใจ “เกาะบุญ” จึงแยมบานใจ หมายถึง เกาะบุญ จึงทำให้จิตเกิดปัญญา จิตได้ฝึกฝนเพื่อเข้าถึงความสงบอย่างแท้จริง ประสบการณ์ทางธรรมของเทือก บรรทัดในการทำให้จิตว่างได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพุทธทาสภิกขุ ดังที่กวีเคยกล่าวในการสัมภาษณ์ครั้งหนึ่งว่า

อาจารย์พุทธทาสอธิบายให้ฟังว่า เวลากวาดขยะหรือเวลา
ขุดดิน ใจกับจอบหรือใจกับไม้กวาดเป็นหนึ่งเดียว ไม่ได้นึกถึง
อย่างอื่น เพราะฉะนั้นเวลาผมไปสวน เวลาผมป็นต้นกลางสาต
ผมไม่ได้นึกถึงอะไร มือผมกับลูกกลางสาตและใจ ผมคิดว่าเป็นอัน
เดียวกัน⁵⁰

จากคำกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบว่า การปฏิบัติธรรมของเทือก บรรทัดส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากพุทธทาสภิกขุ กวียกย่องพุทธทาสภิกขุอย่างยิ่ง สังเกตได้จากการใช้คำว่า “อาจารย์พุทธทาส” ซึ่งเป็นการยกย่องพุทธทาสภิกขุในฐานะครู การบริหารจัดการให้อยู่กับปัจจุบันขณะเพื่อให้จิตว่างนั้น นอกจากจะได้รับความสงบแล้ว ยังทำให้เกิดปัญญาอีกด้วย เพราะจิตว่าง คือ ว่างจากกิเลส ความยึดมั่นว่าเป็นตัวเรา ของเรา ดังในบทกวี “ดอกอโศกป่า”⁵¹ ดังนี้

⁵⁰ กานต์กับแก้ว, “เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรง,” มติชนสุดสัปดาห์ 1168 (มกราคม 2546): 59-60.

⁵¹ เทือก บรรทัด, บึงพระจันทร์ (กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547), หน้า 94-95.

อโศกป่าแต่มีแต่งแสงแดงสด	ไกวช่องามงดชดช้อยช่อ
กวักรมือถือรักยี่นยี่มร่อ	ฉันทึนยี่มตอต่อไปคลอຍັม
คลอเคล้าคลึงกลีบกลิ่นเกสร	แทรกซอนซึ่มซาบไปอาบอ้อม
ดีมด้าล้าลึกลึกผนึกพิมพ์	ปรีปรีมสุขใจในชีวิต
คลอเคล้า...แล้วเคลื่อนเข้าในช่อช้อย	ไม่เหลือรอยฉันทึนไว้ในทุกที่
ไม่มีฉันทึน – เป็นฉันทึน – ก่อนนี้	เหลือแต่ช่อมาลี ณ ที่นั้น
ฉันทึนคือดอกแดงสดใสไร้แปดเปื้อน	ไร้วันปีเดือนเพื่อนฟุ้งฝัน
ช่อช้อยสวยสดปัจจุบัน	เจื้อยแจ้วจ้านรรจ์บทกวี
เจื้อยแจ้วแว่วว่า ...อ้าช่อช้อย	จะละลวยกึ่งก้านเคยบานคลี่
ละไปสู่กึ่งก้านเดิมที	กลับไปสู่ไม่มีที่เดิมแท้

เทือก บรรทัดเริ่มต้นบทกวีด้วยการบรรยายความงามของดอกอโศกป่า ความงามนั้นชวนให้ชื่นชม กวีพินิจความงามของธรรมชาติอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่จดจ่ออยู่กับปัจจุบันขณะ ดอกอโศกป่า ไม่เพียงเป็นตัวแทนของความงามในธรรมชาติ คำว่า “อโศก” ด้วยความหมายตามรูปคำ กวีอาจต้องการสื่อถึง ความไม่ทุกข์ กวีใช้คำกล่าวว่า “ไม่มีฉันทึน-เป็นฉันทึนก่อนนี้ เหลือแต่ช่อมาลี ณ ที่นั้น” ด้วยจิตว่าง กวีจึงสามารถซึมซับความงามของธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ และด้วยจิตว่าง ชีวิตจึงปราศจากอุปาทานเกี่ยวกับตัวเรา ของเรา มองเห็นสัจธรรมความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต

ดังนั้น แม้ว่าเทือก บรรทัด จะเคยได้แสดงความคิดเห็นว่า “ตัวผมเองนี้อยู่เหนือความเป็นพุทธ ความเป็นคริสต์ ความเป็นอิสลามทั้งหมด เห็นพ้องก็หมายความว่าเห็นด้วยกับพระเจ้าทุกองค์ เห็นด้วยกับความดีงาม”⁵² แนวคิดดังกล่าวก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นความสอดคล้องกันกับแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ในการเปิดใจกว้างและยอมรับในคำสอนของทุกศาสนา และเชื่อมั่นว่าจุดหมายปลายทางของทุกศาสนาย่อมนำมนุษย์ไปสู่ความดีงาม ดังที่พุทธทาสภิกขุกล่าวถึง “ศาสนา” ว่าเป็น “สิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ ในทางจิต ทางวิญญาณ... ระบบปฏิบัติอันใดมันช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ได้ ระบบนี้ชื่อว่าศาสนา”⁵³ โดยพุทธทาสภิกขุมิได้จำกัดว่าต้องเป็นพุทธศาสนาเท่านั้นที่จะช่วยให้มนุษย์พ้นทุกข์ได้ เพราะความคิดหนึ่งที่พุทธทาสภิกขุเน้นย้ำมาโดยตลอด คือ ความรักในเพื่อนมนุษย์ ดังที่ท่านได้กล่าวว่า “อิทธิพลของธรรมในพุทธศาสนาได้สร้างสังคมไทยระบบโบราณคือ ระบบความรักผู้อื่น...ให้ตะโกนให้ได้ยินกันมาก ๆ ว่าเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันเหมือนกันทั้งหมดทั้งสิ้น ความรักผู้อื่นตั้งรากฐานอยู่บนนี้...นับเป็นสัจธรรม

⁵² เปลื้อง คงแก้ว, คนอาบหน้าให้ต้นไม้ (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 46.

⁵³ พุทธทาสภิกขุ, บางแง่มุมของศาสนาในทัศนะพุทธทาส (เชียงใหม่: กลุ่มพุทธทาสศึกษา, 2543), หน้า 85-86.

ของธรรมชาติที่ว่า เราจะต้องรักผู้อื่น มิฉะนั้นเราจะอยู่ไม่ได้ เราอยากจะให้เลิกคำว่าศาสนาเสีย แล้วให้เชื่อในสัจจะของธรรมชาติ”⁵⁴ ในส่วนของเทือก บรรทัด ตัวกวีก็สร้างสรรค์บทกวีด้วยพื้นฐานของความรัก ดังปรากฏในบทกวีที่มีชื่อว่า “เรือกวี”⁵⁵ ดังนี้

เรือฝนรินสายล่องพายเรือ	ชะล้างเค็มเกลือที่แดดสร้าง
รินไหลใสสดรสจืดจาง	บ่มสร้างจางใสให้ทะเล
พายท่องล่องไปในเม็ดเกลือ	เจ็บแสบแปลบเนื้อเรือฝนเร่
กล้ำกลืนคลื่นคลั่งประดังประเด	ด้วยรักทะเลมิรู้ร้าง
เรือแดดสีทองโล้ล่องเรือ	ไปรยหวานเม็ดเกลือทะเลกว้าง
หวังเพิ่มเติมเค็มที่จืดจาง	บ่มสร้างเค็มใสให้ทะเล
พายท่องล่องไปในใสเย็น	เหน็บหนาวร้าวไขญเรือแดดเร่
กล้ำกลืนคลื่นคลั่งประดังประเด	ด้วยรักทะเลมิรู้ร้าง
ระหว่างเรือแดดทองโล้ล่องเรือ	ไปรยหวานเม็ดเกลือทะเลกว้าง
กับเรือฝนรินสายพายชะล้าง	เค็มเกลือที่แดดสร้างให้บางเบา
เรือกวีวูบไหวในเพรงกาล	อกใจไหวสะท้านวิญญูณแก่
เหน็บหนาวร้าวรานในรูปเงา	ที่มัวเมาอยู่กับเล่ห์ทะเลกวี

กวีกล่าวถึง “ฝน” และ “แดด” ที่ต่างก็มีหน้าที่ในการสร้างสรรค์ความสมดุลให้ทะเล วิธีแห่งการสร้างของทั้งฝนและแดด อยู่บนพื้นฐานเดียวกันคือ “ด้วยรักทะเลมิรู้ร้าง” เช่นเดียวกับกวีที่ยอม “วูบไหวในเพรงกาล” “อกใจไหวสะท้าน” “เหน็บหนาวร้าวราน” และ “มัวเมาอยู่กับเล่ห์ทะเลกวี” เทือก บรรทัดกล่าวถึง อุดมคติในการสร้างงานของตนว่า ผู้เป็นกวีก็เปรียบได้กับ “เรือฝน” และ “เรือแดด” ที่ต่างยอมทนทุกข์เพื่อสร้างสรรค์ความสมดุลให้ท้องทะเลด้วยความรัก ดังนั้น การสร้างงานของกวี ก็เป็นไปบนพื้นฐานแห่งความรักในเพื่อนมนุษย์เช่นกัน นอกจากนี้เทือก บรรทัดยังมีความเชื่อมั่นศรัทธาในความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง ดังที่เทือก บรรทัดเคยแสดงทัศนะไว้ว่า

“ถึงเวลาที่เราจะต้องตื่นขึ้นมาประกาศศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนที่จะเรียนรู้ได้ มนุษย์ทุกคนจะสามารถเข้าถึงพระเจ้า เข้าถึงโลกหน้าได้ สามารถตรัสรู้ได้ด้วยตัวเอง เป็นพุทธะได้ทุกคน และทุกคนสามารถบรรลุธรรมนั้นได้ถ้า

⁵⁴ จักรทิพย์ นาถสุภา ศ.ดร., “พุทธศาสนากับสังคมไทย,” ใน 99 ปี พุทธศาสนิกชน ศาสนากับฟิลิปปินส์ใหม่ จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์, 2548), หน้า 56-75.

⁵⁵ เทือก บรรทัด, “เรือกวี,” มติชนสุดสัปดาห์ 1255 (กันยายน 2547): 97.

เราตั้งใจ หากถ้าศรัทธาที่จะทำอะไรจริงก็คงไม่เหลือปากว่าแรง
เชื่อว่าทำได้แน่นอน และทำได้ดีด้วย”⁵⁶

ด้วยความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ผู้มีสิทธิ์ในการเข้าถึงสัจธรรมได้ จึงทำให้กวีสร้างสรรค์
ผลงานที่มีความลึกซึ้ง และชี้้นำจิตวิญญาณมนุษย์สู่ความดีงาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

⁵⁶ การอภิปรายใน สรุปลงและบันทึก เวที โครงการอบรมการเขียนรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 12-13 มิ.ย. 2527 ณ เลตรังรีสอร์ท จังหวัดตรัง ดำเนินการโดย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค หน้า 25-26. คัดลอกจาก

เปลื้อง คงแก้ว, *คนอาบน้ำให้ต้นไม้* (ตรัง: เอ็นจีโอไต้, 2551), หน้า 202.

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เทือก บรรทัดเป็นกวีสมัยใหม่ผู้หนึ่งสร้างสรรค์ผลงานเพื่อนำเสนอประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาในมิติที่หลากหลาย หากจะจัดกลุ่มกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดแล้วก็อาจกล่าวได้ว่าบทกวีของเทือก บรรทัด แสดงถึงตัวตนของกวีในมิติที่สำคัญสามด้าน ได้แก่ ตัวตนของเทือก บรรทัดในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคม และในฐานะผู้ศรัทธาในพุทธธรรมตามแนวพุทธทาสภิกขุ

จากการศึกษาบทกวีที่สะท้อนตัวตนของเทือก บรรทัดในฐานะนักอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่า เทือก บรรทัดกล่าวถึง ธรรมชาติ ในสองด้าน คือทั้งในแง่ความงามและในแง่ความเสื่อม โดยในบทกวีที่สะท้อนให้เห็นธรรมชาติในแง่ความงาม เทือก บรรทัดกล่าวถึงความงามของธรรมชาติ ความงามนั้นทำให้เกิดความรื่นรมย์ เป็นแหล่งปลอบประโลมใจแก่มนุษย์ และเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์บทกวี เทือก บรรทัดยกย่องธรรมชาติให้อยู่ฐานะที่สูงส่งยิ่ง ธรรมชาติไม่เพียงมีความงามรื่นรมย์เท่านั้น หากยังหล่อเลี้ยงกายของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ ยิ่งไปกว่านั้น ธรรมชาติยังเป็นแหล่งของปัญญาการสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด รวมไปถึงการพินิจความเป็นไปในธรรมชาติทำให้มนุษย์เกิดปัญญาได้ ด้านความเสื่อมของธรรมชาติ เทือก บรรทัดมุ่งชี้ให้เห็นว่า ความเสื่อมของธรรมชาติเกิดจากความหลงผิดของมนุษย์ โดยการพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตก ซึ่งมุ่งพัฒนาวัตถุมากกว่าจิตใจ ที่ไม่เพียงทำให้มนุษย์เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน หากยังทำให้มนุษย์ก้าวล่วงไปสู่การเบียดเบียนธรรมชาติอีกด้วย อีกทั้งยังละทิ้งวิถีการดำรงชีวิตตามอย่างบรรพบุรุษที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ ธรรมชาติจึงเกิดความเสื่อมในที่สุด

ลักษณะเด่นของการบทกวีของเทือก บรรทัดที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ คือ การอธิบายแนวคิดที่เกี่ยวกับธรรมชาติโดยอาศัยพื้นฐานความคิดเชิงนิเวศวิทยาที่แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของทุกสิ่งทุกอย่างในเอกภพ

กระบวนการในการปลุกจิตสำนึกให้มนุษย์รัก หวงแหน และรักษาธรรมชาตินั้น เทือก บรรทัดมิได้เพียงรณรงค์ผ่านการสร้างสรรค์บทกวี หากแต่ในชีวิตจริง เทือก บรรทัดก็ได้เคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อรักษาธรรมชาติ ช่วยเหลือ และชี้แนวทางแก้ไขให้แก่ผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ อีกทั้งได้นำบท

กวีที่ตนแต่งไปปรับใช้สังคมด้วยการเผยแพร่ผ่านเวทีอภิปรายและสัมมนาต่างๆ มาโดยตลอด ด้วยความเชื่อมั่นในพลังแห่งวรรณศิลป์ และด้วยความมุ่งหวังจะเห็นมนุษย์เกิดความสำนึกรักธรรมชาติ

ในด้านบทกวีที่สะท้อนตัวตนของเทือก บรรทัดในฐานะนักต่อสู้เพื่อสังคมที่มีจุดมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความดีงามนั้น จากการศึกษาพบว่าเทือก บรรทัดมีความสำนึกในพันธกิจของกวีสูงยิ่ง กวีแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำทางความคิด เทือก บรรทัดได้ชี้ให้เห็นปัญหาสังคมในปัจจุบัน โดยมุ่งให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม รวมทั้งสร้างสรรค์บทกวีที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการปลุกฝังจิตสำนึกที่ดีงามแก่สังคม โดยกวีได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครู และให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อความหมายของความเป็น “ครู” ในทัศนะของเทือก บรรทัด “ความกล้าหาญ” เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ครูพึงมี และ “ครูที่แท้จริง” มิใช่ผู้ให้ความรู้แก่ศิษย์แต่เพียงอย่างเดียว หากยังต้องเป็น “นักต่อสู้” ที่ต่อสู้กับความเลวร้ายที่จะเข้ามาฉวยเอาเยาวชน จากการศึกษาบทกวีในกลุ่มนี้พบว่า เทือก บรรทัดให้ความสำคัญยิ่งกับบทบาทหน้าที่ของครูในฐานะผู้มีส่วนในการปลุกฝังความดีงามในจิตใจของเยาวชน และเน้นย้ำให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของตนในฐานะผู้สร้างสรรค์สังคม การนำเอาวิธีการของนักต่อสู้เพื่อสังคมมาปลุกเร้าจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสังคมแก่ผู้อ่านก็เป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่เทือก บรรทัดใช้ในการสร้างสรรค์สังคม บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาสังคมของเทือก บรรทัด จึงมิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยหรือแต่งขึ้นตามเหตุการณ์ หากบทกวีหลายบทของเทือก บรรทัดถูกสร้างสรรค์ขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน และได้ถูกนำไปเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อสังคมของกวี โดยกวีนำไปใช้ประกอบกิจกรรมการต่อสู้ทางการเมืองภาคประชาชนของตนเอง รวมทั้งนำมาอ่านเพื่อปลุกเร้าอุดมการณ์การต่อสู้ในเวทีการอภิปรายต่างๆ

ทั้งนี้ การเชิดชูนักต่อสู้และการประกาศอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อสังคมผ่านบทกวีนั้นมิได้มุ่งหมายจะยกย่องนักต่อสู้ผู้กล้าหาญเพียงอย่างเดียว หากยังแสดงให้เห็นถึง ทัศนะของเทือก บรรทัดเกี่ยวกับมนุษย์ว่า ความเป็น “นักต่อสู้” เพื่อสังคมเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่มนุษย์พึงมี ซึ่งมีใช้การแสดงออกถึงความก้าวร้าว หากเป็นสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิ่งที่ดีงาม และสำนึกในการอยู่เคียงข้างเพื่อนมนุษย์ผู้ทุกข์ยาก

ในส่วนของกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดที่สะท้อนพุทธธรรมนั้น จากการศึกษาชีวประวัติของเทือก บรรทัดพบว่ากวีได้รับอิทธิพลด้านความคิดจากพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในบทกวีหลายบท พุทธธรรมตามแนวพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อเทือก บรรทัดมากที่สุดคือ เรื่อง “จิตว่าง” โดยเทือก บรรทัดเลือกใช้ แนวคิดเรื่องจิตว่างเพื่อมาเป็นแนวคิดหลักในการประกอบสร้างกวีนิพนธ์เชื่อมโยงกับพุทธธรรมเรื่องต่างๆ เช่น อิทัปปัจจยตา, ตวัณฺ- ของกู เป็นต้น

ผู้วิจัยพบความเชื่อมโยงของทัศนะของเทือก บรรทัดและทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ผู้ตั้งปณิธานไว้ 3 ข้อว่า ข้อที่หนึ่ง พยายามทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ ข้อที่สอง พยายามช่วยกันถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม และข้อที่สาม พยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนา แนวคิดทั้งสามข้อสอดคล้องกับแนวคิดที่เทือก บรรทัดนำเสนอ แม้แต่ในข้อสุดท้าย เทือก บรรทัดได้แสดงทัศนะของตนที่สอดคล้องกับปณิธานของพุทธทาสภิกขุไว้ครั้งหนึ่งว่า “ตัวผมเองนี้ อยู่เหนือความเป็นพุทธ ความเป็นคริสต์ ความเป็นอิสลามทั้งหมดเหนือพ้นก็หมายความว่าเห็นด้วยกับพระเจ้าทุกองค์ เห็นด้วยกับความดีงาม”

การศึกษากวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัดพบว่า ประสบการณ์ส่วนตัวเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการประกอบสร้างบทกวี อาทิ ภูมิทัศน์ที่ปรากฏในบทกวีของเทือก บรรทัด คือ สถานที่ที่กวีคลุกคลีอยู่อย่างใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็น เทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นพื้นที่บ้านเกิดของกวี หรือ ทะเลอันดามัน เป็นต้น และภาษาในกวีนิพนธ์บางคำเป็นภาษาถิ่นใต้ เช่น ชี้เทือก มุ่งมิ่ง บั้งนา เป็นต้น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีเกษตรกรรมที่เทือก บรรทัดกล่าวถึงมากที่สุด คือ วิธีการประมงพื้นบ้าน และนักอนุรักษ์ธรรมชาติท่านหนึ่งที่กวีกล่าวถึง คือ มียะ หะหวา สตรีมุสลิมชาวจังหวัดตรัง แม้แต่ในบทกวีการเมือง เทือก บรรทัดก็ได้นำเสนอ “ประสบการณ์ตรง” ของตนมา กล่าวถึง เช่น เหตุการณ์ถั่งแดง ที่เกิดขึ้นในบริเวณเทือกเขาบรรทัด หรือการวิพากษ์วิจารณ์นักการเมืองชื่อดังในท้องถิ่นของตน เช่น นายชวน หลีกภัย อย่างตรงไปตรงมา

กล่าวโดยสรุป เทือก บรรทัดสร้างสรรค์บทกวีขึ้นโดยอยู่บนพื้นฐานของ “ความรัก” ต่อเพื่อนมนุษย์ “ความรัก” เป็นสิ่งที่เทือก บรรทัดกล่าวถึงมากที่สุดแม้ในบทกวีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ อย่างในตอนหนึ่งว่า “ไยมิรักถักทอบรรทัดเทือก เป็นทางเลือกแทนเขื่อนมิสร้างสรรค์” หรือแม้กระทั่งเมื่อกวีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง กวียังกล่าวว่า “ถ้าเรามัวแต่ประทัбыี้อแห่งความเกลียดชังให้แก่กันและกันแล้วตั้งหน้าตั้งตาเข่นฆ่ากัน เมื่อไหร่จะได้ออกไปจากถ้ำไปสู่ดินแดนแห่งความเป็นมนุษย์” ข้อความนี้แม้ไม่ได้กล่าวคำว่า “ความรัก” หาก “ความเกลียดชัง คือคู่ตรงข้ามที่กวีหยิบยกมากล่าวถึง เพื่อให้มนุษย์กำจัดออกไปจากจิตใจ เพื่อจิตใจจะได้มีความรักแทนที่ จะเห็นได้ว่าเทือก บรรทัดสร้างงานโดยพื้นฐานของความรัก และสร้างงานเพื่อชี้้นำให้มนุษย์มอบความรักให้แก่กันให้ร่วมกันสร้างสังคมที่มีสันติภาพ ทั้งสันติภาพทั้งภายในจิตใจของผู้คนและในสังคม

ข้อเสนอแนะ

การศึกษารรณกรรมในแนวชีวิตและงานโดยส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประพันธ์นั้นๆไว้ในที่เดียวกัน หากแต่การศึกษารรณกรรมในแนวชีวิตและงานที่มุ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับผลงานของกวีเป็นการศึกษาที่น่าสนใจยิ่ง จึงเป็นความน่าสนใจยิ่งที่จะศึกษากวีนิพนธ์ของกวีอื่นๆในแนวนี้ด้วยเช่นกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษฎยา ฌ หนองคาย. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น
ที่ได้รับรางวัล ตั้งแต่ปี พ.ศ.2522-2542. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชา
 ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- กมลวรรณ สุวรรณ. การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ
ภาพสะท้อนสังคม และกลวิธีการนำเสนอในบทร้อยกรองชุดไพรหม่น.
 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ, 2538.
- กลุ่มภูบรรทัด. **บนเส้นทางภูบรรทัด.** กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545.
- กลุ่มภูบรรทัด. **แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า.** กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2545.
- กอบกาญจน์ ตะเวทีกุล. ตัวตนของเทนเนสซี วิลเลียมส์ : ภาพสะท้อนในบทละคร. ใน
อักษรศาสตร์สู่สังคม. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- กอบกาญจน์ ภิญญอมารค, ดวงมณ จิตรจำนงค์ และนฤมล กาญจนทัต. ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทย
 ร่วมสมัย (พ.ศ.2520-2547). **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ 15** (พฤษภาคม – มิถุนายน 2552): 491-512.
- กอบกาญจน์ ภิญญอมารค. ธรรมจากธรรมชาติ : โลกทัศน์ในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย
 กรณีศึกษาผลงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และพจนา จันทรสันติ. **วารสารสงขลา
 นครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 13** (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 641-663.
- กอบกาญจน์ ภิญญอมารค. เสียงกระซิบจากเกลียวคลื่นและความยั่งยืนของรักแท้. **รูสะมิแล
 25** (มีนาคม 2547): 91.
- กอบกุล อิงคุทานนท์. **ศัพท์วรรณกรรม.** กรุงเทพฯ: รักอักษร, ม.ป.ป.
- กัลยา สุวรรณ. **กวีนิพนธ์รูปแบบอิสระของไทยช่วง พ.ศ. 2519 ถึง พ.ศ. 2537.** วิทยานิพนธ์
 ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
 2540.
- กานต์กับแก้ว. ดอกไม้ ปลูกผัก และกรีดยาง ทางที่เลือกแล้วของกวีหนุ่ม 'วิสุทธิ์ ขาวเนียม.'
มติชนสุดสัปดาห์ 1189 (พฤษภาคม 2546): 75.
- กานต์กับแก้ว. เทือก บรรทัด คนตรงเมืองตรง. **มติชนสุดสัปดาห์ 1168** (มกราคม 2546): 60.

- กีรติ ฐนะไชย. **ฉันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ : การสืบทอด การสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์กับสุนทรียภาพทางวรรณศิลป์**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- เกษสุดา สิทธิสันติกุล, บรรณาธิการ. **วิจัยชาวบ้าน...ในบริบทของความหลากหลายทาง วัฒนธรรมและชุมชนชายแดน**. เชียงใหม่: วนิตา เพรส, 2547.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. ปัญหาและอุปสรรคในการผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดน ภาคใต้. **รัฐราษฎร์** 15 (มกราคม 2516): 98.
- จำนง ใจเที่ยง. **การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. พุทธศาสนากับสังคมไทย. ใน **99 ปี พุทธทาสภิกขุ ศาสนากับฟิสิกส์ใหม่**. จุฬารัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์, 2548.
- เจตนา นาควัชระ. **บทบาทนักเขียนและสื่อมวลชนไทยในยุคไอ เอ็ม เอฟ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา, 2542.
- เจตนา นาควัชระ. อารมณ์, ความรู้สึก, ประสบการณ์ : มุมมองของมนุษยศาสตร์. **วารสาร สงขลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** 15 (พฤษภาคม-มิถุนายน, 2552): 367-368.
- ชนะ เสียงหลาย. การก่อเกิดและคำขอโทษ. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 694 (กันยายน 2548): 48 – 49.
- ชนะ เสียงหลาย. จดหมายจากห้วยยอด. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 703 (พฤศจิกายน 2548): 48.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. **ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. บุรณาการทางสังคมกับปัญหาความมั่นคงของรัฐ : ข้อสังเกตว่าด้วยกรณีสี่ จังหวัดภาคใต้, ประเทศไทย. ใน กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (บรรณาธิการ), **รอยร้าวใน สังคมไทย? บุรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ**, กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษาความ มั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์. ใน **สันติวิธี วิถีวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2539.
- ชัยสิริ สมุทวณิช, **วรรณกรรมการเมืองไทย รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโต และพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2544.

- ชาติรี เพ็ญศรี. **วาทกรรมการพัฒนาของรัฐไทย พ.ศ.2504-2539**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
พ.ศ.2543.
- ชำนาญ อิมสอาด. **ชีวิตและผลงานด้านวรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.
- ชูศักดิ์ สุกรนันท์. **การวิเคราะห์บทร้อยกรองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก และเยาวชน
จากวารสารใน ช่วงปี พ.ศ.2528 – 2530**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ
และความเป็นอื่น**. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2542.
- ญาณิสา คำภีระ. **วาทกรรมการพัฒนา : การสร้างกระแสไฟฟ้าในแหล่งท่องเที่ยว
จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา
ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2548.
- ณพล คงแก้วและคนอื่นๆ. **เทือก บรรทัด**. (เทปบันทึกภาพ), 2548.
- ณัฐกาญจน์ นาคนวน. **นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และ
ไพโรธินทร์ ขาวงาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์. **ความคิดเชิงทฤษฎีและผลงานวิจารณ์วรรณคดี**. ใน จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์
และพิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ) **พลังปัญญาทางมนุษยศาสตร์ : เจตนา นาควัชระ**.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์, **โลกทัศน์และพลังทางสุนทรีย์ในวรรณกรรมไทย (2520-2547)**.
**วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ 15 (มกราคม –
กุมภาพันธ์ 2552): 13.**
- เทือก บรรทัด. **กลางคลื่นกระแสนกาล**. กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2541.
- เทือก บรรทัด. **คนเลี้ยงดอกไม้**. **มติชนสุดสัปดาห์ 1261 (ตุลาคม 2547): 39.**
- เทือก บรรทัด. **ครูแก้ว**. **มติชนสุดสัปดาห์ 24 (ธันวาคม 2546): 29.**
- เทือก บรรทัด. **คลื่นทะเลใจ**. **มติชนสุดสัปดาห์ 1286 (เมษายน 2548): 97.**
- เทือก บรรทัด. **จากเจ้าพระยาถึงตากใบ**. **มติชนสุดสัปดาห์ 1265 (พฤศจิกายน 2547): 97.**
- เทือก บรรทัด. **แต่เธอ...มิยะ หะหว่า**. **เนชั่นสุดสัปดาห์ 692 (กันยายน 2548): 89.**

- เทือก บรรทัด. ตากใบกับเจ้าพระยา. **มติชนสุดสัปดาห์** 1270 (ธันวาคม 2547): 75.
- เทือก บรรทัด. ตากใบ : สายน้ำความอ่อนโยน. **มติชนสุดสัปดาห์** 1264 (พฤศจิกายน 2547): 29.
- เทือก บรรทัด. บาดแผลแผ่นดินใต้. **มติชนสุดสัปดาห์** 1299 (กรกฎาคม 2548): 62.
- เทือก บรรทัด. บึงพระจันทร์. กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2547.
- เทือก บรรทัด. เบิกจอบหนึ่งตะลุง : สภาไฟกาม. **มติชนสุดสัปดาห์** 1074 (มีนาคม 2544): 31.
- เทือก บรรทัด. เบิกม่านกันลิเก : หลังเสียงทนาย. **มติชนสุดสัปดาห์** 1098 (กันยายน 2544): 31.
- เทือก บรรทัด. ปักซี่ใต้ของท่านกับขของข้า. **มติชนสุดสัปดาห์** 1236 (เมษายน 2547): 97.
- เทือก บรรทัด. ปักซี่ใต้ : ความตายที่แตกต่าง. **มติชนสุดสัปดาห์** 1241 (มิถุนายน 2547): 25.
- เทือก บรรทัด. แผ่นดินกวี : สวน. **มติชนสุดสัปดาห์** 1272 (ธันวาคม 2547): 62.
- เทือก บรรทัด. เพราะน้ำรินไหลจึงใสเย็น. กรุงเทพฯ: ศิลปวรรณกรรม, 2544.
- เทือก บรรทัด. ยิ้มของความตายที่แตกต่าง : แต่เจริญ วัดอักษร. **มติชนสุดสัปดาห์** 1250 (สิงหาคม 2547): 43.
- เทือก บรรทัด. เรือกวี. **มติชนสุดสัปดาห์** 1255 (กันยายน 2547): 97.
- เทือก บรรทัด. เหนือความเป็นชาติขึ้นไป. **มติชนสุดสัปดาห์** 1308 (กันยายน 2548): 35.
- เทือก บรรทัด. หลังม่านลิเกฮูลู. **มติชนสุดสัปดาห์** 1222 (มกราคม 2547): 24.
- เทือก บรรทัด. หวานเมล็ดพันธุ์แค่น. **มติชนสุดสัปดาห์** 1101 (กันยายน 2548): 30.
- เทือก บรรทัดและฉวี ปันจันทร์. **ตัวตนกลางคลื่นกระแสน้ำ**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2547.
- ชเนศ เวศร์ภาดา. **ดินสอขอเขียน**. กรุงเทพฯ : ปาปรัส, ม.ป.ป.
- ธัญญา สังขพัฒน์. จากกวีนิพนธ์ 'อีสาน' สู่วาทกรรมอีสาน : การประกอบสร้างความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเกี่ยวกับภาคอีสาน. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** 29 (ฉบับพิเศษ, 2550): 287-312.
- ธัญญา สังขพัฒน์. **ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม**. ปทุมธานี: นาค, 2538.
- ธิดา สารยา. **อารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2539.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. **วิทยาวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา, 2514.
- นฤมล อินทรลักษณ์. **วิจัยลีลาในการเสนอภาพลักษณ์สังคมเมืองในกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ ขาวงาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- นวรรณ พันธุ์เมธา. **ไวยากรณ์ไทย**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2525.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.), 2539.

- นิวัติ เรืองพานิช. **นิเวศวิทยาทรัพยากรธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: รั้วเขียว, 2541.
- นิตาชล ศาสตรา. **แนวคิดและภาพสะท้อนทางสังคมจากร้อยกรองร่วมสมัยในนิตยสาร มติชนสุดสัปดาห์ช่วง พ.ศ.2531-2540**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- บุญส่ง สนใจ. **วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งกวีนิพนธ์ ของเสงี่ยม สวัสดิสาร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2540.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. **วิเคราะห์สวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2517.
- บุษกร พิษชาติตย์. **วันที่ศรีตรังหม่นเศร้า. เนชั่นสุดสัปดาห์ 694 (กันยายน 2548): 55.**
- เบญจพร เนียรนาทสกุล. **จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เหนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์และไพโรจน์ทร์ ชาวงาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ปรมาภรณ์ ลิ้มปิลเสถียร. **ร้อยกรองของเหนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์: วจนลีลากับความคิดของกวี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. **เล่าเรื่องเมืองใต้ : ภาษา วรรณกรรม ความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์, 2550.
- ประมวล มณีโรจน์. **กองทุนกลางฤดูฝน. เนชั่นสุดสัปดาห์ 711 (มกราคม 2549): 45.**
- ประมวล มณีโรจน์. **การจากไปของคนตรงเมืองตรัง. เนชั่นสุดสัปดาห์ 693 (กันยายน 2548): 67.**
- ประเวศ วะสี. **การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ภูมิปัญญาชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว, 2534.
- ประสาท มีแต่้ม. **สู้อย่างมาทำเหลี่ยม : ดีแม่ ‘ค่าโง่’ ด้านพลังงานไฟฟ้าและท่อก๊าซไทย – พม่า – มาเลเซีย**. สงขลา: โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้, 2545.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- เปลื้อง คงแก้ว. **คนอาบน้ำให้ต้นไม้**. ตรัง: เอ็นจีโอใต้, 2551.
- ปิยะนาค บุญนาค. **นโยบายการปกครองรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2475-2516)**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

- พรพิมล พิมสวัสดิ์. **สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรอง ของไพโรจน์ ชาวงาม.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม, 2542.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. **การละเล่นพื้นบ้าน : บทประมวลเพื่อเสนอภาพรวม. ใน ที่ทรงศร
 วัฒนธรรม.** สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.
- พระฟอง อภิวัฒน์ (สวัสดิ์). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “จิตว่าง” ของท่าน
 พุทธทาส.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพระพุทธรักษา บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2535.
- พระมหาพิรพงษ์ ปญญาโก (จำปาโต). **วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ :
 ศึกษาเฉพาะกรณีกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ (ประเทศไทย).** วิทยานิพนธ์ปริญญา
 โท สาขาพระพุทธรักษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2546.
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ).** พิมพ์ครั้งที่ 3.
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. **วรรณกรรมการเมือง.** กรุงเทพฯ: กราฟฟิคอาร์ต, 2522.
- พิกุล ทองภู. **แนวคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในร้อยกรองไทยร่วมสมัย ระหว่างปี พ.ศ.2535
 ถึง พ.ศ.2540.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.
- พุทธทาสภิกขุ. **แก่นพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2548.
- พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549.
- พุทธทาสภิกขุ. **ตัวกู – ของกู.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2537.
- พุทธทาสภิกขุ. **นิพพานในชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- พุทธทาสภิกขุ. **บางแง่มุมของศาสนาในทัศนะพุทธทาส.** เชียงใหม่: กลุ่มพุทธทาสศึกษา,
 2543.
- พุทธทาสภิกขุ. **พุทธทาส – พจนาน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุพนิมิต, 2550.
- พุทธทาสภิกขุ. **ฟ้าสว่างทางธรรมโฆษณ์.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2547.
- พุทธทาสภิกขุ. **ภาพปริศนาธรรมเห็นจากสวนโมกข์.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549.
- พุทธทาสภิกขุ. **สุญญตาปริทรรศน์ เล่ม 2.** สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2519.
- พุทธทาสภิกขุ. **เหนือกรรมคือเหนือโลก.** กรุงเทพฯ: คุรุสภา, 2518.
- เพ็ญพักตร์ สูงสุมาลัย. **การวิเคราะห์บทร้อยกรองของไพโรจน์ ชาวงาม.** วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

- ไพฑูรย์ สิงห์เข้ม. การวิเคราะห์บทร้อยกรองของ จินตนา ปิ่นเฉลียว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534.
- ภาววรรณ หมอกญา. การเข้าถึงวรรณคดี. ใน ชัตสุณี สินธุสิงห์, บรรณาธิการ. **วรรณคดีทัศนศึกษา**,
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2528.
- ภิญโญ กองทอง. **วรรณทองของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ.2500-2519**. กรุงเทพฯ:
ฝ่ายวรรณกรรม คณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย, 2544.
- มาโนช ดินลานสกุล. **วรรณทัศน์**. สงขลา: ภารกิจเอกสารและตำรา กลุ่มงานบริการ
การศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547.
- ไมตรี วิเศษศาสน์. จดหมายเรื่อง ขอให้มีการระงับคำสั่งย้ายด่วน และตั้งคณะกรรมการสอบสวน.
ใน **ประมวลเอกสารและเหตุการณ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับครูของ
ประชาชน กรณี...อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว ถูกคำสั่งย้ายอภัยเมื่อวันที่
4 สิงหาคม 2541**. ตีพิมพ์: กลุ่มพันธมิตร 12 องค์กรและประชาชนผู้รักความเป็นธรรม,
2541. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- ยุรฉัตร บุญสนิท. วรรณกรรมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ. **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** 37
(ตุลาคม 2533): 41.
- ยุพร แสงทักษิณ. **วรรณคดีการเมืองเรื่องสามกรุง**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2538.
- ร้อยดาว. คลื่นรักของแม่ไม่เคยหลับ. **เนชั่นสุดสัปดาห์** 691 (สิงหาคม 2548): 59.
- ราตรี ภาวรา. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: อักษรพิพัฒน์, 2543.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค
พับลิเคชัน, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน,
2545.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. บทบาททางการเมือง สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เท่าที่มีผลกระทบต่อ
ต่อกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย. ใน อรรถภาคย์ เล้าจินตนาศรี, บรรณาธิการ. **กวีนิพนธ์
ไทยร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรณิพนธ์**, กรุงเทพฯ: ศยาม, 2544.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. **ศาสตร์และศิลป์แห่งวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2544.
- วนิดา จิตต์หมั่น. **ชีวิตกับสภาพแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2529.

- วริศรา อนันตโท. กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- วิชัย ตันศิริ. โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิด และบทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- วิทยากร เชียงกุล. อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2545.
- วิทยา อารมณ์และเกศสุตา สิทธิสันติกุล, บรรณาธิการ. **ฟื้นฟูภูมิปัญญาปักษ์ใต้ผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค, 2547.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วิภา กงกะนันทน์. **วรรณคดีศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2533.
- วิสา คัญทัพ. สิบสี่ตุลา. ใน **รวมบทร้อยกรองยุคเราจะผ่าข้ามไป**. กรุงเทพฯ: พีราบ, 2532.
- วีรวัฒน์ อินทรพร. **สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย : การสืบทอดและการสร้างสรรค์วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 24 (ธันวาคม 2550): 343-370.**
- ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพและยุทธนันท์ ขวัญทองยิ้ม, บรรณาธิการ. **สถานภาพและทิศทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทยภาคใต้**. สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2543.
- ศศิธร ลีมอภิบาล. **การศึกษาเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ของพจนานันท์สันติกับกวีนิพนธ์ไฮกุของญี่ปุ่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ศุภรา จันทร์ขีดฟ้า. **ข่ายใยแห่งแรงต้าน**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2545.
- สกาวรัตน์ หาญกาญจนสุวัฒน์. **วรรณกรรมของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ : กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการตีความ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สนิท ตั้งทวี. **วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2527.
- สมเจตน์ อัมพรพรต. **ปัญหาสังคมชนบทภาคใต้ที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ซึ่งพิมพ์ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2533**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2535.

สวนโมกขพลารามและคณะธรรมทาน. **เที่ยวสวนโมกข์ให้ถึงธรรม เที่ยวถึงธรรมที่สวนโมกข์.**

สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลารามและคณะธรรมทาน, 2549.

สวัสดิ์ โนนสูง. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2516.

สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. **สุนทรพจน์ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในโอกาสครบรอบ 10 ปี สมาองค์การนายจ้างผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมไทย วันที่ 28 เมษายน 2548. ใน ประมวลสุนทรพจน์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2544-2548.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2548.

สำนักทำเทียบนายกรัฐมนตรี. **สุนทรพจน์ในพิธีเปิดประชุมปฐมนิเทศงานพัฒนาการ ท้องถิ่น 24 ตุลาคม 2503. ใน ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในระยะ 3 ปีแรกของการบริหารของคณะรัฐมนตรี 10 กุมภาพันธ์ 2502-9 กุมภาพันธ์ 2505.** พระนคร: สำนักทำเทียบนายกรัฐมนตรี, 2505.

สำนักพจนานุกรมมติชน. **พจนานุกรมฉบับมติชน.** กรุงเทพฯ: มติชน, 2547.

สิทธา พิณีภูวดลและคนอื่นๆ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.

สิระพล อักษรพันธ์. **เดอะ ลาส โปเอทรี (The last poetry) ที่ระลึกในวาระมรณกรรม ของเทือก บรรทัด – กวี 10-12 กันยายน 2548. (เทปบันทึกเสียง) 10-12 กันยายน 2548.**

สิริवंท กิ่งละมุน. **การสะท้อนอุดมการณ์ผ่านการเล่าเรื่องในข่าวกรณีความขัดแย้ง โรงไฟฟ้าบ่อนอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.**

สิริอาภา ขำเลิศ. **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของชิต บุรทัต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.**

สีบ นาคะเสถียร. **หนึ่งชีวิตให้กับการแกะรอยกวางผา. ใน สุดารรา สุจฉายา, นพรัตน์ นาคเสถียร และ ดวงดาว สุวรรณรังสี, บรรณาธิการ. ตะโกนก้องจากพงไพร รวมผลงานและความคิด ของสีบ นาคะเสถียร** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสีบ นาคะเสถียร, 2549.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. **ดอกบัวในป่าหิน : การสื่อพุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 18 (ธันวาคม 2544): 5-30.**

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. **พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. **หวังสร้างศิลป์นฤมิตเพริศแพรว : การสืบทอดชนบทกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สุชาติ บรรจงการและเยาวนิต กิตติธรรกุล. พลวัตของชุมชนและการอนุรักษ์ห้วยท่าเล กรณีศึกษา ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. **วารสารสงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 8** (พฤษภาคม – สิงหาคม 2545): 151-152.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. **สิงห์สนามหลวงสนทนา. เนชั่นสุดสัปดาห์ 696** (ตุลาคม 2548): 48.
- สุนทรีย์ สังข์อยู่. **การวิเคราะห์ลักษณะเสียดสีในร้อยกรองไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2533.
- สุนทรรัตน์ คงแก้ว. **สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2553**.
- สุมาลี วีระวงศ์และเจตนา นาควัชระ. บทที่ 6 สรุป. ใน **อรรถภาคย์ เล่าจินตนาศรี, บรรณาธิการ. กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย บทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์**. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2544.
- สุรียา เบ็ญโสภา. **แนวคิดสันตวิธีในเรื่อง พระเจ้าช้างเผือก ของปรีดี พนมยงค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. **เงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน ชุดศึกษาวิจัยพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย สี่จังหวัดภาคใต้ กับปัญหาสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ทรนง ณ ธรณี ราลีกรวีกรรมวีรชน เจริญ วัตอักษร. **ปาจารย์สาร 3** (ธันวาคม 2548): 45.
- สุวรรณ สตาอานันท์. **ปรัชญาพุทธทาสกับมหายานธรรม**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- สุนัย ภรณ์วัลย์. **แกะรอยทักษิณมิดส์กับความจำเป็นของทางเลือกที่สาม**. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2547.
- เสน่ห์ วงษ์กำแหง. **จากเครือข่ายนักเขียนพื้นผ้งอันดามัน รุกถึง... เทือก บรรทัด. เนชั่นสุดสัปดาห์ 696** (ตุลาคม 2548): 48.

- หทัยสิริ เจาวัฒนา. กระบวนการสื่อสารในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการ
ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยา
 ภาควิชาวาทยวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- อรชร ตราชู. **คุณค่าทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ร้อยกรองของอังคาร กัลยาณพงศ์.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537.
- อรุณ เวชสุวรรณ. **วิวาทะระหว่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชกับท่านพุทธทาสภิกขุ.** กรุงเทพฯ:
 แพร่พิทยา, 2527.
- อุทัยวรรณ จงจิตร. **เศรษฐศาสตร์ทั่วไป.** กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏ
 สวนดุสิต, 2540.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาทักษิณ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2544.
- เฮอ์น ลาฟคาดีโอ. **วรรณคดีกับชีวิตและการเมือง.** แปลโดย ธนิต อยู่โพธิ์. กรุงเทพฯ:
 กรมศิลปากร, 2518.

ภาษาอังกฤษ

- Bath, Jonathan. From 'red' to 'green.' In Coupe, Laurence eds. **The green studies
 reader from romanticism to ecocriticism.** New York: Routledge, 2002.
- Blake, William, Nature as Imagination. in Andrew Bennett and Nicholas Royle, eds.
An introduction to literature, criticism and theory, Great Britain:
 Pearson Longman, 2004.
- Chongsatitvatana, Suchitra. **The green world of Angkhan Kalayanaphong : A vision
 on nature and environment.** in Manas Chitkasem ed. **Thai Literary traditions,**
 Bangkok: The Chulalongkorn University Printing House, 1995.
- Glottfelty, Cheryl and Fromm, Harold. **The Ecocriticism Reader: Landmarks in
 Literary Ecology.** Athens: University of Georgia, 1996.
- Lucas F.L. **The decline and the fall of the romantic ideal.** New York: Cambridge
 University Press, 1936.

- Rohrberger, Mary, Samuel H. Woods, Jr. and Bernard F. Dukore. **An Introduction to literature**. New York: Random House, 1968.
- Rueckert, William. Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism. **Iowa Review** 9.1 (Winter 1978): 71-81.
- Scott Slovic. Ecocriticism: Containing multitudes, Practising Doctrine. In **The green studies reader : from Romanticism to Ecocriticism**. London: Routledge, 2000.
- Stedman, C. Edmund. **The nature and elements of poetry**. New York: Russell & Russell, 1970.
- Wchmeier, Sally, ed. **Oxford Advanced Learner's Dictionary**. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2000.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทองและคณะ. **รู้ทันภาษา รู้ทันการเมือง**. กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน, 2547.
- ทีปกร. **ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน**. กรุงเทพฯ : ต้นมะขาม, 2521.
- ธเนศ เวศร์ภาดา, บรรณาธิการ. **ภาษาส่องสังคม วรรณคดีส่องชีวิต**. กรุงเทพฯ: แชนพอร์
พรีนติ้ง, 2549.
- นศินี วิฑูรธีรศานต์. **วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน**. กรุงเทพฯ: สยามวรรณกรรม, 2519.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. **แฉวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรีนติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2539.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. **ปรากฏการณ์แห่งกวี**. กรุงเทพฯ: คมบาง, 2530.
- รีนฤทัย สัจจพันธ์. **สี่สรรพวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี่, 2540.
- รีนฤทัย สัจจพันธ์. **สุนทรียรสแห่งวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: ณ เพชร, 2549.
- รีนฤทัย สัจจพันธ์. **สุนทรียภาพแห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ: ณ เพชร, 2549.
- ศรีอินทรายุทธ. **ศิลปะการแห่งกายภาพกลอน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ทะเลหญ้า, 2534.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. **นักเขียนหนุ่ม ความบันดลใจอันหลากหลาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
ไรเตอร์, 2537.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. **เส้นทางนักประพันธ์**. กรุงเทพฯ: สามัญชน, 2536.
- อนุমানราชชน, พระยา. **การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2531.

ภาษาอังกฤษ

Batchelor M. and Brown K., eds. **Buddhism and ecology**. India: Motilal Banarsidass,
1994.

Garrard G. **Ecocriticism**. New York: Routledge, 2004.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.2542**“คำมาทะเล”**

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1006 วันที่ 30 พฤศจิกายน 2542 หน้า 65)

เถื่อทะเล

เร่ขาย

ให้เขา

ซ้ำเรา

เอาไป

ไม่ว่า

ขอเพียง

ให้ได้

เงินมา

เริงรำ

คำมา

ทะเลไทย

พ.ศ.2543**“แต่...ฉลาด วรฉัตร”**

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 1053 วันที่ 23 ตุลาคม 2543 หน้า 38)

เคยบังคับให้สืบ นาคะเสถียร

ต้องตาย หมายถึงปลุกให้เปลี่ยนแปลง

ต้องเสียแข่งเสียดา...จึงกล้ายื่น

ต้องยกชูบูชาคราสันใจ

ยามนี้ฉลาด วรฉัตร

ประกาศตนถือธรรมตามสิทธิ์

ยามนี้ฉลาด วรฉัตร

พรั่งนี้ฉลาด อาจต้องตาย

หรือเรากันกับคำมืดดำเปื้อน

หรือเราหลงอำนาจเงินตรา

ยามนี้มีมืดดำทะมึน

โลกมีเห็นแสงใสในมานมิต

ต้องยอม เป็นเทียนละลายแห่ง

คือบทเรียนแสนแพงผองเพื่อนไทย

ต้องตายสืบเกิดหมื่นกันอีกใหม่

ยามนี้อยู่...จึงไม่คิด

ยื่นหยดกล้าหาญทำตนผิด

สละแม้ชีวิตจะวอดวาย

เรียกร่องธรรมรัฐจนป่วยไข้

ยังเจ็บเหงาโหยหายเป็นป่าช้า

จนลืมนลิ้นลิ้นตะวันอันเจิดจ้า

จึงมีรู้คุณค่าของชีวิต

ผู้หยัดยื่นหาญกล้าถูกฟ้าปิด

กว่าอาทิตย์เบิกฟ้าเบิกดาววัน

พ.ศ.2544**“เบิกจ้อหนังสือ : สภาไฟกาม”**

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1074 วันที่ 19 มีนาคม 2544 หน้า 31)

ดาตเร็กเบิกฟ้าเบิกดาวัน
 เบิกจ้อภิกขารการณโลกจุง
 เห็นสอวคนตังเมืองคนดี
 หนึ่งหลับตาก่อไฟสวาททราม
 เห็นคนดีธรรมดาประชาราษฎร์
 เด็กหญิงเป็นเหยื่อเป็นเชื้อไฟ
 เห็นสภาสูงส่งผู้ทรงเกียรติ
 เห็นนุฎภิกขะแห่งปัญญา
 เห็นเด็กหญิงดอกไม้ถูกขยี้
 เห็นมือโอบอุ้มคนระยำ

เบิกจ้อกันปัญญาสภาสูง
 เบิกปกป้องเพื่อนฝูงฝึกไฟกาม
 ปรงจิตโลกก็ย้เต็มหมยาม
 เผาไหม้ลูกลามเด็กหญิงไทย
 ป่าวเสียงประกาศว่าเห็นใหม่
 ผู้หลักผู้ใหญ่เป็นไฟร้อน
 ต่ำเตี้ยเรี่ยเรียดเพียงใบหญ้า
 มีดบอดดวงตาไม่เห็นธรรม
 เห็นมืออปรีย์ขยี้ขย้า
 ไยมือถือธรรมไม่รวมขง

“เบิกม่านกั้นโลก : หลังเสียดาย”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1098 วันที่ 3 กันยายน 2544 หน้า 31)

ดาตเร็กเบิกฟ้าเบิกดาวัน
 หลังเสียดายได้แปดตุลาการ
 เห็นพ่อแม่ว้าวตาของแม่ยก
 แจ้วจ้อจ้อแก้วประเทศไทย
 จ้อแจ้วแจ้วดั่งฟังได้ว่า
 ขอยืนยันสัญญาประชาชาติ
 เห็นแม่ยกฝ่ายซ้ายรุมรายล้อม
 หมายให้แม่ว้าทำสงครามกับความจน
 เห็นคณะชวยตะลุมรุ่งฟ้าตรัง
 เที่ยวตีรวนกวานโลกเห็นพันดู
 เห็นบ่อนอกหินกรูดนั่งตุตตร้อน
 เห็นท้อก้าซเจ้าเล่ห์มาเลย์-ไทย

เบิกม่านกั้นโลกเห็บขาน
 ทายว่า-ทุกเภทพาลผ่านภัย
 ยี่มร้าทุกหน้าปกเป็นขาวใหญ่
 หลีกซ่อนซุกแล้วสุกใสในคดี
 ไม่มีแล้วเวลาทำบัดสี
 ลิเกโรงนี้ไม่หลอกคน
 แยกกันหอมแก้มแม่วไม่แห้วหน
 โดยมีประชาชนเป็นคนดู
 ไม่มีโรงให้เล่นหนังหนังหดหู
 เห็นแล้วอดสูสละอายุใจ
 กับโครงการไฟฟอนหลอนหลอมใหม่
 เชิญพิสูจน์หัวใจกับวาจา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“เบิกม่านกันลิเก : คำนับหมยอย่าง”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1099 วันที่ 10 กันยายน 2544 หน้า 26)

ดาตเริกเบิกฟ้าเบิกดาววัน
ตอนคำนับหมยอย่างเป็นทางการ
เห็นเจ้าสัวโรงเตี๊ยมโตทับเที่ยง
ใครคือหมูเซนไหว้เงินตรา
ใครคือหมูอยู่ในอวยรอรอด้วยแก้ว
คนตาแจ้งเห็นแจ้งความเปล่าเปลือ้ง
เห็นแก้วคำนับรับหมยอย่าง
ลืมเรื่องราวราวรานที่ผ่านมา
เห็นหนังสือชวนป่วยไขโรคพ่ายแพ้
เทศกาลกินหมูต้องกินใจ

เบิกม่านกันลิเกเร่รับชาน
เพื่อลบรอยราวราน...ที่ผ่านมา
จัดโต๊ะตั้งเขียง...ก็รู้ว่า
ใครคือหมูหมดค่าทางการเมือง
ความจริงชัดแจ้วตลอดเรื่อง
โลกของนักการเมืองกับพ่อค้า
กินปลางชมพลงหวัรอร่า
หรือยืมดาบตบหน้า...ใครบางคน
ยังไม่มียาแก้เลศเล่ห์
ไม่อยากแลลิเก...จำต้องดู

“เบิกม่านกันลิเก : หว่านเมล็ดพันธุ์แก่น”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1101 วันที่ 24 กันยายน 2544 หน้า 30)

ดาตเริกเบิกฟ้าเบิกดาววัน
ตอนแก่นคืบขีบแก่นฟุ้งเข้าชน
เห็นแก่นคืบดับชีพบินชนตึก
แก่นที่ตึกเวสต์เทรตอ้อมชู
เห็นลุงแซมแก็กซิมจิมหัวคิด
ไอ้ก้อการะขี้ขลาดลอบลอบคม
เห็นพระเอกลิเกเหี้ยออร์ชบุช
ร้อนทั้งที่ไม่มีไฟลามไหม้แดน
เห็นคนดูลิเกแห่กลอนตัน
เข้าซังแก่นมาบ่มมาชมเซย
เห็นทุนครอบโลกในตึกถล่ม
เห็นนักบุญทุนนิยมย้ายไทย

เบิกม่านกันลิเกแห่กลอนตัน
หว่านเมล็ดแก่นชั้นให้คนดู
เพื่อปลดปล่อยแก่นลึกที่มีอยู่
นักล่าหมาหมูทุนนิยม
งุ่นง่านหงุดหงิดประกาศกรรม
ต้องหลายถล่มให้สมแก่น
ร้อนตัวร้อนตุตร่วมแผน
ไม่ปลุก-บ่มชมแก่นกันมาเลย
ร้อนตัวร้อนตนขึ้นเฉยเฉย
งามงอกดอกเอ๋ยเจ้าแก่นใจ
เห็นแก่นชั้นขาวคมประกายใส
ยังมีเห็นจิตใจไปพันแก่น

พ.ศ. 2546

“เพลงยาวถึงเทวดา”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 1170 วันที่ 7 -13 มีนาคม 2546 หน้า 29)

ถึงท่านท้าวเทวดาผู้โด่งดัง
 ข้าน้อยรู้น้อยมิพลอยรู้
 โทมจากรากชีวิตจิตชีวา
 รักคนรักแม่มนเหมือนรักแม่
 จึงยื่นมือถือรักไปตอบแทน
 รักคนรักบ้านกรุดบ้านปอนอก
 ใจมีอาจอยู่เย็น เป็นส่วนเกิน
 รักจะนะเพราะเห็นเป็นกะน้อย
 ใจที่มีใจไม่จิตจาง
 จบเพลงยาวก้าว่างคนรู้น้อย
 ขอหยัดอยู่กับรู้แจ้งแห่งไฟฝัน

เสียงเพลงยาวมาตัดขาดสังวาสหวัง
 ที่ยกตนขึ้นตั้งนั่งบูชา
 รู้ที่เห็นเป็นอยู่ด้วยรู้ค่า
 จึงมิกล้าถอนรากไปจากแดน
 มีอาจหนึ่งเย็นแลแม่โสกแสน
 มีไซ่แกนแก่นร้ายมิไซ่เงิน
 ต้านไฟฟ้าหลอนหลอก, นำสรรเสริญ
 จึงเลือกข้างทางเดินเข้าร่วมทาง
 สู้หมาป่ามิถอยสั๊กก้าว่าง
 จึงนำเท้าก้าว่างร่วมหยัดเย็น
 ที่ไม่พลอยฟุ้งพาฟากฟ้าอื่น
 ไม่รวมเย็นหลอนเล่นกับเทวดา

“ครูแก้ว”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1219 วันที่ 26 ธันวาคม 2546 – 1 มกราคม 2547 หน้า 29)

ครูแก้ว รอบรู้ ลูกครูเจริญ
 เพื่อเจริญ? เดินหน้าไม่ถำรอ
 เจริญต่อท่อก๊าซไทย-มาเลย์
 ว่าท่อก๊าซจะสาดแสงศิวิไลซ์
 เธอจะอยู่อย่างไทยไม่เอาท่อ
 เธอจะอยู่แบบใหม่ให้ท่อขมา
 สิ้นเสียงเห่าข่าลึลาคู
 ว่าท่อขไหลเงินมา-หรือมาเอา
 เราจะอยู่อย่างไทยไม่เอาท่อ
 เราจะอยู่เย็นหยัดรัฐพาล
 ครูแก้วก็ยิงเสียงตอบกระทุ่ถาม
 ว่าไม่นอนสอนไม่ได้ ต้องไม้เคาะ

ครูแก้วจึงก้าวเดินเจริญต่อ
 ยอมแม่ถูกขี่คอ...ก็จะไป
 ครูแก้วไม่โมเมเห่สมัย
 นำไทยรุ่งจรสพัฒนา
 เธอจะอยู่อย่างพ่อไม่ก้าวหน้า
 ท่อขจะไหลเงินตรา-มาให้เรา
 เสียงเด็กชายใครรู้ลูกครูเก่า
 ผืนแผ่นดินถิ่นเราทำโรงงาน
 เราจะอยู่อย่างพ่อแม่พื้นบ้าน
 มั่นอยู่ในหลักการรงค์ฮัลละห์
 แล้วใส่ความเด็กชาย-ไ้แบเบาะ
 เสียงเผาะเผาะบนกบาลแตกรานร้า

พ.ศ.2547**“หลังม่านลิเกฮูลู”**

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1222 วันที่ 16 – 22 มกราคม 2547 หน้า 24)

เปิดม่านกันลิเกฮูลู
ดูเพลงตาบ-เพลงกริช ปลิดวิญญูณ
เห็นมือถือขวานการข่มขู่
เพียงเพื่อสำแดงศักดิ์ดาตาว
เหมือนมือถือธรรมเหมือนกำตาด
ได้แต่รำทำท่ากระที่บดิน
เห็นพระเอกลิเกเครื่องแจ๊
ว่า-ฟูโลไม่มีแล้วให้เหลือดู
เห็นมือถือดาบอาบเลือดแพะ
เห็นมือถือศักดิ์ยศใหญ่โต
เห็นมือถือกริชปลิดชีพดับ
เพลงตาบ-เพลงกริชปลิดวิญญูณ

ตอนตำนานนักสู้คู่ประหาร
สะท้อนแดนด้ามขวานรานร้า
จามเฉียงประตูให้เป็นข่าว
สร้างนิยายน้ำเน่าไว้หากิน
พูดปล่ามงามดวงาศิลป์
เหมือนนระทุ่มวารินให้ปลารู้
ลีลาปราแปร่งไม่เพราะหู
ที่เหลือคือลูกบูไม่ถึงโล
บรรจงแกะแท่นบูชาอ้อไอ้
ปรบมือไชโยไชว์ผลงาน
ยื่นมือแค้นคืบมาขบขาน
เปิดม่านบูชาการฆ่าฟัน

“ปักษีใต้ของท่าน กับ ของข้าฯ”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1234 วันที่ 9 – 15 เมษายน 2547 หน้า 97)

ท่านมีปักษีใต้เป็นของท่าน
เป็นปักษีใต้โครงการมารยา
ข้าฯ มีปักษีใต้เป็นของข้าฯ
เป็นปูปลาป่าผักผักแพง
ปักษีใต้ของท่านเป็นการเมือง
ร้อยเล่ห์เพทุบายไหม้ลาม
ปักษีใต้ของข้าฯ เป็นธรรมชาติ
น้ำฟ้าป่าเขาเป่าเสมณต์
ท่านมีปักษีใต้ไว้แบ่งแยก
ให้คนหนึ่งเป็นไทยรักไทย
ข้าฯมีปักษีใต้เป็นหนึ่งเดียว
พุทธ คริสต์ อิสลาม เนื้อนมนัน
ปักษีใต้ของท่าน กับ ของข้าฯ
ปักษีใต้ใครเร่งกลองประลองยุทธ์

ในฐานะเป็นรัฐบาลของข้าฯ
เป็นปัญหาสารพัดขัดแย้ง
ในฐานะอยู่มาเป็นหลักแหล่ง
เป็นหม้อข้าวหม้อแกงแหล่งเขตคาม
ร้อยวันพันเรื่องหมิ่นสนาม
เผารูปเผานามความเป็นคน
สดสวยสะอาดไม่สับสน
ซุบซิปผู้คนทั้งกายใจ
ให้คนหนึ่งเป็นแขกคิดการใหญ่
แบ่งแยกจิตใจให้เกลียดกัน
ร่วมดินแดนแน่นเหนียวเกี่ยวร้อยพัน
เป็นหนึ่งในเราเผ่าพันธุ์มวลมนุษย์
ปักษีใต้ใครให้ค่าเธอสูงสุด
สร้างสมมุดีก่อการร้ายให้เธอเป็น

“ปักชำได้ : ความคิดของท่าน กับ ของข้าฯ”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1236 วันที่ 23-29 เมษายน 2547 หน้า 97)

ความคิดของท่านเป็นของท่าน
 ยืนอยู่ในอึดตาของตัวตน
 ความคิดของข้าฯเป็นของข้าฯ
 เป็นหมอกเมฆแตกตน-เป็นฝนราย
 ความคิดของท่านเป็นกำแพง
 ชิงท่านไว้ตั้งเป็นชนไพร่แลก
 ความคิดของข้าฯเป็นใบไม้
 ข้าฯกับมันสิ้นไหวในลมแรง
 ความคิดของท่านเป็นเงินทอง
 ให้การค้าเสรี-มีมิตคม
 ความคิดของข้าฯเป็นชีวิต
 ร่วมกายใจในวิถีแห่งพี่น้อง
 ความคิดของท่าน กับของข้าฯ
 ความคิดใครชี้ชมเธอจมมิต

หยิ่งรากโบราณการยืนต้น
 ผลดอกออกผลเป็นต้นไม้
 ยืนอยู่ในอนัตตาเวียนว่าย
 เป็นลำธารรินสาย-กลายเป็นเมฆ
 ชิงความเปลี่ยนแปลงจิตสร้างเสก
 ด้วยอำนาจองค์เอกแห่งกำแพง
 เริงระบ่ำไร่ใบไหวแกว่ง
 ข้าฯกับมันเปลี่ยนแปลงตามแรงลม
 ถือกำไรมากองแข่งข่ม
 เชือดเฉือนลมหายใจไปเป็นทอง
 อยู่กับการผลิตด้วยมือสอง
 เดินไปตามครรลองของชีวิต
 ความคิดใครล้ำค่าแต่มีตาจิต
 ใครลิขิตก่อการร้ายให้เธอเป็น

“บุตรของปักชำได้”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1238 วันที่ 7 - 13 พฤษภาคม 2547 หน้า 97)

ท่านมีบุตรปักชำได้เป็นของท่าน
 เป็นสายน้ำชุ่มใน-นอกเสดดา
 ข้าฯมีบุตรปักชำได้เป็นของข้าฯ
 ของเธอผู้กำเนิดเกิดกายใจ
 บุตรปักชำได้ของท่านเป็นก้านต้น
 เติบโตอยู่บนต้นปรนเปรอ
 บุตรปักชำได้ของข้าฯเป็นท้องถิ่น
 เป็นต้นกล้าที่พายุมีอาจารย์
 ท่านมีบุตรปักชำได้เป็นถูกผิด
 ที่ว่านอนสอนง่ายได้สตั้งค์
 ข้าฯมีบุตรปักชำได้เป็นชายหญิง
 ที่ตั้งตามครรลองผุดผ่องเพ็ญ
 บุตรปักชำได้ของท่าน กับ ของข้าฯ
 เป็นฝีมือบุตรใครใจมีดดำ

เป็นหยดน้ำของลำธารการเช่นฆ่า
 พร้อมไหลบ่าชุ่มชื้นทันท่วมไทย
 เป็นหยาดน้ำในดวงตาสุกใส
 เป็นน้ำเนื้อเยื่อโยจากใจเธอ
 หยิ่งรากสากลบนเข็มเห่อ
 ตีมีดตำล้าเลอกกิเลสมาร
 เติบโตจากแผ่นดินไถหวาน
 แต่อ่อนหวานกับพระเจ้าทุกคราวครั้ง
 ถือต้นแบบชีวิตเป็นฝรั่ง
 ที่ฝ่าฝืนก็ถูกฝัง...เผาทั้งเป็น
 ที่ร้ายยิ่งก็ไม่พาไปฆ่าเช่น
 ถือว่าเป็นแบบอย่างหนทางธรรม
 บุตรของเธอถูกฆ่าบ้าร่ำห้า
 เทียวก่อกรรมก่อการณเฝ้าบ้านเธอ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ในวิหารความตาย”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1239 วันที่ 14 -20 พฤษภาคม 2547 หน้า 74)

ในวิหารความเจ็บอันศักดิ์สิทธิ์
ดวงตาความตายของบุตรปักษีได้เบิกกว้าง
แลเห็นการแลเห็นที่แท้ ครั้งแรก ครั้งเดียว
ด้วยดวงตาของความตาย

ในวิหารความเจ็บอันสมบูรณ์
เสียงความตายของบุตรปักษีได้ พู่ว่า
พระเจ้า! โปรดบอกข้าฯ
ความรักของมารดาของโมฮัมหมัด
ที่นางมีต่อบุตรของเธอ
มีน้อยกว่าความรักของพระนางสิริมหายา
ที่มีต่อเจ้าชายสิทธารถตะ กระนั้นหรือ?

ท่านเชื่อไหมว่า
อากาศจะเก็บรักษาความตายของข้าฯ
ให้ลมหายใจหลุมศพของข้าฯ
ท่านเชื่อไหม
พวกข้าฯ ยังไม่ตาย

“ปักษีได้ : ความตายที่แตกต่าง”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1241 วันที่ 28 พฤษภาคม – 3 มิถุนายน 2547 หน้า 25)

เพราะท่านมีท่านเป็นคนเดียว	ความตายจึงแยกเขี้ยวข่มขั้วญ
เพราะท่านมีตัวตนไร้ชีวิต	ใจจึงหวั่นวาบหวามกลัวความตาย
เพราะข้าฯ มีข้าฯ เป็นสองคน	คนหนึ่งตื่นนอนสู้นขวานขวาย
อีกคนหนึ่งอยู่ในร่างกาย	เป็นอยู่มีตายตลอดกาล
เพราะท่านมีความตายไว้ดับสูญ	จึงอาดูรอาลัยในตัวท่าน
หวาดกลัวว่าตัวตนจะแหลกลาญ	ไม่อยากเป็นเจ้าถ่านธุลีดิน
เพราะข้าฯ มีความตายที่ไม่ตาย	อยู่ในร่างเรือนกายมีรูสึ้น
กายเนื้อดังเสื้อของชีวิต	แม้ถูกสับเป็นชิ้นมีสึ้นใจ
ชัยชนะของท่านคือการฆ่า	บุตรของมารดาจึงตักษ์ย
กายเนื้อเสื้อผ้าจึงคลาไคล	พลีชีพเกิดใหม่ในศรัทธา
ชัยชนะของข้าฯ คือฟ้าใหม่	สวยงามสดใสในโลกหน้า
โลกนี้เฝ้ามัวโจดชั่วช้า	กายเนื้อเสื้อผ้าจึงกล้าตาย
ในสงครามโลกนี้กับโลกหน้า	โลกไหนควรค่าศรัทธาหมาย
โลกไหนหลอมหลอ่ก่การร้าย	เธอปักษีได้ต้องเลือกทางสร้างโลกเธอ

“ในรอยทาง”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1251 วันที่ 6-12 สิงหาคม 2547 หน้า 89)

ทรายนุ่มเนียนเท้าเข้าหนึ่ง	เดินทางไปถึง
แดนดินถิ่นตัวเข้าใจ	
ก้าวย่างทางนอกทางใน	ย่างย่ำรำไป
บนความว่างเปล่าเบาสบาย	
บนทางไร้ร่างย่างกราย	ไร้รอยระบาย
โดยเท้าก้าวย่างทุกเทิน	
แผ่นทรายชายหาดงามเกิน	กล่าวคำเชื่อเชิญ
กายใจไปสู่เสรี	
ทรายนุ่มเนียนเท้าเข้านี้	ประทับชีวี
สงบสะอาดวาดวาง	
ทรายนุ่มเนียนเท้าก้าวย่าง	เวียนกลับถึงทาง
เริ่มต้นหนเดิมเริ่มรอย	
พิศเพ่งรอยเท้าก้าวชอย	จังหวะเรียงร้อย
เรียบง่ายท่วงทีลีลา	
ทาบเท้าทาบรอยตรึงตรา	ทาบใจในตา
มิตรกรอยทางย่างเดิน	
จึงเข้าก้าวย่างใจเพลิน	แบกรับทุกเทิน
โดยใจฝึใจในรอย	
โดยใจถือใจไม่ปล่อย	ในกาลผ่านลอย
จึงใจในใจไร้ทาง	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“เรือกวี”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1255 วันที่ 3-9 กันยายน 2547 หน้า 97)

เรือฝนรินสายล่องพายเรือ
 รินไหลใสศตรสจิตจาง
 พายท่องล่องไปในเม็ดเกลือ
 กล้ากลืนคลื่นคลั่งประดังประเด
 เรือแดดสีทองไล่ล่องเรือ
 หวังเพิ่มเติมเค็มที่จิตจาง
 พายท่องล่องไปในใสเย็น
 กล้ากลืนคลื่นคลั่งประดังประเด
 ระหว่างเรือแดดทองไล่ล่องเรือ
 กับเรือฝนรินสายพายชะล้าง
 เรือกวีวูบไหวในแพรงกาล
 เหน็บหนาวร้าวรานในรูปเงา

ชะล้างเค็มเกลือที่แดดสร้าง
 บ่มสร้างจางใสให้ทะเล
 เจ็บแสบแปลบเนื้อเรือฝนเร่
 ด้วยรักทะเลมีรูปร่าง
 โปรยหว่านเม็ดเกลือทะเลกว้าง
 บ่มสร้างเค็มใสให้ทะเล
 เหน็บหนาวร้าวขวัญเรือแดดเร่
 ด้วยรักทะเลมีรูปร่าง
 โปรยหว่านเม็ดเกลือทะเลกว้าง
 เค็มเกลือที่แดดสร้างให้บางเบา
 ออใจไหวสะท้านวิญญานเก่า
 ที่มีัวเมาอยู่กับเล่ห์ทะเลกรี

“คนเลี้ยงดอกไม้”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1261 วันที่ 15 - 21 ตุลาคม 2547 หน้า 39)

เมื่อกระถางดอกไม้ไร้ดอก
 เธอตำตะคอกดอกไม้
 ว่าชู้ช้ำบาโบ
 จัญไรไม่ออก
 ดอกงาม
 เสี่ยงดอกไม้กระถางบานดอก
 กระชิบบอกโมงยาม
 ว่าเธอแหละทรมาน
 ทั้งความเป็นแม่
 เลี้ยงแลดู

“จากเจ้าพระยา ถึง ตากใบ”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1265 วันที่ 12 - 18 พฤศจิกายน 2547 หน้า 97)

จากเจ้าพระยาถึงตากใบใครหวานแค้น วันนี้แสนพรั่งนี้ล้านบานสะพรั่ง
 ชูช่อช้อยย้อยระย้าชิงชัง บานกลีบปลั่งคั่งแน่นนอกตรม
 ใครหวานแค้นแทนดอกไม้ไฉ่ได้เดิน เต็ดไปเช่นบวงสรดวงตวงติดหล่ม
 เต็ดไปปักแจกันเจ้าอารมณ์ เต็ดเพื่อชมดอกไม้ให้ริ้วราน
 เรามาปลูกดอกไม้กันได้ไหม ให้สองฝั่งตากใบได้หอมหวาน
 ให้ชีวิตดอกไม้ได้เบิกบาน ให้วิญญาณดอกไม้ได้ยิ้มแย้ม
 เราต่างมีเมล็ดพันธุ์ดอกไม้ เก็บซ่อนไว้ในใจชื่นแช่ม
 พื้นที่ใจยังมีให้ดอกไม้แซม เพื่อแต่งแต้มประดับใจให้สวยงาม
 เจ้าพระยาหวานแค้นไฉ่แสนล้าน ตากใบบานแค้นเข้มเต็มสนาม
 คลี่กลีบครอบคลุมทุกโมงยาม ทุกเขตคามดอกไม้ร่วงก่ายกอง
 หยุดปลุกแค้นแทนดอกไม้กันได้ไหม ให้สองฝั่งตากใบ-ไทยทั้งผอง
 ได้ยิ้มบานชวนขับท่วงทำนอง บทเพลงของดอกไม้หลากหลายพรรณ

“ตากใบ กับ เจ้าพระยา”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1270 วันที่ 17 - 23 ธันวาคม 2547 หน้า 74)

ตากใบ
 รินเสียงสวดส่องไหล
 ในพระเจ้า
 เจ้าพระยา
 รินเสียงร่ำเรียกหา
 ชาตาน

เจ้าพระยากับตากใบ
 ล่องไหลในศรัทธา
 แตกต่าง
 ตากใบเป็นนกบินหลา
 เจ้าพระยาเป็นนกกะดาศ
 โดยสัจจะธรรมชาติ
 มีอาจร่วมรัก
 ร่วมรัง

“แผ่นดินกวี : สนวน”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1272 วันที่ 31 ธันวาคม - 6 มกราคม 2547 หน้า 62)

ในสวนชีวิตจิตโบราณ
ทุกชีวิตอบอุ่นละมุนละไม
ตะวันเช้าอยู่ในน้ำค้าง
ไล่เดือนเรียงร้อยถ้อยจ้านรรจ์
ภูผิ่งคลั่งเคล้าดอกไม้แย้ม
เสพสรม – เสพสร้างชีวิต
ลมในใบไม้สยายใบ
หมู่เมฆล่องไหลในสายธาร
ที่นี้มีจิตนิรันดร
มีรักรักให้รำเรียน

เรียบง่ายไร้กาลเก่าใหม่
เอื้ออิงอยู่ในกันและกัน
วาดรูปเรือนร่างสวนสวรรค์
ในรอยดุนดินบนแผ่นดิน
ดอกไม้เอียงแก้มให้หอมกลิ่น
เป็นอยู่อย่างจินตนิรันดรกาล
เรียงระบำไหวใบก้าน
ถักทอวิญญานการหมุนเวียน
มีเธอ – มีฉันมีผันเปลี่ยน
ให้เธอ – ฉันอ่านเขียนบทกวี

พ.ศ.2548

“สีนามิ”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1274 วันที่ 14-20 มกราคม 2547 หน้า 42)

เพียงโลกขยับเลื่อน
อันดามันอันเรืองรอง
ผลึกเลื่อนทะเลแล่น
แยกเขี้ยวขบเคี้ยวฟัน
ถอนทิวมะพร้าวกำ
เรือนร้านชานกระเช็น
ความตายเกลื่อนกลาดกอง
หม่นหมองก้องโลก
ก่อรูปเป็นคลื่นคน
โถมใจไปรับใช้
คลื่นสวายต้องย้อยยี่น
ทยอยทยอยทยอยมา

สะเทือนลั่นสนั่นก้อง
ก็ร่วงโรยโดยจับพลัน
เป็นภูคลื่นหื่นกระสัน
กลืนกินผั่งทั้งเป็นเป็น
กระหน่ำฟาดตีกระเด็น
เป็นเศษซากในพริบตา
เสียงร่ำร้องคร่ำครวญหา
กระเพื่อมไหวทุกใจกาย
ท่วมถนทุกเส้นสาย
คล้ายคลื่นคลั่งอีกครั้งครา
ใช้โตนตื้นกลืนกินฟ้า
เป็นยวงยี่นทุกคืนวัน

“เพลงตันหยงอันดามัน”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1279 วันที่ 18-24 กุมภาพันธ์ 2548 หน้า 58)

เพียงพริบตาตามหาคลื่นยื่นยวงย้วย	อันดามันก็มอดม้วยสวรรคค์หาย
ดูเถิดภราดาความตาย	มาก่อนป่วยไข้ – มาเป็นไป
มาเป็นไป – เป็นได้ถึงเพียงนี้	เกินโศกเศร้าเท่าที่มีจะรำให้
เกินกว่าความตายโลกภายใน	จักหาค่าใดใดจากรักजार
ดูเถิดภราดาเชิญดู	ในความตายที่เป็นอยู่ทุกหย่อมย่าน
บางทีดอกไม้ในวิญญาณ	อาจแย้มบานความรู้ที่อยู่ในนั้น
ในความเยียบบางที่อาจมีเสียง	เจื้อยแจ้วจำเรียงเสียงสวรรคค์
เป็นบทเพลงตันหยงอันดามัน	ปลุกชีวันภายในให้ตื่นรู้
ฟังเถิดภราดาเชิญฟัง	เสียงคำรามคลื่นคลั่งยังก้องกู่
เสียงความตายยังก้องดังตั้งกระทู้	จะเป็นอยู่ – เป็นไปอย่างไรกัน
มีคำตอบอยู่ในกระทู้ถาม	มีความงามอยู่ในใจสวรรคค์
มีความจริงอยู่ในอันดามัน	ให้วาดปั้นสวรรคค์ใหม่ในเป็นจริง

“คลื่นทะเลใจ”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1286 วันที่ 8 – 14 เมษายน 2548 หน้า 97)

โลกเปิดลานการแสดงแห่งกฎกรรม	ชุดลำน่าเกลียวคลื่นกลืนกินฝั่ง
เริงร่ำสาแดงเดชพลั้ง	เหนือคลื่นคลั่งลีลาศนาฏกรรม
เหนือความตายร้ายรำเพลงความตาย	ให้ดวงใจบอดใบไม้ตมต่ำ
แลเห็นตัวตนการกระทำ	ที่เหยียบย่ำดินฟ้าอันดามัน
ไต่...ธรรมชาติมันเป็นเช่นนั้นเอง	แต่ใครเล่าเจ้าเร่งบทเพลงนั้น
ใจใดมือใดไปพาดพัน	ให้มวลธาตุชีวันขวัญกระจาย
ใครกระทืบแผ่นดินให้แตกร้าว	ใครกระทึงดวงดาวให้หล่นหาย
ใครกระพือลมไฟแห่งความตาย	เดินมาดับชีพวายตายก่อนกาล
ช่างเถอะ...ถ้าความตายผ่านมาเกิด	ให้พรั่งนี้พรั่งเพริศมีพลุ่งพล่าน
ให้ชีวิตจิตใจจักรวาล	แย้มบานดินฟ้าอันดามัน
สีนามีผ่านมาแล้วผ่านไป	แต่คลื่นคลั่งภายในใจกระสัน
พร้อมจักเคลื่อนมากลื่นทุกคืนวัน	หากไม่รู้เท่าทันทะเลใจ

“วันปรีดี พนมยงค์”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1290 วันที่ 6-12 พฤษภาคม 2548 หน้า 97)

เพราะรัก...วันนี้จึงมีอยู่
 เพราะโลกความดีที่ผ่านมา
 เวลาของปรีดี พนมยงค์
 เวลาของเวลาปัจจุบัน
 เป็นวันคืนที่อยู่มีรู้หลัก
 ปลูกโลกชีวิตจิตเสรี
 เป็นดอกไม้ร่วงโรยไปรยหวาน
 เป็นสะพานสายรุ้งเรื่องรอง
 เป็นชีวิตกับความตายไม่พลัดพราก
 เป็นเมล็ดชีวิตจิตใจ
 เป็นวันนี้ วันนั้น วันปรีดี
 เป็นวันนั้น – วันนี้ของชีวิต

เพราะรู้ว่าวันนี้มากมีค่า
 ฝ้าดูแลรักษาเวลานั้น
 จึงยังคงแจ่มจ้าเจิดฉินท์
 ยังร้อยรักถักฝืนวันปรีดี
 ขานขับเพลงรักเพลงศักดิ์ศรี
 ก้าวไปสู่ชีวิตฟ้าสีทอง
 ให้แสนล้านดอกไม้ได้ผุดผ่อง
 สู้ฟากฟ้าสีทองผ่องอำไพ
 เป็นการจากที่ยังอยู่อย่างยิ่งใหญ่
 งามงอกดอกใบเต็มแผ่นดิน
 ยังหอมหวานบานคลี่มีรูสึ้น
 ร่วมฝันบินสู่ฝันวันเสรี

“เท้า – ทาง และย่างเดิน”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1291 วันที่ 13-19 พฤษภาคม 2548 หน้า 89)

เมื่อเท้ารู้จักทางในย่างก้าว
 ดวงใจเท้าก็ก้าวใจไปเดินนำ
 บนเส้นทางสายนี้มีเรื่องเล่า
 ทุกเท้าย่างทางฉายพร่างพรายพริ้ง
 บนเส้นทางสายนี้มีเรื่องรัก
 จากเห็นจริงเป็นเห็นใจในสวนเกิน
 บนเส้นทางสายนี้มีเรื่องจริง
 จากชีวิตโอบอุ้มเฝ้าฟูมฟัก
 บนเส้นทางสายนี้มีเธอ – ฉัน
 เราต่างเดินกันไปในความดี
 ทางสายนี้มีไว้ให้เธอ – ฉัน
 ก้าวไปเป็นแบบอย่างทางเจริญ

ดวงตาเท้าก็เห็นทางในย่างย่าง
 ดวงตาธรรมก็เห็นงามในความจริง
 ทางกับเท้าร่วมชีวิตเป็นมิตรมีง
 ส่องความจริงทุกอย่างก้าวที่เท้าเดิน
 จากรู้จักเป็นรู้จักสิ่งผิวเผิน
 จากเพลิดเพลินเป็นพริ้งพรายกลายเป็นรัก
 จากเจ้าชายเฟริศพริ้งหยิ่งยศศักดิ์
 มารู้จักก้าวอย่างบนทางนี้
 มิแบ่งชั้นแบ่งรักแบ่งศักดิ์ศรี
 บนทางที่แตกต่างแต่ย่างเดิน
 ก้าวไปสู่ชีวิตโลกสรรเสริญ
 ให้โลกเดินตามทางอย่างที่เป็น

“เหนือความเป็นชาติ...ขึ้นไป”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1308 วันที่ 9-15 กันยายน 2548 หน้า 35)

เหนือแผ่นดินก่อการร้าย
ก่อการดี
ขึ้นไป

ณ ที่แผ่นดินไม่ถูกแบ่งภาค
และแต่ละภาค
ไม่คิดว่า
ตัวของตัวเอง
คือชาติ

เสียงความเจ็บของหัวใจหลายหลาย
ไร้สัญชาติ
ทว่าเป็นหนึ่งเดียว
รำพึงว่า...
ไอ้ชาติผู้นำสงสาร
ที่เจ้าถือกำเนิดมาแต่
แม่ผู้รัก

“เด็กน้อยในชายแก่”

(มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 1309 วันที่ 16-22 กันยายน 2548 หน้า 37)

เดือนแปดเปิดม่านการหวานไกล
เชื้อเชิญจิตใจในวันวาน
ภาพพ่อในใจข้าฯ ในนาพ่อ
เสียงเด็กน้อยในชายแก่เป่าปี่ซัง
เด็กน้อยเขย่งยานจับหางยาม
คมผลเบ็ดร่อนขึ้นเรียงร้อย
พริ้งพราวใจเฉพาะในใจชายแก่
เด็กน้อยตามหลังพ่อก็หายไป
สิ้นแล้วทุ่งทองของชีวิต
สิ้นเพราะทุนนิยมไร้พรมแดน
ภาพข้าฯ ในใจข้าฯ ในนาพ่อ
เด็กน้อยในชายแก่แผลงฤทธิ์

อัญเชิญจิตใจการไกลหวาน
ที่จากนาไปนานมาอีกครั้ง
ปักรูปเต็มจอแห่งความหลัง
ชายแก่ยืนและนั่งในเด็กน้อย
เดินตามไถพ่อไปต้อยต้อย
วันนี้ยังพริ้งพริ้งพราวใจ
ไม่เหลือแล้วให้แลร่อยรอยไถ
ชีวิตยนต์กลไกก็มาแทน
สิ้นเพื่อเศรษฐกิจล้ำแสน
สิ้นเพราะแล่นไปหวัง...ไม่ยังคิด
ปักรูปเต็มจอจำแจ่มจิต
ซุบซิบชีวิตท้องทุ่งนา

บทกวีของเทือก บรรทัดที่ไม่ปรากฏแหล่งที่ตีพิมพ์

บทกวีที่เกิดขึ้นในยุคที่เทือก บรรทัดเรียนหนังสือชั้นมัธยมปลายจนถึงระดับอุดมศึกษา¹

“แพ้”

เมื่อเก้าสิบวันก่อนฉันย้อนนึก
 ต่อแต่นี้จะหันหน้าเข้าหาใคร
 คนต่างถิ่นได้อย่างมาบางแสน
 ร่มมะพร้าวเย็นย่ำน้ำกมล
 ฉันนั่งลงตรงที่ม้าสีขาว
 คิดถึงแม่รำไห่ใจวิญญาณ
 ลืมเสียเถิดเรื่องอะไรอย่าไปคิด
 เอาศักดิ์ศรีมาเป็นประเดิม
 มาเถอะมาคิดปักหลักชีวิต
 ประนมมือสัญญากับฟ้าไกล
 ความเป็นฉันวันนี้อย่างที่รู้
 ทั้งจุกเสียดมีตหน้าแทบอาเจียน

ในส่วนลึกของกมลคนมาใหม่
 เพราะฉันไม่รู้จักเพื่อนสักคน
 สูดดินแดนเทาทองไร้หมองหม่น
 แต่เสียงสนบรรเลงเป็นเพลงครวญ
 บอกความเศร้าจากนัยน์อาลัยหวน
 ไม่อยากทวนเหตุการณ์ที่บ้านเดิม
 เริ่มชีวิตใหม่แรงใจเสริม
 ความหวังเพิ่มแต่ตัวแต่หัวใจ
 เพื่อลิขิตทางทองให้ผ่องใส
 ฉันจะไม่ละงานของการเรียน
 หมายถึงผู้มีใจเริ่มไหวเปลี่ยน
 ไม่อยากเขียนคำว่า “ฉันปราศัย”

เฟื่องฟ้า

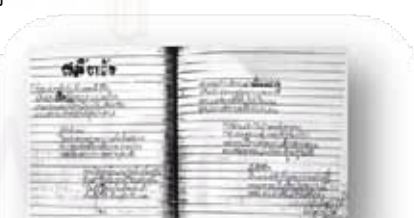
20 ก.ค.13

“ศรีตรัง”

ก่อนจกค่ำวันที่แดดสีเรือ
 งามบุยุเมฆแจกฝ้ายเป็นสายใย
 จำได้ไหม
 วันเธอเด็ดเฟื่องฟ้ามาแนบทรวง
 เธอขีดหน้ามองตะวันฉันยังซึ่ง
 “ฉันจะรักเธอมันด้วยขันดี”
 สายลมรื้อปลิวแผ่วเป็นแนวสู่
 หางนกยูงพลิ้วไปเป็นแพ
 กางเขนดงบินถลาสู่คาคบ
 แล้วกางปีกปล่อยร่างสู่กลางลาน

เงินยวงเจือริ้วทองสีผ่องใส
 แผ่ออกไปไกลตาสุดฟ้าลวง
 โลกวิไลแพรวพรรณตั้งชั้นสรวง
 แล้วเดินดวงกมลขวัญคนดี
 ยินคำซึ่งฉันรอเกือบท้อหนี
 คำคำนี้จึงพิมพ์ไว้ริมแด
 ศรีตรังชูดอกสดงามดแท้
 อวยพรแต่รักเราให้นานาน
 ก่อนจกจบบแสงทองกูร้องขาน
 ส่งเสียงหวานเพรียกดูอยู่ในที่

¹ คัดลอกจากบทกวีต้นฉบับซึ่งเป็นลายมือของเทือก บรรทัด ปรากฏอยู่ในสมุดบันทึกของเทือก บรรทัด. การพิมพ์นี้
 ดึงการสะกดตามต้นฉบับ และการลงวันเดือนปีทำยบทกวีที่ไม่สมบูรณ์นั้น มีสาเหตุจากความชัดเจนของต้นฉบับ

ฟ้าสีเรือ
ภาพภาพนั้นจำมันจนวันนี้

เงินยวงเจือริ้วทองงามผ่องสี
พร้อมกับรักสิ้นที่ได้ศรีตรัง

10 มี.ค.13

เฟื่องฟ้า

“หว่างความเจียม”

ไถ่ป่าขันบรรเลงเป็นเพลงบอก
ควันขาวขาวเคลื่อนที่สีจางจาง
ณ แดนผืนอันใสวิไลโลก
หยาดน้ำฟ้าหยดน้ำค้างค้างละมุน
ดอกขาวแดงมากมีสีสลับ
ชื่อกล้วยไม้รายเรียงย่อยเคียงกัน
ห่างออกไปเป็นไม้ดอกไม้ชื่อ
ผึ้งตัวแรกบินร้อนมาซ่อนไซ
แสงเจ็ดสีคลี่ผ่านขอบม่านฟ้า
ภาพผีตากผ้าอ้อมย้อมโลกลวง
ณ สวนผืนแหล่งนี้แหละที่รัก
ตื่นภวังค์จากฝันหวานอุรา

ท่ามกลางหมอกคลุมปกปำกร้าง
เลื่อนและรางลับฟ้ายามอรุณ
กลิ่นความโศกจากไปเป็นไออุ่น
หอมกลิ่นกรุ่นบุปผานานาพันธุ์
คลี่กลีบรับน้ำค้างกลางป่าฝัน
กำลังสิ้นก็ลิบร่วงอย่างหวังโย
กลิ่นเจ้าหรือพาพะวงให้หลงไหล
ด้วยความรักสุดใจไม่กลับร่วง
แวมวับตาพาฝันตั้งชั้นสรวง
ค่อยค่อยร่วงเหือดหายจากสายตา
สายลมจกักร่ายร่ำระบำหญ้า
ยินเสียงต่ำซำห่อ “เหี้ยพ่อมึง”
เฟื่องฟ้า

15 มี.ค. 13

“วัยเรียน”

วัยเอ๋ยวัยเรียน
ถึงยามว่างท่องบ่นคันตำรา
“อย่าชิงสุกก่อนห่ามไม่งามแน่”
ถึงยามเรียนเรียนเถิดหนาอย่ากังวล

จงหมั่นเพียรในด้านการศึกษา
ไปภายหน้าสุขกายสบายตน
หากคิดแก้เมื่อสายคงไร้ผล
ไม่ไร้คนเคียดหมอนตอนจบเอ๋ย

13 ส.ค. 13

“สักวาหน้าหนาว”

สักวาหน้าหนาวลมพราวพัด
ต้นศรีตรังเปรียบเป็นเช่นศรีเมือง
สัญลักษณ์ลมหหนาวของคราวนี้
แ่ววเสียงลมพัดเหมือนเสียงเตือนสั่ง

ใบยางพลัดใบแดงแห้งและเหลือง
บัดนี้เปลืองใบสิ้นทั่วถิ่นตรัง
หมายถึงที่สอบไล่ตั้งใจหวัง
การสอบยังสามสิบวันเท่านั้นเอ๋ย

1 ธ.ค. 12

“หาคำสาธยาย”

ก่อนเราเคยสบตาอย่างน่ารัก
แววตาที่แวววามบอกความซึ่ง
จึงเราต้องจากกันในวันนี้
การศึกษาบังคับเกินกลับกลายเป็น
จากสัญญาวันนั้นเธอขำขำจิต
หลักชีวิตปักหันตามครรลอง
สายลมลู่วามในยามดึก
อารมณ์ฝันลอยกระเจิงเจิ่งฤดู
คิดถึงลานศรีตรังในครั้งนั้น
เธอคนดีพำร่บอยู่นอตัก
และคิดถึงเธอสิ้นจนอยากกลับ
หาดบางแสนแสนซึ่งตั้งชีวิ

แทนการทักสนั่นสนั่น “ฉันคิดถึง”
ฉายแววซึ่งรักล้นไปจนตาย
ทั้งทั้งที่อาลัยห่วงไม่หาย
หวังเพื่อได้ปริญญาเอาครอง
เร้าชีวิตจิตใจให้คลายหมอง
หยิ่งจองหองบ้านรักคนมี
ความรู้สึกกลับกลายเป็นหนายหนี
ความคิดถึงคืนนี้แต่ที่รัก
สร้างแรงฝันปลุกชีवाल้าค่านัก
จำจหนัก “รักฉันมันฤดูดี”
ตะวันลับที่ไรหวันใจพี
ไม่ครั้งที่หาคำสาธยายบ้านเกิดเรา
เฟื่องฟ้า

“แต่ผู้แพ้”

ประคองกายร้ายมนต์อย่างคนแพ้
แววตาที่เศร้าเศร้าเคล้าระทม
ท่ามกลางของอารมณ์ที่จมดิ่ง
ทุกข์และท้อคลุกคลีกับชีวิต
ลึกลงไปในกมลของคนที่แพ้
ประกอบกรรมทำดีมีมากมาย
หว่างความเงียบความคิดที่ผิดหวัง
บอกว่าเศร้าและเศร้าร้ายระบม
สิ้นกันเกิดชาตินี้เรื่องชีวิต
เลวระยาเหลือเชียวความเป็นไป
ตัดสิ้นใจแน่วทุกสิ่งแล้ว
ตายเถอะอยู่ชายหน้าประชาชี

สองมือแบยั้นพื่นอย่างชื่นชม
ค่อยค่อยข่มเบ็เลือกตาเข้าหากัน
ล้วนภาพนิ่งอาลัยมีในฉัน
เพราะว่ามันเป็นเหมือนกับเพื่อนตาย
คงพบแต่ภาพฝันอันสลาย
สิ่งสุดท้ายได้รับทุกข์กับตรม
สายน้ำหลังจากตาอย่างสาสม
แผ้วสายลมพัดผ่านสะท้านใจ
ลาคนจิตอัปรียกว่าที่ไหน
เขาทำให้เราซ้ำแล้วซ้ำยี่
เมื่อขวัญแก้วเหินด่วนผันหนี
นักเรียนที่มีท้องจะมองใคร
20 ธ.ค. 13
เฟื่องฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ผิดหรือ”

ฉันผิดหรือคนที่ผลิผลลาม ตัวนบอกความจากใจให้เธอรู้
ฉันผิดหรือขวัญจิตจงคิดดู ที่...กล้าสู้บอกความจริงตามใจ

7 เมษายน 14

เฟื่องฟ้า

“หน้าที่”

เมื่อพันธะหน้าที่ยังมีอยู่
ใช้หยุดหนึ่งทั้งร่างลงกลางมือ

เราควรสู้ต่อไปไม่ใช่หรือ
ให้คนล้อแซ่เราแพ้แล้ว

13 เมษายน 14

ซ้อแก้ว

“ดาวกิ้ง”

กิ้งกับแก้วร่วมย่านถิ่นบ้านเกิด
กิ้ง...จึงเด่นเป็นดาวที่วาวแวว
ทั้งกิ้ง – แก้วจากนามาครานี้
ไปบ้านโน้นบ้านนี้เที่ยวตีข่าว
ที่มหาวิทยาลัยแห่งใหม่นี้
เป็นบุปผายามเช้ากลิ่นเฝ้าใจ
กิ้ง...ระเริงเหลิงลิ้นยีนคำหวาน
กับรูปร่างมีเสน่ห์และเสน่ห์กล
แก้วกลัวกิ้ง ภูกลงไปห้วงบาป
จึงตักเตือนเพื่อนกันฉันปรองดอง
กิ้ง...หลงผิดเห็นคำเตือนของเพื่อนแก้ว
แล้วเห็นคำคำเตือนของเพื่อนนั้น

แต่กิ้งเพริศพริ้งคำมากกว่าแก้ว
ประกายแผ่วโชติช่วงกว่าปวงดาว
พ่อแม่พี่คุยไม่กันโฉฉาว
ว่าลูกสาวเข้ามหา – ทะยาลัย
กิ้ง...ยังมีความวาวเป็นดาวใหม่
เพื่อนพี่ใหญ่หมายปองเป็นของตน
เพียงเขาหว่านความดีไม่กี่หน
เขาก็ปล้นหัวใจกิ้งไปครอง
กายคลุกคราบโลกีย์ราศีหมอง
ในนามของเพื่อนบ้านย่านเดียวกัน
บ่งบอกแนวริษยาอย่างมหันต์
ต่อเมื่อวัน...ท้องโต โชว์ความเลว

1 ก.พ. 13

เฟื่องฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“กึ่งเช้า”

กึ่งกับแก้วพบกันในวันนี้
 แก้วจึงถามความไปอย่างไรลอย
 ฉันทึ่งเกตุเห็นว่าก่อนหน้านี้
 เคยยิ้มรีนขึ้นหน้าทั้งจาบัลย์
 กึ่ง ก้มหน้านิดหน่อยเป็นรอยย่น
 เกรดที่ได้ไซจะมี D ลำพัง
 กับความทุกข์กลอกกึ่งกึ่งทนได้
 ท้อและท้อทุกข์และทุกข์ยังคลุกคลี
 น้ำใสไหลช้าจากตาสอง
 ร้องเถิดกึ่งต่อไปจะได้กลัว

ท่ามกลางที่ดวงหน้าบอกว่าหงอย
 “เป็นไงสร้อยเศร้าใจเรื่องไรกัน”
 เพื่อนเคยมีแวตาวาว่าสุขสันต์
 และเคยหยันเย้ยหยามกับความซัง
 ใจแทบป่นแตกยับกับความหวัง
 หมดแล้วหวังเมื่อเห็นเกรดเป็น E
 แต่เรื่องไม่จบลงแค่ตรงนี้
 กึ่งจึงมีความเศร้าอีกเท่าตัว
 คิดจักป้องกันไว้ไม่ให้รู้
 การที่อยากมีผิวขาวหัวใจ

5 พ.ค.13

เฟื่องฟ้า

“แผลใจ”

บทเพลงแห่งความฉ่ำจากน้ำฟ้า
 หน้าที่เคยแห่งกรอบในรอบปี
 และดินที่แตกกระแหงเมื่อแล้งฝน
 เมื่อน้ำบาร่องไหลฝนใหม่เต็ม
 เพลงบทรักฉันเป็นเช่นความแล้ง
 รอรบรักจนท้อวันต่อวัน
 ใจฟ้า....
 พอดินแล้งแห่งนี้ในยามใด
 ใจขวัญ...
 หรือว่าดำมืดหมื่นเช่นอีกา
 ใจฉัน...
 แตกกระแหงแล้งกมลชาตคนภักดิ์

ชลิบฝนมาโลมดินทุกถิ่นที่
 ก็พร้อมที่แตกหน่อได้ต่อเติม
 เป็นร่องหนพสุธาไร่หญ้าเสริม
 ร่องจะเจิมต่อสนิทเข้ามิดกัน
 หัวใจแห่งเหมือนหญ้าคราเคิมหันต์
 แล้วใจฉันก็...ระแหง...แห่งต่อไป
 ยังรู้ว่าดินหมองหมัวร่องให้
 ฟ้าจะไหลน้ำรินโลมดินทา
 อยากรู้มันชุ่มฉ่ำเหมือนน้ำฟ้า
 รู้แต่ว่า...เธอนั้นคนฉันรัก
 รู้แล้วมันเจ็บซ้ำระก้านัก
 รออขวัญจักเจิมระแหงแผลแห่งใจ

30 มี.ค.

ช่อแก้ว

“สู้”

หากเธอโกรธเคียดแค้นจนแน่นอก
 ทุกข์จะเข้าครอบงำตามทำนอง
 อย่าอ่อนแอแพ้ใจในความทุกข์

น้ำตาตกท่วมในใจเป็นหนอง
 แล้วสิ่งปองขาดสะบั้นลงทันที
 ล้มก็ลุกขึ้นใหม่สู้ไม่เหน็ด

ก้าวข้างหน้าอย่าหวั่นพรันฤดี
 หากความรักขาดสะบั้นแล้ววันนี้
 เศร้า เหงา หงอย ปล่อยใจไปวันวัน
 ลืมเสียเถิดชีวิตที่ผิดหวัง
 สู้ยิบตาทำทนายใช้ละเมอ
 เธอเคยเห็นทานตะวันดอกอันที่-
 มั่นสู้แสงตะวันทุกวันมา
 เธอละ...
 สู้มันอย่างทานตะวันเท่านั้นเอย

ทำเช่นนี้ชั่วชีวิตนิจนิรันดร์
 ควรหรือที่ทุกข์ตรมนอนชมฝัน
 นำหยามหยันสิ้นคิดชีวิตเธอ
 เมื่อชายยังยืนพินัยน์เสมอ
 ไม่ควรเพื่อฝ้าเง้อระตา
 บานกลีบคลีทำตะวันอย่างพรรณา
 ห่อนฤลาหันหลังสักครั้งเลย
 ก็ควรจะสู้ไปใช้อยู่เฉย
 แล้วรอเซยรักพี่ชั่วชีวิต
 26 มี.ค.13
 เฟื่องฟ้า

“เสี้ยวสันติ”

เบิกฟ้าอรุณใหม่
 ด้วยเสียงวิหคขาน
 ขอบฟ้าสุริย์ฉาย
 เจ็ดสีสีสดใส
 ปุยเมฆพะแพรวแวว
 เงินยวงและแกมนิล
 เมฆฝอยคละคล้อยล่อง
 งามเกิน ฅ แดนฝัน
 โขดเขาจรดฟ้า
 เย้ยหยันสรวรรค์อ้าย
 น้ำค้างวะแหวววิบ
 ทอแสงประกายใส
 รินรินสุคนธ์รส
 หลากสีสลัปปา
 ผีเสื้อระเริงร่อน
 สูดกลิ่นและน้ำหวาน
 ออยากหลับ ฅ ตรงนี้
 พลันเปรี้ยงสิเสียดปืน

หฤทัยก็เบิกบาน
 เสนาะส่งประทับใจ
 สุริยพราววะแวมนัยน์
 ดุจแกลังประดิษฐ์ศิลป์
 พิศแล้วก็งามสิ้น
 ตะละก้อนก็ต่างกัน
 ขณะต้องสุริย์พลัน
 คนสุดจะบรรยาย
 วิยะว่าจะทำทนาย
 ก็สลับทลอดไป
 ขณะจับ ฅ ไม่ไ้
 สิริยงอร่ามตา
 ก็จรดจรงฟ้า
 คนชื่นสราญมาน
 บมีห่อนละดอกบาน
 บุปผชาติสิตามดิน
 บมีมิภวังค์ตื่น
 และระเบิดก็ ตูม! – ตาย

29 มี.ค. 13

ช่อแก้ว

ศูนย์บริการสุขภาพ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ฉันทน์”

คนเช่นฉันทน์มันเลวและเหลวไหล
คนเช่นฉันทน์มันถ่อยต่ำต้อยนัก

7 เมษายน
เฟื่องฟ้า

ไม่ควรที่ขวัญใจมาไฝรัก
ขวัญควรจกหลักเร้นเสียเป็นดี

“กล้ว”

อยากเป็นสาวตัวสั้นแล้ววันนี้
นางสงสารอกแม่เฝ้าแต่ตั้ง
เครื่องบอกเพศเพิ่งมาได้คราหนึ่ง
อกเธอพองไม่ทันห้วนอุรา
เด็กกระยา
ใครเรียก “หนู” เธอแหงแลตาโต
กระโปรงเรียนธรรมดาขังนำพิศ
เปิดทอนขาให้เห็นขึ้นเป็นแนว
กับวิชาใดใดเธอไม่สน
กับหนังสือตัดทอนอย่างว่านั้น
อยากเป็นสาวตัวสั้นแล้ววันนี้
สงสารเธอเหลือใครจึงใคร่ตั้ง

ทั้งทั้งที่ยังเล็กเป็นเด็กหญิง
เธอกลับหยิ่งแต่งอุจาดเขียนวาดตา
เธอฝันถึงแต่สวรรค์แห่งตันทหา
จึงหมั่นหายานวดหวังอวดโชว์
ดูมันทำวางท่าคิดว่าโก้
คุณนี่ไงหรือไรฉันทน์ใหญ่แล้ว
แต่เธอลิตตรงชายเพิกให้แผ้ว
กล้วขวัญแก้ว ถูกชื่นใจในสัปดาห์
เรียนพอพันตก – ใต้ ก็ไม่หวั่น
เธอและหมั่นสนใจไม่ประวิง
ทั้งทั้งที่ยังเล็กเป็นเด็กหญิง
กล้วจริงจริงแหล่งสุดท้าย – หญิงชายกาม

10 เมษายน 13
เฟื่องฟ้า

“จากบางแสน...ถึงตรัง”

หว่างบางแสนกับตรังเรายังซึ่ง
ด้วยความรักภักดีเคยมีมา
ไอ้ละหนอไอ้ว่าเพลานี้
แผ้วพัดโฉบเฉียดฉิวหวิวจาบัลย์
จากเดือนแรมริบหรี่ที่ใกล้ดับ
แต่คนคอยกระซิบข่าวกับดาวไกล
เมื่อราตรีคลี่เปิดโลกมิดหมี
จะสุข-ทุกข์ร่ำร้องหมองอุรา
จะอยู่ไหนไม่สำคัญในวันนี้
แม้กายไกลใจใกล้เรียกไต่ยิน

ได้ส่งใจไปถึงคะเนิงหา
รักจึงตราแนบสนิทจินิรันดร์
จากลมปรีจากห้วงสรวงสวรรค์
คิดนับวันเธอกลับอยู่กับใจ
จะเลื่อนลับจากนั้นเป็นวันใหม่
พร้อมส่งไออุ่นจูบลูบไล้มา
เธอคนดีส่งใจถึงใครหนา
ก็เกินกว่าฉันทน์จะทราบจากภาพจินต์
เมื่อรักที่ท่วมในใจถวิล
มีปีกบินไปมาสู่หากัน

หว่างบางแสนถึงตรงเรายังซึ่ง
ด้วยความรักภักดีเท่าชีวิต

แอบส่งใจไปถึงคะนึงขวัญ
เพราะเรานั้น – รักซึ่งใจถึงใจ

18 เมษ 13

ช่อแก้ว

“เธอ”

เมื่อลมดีกพลิวแล้วแล้วพัดซ้ำ
กลิ่นราตรีเศร้าเศร้าเคล้าเสียงซึ่ง
จากความรักสตรซึ่งรัตรังจิต
ไม่มีวันลืมรักลืมหักดี

เหมือนจะย่ำดวงจิตให้คิดถึง
ก็อดซึ่งหักห้ามแล้วยามนี้
ชั่วชีวิตมีสลายและหน่ายหนี
ทั้งทั้งที่เธอตายแล้วเดือน

20 เมษ 14

ช่อแก้ว

“ตา”

ตาต่อตาคราบแรกพบขวัญ
สองตาจ้องมองค้นหาเศษเกิน

สองตาดำวันหวิวหวิวปนความเขิน
ก่อนเธอเมินหลบตา...ตาแม่เรา

10 ม.ค.

เฟื่องฟ้า

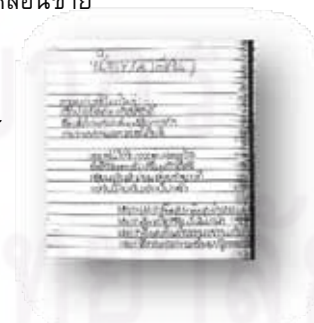
“น้อยวาสนา”

เราพบกันทำไมก็ไม่รู้
เพียงสบตาสอดสายเพื่อทลายทัก
แอบสนใจในเธออย่างเปลอจิต
เจียมตัวต่ำถ่อมถ้อยร้อยวาที
เคยหยามเหยียดเกลียดรักเคยผลักไส
เคยเกลียดคำพรวดพราดเป็นแนว
สำหรับเธอผู้นี้...
คือเกลียดกลัวตัวพรวดเหมือนจากตาย
จากกุหลาบอาบกลิ่นประทีนรส
จากสายลม ธารไหลในป่าดง
เรารักกันทำไมก็ไม่รู้
ฉันเพียงกา – คำน้อยต่ำต้อยนัก

เมื่อเธอผู้ซู่เซ็ดด้วยเลิศศักดิ์
เกรงเธอจักผลักไสสิ้นไยดี
ชั่วชีวิตเคยรักเรื่องศักดิ์ศรี
แต่วันนี้ไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว
เคยเกลียดใจที่ใจมันไม่แนว
และเกลียดแหวตาจะอ่อนหญิงหลอนชาย
จะขอเอาศักดิ์ศรีอย่างที่เหมาะสม
แต่ละอายใจเอ๋ยช่างไม่ตรง
จากพากย์พจน์บัณฑิตชีวิตหงส์
มากล่อมใจทะนงเกิดหลงรัก
เมื่อเธอผู้ซู่เซ็ดด้วยเลิศศักดิ์
จึงต้องหักใจอยู่อย่างผู้แพ้

26 เมษ 13

เฟื่องฟ้า

“คอย”

ยีนเสียงแคนแสนหวีฝรั่งจิต
 แสนสุดซึ่งตรึงตราแหว่มาเตือน
 ร่มตะแบกบนเขาที่เรานั่ง
 เห็นกระรอกหยอกล้อ...ฉันพอเปรย
 สองมือปิดป้ายปิดจากรัดกอด
 เป็นคำขอ...ต่อว่า “อย่ารุกราน”
 ฉันกลับมาวันนี้ที่ตรงนั้น
 โปรยกลีบม่วงพริ้งพรุเหมือนรู้ใจ
 ฉันตอบไปไม่รู้เหมือนผู้แพ้
 ภาพเคยซีที่เคยนั่งยังดำตา
 ยีนเสียงแคนแสนหวีฝรั่งจิต
 เสร้าเกินตราเรียกน้ำตาเออมาเชื่อน

ทำนองผิดแผกเพี้ยนยากเลียนเหมือน
 กลุ่มขวัญเราที่เยื่อเหมือนดังเคย
 กาลเมื่อครั้งรักสนิทขวัญมิตรเอ๋ย
 อ่อนคำเชยจูบปรารค์เป็นทางการ
 สองตาอดออ่อนส่งแววสงสาร
 ฉันเลยพาลอ่อนกมล...ก็พันไป
 ตะแบกสั่นก้าน-กิ่งลมตึงไหว
 ถาม... “คนดีทำไม” ...เธอไม่มา
 เจ็บดวงแดพิษรักซ้ำหนักหนา
 แต่ทว่า...ไม่มีคนดีเยื่อน
 ทำนองผิดแผกเพี้ยนยากเลียนเหมือน
 ฉันคอยเพื่อนชีวิตอยู่ที่เดิม

29 เมษายน 13

ช่อแก้ว

“บันทึก...จากคนป่า”

ในป่ากว้างร้างรกรกหญ้าปกปิด
 ไหนเหนียวหนายดายเดี่ยวเปลี่ยวกมล
 แต่...ที่กุสุทันจนวันนี้
 ไม่หลงหลอกฉ้อฉลเหมือนคนวัง
 ป่ามีไม่ให้ร่มและลมพัด
 ชอบปลุกปลิ้นปลิ้นเล่ห์เสเพลพาล
 ป่ามีธารชานเสนาะเสนาะโสต
 กรุงมีเพียงเสียงรด...กำหนดเดือน
 ป่ามีนกผกโผนแล้วโจนลับ
 แต่...กรุงมีจับปล้นล้นเหลือปราม
 ถึงป่าด้อยในด้านการศึกษา
 มีโอบเอื้ออารีมีเมตตา

กูแทบปลิดชีพตายแล้วหลายหน
 และต้องทนตรากตรำแต่ลำพัง
 เพราะป่ามีเสรีภาพจบความหวัง
 ป่าจึงพร้อมมีที่ต้องการ...
 แต่กรุงอดแกล้งคนปากหวาน
 และ...ระรานคนป่าเมื่อมาเยื่อน
 จังหวะโลดซึ่งใจเพราะใดเหมือน
 รกบ้านเรือน...รกตันทหา...คนบ้ากาม
 ล่าหน้าขับเรไรพาใจหวาม
 ยามต่อยามต่อเนื่องเนื่องเนื่องมา
 แต่ทว่า...น้ำใจคนในป่า
 ไม่เขินข่า...ชิงเด่น...เช่นคนเมือง

20 ต.ค. 12

เฟื่องฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“พร...ปีใหม่”

แสงสีทองส่องพรพรรณของวันนี้
 ประกายทองของน้ำค้างพราวพร่างตา
 ปีใหม่ดลหนนี้มีมิตรที่รัก
 ให้ล้าเลิศรวยรื่นชุ่มชื่นมาน
 ความทุกข์ยากหากมีเมื่อปีก่อน
 ความชื่นชมชมนานมานานปี
 แม้หวังดีให้สมอารมณ์มาด
 ให้ชีพมันชื้อก้องทั่วท้องไทย
 สรวมไตรรัตน์ชัชวาลเป็นมานแก้ว
 ก่อนศกดิ์สิทธิ์คือยคุมช่วยคุ้มครอง

ค่อยค่อยคลี่ลุบไล้บนใบหญ้า
 เป็นสัญญาศุภฤกษ์แสนเบิกบาน
 จึงประจักษ์สุขทุกสถาน
 ให้หอมหวานกว่ามวลมาลี
 จงสุนทรสุขใจปีใหม่นี้
 กลับจงมีปรีเปรมอ้อมเอมใจ
 ผ่องประกายสวัสดิ์วันปีใหม่
 กอปรการดีให้สมอารมณ์ปอง
 จุงเป็นแนวขัดขวางทางภัยผอง
 ให้เรื่องรองชีพสวัสดิ์พัฒนาเทอญ
 เฟื่องฟ้า

“ท่ามกลางทฤษฎี...และ บท ช.ต.พ.”

ช.ต.พ. เสียทีเถอะที่รัก
 เหตุผลที่มีกันมันมากพอ
 ทฤษฎีที่หนึ่งซึ่งดวงจิต
 ท่ามรักกล่อมใจไปวันวัน
 ทฤษฎีที่สองสิ่งปองหวัง
 โบหน้าที่ยิ้มละมุนอย่างคุ้นเคย
 ทฤษฎีที่สามน้ำหนองเนตร
 แวตาที่เคยหวงและห่วงใย
 ไม่อยากเรียนทฤษฎีของชีวิต
 ใจจึงดำเนินงบอย่างซบเซา
 ช.ต.พ. เสียทีเถอะที่รัก
 เหตุผลที่มีกันมันมากพอ

จะเว้นวรรคเยื่อใยทำไมหนอ
 นั้นแหละข้อพิสูจน์คำพูดกัน
 เส้นชีวิตลากผ่านมานความฝัน
 ด้วยความมั่นรอรักจักลงเอย
 กร่อนและพังพินที่ไปใจเราเอ๋ย
 บัดนี้เฉยและซาอย่างอาลัย
 ถ้วนสี่เขตกลมหมองหม่นไหม้
 เดียวนี้ไม่เหลือไมตรีเรา
 กลัวดวงจิตแตกยับถึงมือเขา
 นี่แหละเวลา...ชื่อ...ตรงที่หลงรอ
 จะเว้นวรรคเยื่อใยทำไมหนอ
 ฉันทึ่งขอคำ “รัก” ก่อนจักตาย
 ช่อแก้ว

ศูนย์วิจัยทฤษฎีการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ลูกคนไกล”

มองท้องฟ้าปราศพรายประกายหมอง
เดือนรูปเคียวเสี้ยวนิมิตมืดมิดแสง
ยิ่งลมหนาวพราวแผ่วแล้วพัดซ้ำ
ยิ่งเสียงนกร้องละเมอเพื่อรำพัน
ที่บ้านเราปานจะนี้แม่ที่รัก
ต้องเกี่ยวข้าวหน้าน้ำกับพี่ใหญ่
สำหรับพ่อก็เห็นดังเช่นแม่
ต้องอดทนลำบากทางตากป่า
และน้องนุชสุดท้องขวัญของพ่อ
และซุกซนงอนบ้างในบางที่
รอลมร้อนเมษามาอีกครั้ง
ไปพบพี่...เพื่อนสนิทมิตรคู่ใจ

ดาวสีทองไม่ระยิบกระระยับแสง
ไม่แจ่มแจ้งดวงเด่นเหมือนเพ็ญจันทร์
ยิ่งลำน่านให้ไหวหวีหวั่น
เหมือนเร้าวันที่จะกลับอยู่กับใจ
ทำงานหนักเหน็ดเหนื่อยเมื่อไซ้ไหม
ท่ามกลางไอแดดแล้งแห่งบ้านนา
คือพบแต่งานหนักมากหนักหนา
ในสวนยางพารามหลายปี
คงหยอกล้อวิ่งเล่นเล่นกับพี่
ปานจะนี้น้ำรักสักปานใด
จะคืนยังถิ่นป่าบ้านนาใหม่
และสู้อ้อมอกแม่...ผู้แก่แล้ว

“พรวันเกิด”

อยากเขียนกลอนอ่อนหวานปานน้ำทิพย์
เป็นของขวัญวันเกิดเลิศคำนี้
ฉันมีเพียงเสียงพิณเคยยินเสียง
กับเสียงสนปนเสียงสำเนียงเพ้อ
และอยากหยิบดาวพรางระหว่างเมฆ
เอารังสีสีทองของดวงจันทร์
สำหรับพรพร้าเอ๋ยคำขาน
ให้เพื่อนรักภักดีมีเนืองนอง
อยากเขียนกลอนอ่อนหวานปานน้ำทิพย์
เป็นของขวัญวันเกิดล้ำเลิศเลอ

ริบบิ้นขลิบน้ำใจส่งไปถึง
ไปรัตรึงแทนมาลัยคล้องใจเธอ
เก็บมาเรียงรสถ้อยร้อยเสนอน
นกละเมอยามค่ำมาทำนัล
นำมาเสกมนต์ร้อยเป็นสร้อยขวัญ
นำมาพันเกลียวแน่นเป็นแหวนทอง
“ให้หอมหวานหวานกว่าผกาผอง
และสมปองสุขหทัยสมใจเธอ”
ริบบิ้นขลิบลำนำที่พร้าเพื่อ
พร้อมเสนอ..”แม่..สตางค์” ต่วนกลางเดือน
15 ม.ค.14
ช่อแก้ว

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ค่าของคน”

สักว่าค่าของคนลองค้นคิด
เกียรติยศเงินตรามากกว่าใคร
คนจะดีมีค่าน่าอัศจรรย์
มีคุณธรรมตำราเป็นคู่ตน

ว่าชีวิตคนมีค่าที่ไหน
เหล่านี้ไซ้หรือว่า... “ค่าของคน”
ต้องละชั่วกลัวผองสิ่งหมองหม่น
“ค่าของคน” อยู่ที่ตรงนี้เอ๋ย

18 เมษายน

เฟื่องฟ้า

“วันนี้”

ความเป็นฉันวันนี้เป็นอย่างที่เห็น
ปีกไม่กล้าขานไม่แข็งไรแรงใจ

ดูจหนึ่งเป็นวิหคหัดผกโฉน
ซ้ายังโดนข้ายรักมาตักใจ

12 ม.ค. 14

เฟื่องฟ้า

“ก่อนนัดพบ”

ลมตึกแผ่วแว่วคลื่นครึนครึนซ้า
เพลงสนไทหวะริกหวานซ่านฤดี
ตึกเช่นนี้มีใครอีกไหมหนอ
ปล่อยอารมณ์ลอยละล่องไปต้องจันทร์
เราพบกันวันนั้น...จนวันนี้
รอยยิ้มยังฝังแอบแนบหทัย
ข่มอารมณ์ลึมนอน...ยังย้อนคิด
คิดบ้างไหมถึงฉันขวัญชีวี
พรุ่งนี้...
ฉันจะพบยิ้มและตาส่งแหว

เป็นลำน้าสังคีตกล่อมตีสี
ดูจหนึ่งทิพย์ดนตรีกล่อมชีวัน
ที่นั่งรอครวญเพื่อละเมอฝัน
และย้อนคิดถึงวันพบขวัญใจ
หลายสิ่งที่เธอทำฉันจำได้
และสองนัยน์นัยน์น้ำยังจำดี
เธอ...ขวัญจิตเป็นใจในคืนนี้
หรือขวัญมีคู่คิดปลอบจิตแล้ว
หากนัดพบที่เราหวังมันยังแน่ว
พร้อมบอกแก้ว “ฉันจะเรียงชีพเคียงเธอ”

30 มี.ค. 14

เฟื่องฟ้า

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“เพราะใคร”

ในปากกว้างห่างไกลไฟหลากสี
 โจรก่อกวนคนระย้าวางอำนาจ
 ทำไมปาจึงเป็นดังเช่นนี้
 รัฐบาลชุดหนึ่งดูตาย
 และเจ้านายมิตรประชา...กย.หน้าเลือด ชอบเจื่อนเชือดรีดไถไปตามหวัง
 มีเหล่าเถื่อนผสมยา...โกนาซัง
 ที่เกิดปล้นเกิดฆ่าพาทย์หนี
 โจรก่อกวนคอมมิวนิสต์ปิดสวนยาง
 เมื่อเหตุการณ์มันเป็นดังเช่นว่า
 โจรก่อกวนหัวใสคิดไม่เบา
 พูดหวานล่อมยุยงและส่งเสริม
 กับความเกลียดเจ้าหน้าที่มีมานาน
 ที่คนป่าสมยอมเป็น “คอม” นี้
 ที่คนป่าหลายคนทนจาบัลย์

หลายคนที่มีภัยอันร้ายกาจ
 ใครหรือจขัดขวางชีพวางวาย
 คำตอบที่ถูกต้องคือของง่าย
 ปล่อยคนให้ผจญกรรมตามลำพัง
 ต้องจับขังหรือไม่รีดไถต่างค์
 เจ้าหน้าที่อยู่ไหนไม่ขัดขวาง
 ปราบได้บ้างหรือไม่เมืองไทยเรา
 ชาวบ้านป่าเกลียดนายทั้งหลายเหล่า
 จึงยึดเอาถิ่นนี้ที่ทำการ....
 ให้คนเพิ่มเกลียดกลัว “นาย” ทัวบ้าน
 คนทัวย่านจึงยอมเป็น “คอม” พลัน
 ช่วยตอบที่เจ้านายเอ๋ยใช้เย้ยหยัน
 เพราะใครกัน...คนผิด จงคิดดู

21 เมษ 14

ช่อแก้ว

“คำขอร้อง...ครั้งสุดท้าย”

เมื่อเธอยอมพร้อมใจไปจากฉัน
 ตาสบตาตาเดือนเริ่มเลื่อนกลาง
 หวังเราเอ๋ยเคยหวังเมื่อครั้งก่อน
 ใจเคยแอบแนบใจเคยไยดี
 ก็ควรแล้วที่ขวัญควรหันหลัง
 ปล่อยฉันไว้ดีกว่าอย่าจาบัลย์
 จงเอื้ออกนุ่มนุ่มเคยจุมพิต
 เมื่อรักเขาเอาใจยอมให้เซย
 เมื่อเธอยอมพร้อมใจไปจากฉัน
 คือ “กลีบดอกศรีตรัง” ตั้งประคอง

โรยสัมพันธ์อันเก่าที่เราสร้าง
 ก็ห่าง...และต่อคงไม่มี
 พังและกร่อนเป็นแนวแล้วหรือนี้
 ต่อแต่นี้รังแต่ไกลไปเช่นกัน
 เมื่อขวัญยังคนแอบอิงแนบขวัญ
 และจงมันรักเขา...เหมือนเราเคย
 อย่าเป็นอนบิตหุ่นหันนะขวัญเอ๋ย
 เหมือนเราเคย...ร่วมรส...ร่วมทดลอง
 ขอคำมันเพื่อกมลของคนหมอง
 บนโลงของ...ศพฉันเท่านั้นพอ

15 มิ.ย.14

เฟื่องฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ถึง...ดาว”

เปรียบเธอเป็นเช่นดาวที่พราวเพริศ ประกายเจิดจ้าสว่างกว่าดาวไหน
เป็นดาวทองส่องสว่างพร่างอำไพ ใครต่อใครหมายปองหวังครองดาว
หากหลงลิ้นเล่ห์ลมคารมหวาน ที่เขาหวานเป็นกับไว้จับสาว
เกรงกายเธอจักมีราศีดาว แสงที่วาวแววไว้กับปล้น
พี่ไม่ห้าม...ถ้าน้อง จะหมายปองชายชอบไว้ปลอบขวัญ
แต่นี่น้องยังอ่อนหย่อนรู้ทัน เกรงใครมันลวงฤติน้องพี่ไป
ที่พี่หวังพี่พ้อพี่ต่อว่า เพราะสงสารแก้วตามากกว่าไหน
ไม่อยากเห็นหน้าตาบาสองนัยน์ และหัวใจน้อยนิดน้องปลิดพัง
แต่อย่าลืมจำให้ดีน้องที่รัก ถึงพี่จักยากจนคนสิ้นหวัง
เพียงไรก็เกียรติศักดิ์ศรีมีคนชัง แต่พี่ยัง...รักเธอแท้เท่าแม่เอง

17 มิ.ย. 14

เฟื่องฟ้า

“อาลัยพี่”

อาลัย ที่พี่พรากไปจากน้อง
เหลือ จักหมองครองหม่นกมลเอ๋ย
เมื่อ น้องเหงาหมดสุขด้วยทุกข์เคย
พี่ จะเอ่ยคำปลอบด้วยขอบใจ
พราก ไปแล้วแก้วพี่อย่าลืล็บ
จาก แล้วกลับคืนมาหาน้องใหม่
น้อง คนที่พี่รักปักทหทัยไป
ไป เอ๋ยไปเหมือนหนีหลีกลี้กาย
บาง ทั้งบางต่อนี้มีแต่เศร้า
แสน ปวดร้าวครวราพี่มาหนีหน้าย
แสน จะเจ็บชบเซาทุกเพราราย
อาลัย ที่พี่กรายหนีหน้ายบาง
เหลือ แต่น้องต้องผจญอดทนสู้
เมื่อ พี่ผู้เมตตา มาลาร้าง
ไกล จากพี่น้องกลัวรักร้าง
พี่ มาห่างน้องจะอยู่เคียงคู่ใคร

เมื่อพี่พรากจากบางและห่างน้อง
 เก็บรตยศเลื่องลือระบือไกล
 8 มิ.ย.....
 ข้อแก้ว

ให้เรื่องรอมดจดซีพสดไส
 เป็นครูไทย...ใจนิยม "อุดมการณ์"

“รับขวัญน้อง”

รับ รongน้องยิ่งด้วย ไมตรี จิตเออย
 ขวัญ มิ่งจงเป็นศรี นิสิตแก้ว
 น้อง มาร่วมสามัคคี เคียงคู่ กันนา
 ใหม่ เก่าเรฤตาแคล้ว คลาดร้างบางแสน
 20 เมษ 15
 ข้อแก้ว

“นิราศเขาใหญ่”

ไว้ประวัติทัศนตาต่างธานี
 หนึ่งใจไฝรักธอักษร
 เมื่อคราวเยือนเขาใหญ่ไพรตรงดอน
 ตีสี่ตรงรถออกนอกหอพัก
 วอนเจ้าที่อารักษ์พิทักษ์มาน
 พี่จากไปไกลหอรระท้อจิต
 โอ้อจากไปหวงเป็นห่วงนาง
 โอ้อเทพสาปบาปทำหรือกรรมสร้าง
 ก่อนเคยแย่งยอดชู้ของใคร
 หรือบุญพี่ที่ทำไม่น่าหุน
 น่านาถวาสนาพี่จาบัลย์
 ถึงกบินทร์ “กบินทร์” คำแสนล้ำลึก
 คำกบินทร์เขียนไว้หมายกระไร
 หรือกบินทร์ยี่ดมาจาก “กาบิน”
 พยางค์หน้าจึงสั้นแปรผันตาม
 ดูเอาเถิดโลกนี้ไม่มีแน่
 แม้ชื่อบ้านผูกปมมานมนาน
 อากาศหนาวเห็นบเนื่อเมื่อก่อนสาง
 หนาวน้ำค้างทนต์ได้ไซ้หลอกหลอน

เฟื่องฟ้าทำคำกลอนอักษรศรี
 ไซ้หวังที่ไอ้อวดประกวดกลอน
 จึงเกลากลอนทำนิราศคลาดสมร
 เพื่อพักผ่อน...ทัศนวิชาการ
 อ่าลารักนิราแม่ตาหวาน
 ให้ภัยพาลลูกปลอดตลอดทาง
 ด้วยมิ่งมิตรอยู่ห้องพี่หมองหมาง
 แทบวาวางอำลาขยดตายใจ
 มาแยกทางให้จากพรากใจน
 ซาตินี้ไกลขวัญตาเวรมาทัน
 เเวรเป็นทนทุกซัดเติมเข้าเสริมมัน
 มาขาดขวัญหุดหู่ขาดคู่ใจ
 พี่ตรองตรึกนึกความตามวิสัย
 พี่ถามไถ่หลายผู้ไม่รู้อความ
 เพราะรัวลิ้นเร็วไปใจผลิผลาม
 บังเกิดความหมายใหม่ไปตามกาล
 ย่อมผันแปรเปลี่ยนไปตั้งใจาน
 คนเคยชานเปลี่ยนไปไม่แน่นอน

แต่หนาวรักหนาวจิตพิชอวารณ์
 แต่ตัวพีมีกรรมมากทำไว้
 ไม่มีเสือกั้นหนาวเศร้าระทม
 คนมีคู่ซู้ซึ้นยืนแชนซิด
 พีไร่คู่อยู่หลังซังกะตาย
 ถ้ามีคู่ร่วมทางระหว่างมรรค
 แต่โชคพีมีน้อยด้อยเกินไป
 เห็นดอกอ้อลลอมระเรื่อयी
 ระริกไหวไผเอนล้อเล่นลม
 พีจากไกลใจหายไม่วายคิด
 เกรงชายอื่นเกี่ยวกุ่มซุดหลุมพราง
 ไซชวัญพีมีรักมากมั่งง่าย
 ชอบเล่นหูเล่นตาชวนพาที่
 ถึงหญิงอื่นหมื่นสวยสำรวสร้าง
 อังงามกายหรือจะงามเท่าหน้าใจ
 ถึงโคราชาสนาที่มาเห็น
 ไม่ประดับหน้าเมืองแสนเรืองรอง
 มาฝูงชนคนเดินถนนแน่น
 ฝรั่ง – สาว – เฒ่าแก่ยายและลุง
 รถเราจอดให้หากินอาหาร
 สีมองเข้าใส่กัพีทิวโซ
 นึกนิทานพื้นเมืองเรื่องทิวข้าว
 ไว้เป็นข้ออุทาหรณ์สอนเตือนใจ
 คือเรื่องของกุกองสองแม่ลูก
 เล่าต่อต่อสืบคำตามตำนาน
 คือเรื่องเล่าทำความเข้าใจตามประวัติ
 กุกองน้อยกับแม่แก่ชรา
 ณ ที่ยงหนึ่งกุกองต้องท้อแท้
 ร้อนก็ร้อนและทิวหน้านิ้วเขียว
 พอเห็นข้าวหม้อน้อยพลอยเศร้าจิต
 ข้าวแค่นี้หรือจะพอต่อชีวี
 โอ้พวกเราชาวไทยใจประเสริฐ
 กตัญญูรู้คุณการุณา
 โอ้แม่ไมออนุสาวรีย์ที่เคารพ
 นำพรรคพวกต่อตีไพร่ราญ
 โบราณกล่าวเล่าความตามวิสัย
 คราวมีศึกกรุกกล้าคราวจำเป็น

ผ้าหรือหอนหม่หายคลายอารมณ์
 ไหนหนวากายหนาวจิตพิชขึ้นชม
 ต้องหนาวลมเหน็บหนาวปวดร้าวกาย
 เมื่อสนป่าแนบเนื้อสุขเหลือหลาย
 ต้องเดียดตายหดหู่ขาดคูใจ
 พีก็จักซี้ชมพนมใหญ่
 ไม่มีใครเคียงพีชวนซี้ชม
 เหมือนใจพีอ่อนไหวใจขึ้นชม
 เหมือนพีตรมหวั่นใจมาไกลทาง
 ด้วยมิ่งมิตรอยู่ห้องพีหมองหมาง
 หลอกลวงนางพีไปทางไม่ดี
 ชอบหลายชายหรือว่ามารศรี-
 แต่ชวัญพีเล่ห์อ่อนหย่อนวันวัย
 หรือเทียบนางของพีมีโฉน
 ชายหลงไหลใฝ่อยู่เป็นคู่ครอง
 บ้านเมืองเด่นสวยดีไม่มีสอง
 ชวนให้มองรุ่งเรืองเหมือนเมืองกรุง
 รถราแล่นไปมาแสนน่ายุ่ง
 นุ่งผ้าถุง – กางเกง – นุ่งเลงโต
 เจ้าของร้านขายของร้องจาวโฉ
 นาโมโหมแม่ค้าซ้ากระไร
 โบราณเล่าสืบนามตามวิสัย
 ประดับในปัญญาวิชาการ
 คนเขาผูกอ้างประวัติบรรทัดฐาน
 ไว้ให้ท่านขบคิดลองวิชา
 สารพัดลำบากยากหนักหนา
 ต้องทำนาไม่เว้นตัวเป็นเกลียว
 ไม่เห็นห่อข้าวแม่สุดแลเหลือียว
 นึกจนเฉียวแม่ซ้าซ้าสันดี
 กุกองคิดร้อนใจดุจไฟจี
 จับไถตีแม่ตายไร่คุณธรรม
 พ่อแม่เหนื่อหิวเทิดให้เลิศล้ำ
 เป็นคุณธรรมที่ประเสริฐล้ำเลิศมาน
 ชนขอบบบุญชวาความกล้าหาญ
 คนเขาจารย์อ้างประวัติไว้ชัดเจน
 นารีไทยใจหาญท่านก็เห็น
 ซี้พระเด็นคาตาบปราบไฟรี

ลูกนอนบนวันทาบูชาด้วย
 อันถวายสิ่งใดอย่าได้มี
 ให้รักเรานานนานปานเสาทิน
 ที่จะรักภักดีเท่าชีวิต
 ถึงปากช่องมองเขม้นเห็นภูเขา
 ไร่ข้าวโพดเป็นแพแลทั่วลาน
 ดูลิบลิ่วทิวแถวเป็นแนวเรียง
 แต่ผิวน้องของพี่ที่ประเทือง
 จากปากช่องรถดะบังถึงเขาใหญ่
 ไม่มีบ้านเรือนตั้งสักหลังเดียว
 รถเราจอดข้างถนนก่อนนอนเขา
 “โอมเจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ฤทธิไกร
 โอ้อ้าวพ่อดลใจภัยชั่วร้าย
 ให้มีสุขสนุกใจในลำเนา
 รถพวนเขาใหญ่ใจพี่สั้น
 ทางสูงชันโค้งคดแกมรถเร็ว
 ดูลิบลิ่วทิวไม้อันไกลโพ้น
 ธรรมชาติบาดตาในป่าดง
 เห็นต้นเมามาอะไรก็ไม่เท่า
 พอน้ำเหล่าเข้าปากมากลิ่นลม
 อีสติตริตรองครองเป็นนิจ
 ศีลทั้งห้าการุณเคยหนุนนำ
 ชมทิวไม้ใกล้ทางข้างข้างรถ
 หอมไม้ป่าส่งกลิ่นประทีนเบา
 รถดะบังถึงเหว “สุวัต” ชื่อ
 หากใครได้เยี่ยมยลเหมือนมนต์ลวง
 มนต์น้ำตกนกโผนแล้วโจนลับ
 สายลำธารชานละลอกสายหมอกเลื่อน
 หอมไอดินกลิ่นไม้ดอกไม้ชื่อ
 เหมือนนารีพรราวพรางร่างโสภา
 พอจางใสหมดกลิ่นประทีนหอม
 เหมือนนารีที่ปล่อยกายให้ชายเซย
 หากชายใดใจแมลงจำแลงร่าง
 อย่าหลงคำหรือหลงองค์กายดี
 แต่ตัวพินนี้ไม่ใช่ชายหลอกโลก
 ชีวิตพี่เหมือนชีวาสุดาตวง
 เหวสุวัตลัดมารถพาวก

แม่ไม่ช่วยดลใจไปถึงศรี
 ให้ขวัญพี่มีสุขทุกคืนวัน
 ไม่รู้สิ้นภินท์พึงสมดังฝัน
 ให้คำมั่นสัจจะปฏิญาณ
 เป็นลำเนาเด่นประจักษ์เป็นหลักฐาน
 คนทั่วย่านนิยมทำประจำเมือง
 เป็นระเบียบสุขงามอร่ามเหลือง
 อร่ามเรืองกว่าผิวน้ำหลายเท่าเขียว
 ล้วนแต่ไพร่ลำเนาขุนเขาเขียว
 คงจะเปลี่ยวอ้างว้างที่กลางไพร
 ให้พวกเราไหว้เจ้าที่ตามวิสัย
 นามเขาใหญ่ช่วยพิทักษ์.....
 อย่าได้กรายเกลือกกลัวตัว....
 และวนเขาย่ามีเหตุอาเพศเลว
 ให้หวาดหวั่นสั่นอกกลัวตกเหว
 คงแหกเหลวหากว่าตกผาลง
 พฤษชาโอนแกว่งไกวชวนไหลหลง
 หากอนงค์มาด้วยช่วยชี้ชม
 เหมือนเมมาเหล่าเศรำจิตพิชชี่นชม
 สิ่งโสมมชั่วช้ายังกล้าทำ
 ประกอบกิจการใดไม่ถล่า
 จำต้องจ่ายย่อยยับไปกับเมมา
 ใจที่หดหู่หายคลายหงอยเหงา
 เย็นลมเขาสดชื่นระรื่นทรวง
 นามระบือเปรียบแมนเมืองแมนสรวง
 คอยทักท้วงเตือนใจมิให้เลือน
 ลำนำขับเรไรเพราะใดเหมือน
 คอยตักเตือนสะกดจิตยามนิทรา
 แมลงยื้อแย่งตอมหอมบุปผา
 ชายหลงไหลหมายตามากอดเกย
 แมลงย้อมหลีกหนีพี่เฉลย
 ต้องลงเอยเหมือนนบุปผามวลมาลี
 เกสรนางอย่าให้ใกล้จังหวายหนี
 น้องจงลี้หลบกายไกลชายลวง
 น้องอย่าโศกเศร้าใจอาลัยหวง
 รักและหวงเหมือนขวัญพี่ไม่มีแล้ว
 ถึงน้ำตกเลื่อนชื่อ “กรองแก้ว”

พาน้ำตกไม่เห็นมีไร้วัว	มีเพียงแควเหมือนลำคลองมียองโย
แล้วเหตุใดจึงมีนามชื่อตามนี้	หรือน้ำมีความแหวเหมือนแก้วใส
หรือตั้งชื่อ – ชื่อตามนามอะไร	พี่สงสัยประวัติบุญญัตินาม
หรือกรองแก้วเป็นสาวคราวพลั้งผิด	เรื่องชีวิต “ชนเกย” ถูกเย้ยหยาม
เพราะรักร้างห่างเหินเกินติดตาม	ถึงโตดน้ำ – ตับมานในธารนี้
อันความรักมักงายหากไม่คิด	หากพลั้งผิดขึ้นขมมะโนมศรี
ควรตรึงตรองลงพินิจคิดให้ดี	จึงจะมีคู่เคียงร่วมเรียงกาย
บ้ายสามโมงลาลับต้องกลับหอ	ระทดท้อเหลือที่ใช้หนีหน่าย
เขาใหญ่ให้ความสุขสนุกสบาย	อีกเมื่อไรพี่จะได้กรายอีกที่
เสร็จนิราศเขาใหญ่สมใจหวัง	ขอฝากฝังบทกลอนอักษรศรี
ด้วยใจรักผลงานด้านกวี	ใช้หวังที่ไอ้อวดประกวดกลอน
ถ้ากลอนไม่ไพเราะเสนาะหู	ไม่ตำรุ่มดจตรสอักษร
โปรดอภัยให้ฉันที่ก้าววน	ฉันเด็กอ่อนเชิงไม้ตีช่วยชี้เอ่ย

เพื่อง	ฟังจบฝากฟ้า	ฝากนาม- กรเฮย
ฟ้า	ช่วยจารึกความ	ฝากถ้อย
ประ	ดับโลกกวีตาม	แบบอย่าง นาพ่อ
พันธ์	ผูกเป็นเรื่องร้อย	นิราศร้างแรมสมร
		10 มี.ค. 15
		เพื่องฟ้า

“โคลงกระทู้”

นิ	รมลมีงแม่น	สาวสวรรค์
สิต	ไล่กวตตามทัน	ปลุกปล้ำ
บาง	เห็นเหตุตลอดพลัน	ครุ่นคิด หนึ่งรา
แสน	คิดพันคิดซ้ำ	ร่วมด้วยฤาไฉน
		21 เมษ.....
		ช่อแก้ว

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อยากลอยเรือเคียงคู่อยู่อย่างนี้
อยู่ด้วยรักภักดีชั่วชีวิต
แล้วเราต้องจากกันในวันหนึ่ง
วันที่พรากจากไกลใจแทบปลิด
ที่ชายหาดเที่ยงหนึ่งซึ่งน่ารัก
ตาเราแอบสบตาอย่างจาบัลย์

ทุกทีวราตรีมีมีหัวน
อยู่เคียงขวัญอย่างนี้ชั่วชีวิต
อันแสนซึ่งงดงามในความคิด
เหมือนหมดสิทธิ์ที่จะอยู่เคียงกัน
ก่อนที่จักจากไกลไปจากขวัญ
ก่อนจากกัน...แต่ก็ซึ่งใจถึงใจ
5 เมษายน
ช่อแก้ว

“มาเข้าวัดกันเถอะ”

วัดคือที่ดับร้อน
เปรียบวัดก็เปรียบปาน
ไกลหลังเมื่อครั้งกาล
ชโลมพฤษ์พันธุ์ทั่วหัวหล้า

นับนาน
หยดฟ้า
ครวญภาพ แล้ง...
กลับพื้นสดใส

ใครร้อนใครเดือดด้วย
มาเถิดแม่มาไว
ร้อนจิตตั้งเป็นไฟ
ไฟจะมอดเป็นถ้ำ

อันใด
รีบเต้า
สูมอก- ฤาฟอ
ถ้วนถ้ำสดับธรรม

บทเพลงที่ว่าซึ่ง
เสียงคลื่นจากนที
เสนาะคำจากกวี
ซึ่งพระธรรมยินย้า

กิติ
เพราะล้ำ
ประจงแต่ง-
สุดซึ่งเปรียบโฉน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“โคลงกระทู้”

เงิน	ทองคุณค่าล้ำ	นับอนันต์
มี	มากยอมเสกสรร	สุขให้
หน้า	ตาแจ่มบจาบัลย์	ผิวผ่อง ไสแฮ
สด	ชื่นทุกขัฎาไกลล์	เกลือกกลั้วฤทัยหมอง

22 เมษายน 15

เงิน	หมดงานหมดสิ้น	เสียขวัญ
หมด	เกียรติยศอัน	เกริกก้อง
หน้า	เคยชื่น- ชื่นพลัน	หมองหม่น นา....
แห่ง	เหือดญาติ- พวงพ้อง	เล็กร้างห่างหาย

“ถิ่นเกิด”

ถิ่นใดใดไม่ซึ่งจึ่งเคยอยู่	แม้ด่ารุก้าวหน้าที่อาศัย
มากด้วยแสงแห่งสีที่วิไล	ที่เคยซึ่งรู้หม “กินไหนกัน”
ลองรำลึกนึกที่ถิ่นที่ไหน	จะซึ่งใจอุ้นใจตั้งไฝฝั้น
เป็นถิ่นที่เคยรักรักปักชีวัน	ถิ่นซึ่งนั้น “ถิ่นเกิด” กำเนิดกาย
สำหรับคนลี้มย่านถิ่นบ้านเกิด	จะเลอเลิศด้วยทรัพย์มากจับจ่าย
เด่นอยู่กลางสังคมชมรมนาย	ก็เป็นควายลี้มดิน...คนป็นเกลียว
ท่านจะยอมให้เขาดำตราหน้าหรือ?	ว่าท่านคือควายแแก่ไม่แลเหลียว
แยกจากฝูงหลบกายอยู่ตายเดียว	ชอบลดเลี้ยวหลีกเร้นอยู่เช่นนี้
เพื่อไม่ให้เขาดำตราหน้าได้	“เลือดชาวใต้” ที่รักหยิ่งศักดิ์ศรี
เมื่อมีงานควรรักสามัคคี	ให้สมที่ “ชาวใต้รัก-พวกพรรคนะ”

19 เมษายน 15

เฟื่องฟ้า

“หนาว”

เมื่อลมหนาวพรหมมาห่มหล้า ฉัน “เฟื่องฟ้า” เหน็บหนาวปวดร้าวเหลือ
 ด้วยไม่มีไออุ่นแนบจุนเจือ หากคนเอื้อเห็นใจฉันไม่มี
 อายุฉันพรรษานี้ยี่สิบสี่ครบ ยังไม่พบคนรักสมศักดิ์ศรี
 ต้องนอนเศร้าหนาวสั่นหวั่นฤดี ยี่สิบสี่แล้วหนาวเศร้าอารมณ์
 หรือฉันนี้ก็มีกรรมมากทำไว้ ไหนหนาวกายหนาวรักพิษหมักหมม
 หากมีคู่กอดเกยไว้เซยชม ถึงหนาวลม...ฉันก็คงพอทน
 จึงเขียนกลอนอ่อนน้อดอกพloidรัก รับสมัครคู่ครองลงสักหน
 อธิษฐานจารเสกลงเลขมนต์ ให้พบคน...เคียงคู่ชื่นชูใจ
 คุณสมบัติผู้สมัครรักดิฉัน รูปร่างนั้นงาม-ดี-งามนิสัย
 เป็นชายโสด ไม่ราศีใด ถ้าเห็นใจ...เขียนมา “เฟื่องฟ้า” คอย
 หากหนาวนี้ไม่มีผู้เคียงคู่สอง “เฟื่องฟ้า” หมองครองหนาวเศร้าเหงาหงอย
 เพียงหนาวกายและตะกัหนาวรักพลอย ฉันบุญน้อย รอภักดิ์รักจากคุณ

11 พ.ค.

เฟื่องฟ้า

“แต่...โกมล-รัตนา”

สายฝนหลังจากฟ้า คราสาย
 จนจวบเย็นฝนหาย เหือดแห้ง
 แต่ “โกมล-รัตนา” วาย ซีฟลับ โลก....
 แสนโศกเศร้าฤาแล้ง หมดสิ้นสว่างไสว

สองวายุซีฟลับแล้ว ลมปราณ
 เลือดหลังเพื่ออุดมการณ์ ก่อเกิด
 สองนักรับบริหาร ถิ่นทุ่ง นาเอย
 เหลือแต่เกียรติคุณอะเคื้อ คู่ฟ้าดินสลาย

บ้านสองห้องนักร้อง	ครูไทย
วายซีพดดับเลือดไหล	ลูบหล้า
สองศิษย์แสนอาลัย	เหลือทေး
เหลือศิษย์ต้องกำพร้า	ขาดครูผู้สอน

สองดัลลัปโลกเอย	ก็ตาม
เหลือเกียรติยังคงความ	เกริกก้อง
“โกลมล-รัตน” นาม	นี้คู่- โลกเฮย
ชื่อจรตทุกหัวห้อง	หกฟ้าสรรเสริญ

สองวิญญาณจงสถิตย์ฟ้า	เมืองสวรรค์
เกิดชาติใดอย่าจาบัลย์	เกลือกไกล
เสพลิ่งสุขชั่วนิรันดร์	ราบริน
ก็ภพที่ชาติไซรั	สุขล้นชั่วสมัย
	ช่อแก้ว

“ถึง...เฟื่องฟ้า”

อ่านกลอนคุณ “เฟื่องฟ้า” บอกว่าหนาว	เมื่อลมฝาวพานพัดสัมผัสเนื้อ
ด้วยหนาวรักหมักหมมหนาวลมเจือ	หากคนเอื้อเห็นใจ...ก็ไม่มี
ด้วยสำนึกลึกซึ้งถึงความสว	แค่เห็นหนาวดวงกลมบ่นหรือนี้
จึงออกปากเปิดเผยเอ่ยพจี	ว่าหนาวนี้...เกินทน...ขาดคนเคียง
ถึงหนาวรักหนาวใจขาดไอยู่น	ควรหรือคุณ “เฟื่องฟ้า” ออกหาเสียง
รับสมัครหาคู่ร่วมอยู่เคียง	เพื่อไว้เลี้ยงอารมณ์ยามลมพราว
ควรจะรักศักดิ์ศรีสตรีบ้าง	ถึงอ้างว่าง...กอดหมอนต้องนอนหนาว
ให้มันตายเพราะหนาวรักดูสักคราว	แสนปวดร้าวก็อย่าบ่นให้คนลือ
เพียงเป็นคู่กอดกายแนบกายสว	รักแก้หนาววันวันกระนั้นหรือ
ถ้าเช่นนี้...ควรรักจักออ้อ?	เมื่อมันคือความใคร่หวังได้ชม
ฉัน “ช่อแก้ว” ไซ้จะมีคู่ชีวิต	ต้องหนาวจิตหนาวรักพิษหมักหมม
ถึงหน้าหนาวเห็นหนาวเศร้าระทม	แสนชื่นชมก็ไม่บ่น...หากคนเคียง
	ช่อแก้ว
	27 พ.ค.

“สู่สังคม”

จากสังคมบ้านป่าแสนรัก
บุปผาชาตินำชมชวนดมดอม
แตกจากชมรมสังคมป่า
ด้วยความหวังเกียรตินิยมอุดมการณ์
ระหว่างทางกลางสังคมกลับคว้า
หลายคนชอบพุงกายให้สัมพันธ์
กลางสังคมสอพลอต่อผู้ใหญ่
เกลียดลูกศิษย์เฝ้าพะนอน...สอพลอครู
อยากเหมือนกันอยากสอพลอต่อครูบ้าง
อยากเลียแข้งผู้ใหญ่ใฝ่นิยม

วิหคจักรบรรเลงเป็นเพลงกล่อม
และแวดล้อมด้วยไม้...มากสายธาร
สู่มหาวิทยาลัยอันไพศาล
กูจึงชานชมมาจากป่าปล้น
หลายคนซ้ำคำเอ่ยออกเย้ยหยัน
และแบ่งปันความสนิทเป็นมิตรกู
กูก็ไม่อาจเห็นเป็นสิ่งหรุ
ชีวิตกูจึงกว้างกลางสังคม
เพื่อก้าวย่างต่อไปไม่หกล้ม
แต่อุดมการณ์ก่อนไม่คลอนแคลน
ช่อแก้ว
1 มี.ย.15

“เกลียด”

เกลียดอาจารย์ดูตำว่าลูกศิษย์
เกลียดวิชาข้อสอบรั้วหรือรัวราง
เกลียดลูกศิษย์เลียแข้ง-ขา อาจารย์สอน
เกลียดระบบบริหารงานเซยเซย
เกลียดกีฬาระหว่างปีที่แข่งขัน
เกลียดเสียงเชียร์เกมตวาดขาดไมตรี
เกลียดเพื่อน ๆ อดดมีถือศรีศักดิ์
เกลียดผู้หญิงดัดจริตผิดทำนอง

โดยไม่คิดเหตุผลทบทันบ้าง
เพราะมีบางคนไม่รู้ันยเลย
ที่คอยบ่อนยกยอสอพลอเอ่ย
องค์การเอ่ยเปลี่ยนใหม่เถอะไม่ดี
เอาเปรียบกันเกินผองฉันน้องพี่
ถึงต่างสีแต่ก็เรา-ลูกเทาทอง
โดยมากมักยกยอตนชวนหม่นหมอง
และมักลองทอดกายให้ชายชม

เกลียดคูร์กับบางคู่ชอบจูจี
เกลียดหลังหลอก-หน้าไหวใช้เส้หลม
เกลียดหัวหน้าอ่อนแอไม่แท้เที่ยง
เกลียดเหลือเกินคำว่า “เราผองเผ่าครู”

ไม่เลือกที่เลือกทางช่างชื่นชม
โดยผูกปมบ่อนคำที่ตำรู
ชอบลำเอียงคิดคดชวนอดสู
ต้องตั้งอยู่ใน-กรอบ-ถุย-ชอบกล
เฟื่องฟ้า

16 ม.ค. 16

“กู...คนใหม่”

กฐนะหรือเหลวไหลกว่าใครหมด
บางครั้งอยากดับกายหน้ายชีวี
แต่นั้นแหละที่กฐนสู้ทุกซ์
หากไม่ตายกายดับหายลับตา
ด้วยความหวังอย่างนี้มีมิตรที่รัก
สู้ฟ้าดพื้นอันตรายมาหลายเพลง
ก็นั้นแหละเมื่อทุกซ์ซ้ำกระหน่ำเข้า
มืออันแข็งแกว่งดาบวาววิญญา
มิตรเอ๋ย...
ถ้าหากมิตรพยักหน้าว่า – ออ – อือ

นึกแล้วอดท้อต่อวิถี
เพื่อไม่มีทุกซ์กระหน่ำย่ำชีวา
ด้วยปลอบปลุกกับใจเอาไว้ว่า
คงถึงคราชีพจรสัพพิ์ตนเอง
อุปสรรคทุกซ์ตรมเข้าข่มเหง
เล็ดละเลงอาบกายก็หลายครา
ทำสองเท้าเปลี่ยปลกเกินยกขา
ก็เมื่อยล้าเกินยกดาบตักมือ
โลกนี้เคยปราณีใครมีหรือ
แล้วกูคือ...คนใหม่ – โลกไม่น่า
เฟื่องฟ้า

8 พ.ค. 16

“กาฝาก-ปลิง”

มันเป็นเพียงไม้ชนิดมีพิษยิ่ง
มันใช้รากพันพัวกิ่งชั่วคราว
เราได้ฟังนั่นนี่ “มีจริงหรือ?”
“ก็กาฝาก – ต้นนิค” มิตรเอ๋ยนาม
เราแย้งว่า “กาฝากนี้ – ไร้สีเขียว
มิตรพยักหน้า “กาฝากหากรำพึง
“สำหรับคนดีดี” เราซ้ต่อ
เอาแต่เกาะเขาไปในวันวัน

อาศัยกิ่งพฤษาแหล่งอาหาร
และมักผลาญต้นไม้แล้วตายตาม
“ไม้นั้นชื่อไม้ใด” เราไถถาม
“เมื่อมันลามทั่วต้นไม้หล่นตึง”
เกาะแน่นเหนียว – กิ่งพฤษา ใช้น่าซึ่ง”
ก็เหมือนหนึ่งคนพิการก็ปานกัน”
“ไม่เคยก่อแนวทางคิดสร้างสรรค์
จะเปรียบมัน กับอะไรสิ่งไหนนะ

มิตรบอกว่า “ถ้าเปรียบเทียบแล้ว ก็ไม่แคล้วตัวปลิงจริงไม่ละ”
 เราขบใจพยักหน้าตอบว่า “อะ” “มันดูดตะ” มิตรพ่น “คน – วัว – ควาย”
 “หากคนเป็นกาฝาก” มิตรถากถาง “ไม่เคยสร้างเอาแต่พึ่งถึงเสียหาย
 สังคมจักพิการพาลถึงตาย” “สังคมควาย” เราตึง “มีปลิงคน”?
 เฟื่องฟ้า
 12 พ.ค. 16

“จุดจบ”

คิดถึงมากอยากพบสบตาใส
 แต่ทว่าตาหลังถึงทำนบ
 ที่ทำได้แค่เพียงเลี้ยงคิดถึง
 อยากตัดขาดเคยมีไมตรีกัน
 อยากถามไถ่เพื่อเคยปรารภ
 เพราะจุดจบ...รักสลายแล้วหลายวัน
 บางครั้งจึงหัวใจต้องไหวหวั่น
 แต่ใจมันอ่อนแอจึงแพ้ใจ

“มิตรของเธอ”

ถ้าหากว่าจิตใจไม่เข้มแข็ง
 กับการไม่สงสารพาลคำนึง
 จันก็ยังมีฉันและมันจิต
 “เรื่องหวานนอกขมในฉันไม่มี”
 อย่าด่วนแปลงเปลี่ยนจิตเล็กคิดถึง
 ว่าคนซึ่ง “อยู่ไกล” ตัดไมตรี
 เมื่ออุทิศรักให้ไม่หน่ายหนี
 ทุกคำที่ฉันเอ่ยไม่เคยลืม”
 19 ส.ค. 17
 เฟื่องฟ้า

“ฐาน”

พื้นดินสีเป็นฐาน
 แต่คนที่เอาคน
 ไว้ปลูกบ้านสร้างถนน
 มาเป็นฐานสันดาน...หมา

29 ม.ค.

จันเอง

“งัดข้อ”

งัดเอียงงัดข้อ
คงตกทุกข์ได้ยากลำบากใจ
ประจบสอพลอคลอเคลียไว้
กำหนด “อัญชลี” นี้จงจำ

ฉันเอง

15 พ.ค.

ใครล้อขึ้นเสียงเถียงผู้ใหญ่
การงานไม่ก้าวหน้าถ้าขึ้นทำ
จะได้พริ้งเพริศงามเลิศล้ำ
เป็นคุณธรรมครองใจผู้ใหญ่เอย

“โงง”

ก.เอ๋ย ก.โงง
จากหัวหน้าลดหลั่นตามครรลอง
ถ้าเกรงช้ำกลัวกรรมหนุนนำส่ง
ชีพคงจนทนเศร้าถึงเข้าโงง

เป็นเครื่องโงงน้ำใจชาวไทยผอง
รวมพวกพ้อง “สังสรรค์สัมพันธ์” โงง
เพราะกลัวลงนรกตกตายโงง
ใครจะโปงเปิดม่านเราด้านเอย

ฉันเอง

20 พ.ค. 16

“คนไหนครู”

เขาตะโกนคำด่าด้วยว่าซึ่ง
ทุกถ้อยคำพระนงล้นองอาจ
มีงมน้ำตัวเมียชอบเลียแข้ง
ต่อหน้าอย่างหลังอย่างซ่างเหมือนลิง
สังคมเรา ทุกวันนี้ อย่างไม่เห็น
สามัคคี สัมพันธ์ พลันหลาย
ใครหมอบใกล้ใช้คล้องปีสองชั้น
มีของใช้แบ่งปันหมั่นเยี้ยมยล
ได้เสารงวันนี้แปลกดีแฮะ
เรื่องระเบียบวินัยไม่บรรเลง

อ้ายพวกมึงอับปรีย์คนซี้ตลาด
กั๊ววางมาดซึ่งซังอย่างจริงจัง
นักแสดงอุบาทว์ชาติผีสิง
ถ้าแน่จริง “ลงมา” เขาทำทาย
เสียงเขาเน้น “เกือบถึงซึ่งฉิบหาย
เพราะเจ้านายล่าเอียงไม่เที่ยงคน
ใครขยันขึ้นไม่เลียก็เสียผล
ก็ไม่พ้นสองชั้นคนกันเอง
ครูเคยแนะนำสอนโขมงกันโจงเฉง
ประกาศเพลง “ครูตาครู” อดสูจ้ง

25 มี.ค. 19

เฟื่องฟ้า

“นักเรียนตัวอย่าง”

นัก	เลงนักตี๋มแล้	นักพนัน
เรียน	อยู่ในเขตชัณฑ์	แห่งนี้
ตัว	ซ่าตัวสแปคัน	คับคั่ง
อย่าง	เยี่ยงสัตว์แดกซี่	หอนรูกฎเกณฑ์
		ฉนั้นเอง
		19 ส.ค. 18

บทกวีที่เทือก บรรทัดแต่งขึ้นในช่วงท้ายของชีวิต

ลีลาหลอน

ดาดเริกเบิกฟ้าเบิกตาวัน
 ตอนลีลาหลอกหลอนประชาชน
 เห็นพระเอกลิเกเห่ป้ายสี
 ว่า-เบื่องหลังคนจนยกป้ายชู
 เห็นตัวตนพระเอกในท้องเรื่อง
 ถอดกองความเป็นคนฟาดฟัน
 เห็นลูกคู่ ฎ-สี-ตี เครื่องเซ็ด
 เห็นคนดูไม่ทันประหวั้นประวิง
 เห็นพระเอกเดินออกมาออกโรง
 เทียวสำแดงแผลงฤทธิ์ธรรงค์
 เห็นคนดูรู้ว่าถูกหลอน
 ยังมีเห็นคนเขียนบทบรรพ์

เบิกมานั่นลิเกเห่กลอนตัน
 โต้เถียงเสียงบ่นจากคนดู
 เอื้อนเอ่ยวาทีสีข้างดู
 เอ็น จี โอ เป้าหูอยู่ทั้งนั้น
 ลืมองค์หลงเครื่องบ้าเฟื่องฝั้น
 สำคัญว่าเป็นพระเอกจริง
 ปลุกเพลงมารล้ำเลิศเซ็ดฉิ่งฉิ่ง
 มารร้ายเข้าสิง...เป็นร่างทรง
 ฉ้อโกงบทยาทอันสูงส่ง
 ชูธงอำนาจแกว่งฟาดฟัน
 ตอบโต้เพลงกลอนระยำนั้น
 ลงทัณฑ์พระเอกเสกมนตร์ร้าย

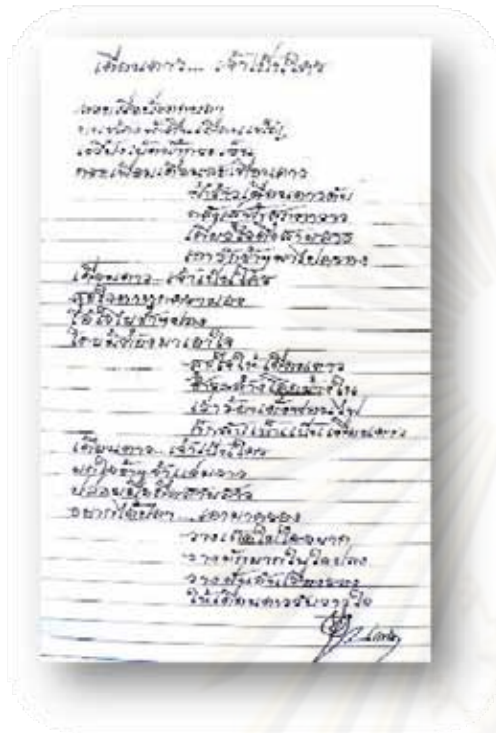
บุหงาตันหยงร้องไห้

“บุหงา ตันหยง กำปง กรรมบัง แต่ปางใด
 คลื่นยักษ์ผ่านมาแล้วผ่านไป
 แต่คลื่นไทยท่องเที่ยวมาเขียวแรง
 ไล่บังเอาที่
 อ้างโนนอ้างนี้มาชี้แจง
 คลื่นไทยท่องเที่ยวมาเขียวแรง
 ถาโถมมาแทงแย่งที่บัง”

เสียงตันหยงตันหยงส่งเสียงแว่ว
 สีนามีมาแล้วก็ผันผ่าน
 แม้เศร้าโศกเกินโลกจิตวิญญาณ
 จะหาคำจذارเศร้าโศกนั้น
 แต่โศกนั้นวันนี้พอบลงได้
 ด้วยมิใช่มือใจผู้ใดนั้น
 มุ่งมาทำลายหมายฟาดฟัน
 เหมือนโศกศัลย์วันนี้มีคนทำ
 สีนามีผ่านมาแล้วผ่านไป
 แต่คลื่นไทยท่องเที่ยวเที่ยวกลิ้งกล้ำ
 อ้างระบบเหนือระบอบความชอบธรรม
 แห่งการกระทำบนดินแดน
 กับคืบศอกวาเส้นอ้างเป็นเจ้าของ
 กับผู้เฒ่าถือครองด้วยสองแขน
 ใครควรสมควรจะหมิ่นแคลน
 ควรจะเป็นเจ้าแดนนั้นคือใคร

ศูนย์วิทยพักรักษา
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

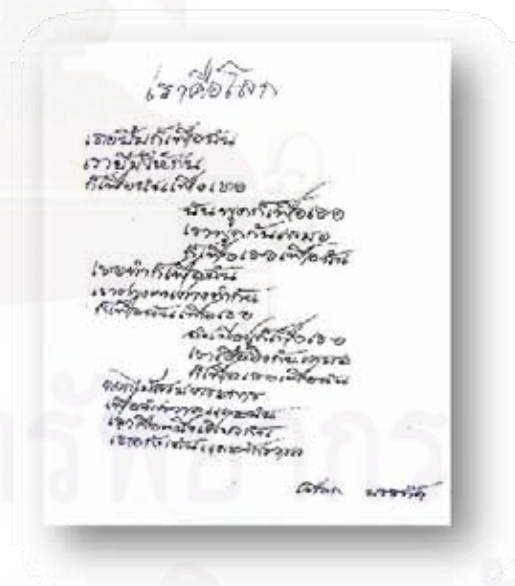

เดือนดาว... เจ้าเป็นใคร

ลอยเรื่อนั่งตกปลา	บนท้องฟ้าคืนเดือนเพ็ญ
เขวี้ยงเบ็ดน้ำกระเซ็น	กระเพื่อมเดือนสะท้อนดาว
ฟ้าสว่างเดือนดาวดับ	กลับสู่ฟ้าสุกตาวาว
เกี่ยวใจดึงสายสาว	เอารักข้าฯ พาไปครอง
เดือนดาว...เจ้าไปใคร	สุขตาใจทุกครั้งมอง
โอ้ใจไขข้าฯปอง	โดยมิต้องมาเอาใจ
สุขใจให้เดือนดาว	ชำระล้างโลกข้างใน
เร้าร้อนตั้งฟอนไฟ	ก็กลับเย็นเป็นเดือนดาว
เดือนดาว...เจ้าเป็นใคร	ยกใจข้าฯจำแจ่มวาว
ปล่อยมือถือสายสาว	อยากได้ปลา...เอามาครอง
วางเบ็ดในใจอยาก	วางมุกมากในใจปอง
วางผันอันเรื่องรอง	ให้เดือนดาววิบวาวใจ

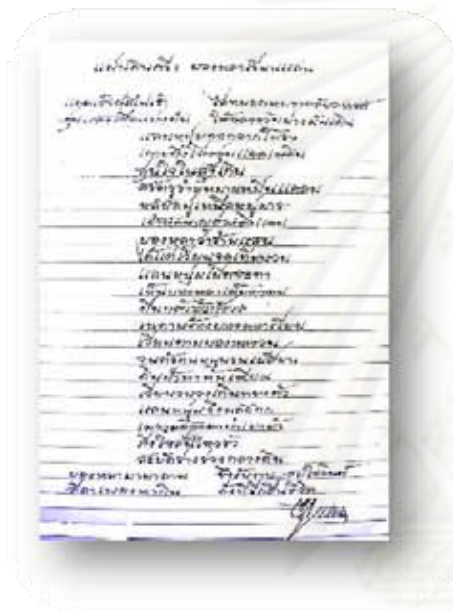
เราคือโลก

เธอยิ้มก็เพื่อฉัน
 เรายิ้มให้กัน
 ก็เพื่อฉันเพื่อเธอ
 ฉันพูดก็เพื่อเธอ
 เราพูดกันเสมอ
 ก็เพื่อเธอเพื่อฉัน
 เธอทำก็เพื่อฉัน
 เราต่างคนต่างทำกัน
 ก็เพื่อฉันเพื่อเธอ
 ฉันมีอยู่ก็เพื่อเธอ
 เราเอื้ออิงกันเสมอ
 ก็เพื่อเธอเพื่อฉัน
 ดอกไม้สวยตระการ
 เพื่อจักรวาลและฉัน
 เราคือหนึ่งเดียวกัน
 เธอกับฉันและจักรวาล

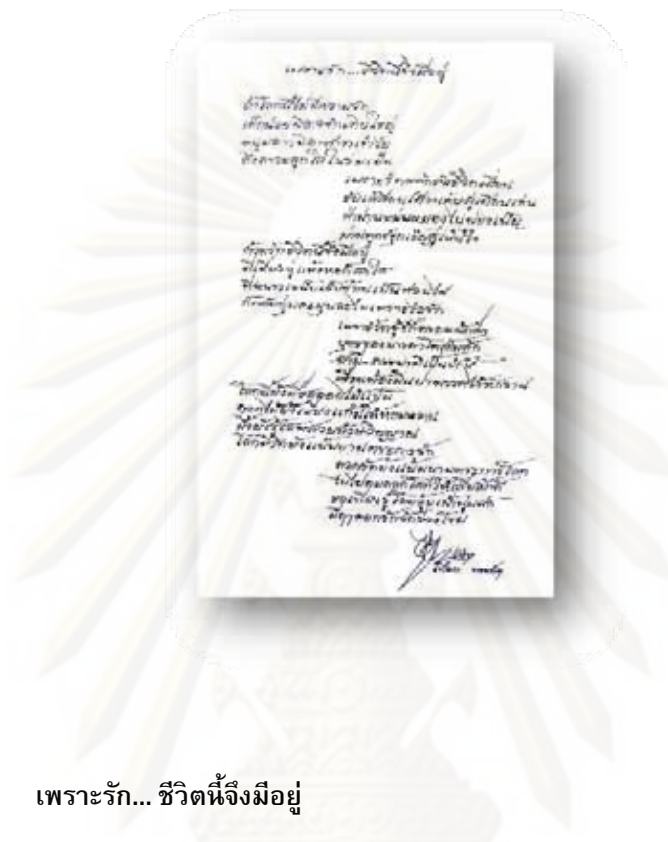
ศูนย์บริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผ่นดินทวิ : บองหลาเวียนแลน

แดดเช้าก่อไฟเช้า อุ้นแสงเอื้อแบ่งปัน	ไล่หมอกหนาวกลับสวรรค์ ให้กลางวันย่างฝันเดิน
แลนหนุ่มออกจากโพรง อุ้นใจในสูงเกิน หลับอยู่เห็นหมูมาร บองหลาว่าร้ายแสน แลนหนุ่มเปิดจอตตา ตีนกลั้วรั้วกั้ววล เวียนตามบองหลาวัน ดินฟ้าพาหันเหียน แลนหนุ่มจึงปลัดตก กึ่งใจสั้นไหวรวี	เกาะกิ่งโล่งอุ้นแดดเพลิน ศัตรูร้ายหมายหมิ่นแคลน เข้าหักหาญช่วงชิงแดน ได้แต่เวียนจุดเทียนวน เห็นบองหลาเต็มตาดน วนตามจ้องบองหลาเวียน จนตัวตนหมุนวนเปลี่ยน เวียนวนวงเกินทรงตัว เพราะจ้องตาบ้าเมาแก้ว สะบัดร่างร่วงกลางดิน
บองหลาฉายภาพ ลีลาเพลงหากิน	จึงบังบาบ...สมใจจินต์ ตั้งที่วีกลิ่นชีวิต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพราะรัก... ชีวิตนี้จึงมีอยู่

ถ้าโลกนี้ไม่มีความรัก	เด็กน้อยมีอาจจักเติบโตใหญ่
หนุ่มสาวมีอาจก้าวเข้าไป	ถึงภาวะสุขใสในร่มเย็น
เพราะรักจึงผลักล่อชีวิตเลื่อน	ขับเคลื่อนเดือนดับสู่เดือนเด่น
ฝ่าม่านหม่นหมองไปผ่องเพ็ญ	ผ่านทุกซอกซอกเข็ญสู่อุทัยใจ
ด้วยรักชีวิตนี้จึงมีอยู่	ที่เหี่ยวหู่แห้งหดก็สดใส
ที่หนาวเหน็บเจ็บร้อนเป็นฟอนไฟ	ก็กลับอุ่นละมุนละไมเพราะไอรัก
เพราะรักรู้จักตระหนักรู้ค่า	บุตรของมารดาโตเต็มตัว
สามี – ภรรยาเป็นยักษ์	เพื่อนพ้องมีแบ่งพรรคไว้หักราน
โลกนี้ยังมีช่อดอกไม้แย้ม	ดอกไม้ยังเอียงแก้มให้หอมหวาน
ผิ้งยังรู้เสพสวยด้วยวิญญาณ	โลกชีวิตยังแย้มบานตระกาลรัก
ดอกกรักยังแย้มบานตระกาลโลก	ไยไปดอมดอกศอกให้เสียศักดิ์
ขอเพียงรู้โอบอุ้มผ้าพุ่มพัก	มีฤาดอกรักจักร่วงโรย

คุณ... จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นกระดาศสันติภาพ

ข้าวงนกระดาศแสนล้าน
 จะบินมาขับขานเพลงสันติภาพ
 นางนกบินหลาตุงกัล*แห่งป่าสนกาลาศีรี
 พาทีกับข้าวงนกระดาศว่า
 มือหนึ่งฆ่าลูก – ผัวข้าฯ
 มือหนึ่งพับกระดาศมาก้านี้
 นีหรือสันติภาพ

กลับไปเกิดเจ้านกระดาศแสนสวย
 เจ้ามีอาชวช่วยอะไรข้าฯได้
 บทเพลงสันติภาพตายแล้วที่ตากใบ
 จะยังมีเพลงอะไรอีกเล่าให้เจ้าขับร้อง
 กลับไปเกิดเจ้านกระดาศ
 กลับไปอยู่ในกระดาศ
 อันเป็นธรรมชาติของเจ้า

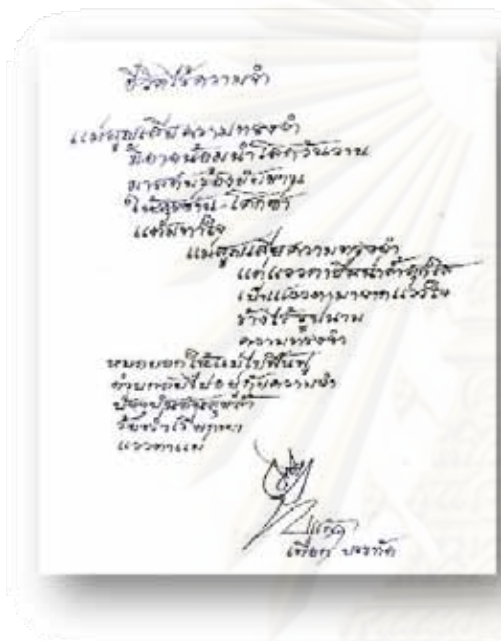
เจ้ามีธรรมชาติของเจ้า
 ส่วนข้าฯก็มีของข้าฯ
 เราต่างศรัทธาต่างเป็น
 ก็ไม่เห็นจะเป็นปัญหา
 เว้นแต่ว่า
 เจ้าอยากให้ข้าฯ เป็นเหมือนเจ้าเป็น

*ตุงกัล - โตตเตียว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชีวิตไร้ความจำ

แม่สูญเสียความทรงจำ

มีอายุน้อมนำโลกวันวาน
มาสดับร้องขับขาน
ให้โศกชานสุขซ่า
แต่มีหัวใจ

แม่สูญเสียความทรงจำ

แต่แหวะตาขึ้นน้ำล้าสุกใส
เป็นแหวะตามาจากแหวะใจ
ร้างไร้รูปนาม
ความทรงจำ
หมอบอกให้แม่ไปฟื้นฟู
ด้วยกลับไปอยู่กับความจำ
ปัจจุบันอันสุขล้ำ
ร้องรำเรียกหา
แหวะตาแม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ออกนอกทาง ก็เห็นทาง²

เปลื้อง คงแก้ว

ถ้าชีวิตกับความตายเป็นคนละโลกกัน ตามที่เขาปักใจเชื่อมายาวนาน เมื่อคืนนี้เขากับสหายคงไม่ได้พบกันเป็นแน่แท้ เพราะสหายถูกพวกนายล้อมยิงตายไปแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 ในขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่ และมองหาผืนแผ่นดินแห่งความเป็นมนุษย์ให้กับตนเอง หลังจากขบวนการปลดปล่อยมนุษย์ถ้าสิ้นสุดลง

ดวงอาทิตย์โผล่พ้นแนวป่าเทือกเขาบรรทัดด้านทิศตะวันออก ส่องลอดซุ้มสายหยุดหอมกรุ่นผ่านหน้าต่างเข้ามายังโต๊ะหนังสือพร้อมๆ กับที่เขาอ่านนิทานเรื่องมนุษย์ถ้าของเพลโตจบพอดี

เขารู้สึกเหลือเชื่อกับความเหมาะสมเจาะพอดีกับที่เขาเงยหน้ามองผ่านหน้าต่างออกไปและกระพริบตาที่พรำมัวเพราะแสงจากดวงอาทิตย์ แสงที่มนุษย์ถ้าไม่เคยเห็นมาก่อน เขาช่างแสดงบทเหมือนกับมนุษย์ถ้าอย่างไรก็อย่างนั้น

“มันเป็นไปได้อย่างไรกัน

มีอำนาจชนิดใดที่สามารถจัดฉากเช่นนี้ได้กระนั้นหรือ
หรือผู้จัดฉากมีความต้องการให้เขาเป็นมนุษย์ถ้าคนนั้นอีก
ก็สามสิบปีที่แล้วเขาเคยเป็นมนุษย์นอกถ้าแล้วนี่นา
แล้ววันนี้จะให้เขาเป็นมนุษย์นอกถ้าคนนั้นเพื่อภารกิจใดเล่า
ถ้าเขาจำเป็นต้องเป็นมนุษย์ถ้าอีก แน่ใจได้อย่างไรว่า
เขาจะไม่ถูกเพื่อนมนุษย์ถ้าจับฆ่าเหมือนครานั้น”

เขาคลี่สายแห่งความรู้สึกนึกคิดยาวเพื่อยวักไปวนมา กระทั่งกลับมาหยุดที่จุดเริ่มการเป็นมนุษย์นอกถ้าของเขา

² เรื่องสั้นของเทือก บรรทัด ใน

กลุ่มภูมบรรทัด, แผ่นดินใต้ ความหลัง สหายเก่า (กรุงเทพฯ: อาร์ต เอจ กราฟฟิค, 2544), หน้า 298-308.

เขาจำได้ว่า เขาอ่านนิทานเรื่องมนุษย์ถ้ำของเพลโตครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2517 ในฐานะของสหายของขบวนการปลดปล่อยมนุษย์ถ้ำ ตอนแรกเขาไม่เชื่อว่า พวกเขาจะต้องลงเอยด้วยการถูกรุมเช่นหมาเช่นเดียวกับนิทานเรื่องมนุษย์ถ้ำ เพราะนั่นเป็นนิทานที่เพลโตเขียนขึ้นให้คนที่อยู่นอกบรรทัดของรัฐได้ขบคิด เขาเชื่อมั่นว่าขบวนการต่อสู้เพื่อความจริง ความดีงามและความรัก จักได้ชัยชนะ เขาจึงทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อการนั้น

อันที่จริงเขาเป็นมนุษย์ถ้ำที่กล้าเอี้ยวหันหน้าออกมามองปากถ้ำและแลเห็นแสงสว่างรำไรบ้างแล้ว แม้ว่าจะยังถูกมัดมือมัดตีนให้หันหน้าเข้าหาถ้ำลึกเหมือนคนอื่น ๆ ก็ตาม

เขาจำเหตุการณ์วันแรกที่ทำให้เขาต้องเอี้ยวหันหน้าออกมาสู่ปากถ้ำ และแลเห็นประกายแสงสว่างวูบไหว ปีนั้นเป็นปี พ.ศ. 2508 เขาเพิ่งอายุได้เจ็ดขวบเท่านั้น นั่งอยู่บนบ้านที่ถูกปิดล้อมโดยพวกนายไม่ต่ำกว่าร้อยนาย มีอาวุธสงครามครบมือ ตอนแรกเขาไม่รู้หรือทราบดีอะไรขึ้น แต่พอได้ยินเสียงหัวหน้านายประกาศว่า “ให้สหายลงมามอบตัวเสียดีจ้” นั้นแหละเขาจึงรู้ว่าอะไรเป็นอะไร

เสียงตะโกนให้สหายลงไปมอบตัว ทำให้ทุกคนที่อยู่บนบ้านเงียบกริบ เป็นความเงียบที่ทุกคนรู้ถึงความตายกำลังใกล้เข้ามา ยกเว้นเขาซึ่งเป็นเด็ก 7 ขวบคนเดียวเท่านั้น ที่ยังไม่ได้กลิ่นอายของความตาย เพราะเขาไม่เคยพบเห็นความโหดเหี้ยมของพวกนายมาก่อน

เกือบสองชั่วโมงที่พวกนายสรรหาคำต่าง ๆ นานามาเกลี้ยกล่อมให้สหายลงไปมอบตัว สุดท้ายพวกนายยื่นคำขาดด้วยการนับหนึ่งถึงสิบ ถ้ายังไม่ลงมามอบตัว จะกราดปืนขึ้นบนบ้านทันที เป็นการยื่นคำขาดที่เขาเคยเห็นในหนังควบบอยเท่านั้น ไม่คิดไม่ฝันว่าเขาจะต้องมาเป็นดาราประกอบเหมือนในหนัง

สิ้นเสียงหัวหน้านายนับหนึ่ง เขาเห็นรูปร่างของความตายมายืนจ้องหน้าเขา เป็นครั้งแรกที่เขารู้จักกับความกลัวตาย เขาอยากให้พ่อแม่ ใครก็ได้ช่วยบอกให้สหายลงไปมอบตัวก่อนสิ้นเสียงนายนับสิบ

เขาคิดเช่นนั้น เพราะเชื่อว่าสหายคือเพื่อนของพ่อที่ใคร ๆ ก็เคารพนับถือ พวกนายคงเข้าใจผิด มอบตัวแล้วค่อยไปสู้ในชั้นศาล

เขาคิดเช่นนั้น เพราะไม่อยากเห็นรูปร่างของความตายเป็นคนใดคนหนึ่งอยู่ในบ้าน ระคนกับความกลัวตายที่มายืนจ้องมองเขาอยู่

“นับสอง” เสียงนั้นทำให้เขาจ้องมองตาพ่อฉายแววบอกให้พ่อช่วยบอกให้สหายลงไปมอบตัว

“นับสาม” เขาเียนวบไปทั้งตัว ถึงกับต้องชุกหน้ากับอกแม่

“นับสี่” สหายหันมาจ้องตาเขาเป็นคนสุดท้าย

“ผมยอมตายเพื่อพวกคุณได้อยู่” คือ ข้อความบนจอแววตาที่สหายบอกลา เขายังจำแววตาแห่งการรับผิดชอบนั้นได้ และไม่มีวันลืมเลือนภาพที่สหายกระโจนออกจากหน้าต่างบ้านพร้อมกับเสียงปืนรัวถี่ยิบเป็นร้อยๆ นัด

“ร่างนั้นแหลกเหลว
ก่อนนำพาความคิดไม่ยอมจำนน
วิ่งฝ่าดงกระสุนออกไป
ร่างนั้นเคลื่อนกระจาย
สุดท้ายกลายเป็นผู้ก่อการร้าย
ตามประกาศิตปากนาย”

เสียงกร๊อบทศรัทธาท่องทำนองเสนาะขึ้นในจิตใจของเขา และทุกครั้งที่เขาคิดถึงสหาย “ใครกันแน่คือผู้ก่อการร้าย สหาย หรือพวกนาย” เสียงคำถามดังก้องขึ้นในใจเขา

ระหว่างทางที่เขาเดินทางไปพบสหายนั้น เขาผ่านหมู่บ้านยามค่ำคืนที่วังเวงน่ากลัวเสียงหมาหอนเห่าเรียกหาเจ้าของโหยหวนเปลี่ยวเศร้าแทบไม่ขาดช่วง เสียงหวีดร้องของผู้คนที่ถูกเผาทั้งเป็นในถังแดง ระคนกับเสียงรถยนต์ดังกระหึ่มเพื่อหลบเคลื่อนแหว่มาจากในค่ายของพวกนาย กลิ่นเหม็นไหม้ศพโชยฟุ้งอยู่ในความมืด แสงไฟฉายของพวกนาย ฉายส่องหาสหายและมวลชนจัดตั้งตามบ้านร้าง...

ใช่ มันคือเส้นทางที่เขาเคยเดินมาแล้วตอนที่เขาเป็นสหายน้อย เขาภูมิใจมากที่เด็กเลี้ยงวัวอย่างเขาสามารถทำหน้าที่รับส่งจดหมายและข้าวของขึ้นเล็กให้กับสหาย โดยชุกซ่อนไว้ใ้ในกระดิ่ง

แขวนคอไว้ที่ถูกทำขึ้นให้มีขนาดโตกว่าปกติเล็กน้อย ตอนนั้นเขาารู้ได้ถึงความฉลาดปราดเปรื่องที่ฝ่าด่านพวกนายตรวจที่เข้มไปได้ทุกครั้ง และเขาก็แลเห็นความโง่ของพวกนายที่เอาแต่ตรวจเข้มตามตัวเขา แต่ไม่ระแวงสงสัยในขนาดและความเป็นไปไร้เสียงของกระดิ่งที่คอไว้

ทุกครั้งที่เขาเดินผ่านเส้นทางสายนี้ หัวใจของเขาเต้นแรงและตื่นกลัว แม้ว่าเขาจะรอดพ้นจากการจับเฆลงถึงแดง แปลกที่การเดินทางครั้งนี้ เขากลับรู้สึกโปร่งโล่งสงบ เขาเห็นแสงดาวเต็มฟ้า หิ่งห้อยพริบพรั่งระหว่างความมืด ไร้ร่องรอย แสง สี เสียงและกลิ่นที่เป็นลางบอกถึงความตาย ไม่มีความรู้สึกนึกคิดว่าจะมีศัตรูมาคอยซุ่มโจมตี

“มันเป็นการเดินทางไปกับสองข้างทางป่ารกที่โปร่งโล่งสงบ” เขาบอกถึงความรู้สึกที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน

“หรือว่าการเดินทางของคนเป็นไปพบคนที่ตายแล้ว เป็นสัจจะเดียวของมนุษยชาติที่ไม่มีอำนาจใดๆ มาขวางกั้น”

เขาเดินไป คิดไป บนเส้นทางที่ไม่มีคำว่า ไกล – ไกล ไร้ความรู้สึกสนุก เหนื่อย เมื่อยล้า “แบบนี้เองกระมัง ที่เขาเรียกกันว่าเดินไปกับปัจจุบันขณะด้วยจิตว่าง” เขาสรุปการเรียนรู้ให้กับตัวเอง

“เก่งมากสหายน้อย คุณเรียนรู้กับตัวเองได้เก่งมาก” เสียงของสหายดังแทรกมโนคติของเขาพร้อมๆ กับเดินออกมาจากข้างทาง เอื้อมมือมาแตะไหล่เขาเป็นการทักทาย

“คุณรู้อะไรว่าผมกำลังคิดอะไรอยู่” เสียงจากแววตาของเขาจ้องมองสหาย

“คุณมาอยู่ที่นี่ทำไม” เสียงของเขาดังมาจากความงุนงงสงสัย

“ก็มารอรับคุณอยู่นี่ไง” สหายตอบด้วยน้ำเสียงแสดงอาการดีใจ

เขาจ้องมองสหายตั้งแต่หัวจรดเท้าทั้งตื่นตื่น งุนงง ที่อยู่ๆ คนที่จะไปพบมาปรากฏตัวต่อหน้าต่อตาที่กลางทาง เขาก็ไม่รู้ว่าจะเริ่มตันพูดอะไรดี สหายก็ชี้มือบอกเขาว่า “นั่นไง – หมู่บ้านถึงแดงของเรา พวกเราอยู่ด้วยกันทั้งหมด 3008 คน ไป – ไปขึ้นบ้าน ล้างหน้าล้างตาก่อน แล้วผมจะบอกทุกเรื่องให้คุณตาแจ้ง”

“เดี๋ยวนี้พวกเราสงบเย็นกว่าตอนที่ม่มีชีวิตอยู่ และรู้อเองได้ว่าศัตรูของพวกเราไม่ใช่พวกนาย และพวกนายก็ไม่ใช่ศัตรูของพวกเรา สหายน้อย ไม่เคยสงสัยบ้างหรือว่าพวกนายที่กราดกระสุนใส่ร่างผม พวกเขาไม่เคยรู้จักตัวตนของผมแม้แต่หน่อย คนไม่เคยรู้จักกันจะมาฆ่าจะมาแกงกันได้ อย่งไร จริงไหมสหายน้อย”

“พวกนายรู้จักคุณดี” เสียงของเขาทะลุขึ้นกลางปล้อง “คุณลืมแล้วหรือที่พวกนายประกาศว่าให้สหายลงไปมอบตัว พวกเขารู้ว่าคุณเป็นสหาย”

“ทำไม่จ่าไม่ได้” สหายยืนยันด้วยน้ำเสียงราบเรียบ

“พวกเขารู้จักผมแต่เพียงว่า ผมเป็นสหายเท่านั้น ไม่ได้รู้จักตัวตนของผมในฐานะที่เป็นคนมีชีวิตจิตใจ สหายเป็นเพียงยี่ห้อแห่งความเกลียดกลัวที่พวกเขาออกแบบและติดแปะให้ผม ผมจึงเป็นพวกวัตถุที่มียี่ห้อแห่งความเกลียดกลัว พวกเขายังผมที่ไม่ใช่ผม เขายังตัวแทนของความเกลียดกลัวของพวกเขาเท่านั้น จ่าไว้ให้ตีสหายน้อย ศัตรูของมนุษย์ ไม่ใช่มนุษย์ ถ้าเราฆ่าแต่ประทับยี่ห้อแห่งความเกลียดชังให้แกกันและกันแล้วตั้งหน้าตั้งตาเช่นฆ่ากัน เมื่อไหร่จะได้ออกไปจากถ้ำไปสู่ดินแดนแห่งความเป็นมนุษย์”

เขาบอกไม่ได้ว่า เรื่องราวที่เขากับสหายพบกันเมื่อคืนนี้ เป็นเรื่องจริงหรือฝัน หรือว่ามันเป็นคนละโลกหรือโลกหนึ่งเดียวกัน เขารู้แต่เพียงว่า เขากำลังหันหลังให้ปากถ้ำแห่งความเคียดแค้น ชิงชังมุ่งสู่หมู่บ้านแห่งความเป็นมนุษย์ ที่คนถือปืนไม่มีวันจะไปถึงได้...

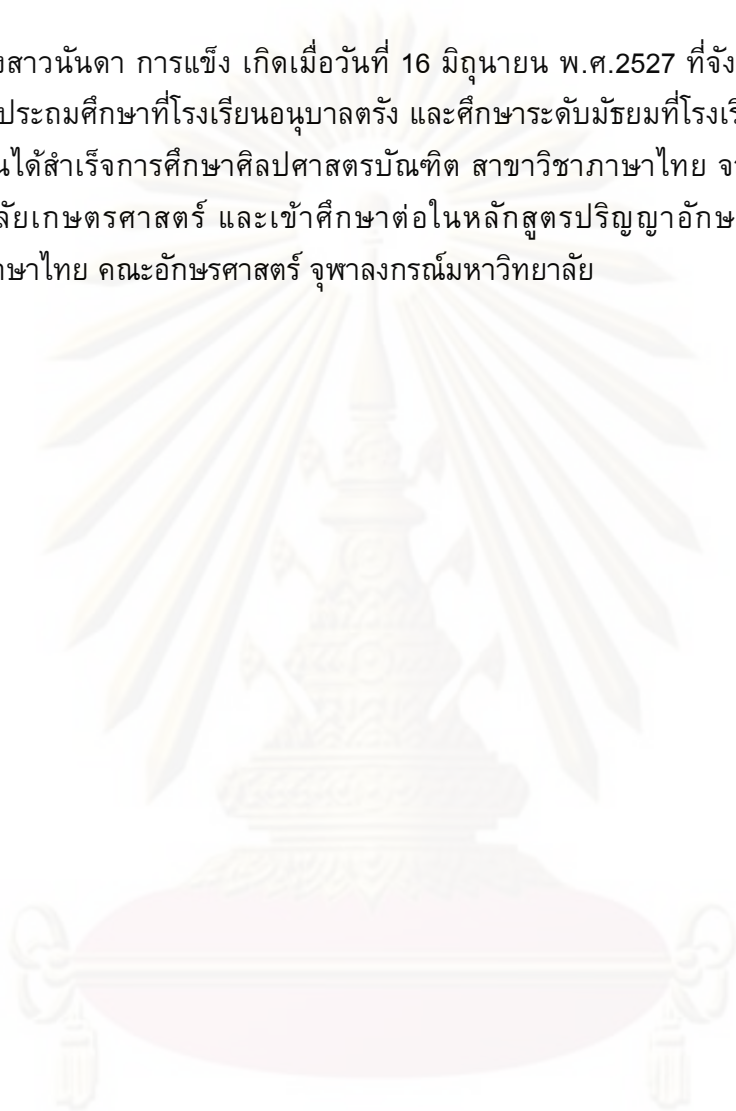
หมายเหตุ

ผู้เขียนเป็นลูกเมืองตรัง เป็นนักคิด นักกิจกรรมและกวีที่ยึดโยงกับพื้นที่ มีผลงานกวีที่ใช้นามปากกาว่า “เทือก บรรทัด” ตีพิมพ์ออกเผยแพร่หลายเล่ม เช่น เรื่อง “เพราะน้ำรินไหล จึงใสเย็น” และ “กลางคลื่นกระแสนกาล” ซึ่งเรื่องหลังนี้ถูกนำเสนอเข้ารับสุดท้ายของการประกวดซีไรต์

ที่ใดที่ชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรม จะเห็นเงาร่างของผู้เขียนปรากฏกายร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้กับเขาเหล่านั้นเสมอ เป็นครูต้งที่อยู่ในหัวใจของนักเรียนมากที่สุดคนหนึ่ง เป็นคนที่ทำงานเพื่อชาวบ้านแต่ไม่เคยอ้างว่าตนเองเป็น “ลูกชาวบ้าน” ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดๆ แม้จะอยู่ใน “ทับเที่ยง” เขาประกาศตัวชัดเจนว่าจะแนเสียงเลือกตั้งของเขาไม่เคยลงให้กับ “พรรคนั้น”

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนันดา การแข็ง เกิดเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2527 ที่จังหวัดตรัง ศึกษาระดับอนุบาลและประถมศึกษาที่โรงเรียนอนุบาลตรัง และศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนสภาราชนี จังหวัดตรัง จากนั้นได้สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย